

عبد الحق حامد

کلیات آثار

مکتوبلر

— ٢ —

استانبول — مطبعهٔ عامره

١٣٣٥

عبد الحق حامد

کلیات آثار

مکتوبلر

— ۲ —

استانبول — مطبعهٔ عامره

۱۳۳۴

٣

بر هیئت مخصوصه طرفندن طبع ایتدیرلمشدر

پیری زاده ابراهیم بکه

برادرم افندم ،

۷ کانون اول تاریخلی محبتنامه‌کزی آلدم . اشته حسینك رسمنه مقابل ، سزه عثمان پاشانك [*] رسمنی کوندریورم. بو رسملرك ایکیسی‌ده بنجه غایت قیمتداردر . چونکه‌بری بنم‌اوغلمك رسمی‌در، بری‌ده بتون‌عثمانلیلرك پدری اولان برذاتك تصویریدر. فقط کوره‌جکسکزآ !. کوزل یاپلمش بر رسم دکل ، بونکله برابر نظرلره کوزل کورونیور. بیلمم‌صاحبی‌اولان شخص بینظیره بکزرمی؟. آنی بیلنلردن سز تحقیق ایدیکز . وایجابنك اجراسندن صکره کوندردیکم رسمی ینه بکا اعاده ایتملی . زیرا محاربهٔ حاضره احوالنك حاصل ایتدیکی کدرلر ایچنده بکا عثمان پاشانك رسمنه باقمقدن بشقه تسلّی یوقدر .

بوراده ــ ده‌با ــ غزته‌سنده مشارالیهك حرمی‌وفات ایتدیکنی اوقودم . فوق‌العاده تأسف ایتدم . انشاءالله

[*] پلونه قهرمان لایموتی عثمان پاشا .

يالان ويا كلش بر خبردر . لطفاً تحقيق ايدوب بكا يازيكز.

نجيب بكه [*] اولان مكتوبمى ايصال ايتمكده اهمال ايتمامكزى رجا ايدرم . معهو. شعرلرى ايستديسه ويره‌بيليرسكز . بندن سؤاله نه حاجت !..

بو كيجه كيچ ياتدم . اويقوسزم . بشقه‌ده ايشلرم وار . سوزى كسيورم . رسم سلام معلوم . باقى اخوت .

١٦ كانون اول سنه ٩٣ برادريكز

عبدالحق حامد

كچنده لفاً كوندرديككز فرانسزجه مكتوبك جوابى اولمقى كون بكا يوللاديلر . بنده سزه كونديرورم . سزده پدر بك افندى حضرتلرينه تقديم ايديكز . زيرا ظرفك اوزرى نام عاليلرينه يازلمشدر .

[*] سامى پاشا زاده داماد شهريارى نجيب پاشا .

پیری زاده ابراهیم بکه

برادرم افندم ،

کچن هفته آلنمسی لازم کلن مکتوبکزی اولکی کون آلدم. بوهفته‌نك پوسته‌سی دها کلمدی. باقه‌لم نه‌زمان کلیر.

کمال بکك نوری بکه یازدیغی مکتوب صاچمه برشی :
ظن ایدرم صاچمه اولمه‌سنی التزام ایدرك یازمش . اصل کمال بکدن بن بر مکتوب آلدم که تمام اون ایکی صحیفه وصحیفه‌لرده چارشاف قدر برشی ؛ یعنی باصلسه برکتاب اولور. صورتنی آلمق حدّم دکل که آلوب‌ده سزه کوندره‌یم . کندیسیله مخابره‌مز اکسك اولمیور .

آمان قرداش!.. بن‌ده سندن رجا ایدرم، خریطه ، فلان ایسته‌مه. زیرا آله‌مم، کوندره‌مم ، یاپه‌مم، اویدیره‌مم، تنبلم ، منحوسم ، مردارم .

هم خریطه‌یی نه‌یاپه‌جقسین ؟.. ممالك محروسه‌نك روم ایلی جهتی یوق که باقمقدن برشی حاصل اولسون !.. روسلر ادرنه‌یه کیردیلر . هم ظنّم (بلغارستان) نامیله

تفریق ایده‌جکاری قطعه‌ده ادرنه ولایتنك‌ده داخل اولمسنی شرائط صلحیه‌یه ادخال ایده‌جکلرمش . ایشـتدیکمزه کوره ، موسقوفلر چورلی‌یه یاقلاشمش ، بر طرفدن‌ده کلیبولی‌یه طوغری یوریورلرمش . خنزیرلر مقصدلرینی ایستـه‌دکاری قدر کتم ایتسـونلر ، ینه هرکس بیلیرکه استانبوله کیرمك مقصدنده‌درلر . وبوکیدشـله حرباً اولمازسه صلحاً کیره‌جکلردر ظن ایدرم .

اشته سوء اداره‌نك مجازاتی کوریپورز . حالا قلندر مشرب ملتمز تحمّل وتوکّل ایده‌طورسون.

مجلس مبعوثان سوزده پك اعلا !.. یعنی اولدقچه اعضا ایچنده لاقردی سویلینلر وار . فقط فعلیاته کلنجه هپسی طاش کسیلیور .

اتّفاق مثلّثه قارشـو بر دیکر اتّفاق مثلّث تشـکیل اولنه‌جغی سوزی کلیاً بی اساسدر . آوروپا دولتلرینك جمله‌سی بزم علیهمزده متّفقدر . بوکا قویاً اعتماد ایدیکـز . نه ایستیورلرسه سوزدر ، خیالدر !..

آوروپا بزم لهمزده اولسه ، محاربه‌یی ابتداسـندن منع ایدردی . شمدی بز آنجق روسلرك انصافنه قالدق ،

ياخود كندى سلاحمزله مدافعه ايدرسه‌ك ايده‌جكمز . بشقه‌لرندن فائده يوق .

مدحت پاشايى بوراده ايكن هر كون كورردم . شمدى لوندره‌ده‌در . لوندره‌يه دعوت اولنشى رسمى دكلدر، يعنى شخصنه محبتى اولان بعض لوردلرك كندوسنى لوندره‌يه چاغرمسندن بشقه بر شى دكلدر . مقصد اصليسى انكلتره‌يى تشويق ايدى . كيتدى، تشويق ايتدى، بر ثمره‌سنى كوره‌مدى . يقينده عودت ايدر . كندوسى پك مأيوسدر . شمدنصكره انكلتره ـ فرض محال اوله‌رق ـ روسيه‌يه اعلان حرب ايتسه‌ده فائده ويرمز . روسلر هم كليبولى‌يه ، هم استانبوله آنلردن اول واصل اولمش اولورلر .

مكتوبمى والده‌كزه ويريكز . باقى اخوت .

٣ كانون ثانى سنه ٩٣ برادريكز

عبدالحق حامد

پیری زاده ابراهیم بکه

برادرم افندم ،

ایکی قطعه رسمکزله برابر ۲۰ ایلول سنه ۹۳ تاریخلی بر محبتنامه‌کزی آله‌رق کسب مسروریت ایلدم . فقط بو مسروریتی پك بیوك بر کدر تعقیب ایلدی : اوده مختار پاشانك هزیمتی‌در . بو هزیمتك درجهٔ اهمیتی بالطبع استانبولجه معلوم اوله‌میه‌جغندن سزلره اوقدر زیاده تأثیر ایتمامشدر ؛ فقط بز ایشی پك فنا ایشتدیکمزدن – روسلردن آلدیغمز خبرلره پك اعتماد ایتمامکله برابر – فوق‌العاده اضطراب ایچنده‌یز . غورچاقوفك بوراده‌کی روسیه سفارتنه کوندردیکی تلغرافلره وسائر روس خبرلرینه نظراً ، مختار پاشانك اردوسی تارمار ایدلمش و معیتنك نصفی التی، یدی پاشا ایله برابر اسیر اولمش. بو خبر – معاذالله تعالی – صحیح چیقارسه بزم ایچون برابدی ماتم ایچنده قالمق طبیعی‌در . باقه‌لم مرور وقت ایشی نه‌درجه‌یه ایصال

ایدر!.. خاطرده بوندن بشقه یازه‌جق برشی اولمدیغندن سوزی اوزاده‌میه‌جغم .

مراد بك بزه مکتوب کوندرمز اولدی . عجبا سببی نه‌در ؟..

والده کز خانم افندیلرك و فرحنما خانم والده‌مزك اللرندن واسماعیل بکك کوزلرندن اوپرم . دادیلره و آغالره سلام ایدرم . باقی اخوت .

جمعه ـ ۷ تشرین‌اول سنه ۹۳ برادریکز

عبدالحق حامد

بیوك همشیره‌لری فاطمه فخر النساء خانم افندی‌یه

سوكیلی آبلاجغم ، ایكی كوزم افندم ،

كندم اوزاقده ایسه‌م‌ده قلباً سزك یانكزده‌یم . خاصةً أللركزدن و آیاقلركزدن اوپیورم وآغلایه‌رق یالواریورم. واقع اولان امر حقّه تحمل والله‌ه توكل ایده‌لم. هپمز بو یولك یولجی‌سی‌یز . بر كون هپمز او برعالمده برلشه‌جكز . بویله شدید بر صدمهٔ افتراقه قارشو طورمق ممكن دكل ایسه‌ده افراط كدردن كندیكزی خسته ایده‌جك درجه‌لرده بولنمه‌كزه مرحومك [*] روحانیتی راضی اولماز. اولاد و احفادكزی دوشونكز . آنلرده سزی عافیتده كورمك ایسترلر . الله سزه وآنلره عمرلر وعافیتلر وصبرلر احسان بیورسون .

نلی خانم أتكلركزدن اوپیور . اوغرادیغمز كدروته وجمله‌مزك آلام واكدارمزه مقاومت ایتمكلكمز سزی

[*] مخاطبهٔ محترمه‌نك زوجی مكرمی صاحب بك .

عافيتده كورمكه قابل اولهبيلور . تكرار تكرار مبارك
أللركزدن اوپر وسزى وجملهكزى ربمه امانت ايدرز ،
سوكيلى همشيرهم، باشمزك تاجى افندم .

٦ تموز سنه ١٩١٠ برادرهم كدركز

عبدالحق حامد

صاحب بك زاده لره

نوردیده‌م ابراهیم وعثمان واسماعیل بكلر حضراتنه :

دامادم امین بكدن تلغرافله آلدیغم قره خبر بزه بر یلدیرم كبی اصابت ایتدی. حالا بومكتوبی لرزان وسوزان اوله‌رق یازیورم. بواوقدر آغیر بر مصیبت، اوقدر نا كهانی بر صدمه كه انسان بتون جان ودلیله آنك آلتنده ازیلمه‌مك قابل دكلدر .

هم فریاد ، هم حدت ، هم‌ده دنیانك شوحالنه لعنت ایدیورم . سزلره والدهٔ ماتمزده‌كزك حال صحتده بولنمسی تسلیت بخش اوله‌جغی كبی ، آكاده سزدن بشقه تسلی ویره‌جك یوقدر . یعنی بوصدمهٔ عظمایه قارشو متانت ورصانت كوسترمك صورتیله والده‌كزك حیاتی محافظه ایده‌جكسكز . بزده بوحالی دوشونه‌رك كویا متسلّی اوله‌جغز . سزه بو سوزلری یازمق زائددر . بینمزده‌كی روابط ابدیهٔ محبت ترك عالم فنا ایتدكدن صكره ده باقیدر. قلبلرمزده برجریحه دها آچدی .

مجروح مجروح كزه‌جكز . حقیقت حال انسانی بودر . مصاب اولدق نور عینلرم ، مصـاب اولدق والسـلام . سوكیلی خیاللركز كوزمك اوكنده طوریور. جمله‌كزی معنیً كوریورم وهر بریكزك ناصیهٔ پاك ونجیبكزدن اوپركبی اولیورم . دنیا فانی واخوت باقی .

٦ تموز سنه ١٩٠١ ماتمزده دایكز

عبدالحق حامد

صاحب بك زاده لره

— بروكسلدن —

سوكيلى قرداشلرم ،

بيديكمز ضربهٔ شديده نك آجيسى كيتدكجه تازه لنيور. برطرفدن بوقره خبر، برطرفدن انى تعقيب ايدن خبرسزلك!

احوال عائله دن برآن اول خبردار اولورسه ق كدرمز اكسيلمزسه ده بلكه ده آرتمامش اولور . اوغلم حسينك بكا يازمش اولديغى مكتوبى لف ايديورم . چوجق هم آغلايور، هم آغلاتيور . جمله كزى اللهه ، ينه او بزى بوسفر آغلاتمش اولان اللهه امانت ايدرم .

۸ تموز سنه ۱۹۱۰ ماتمزده دايیكز

حامد

رجائی زاده اکرم بکه

— لوندره‌دن —

برادر محترم ومکرّمم افندم اکرمم ،

فخرالدین بکله [*] کوندردیکم سلامی برسنمله اعاده ایتمشسك . بن سکا قارشو ایتدیکم سکوتدن طولایی ذاتاً پك متأثر ایدم . بوسنمله او تأثرم مزداد اولدی . آنجق سکوتمك ایکی سببی واردر : برنجیسی، اوّلجه بالتّجربه ثابت اولدیغی اوزره ، سنی بنمله مخابره‌یه غیر مائل کوروشم ، ایکنجیسی‌ده یازه‌جغم سوزلرك فریاد وفغاندن عبارت اوله‌جغنی بیلشمدر. سنکله مکاتبه‌دن محرومیت بنم دائما حس ایتدیکم برعقوبت ایکن سنی اونوتمقلغم نصل قابل اولور ؟.. بو محرومیتدن بشقه بنم بر چوق موفقیتلرم‌ده واردرکه آنلرده دائما بکا سنی اخطار واظهار ایدرلر. ایش بونکله‌ده بیتمز . بنم کندمه مخصوص بر دیانتم ، برطرز عبادتم واردر. اودیانت اقتضاسنجه ینه کندمه خاص

[*] سفرای عثمانیه‌دن الیوم پترسبورغ سفیر وکیلی بولنان فخرالدین رشادبك که اوتاریخده لوندره سفارتی باش کاتبی ایدی.

اولان دعالرمده سنی اونوتمامغه مجبورم . سندن نه‌قدر
آجی سوزلر ایشتدیکمی بیلیرسك . بنی چوق کرّه قیرمق
ایستدیککك حالده قیرلمدم . نیچون ؟.. او آجی سوزلرك بکا
آجیدیغندن و برازده کندی آجیلرکدن نشئت ایتدیکنی
بیلیورمده آنك ایچون . دها ایی یاپلمش برآدم کورمك
مقصدیله قیرمق ایستدیککدن امینم‌ده آنك ایچون
قیرلمیورم. حال بویله اولمسه شمدی زهرلنمش، هم‌ده کیم
بیلیر ، بلکه زهرلی برحالده بولنوردم . سکا قارشو بنم
کوکلمده حسّ شکران ومنت ، حسّ نعمت و حرمت
وحسّ کمال و فضیلتدن وبرده اشتیاق وحسرتدن بشقه
حسیات اوله‌میه‌جغنی بیلدیککی ایسترم، بیلمه‌کی رجا ایدرم.

بعضاً بنی نائل خطاب ایت. کمال ایله اکرمك حامده
ویرمش اولدقلری او کوزل نامی محافظه‌ده بن سنك ظن
ایتدیککك درجه‌ده قصور ایتمدیکمدن امینم . البته خاطر-
لرده‌درکه سن برزمان بنی شهرتپرستکله –هم‌ده تحریراً–
اتهام ایتمش ایدك. برکونده احمدمدحتك یاننده بنم ایچون
– بوشاعر شمدی ماهراولدی – دیمشدك. اولکی تهمت
اوزمانلر آزچوق موجود ایدی. فقط صوکره‌کی هیچ
برزمانده واقع اولمامشدر . اومهارت مهارتدن بشقه هر

شیء اوله‌بیلیر. بنده هر کسی سومك، یاخود هر شخصك سویلیر یرینی بولوب بکنمك وبتون قصورلرینی عفو ایتمك خصلتی، یاخود غفلتی واردر.

عفریتلرك ده قلبی واردر،
قلبك‌سه طریق جلبی واردر.

دیورم. بوکا برده هوائیلك ضم ایدرسه‌ڭ حامدڭ اصل واساسی شو حالدن عبارت قالور.

ادبیات ایله اشتغال ایدیله‌میورد کلمی؟.. سنك اوراده هیچ اولمازسه توفیق فکرتك وار. بن نه‌یاپه‌یم؟. واقعا لوندره دینیلن کائنات ایچنده عالم ادبیاتده موجوددر. فقط بنم پنجره‌لرمدن، یاخود دوربینمله کورنمیور، کورلمیور. ویاخود پك آز کوزوکیور. او، نه‌قدر اولسه بزم ایچون اجنبی‌در. بزده آنك ایچون غریبز. هر قوشك دیلی بشقه‌در. بن کندی دیلمده اوتمك وکندی ایلمدن اولان قوشلرله اوتوشمك ایسترم. حالبوکه بزم قوشلر هپ محکوم سکوت. بوقاریده دیدیکم فریاد باشلایه‌جق. باری صوصه‌یم. باقی اللهه کدن اویرم.

لوندره‌دن، ۱ نیسان ۱۸۹٤ برادر کمترك

عبدالحق حامد

رجائی زاده اکرم بکه :

قرداشم، واجب‌التکریم اکرمم ،

ینه مکتوبك امدادمه یتشدی . وار اول ، سن بنی طوتدقجه بن دوشمیه‌جکم ! سنی کوزلرم کورمیورسه‌ده قلبم طوییور . اولدیغم یردن کونش کبی دور ایسه‌ن‌ده شعاعك یانمه‌در . خایر، بن سنك علو کمالکدن مستفیض اولدقجه عته کتیرمیه‌جکم !

سومك ، آه سومك ! شمدی‌یه قدر نه‌یاپدمسه هپ سومك یوزندن دکلیدر ؟

بیلیرم سن‌ده بندن آکلارسین ،
بلکه بندن أیی سن آکلارسین !.

آه بنم پروانه‌لرم کندیلری یانه‌جق یرده بنی یاقیورلر! کیجه‌نك علویتی معلوم ، بن کندمه تشبیهده یالکز ظلمتنی مراد ایتمشدم که کونشك استراحته کیتدیکی زمانده پیدا ولور ، موقتدر ، مستعد زوالدر ، عین ظلالدر ، اویله دکلمی ؟ علویتی ایسه سمانك ، شمسك ، قمرك ،

نجوم ظاهرەسنك سايەسندەدر . آنده بو معالی مشهود، ياخود بو مآل منفهم اولمسه، نظر ادراك وتخيّلده عمادن نه فرقی قالير ؟ حتی اوكائنات منوّره تفكرينه بر ده بر كوزل تحسری منضم اولملی دركه كيجەده ماضی‌يه دائر دوشونلەجك ، ياخود مستقبله عائد دوشونديرر برحال اولەبياسون . الحاصل نور اولمسه ظلمت هيچدر. واقعا نورك‌دەكمالی ظلمتله تعيّن ايدر . آنجق بو، خالقك بيوكلكی مخلوقاتندن آكلاشلەق كبی‌در . هرنه حال ايسه سزكله بن، انوارايله ظلمت كبی، ادبيات عثمانيه خدمتنده صرف ايّام وليال ايدوب طوريورز .

انكليز شاعرينك تشبيهنه كلنجه : « بر كلك اللی كره آچلمسی » خوش . ذات خيـال متبسم، فقط قراليچه‌يه نسبتی دوشونليرسه كولنج اوليور . « تشبيه كنج برقزك مرثيه‌سنده پك ياقشير » ديورسين . مثلا اون سكزنده آچوب صولمق، نهايت محو اولمق خيالنی جامع اولورسه‌می؟ نه مناسبتله پك ياقيشير ؟..

لوندرەنك هواجه شـمدی اك كوزل موسمی‌در . جنّت ايسەده ملكلرك چوغی اوچوب كيتديلر . بن‌ايسه اسويچرەده برطاغ تپه‌سنده اولان ملكمله مخابره ايديورم.

بوکوزلك هر یری نور ، فقط قلبی ظلمتدر ؛ ظلمت اولدیغنه کوره بوقارده کیجه‌یه تشبیه اولنان بدبخته برتعلّق اوللی دکلمیدی ؟.. حیفا که برنقطه قدر نسبتی یوق !.. اشته بنم سودامه طوقنان بوراسیدر .

بنم اورایه نه‌زمان کله‌بیله‌جکم دها باللی دکل . بر کوزل أل بنی چکملیدرکه یورویه بیله‌یم .

بهاءالدینك متانت ورصانتی مسلّم ، شمدی متصرفلره رخصت ویرمامك عادت .

مستر کیبی منیف [*] نشان ایله تلطیف ایتمدیسه سن برمکتوب ایله مجلوب ایتملیسین ظن ایدیورم .

سزاپی‌یه ایصال خطاب ایتدمسه‌ده استحصال جواب ایده‌مدم . بلکه بوکون یارین برنتیجه‌سنی کورر ، مسرور اولورم .

سکا پوسته ایله (زینب) ی کوندریورم . اوقودقدن صکره همشیره زاده‌لرمه ایصال ایدرسین . مطالعه‌کی‌ده بن ایسترم . نجه کتاب پك قصورلیدر . بیله بیله تصحیح ایتمیورم . بونکله برابر نقایصی سنك طرفکدن کوستریلیرسه

[۱] معارف ناظر منیف پاشا .

بکا دها زیاده قناعت کلیر. البتّه برشی دیرسین . سکوت ایدرسه‌ن فنا علامت .

آرتق بن‌ده سکوت ایده‌یم . بش اون کون صکره ینه کوروشورز . باقی اخوت ومحبت ابدیه .

لوندره ، ٦ اغستوس سنه ١٨٨٧ حسرتزده‌ك

عبدالحق حامد

فلورینەلی ناظم بکە :

محترم ادیبم، عزیزم ناظم بك افندی ،

یکانه برادرجکمك ارتحالندن طولایی ارسالنه همت بیوردیغکز ورقهٔ وفاکاری شمدی‌یه قدر جوابسز براقدیغم ایچون جداً متأسفم . حتی تأخر واقعك اهمالدن بشقه برسببی اولمدیغنی دوشوندکجه برازمحجوبیتده حس ایدییورم . فقط آثارینی کورمکله مفتخر اولدیغم توجه ومحبتکز سزه بنم بوقصورمی عفو ایتدیرر.

برادرمك غیبوبت ابدیه‌سی عائله‌مز ایچون پك عظیم ضایعات تشکیل ایدیور . بونلری تعداده حاجت یوق . شوقدر وارکه ذات عالیکز کبی صمیمی دوستلردن نائل اوله کلدیکمز تسلیتلر تخفیف آلامه خیلی مدار اولیور . اونك ایچونده سزه خاصةً تشکر ایدرم .

یالکز بزم دکل، بتون عثمانلیلرك محبی ومحبوبی اولان رضا توفیقدن کلن صدای تعزیتده بنی کندیسنه مجلوب ایتدی. همان جواب یازوب ببکه کوندردم .

سليمان نظيف بك افنـدى بنم « فينتن » تياتروسـنى غزته‌سنه [*] قبول ايتدى. اويون محضا اوسايه‌ده كسب قيمت ايده‌جكدر. [١]

ملفوفاً كوندرديككز منظومه‌لرى اوقودم. دهاده اوقويه‌جغم. بكنديكم شيلرى بالدفعاة اوقومق عادتمدر.

سليمان نظيف بك افنديدن «فينتن»لك صكره‌دن كوندرديكم قسمنك اوّلجه استنساخ ايدلمسى وبعده مستنسَخ پارچه‌لرك مرتّبه ويرلمسى وخطّ دستمله اولان اصلنك اعاده‌سى خصوصلرينى رجا ايتمشدم. رجامك اخطارينى سزدن رجا ايدرم. وكنديسنه عرض اشتياق واحترام ايلرم. كتاب مطبعه‌يه خطّ دستمله ويريله‌جك اولورسه مرتّبلر اوقويه‌ميه‌جقلرندن بك چوق يا كلشلر اولور. ايشته بويله عزيزم. تشكراتمله برابر دعوات خيريه‌كزى تكرار ايله ختم كلام ايدرم افندم.

بروكسل، ٤ نيسان ١٩١٢ — عبدالحق حامد

---

[*] حق غزته‌سنه.

[١] بر التفات متواضعانه كه مظهر كمترينى مؤبداً شرمسار ايدر.

پیری زاده عثمان صاحب بکه :

نور دیده‌م افندم عثمانم ،

۱٤ مارت تاریخلی مکتوبکی حظ ومسارایله آلدم. نصایحك طوغری، اما اوق کبی مؤثر بر طوغری. مع مافیه حقیقتك مجروحی اولمق بر قلب ایچون شفادر .

قطع الفته یك کیریشه‌میه‌جکم . اوداهیه بر طوپال کبی آغر آغر کله‌جك ، فقط کله‌جك . استقباله حاجت یوقدر.

بنم کوکلمدن نیجه بیك رشته‌لر قوپمش ، کیتمش ، نیجه ارتباطلر افتراقه تحول ایتمشدر . بر کون بوزنجیرده قیریلیر، کیدر . لکن شوراسنی آکلایه‌میورم که بوحیات دنیلان بارکران بلایی بویله زحمتلرله چکمکده نه معنی واردر ! آره‌ده صره‌ده وظیفه‌دن بشقه بر مسبب حیات بوله‌میورم .

بردها پوسته‌نك قپانمسنه برچاریك قالدیغی و رشکده برایکی ویا اوچ مسافر بولندیغی زمانلرده مکتوب یازارسه‌ن دها لطیف اولمازمی ؟ والدەمك آیاقلرندن اوپرم . رؤیامه کولمشلر . بکا ایسه اوفقره‌یی اوقورکن آغلامق کلدی .

سن بيليرسين كه والده نم دائمی صورتده سبب حياتمدر . الك بيوك اضطراب واغتراب ايچنده اولديغم زمان اضطرابمی تسكين ايله بكا تسليت بخش اولان شی والده مك تخطريدر. انشاءالله يقينلرده كلير ، مبارك آياقلرينه قپانورده بتون اكدار و آلامی اونوديرم . چوجقلرمی يانمه آله رق والده مك قارشيسنده اوتورمق نم ايچون الك عالی مرتبه، الك روحانی منظره‌در . باقی ايفای رسم سلام وجمله كزی اللهه امانت ايدرك ختم كلام ايلرم قرداشم .

برادر متحسرك

عبدالحق حامد

رجائی زاده اکرم بکه :

پونا ـ یاخود ـ یشیل مملکت ، ۲۰ تموز سنه ۱۸۸٤

برادر محترمم افندم اکرمم ،

بو مکتوبمده براز سویلنه‌جکم . ألمدن کلسه سکا بر آز کوجنمکی بیله استر ایدم . یا سن بر شیئی پك چوق دوشنیورسین ، یاخود بن آز دوشونیوردم . همشیره‌زاده‌م ابراهیم یازیورکه روحی بکه یازدیغم مکتوبده نزدکده اولان بعض آثارم ایچون «اکر اوراق پریشانلرینه قارشمدیسه» دیدیکمه پك زیاده مغبر اولمشسین . بی‌چاره حامد حالاسنك امنیتکی قزانه‌مامش . ابراهیم‌ده طوتمش‌ده بر طاقم تأویلات عرض ایلمش . حالبوکه بن کندم او عبـاره‌دن نه معنی چیقاردیغکی حالا بیلمیوردم . اثرلرم اوراق پریشانکه قار-شمدیســه دیمك ، نجه اوراقك ایچنده غائب اولمدیســه دیمکدن بشقه بر شی دکلدر . بوندن بشقه‌جه بر مقصدم وارسه اومقصدله برابر قهر اوله‌یم . خصوصیله بن روحی

بكه اولان او مكتوبى و (تذكره) سنه كيره‌جك آثارى
اولجه وطوغريجه سكا كوندردم. ابراهيمه‌ده يازدم‌كه
اكر سن مناسب بولماز ايسه‌ن روحى بكه كيده‌جك شيلرى
بكا اعاده ايتسون. مادام‌كه او مبارك سوز كوجكه كيتمش،
قلمكله ازاله ايديويرسه‌ن قيامتمى قوپاردى ؟.. ياخود
روحى‌يه اولان مكتوبى توقيف ايتسه‌ن‌ده يالكز شعرلرى
كوندرسه‌ن نه اولوردى ؟.. نه اوله‌جق ؟... بن بويله
مكدر اولماز ايدم. سنك بكا، بيليرم، محبتك واردر.
فقط كوريورم‌كه امنيتك يوق. سنمى امنيت ايتمز بر
قرداشسن ؟.. يوقسه بنمى امنيت اولنماز بر ادمم ؟..
اوراسنى الله بيلير. بن اويله اغبرار، فلان بيلمم. شو
سوزدن نه معنى چيقارديغكى بكا يازده بيله‌يم. پك مشكل
موقعده بولنيورم. تمنى ايدرم‌كه ـ هيچ مأمول ايتمم آـ
روحى‌يه كيده‌جك كاغدلر هنوز كيتمامش اولسون‌ده
يوقارده ديديكم كبى مكتوب معهود توقيف اولنمش
وشعرلرده، فقط شمدى، ارسال اولنه‌جق اولسون.
فقط، فقط مأمول ايتمم. چونكه ـ ن بنى بنم ايستديكم
قدر ياربيلميورسين. نه ايسه كچه‌لم. و ـ مادام‌كه بر
ملاحظه‌سزلقده بولنمشم ـ تمنىء عفو ايده‌لم. بيلمديكم
قصورمى عفو ايت قرداشم !...

اوّلجه کلن برمکتوبکه ماتهیراندن اوزونجه برجواب یوللادیغم کبی ، زمزمه‌یه قارشی‌ده بُرمکتوب کوندرمشدم. بوایکی کاغدمه‌ده هنوز مقابله ایتمدك . (مکتوبلرم دها جوابلری یازلمه‌دن اوراق پریشانه‌می قاریشیور ؟) باق ، بو سؤالدن مقصدم بلکه سنی قیزدیرمقدر . یازدقدنصکره چیفیتلر کبی کولمکه باشلادم .

سزایی سنك زمزمه‌ك حقنده بر شی یازمش. بو کون آلدیغم مکتوبنده اویله سویلیور .

زمزمه‌ده اولان «هبلهل و منهل» سوزلری بنم بیلدیکم کبی دکل، سنك یازدیغك کبی ایمش. بوراده تحقیق ایدوب آکلادم . سنك بکنمدیکك ،

لبلرین چرخدن قیلوب ایصال ،
او پرازهاری شمس بی پروا

بیتنی سزایی‌ده بکنمیور .

کالدن هیچ خبرآله‌میورم. استادمزك حالنده بو تغیّرِ عمومی نه‌در ؟

شمدی بن پوناده‌یم. ماتهیراندن بورایه نصل کلدیکمی بیلیرمیسین ؟ واغونده کلیرکن یانمده ایکی انکلیز واردی . آجیقدم . یمك سپتیله یانمه ییه‌جك قویمشلر .

(براز زفتلنه‌یم ! .) دیدم . مبارك سپت ایکی طرفدن آچلور ، قپاقلی ، قولپلی برچماشیر سپتی . قپاقلرینك ایلشدیره‌جك یری اولمدیغندن آدم ایچندن بر ألیله یمك چیقارمق ایچون دیکر ألیله قپاقلرینی طوتمق لازم کلیوردی . آچوب باقدم که ایچنده شونلر وار : برکاسه ایچنده قاوورمه که برازی دوکولمش ، برطبق ایچنده برقاچ یمورطه که هپسی قیریلوب حوللری وخارجیه‌یه کیده‌جك بعض اوراقی برباد ایتمش؛ طاوق ، أکمك ، سکز دانه بچاق، برچتال، برده سکا بوهفته کونده‌ره‌جکم منظومه . برطرفدن شمندوفر یلدیرم کبی اوچیور ، برطرفدن بن یمك ییه‌جك اولدم . ألمی صوقار صوقماز سکز بچاقلرك بریسیله پارمغمی کسدم ، انکلیزلر بیق آلتندن کرك بنم حالمه ، کرك سپتك حالنه کولیورلردی . سپتی آچمش ویمکه حاضرلنمش بولندیغمدن آرتق پارمغم کسلدی دیه نصل طوره‌یم ؟ اوطاندم . زفتلنمکه باشلادم . حجابمدن ایسه صو ایچنده قالمشیدم . هرنه حال ایسه ییه‌جکمی ییدم . کبریت قوطیسی دخی سپتك ایچنده ایمش ، سیغاره‌می یاقمق ایچون لازم اولدی . لکن نه ممکن !... تمام یارم ساعت کبریت قوطیسی آرادم . سپتك ایچنده نه وارسه بربرینه قارشدی .

خارجیه‌یه کیده‌جك راپورطلرك حالنی کورمه. بوحکایه‌دن مقصدم آتیده‌کی منظومه‌نك وجه تسمیه‌سنی آکلاتمق. لکن انکلیزلره قارشی‌اوکون عادتا رذیل اولدم. برکت ویرسون که باشمده سیاحت کلاهی وارایدی. برده بنم اوراقمه بعض کره بویله یمورطه‌لر، قاورمه‌لر قاریشیور. سنك اوراقکه بنم هذیانلرم قاریشه‌مزمی ؟...

پونا شهرینی بیلمك ایسترسه‌ن طاغلرله محاط، غایت کنیش براووه تصور ایت. اووه نهایتسز برچمنله، چمن ایسه نهایتسز برخیابان ایله مزیّن. أولر هپ بررقارث، بوآغاجلرك اره‌سنه صاقلانمش وهپسی یکدیکرندناوزاق، بیاض. یوللر اوروپا کبی، اقشاملری برایکی ساعت قدر اوروپا کوریورز. بر بیوك شهر. بر قاچ موزیقه‌لی ملت باغچه‌سی. نهرده بر شلاله که ندیم اتخاذ ایتدم. قوشلر ماتهیرانده اولدیغی قدر چوق دکل. چیچکلر دخی خانه باغچه‌لرینه منحصر کبی‌ایسه‌ده، قادینلرهرطرفده‌کوریلیور. بونلر آنلردن دها کوزل دکلمیدر؟.. پوناده اون بیك قدرانکلیز عسکری بولندیرلدیغندن ضابطان فامیلیالری بزم‌کبی بومبایدن نقل ایدن موسمجیلرله برابر آقشاملری عربه و آتلرله چیقدقلرندن خیلی خوش تماشالر اولیور.

فقط قوری بر تماشا .

سکز بچاق بر چتال

نه عالمدر بوعالم ، تنده جانم بی‌قرار ایلر !..
هپ اعجازات قدرت پیش چشممدن کذار ایلر .
سماوی خنده‌لردر کوك یوزندن حق ، نثار ایلر ،
سراسر نورلردر رنکلرله استتار ایلر ،
چمندر ، بحردر ، کهساردر ، صبح ربیعی‌در ،
بویرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبیعی‌در !...

نه یه دوش اولسه چشمم بونده هر دم تازه و تردر ،
بلوتلر کنز کوهردر ، مرصع‌ساز مشجردر ،
شعاع مهر انور پاره پاره کرم اختردر ،
طوغار اقشاملری برمائی یلدیز روحپروردر ،
چمندر ، بحردر ، کهساردر ، صبح ربیعی‌در ،
بویرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبیعی‌در !..

شفق برنهر حزن ایلر ره‌امیدی خونندن ،
منور ماهتابك فکر نورنیلکونندن ،
دوشر بیك شعر مظلم اول ضیانك هرستوننندن ،

مكدّر حسنی یارك منظرسودا نمونندن ،
چمندر ، بحردر ، کهساردر ، صبح ربیعی‌در ،
بو یرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبیعی‌در !..

شواهقدن سقوط ایتمکده منبعلر منار آسار ،
بتون طاغلر آغاجلقدر ، آغاجلر هپ چنار آسا ،
اینوب برشی سمادن کوکلم اوقشار زلف یار آسا ،
روان ایتسه‌م عجبمی اشك چشمم جویبار آسا؟
چمندر ، بحردر ، کهساردر ، صبح ربیعی‌در ،
بو یرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبیعی‌در!..

اشارت قلمه‌ده اشجار ، سمت لاتناهی‌یی ،
اوپر امواج قالقوب پردهٔ قدرتپناهی‌یی ،
ایدر کوکبلره ایصال طائرلر الهی‌یی ،
اوهاتفلرده ، کل ، سیرایله تقریر وجاهی‌یی .
چمندر ، بحردر ، کهساردر ، صبح ربیعی‌در ،
بو یرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبیعی‌در !..

صباحه قارشی دولمش آفتابه منتظر ازهار ،
طلوع نور ایله هرغنچه ایلر خنده‌سین تکرار ،

سزادر مشرقی عد ایتسه آدم مطلع اشعار ،
نه‌شاعردرکه قدرت، شعر سویلر یاپدیغی آثار!..

چمندر ، بحردر ، کهساردر ، صبح ربیعی‌در،
بویرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبیعی‌در!..

صبا ایلر قدوم نوبهاری کوهدن تبشیر ،
ایدر طفل محبّت آسیاب عالمی تدویر ،
کلیر بریانده سنکستاندن آواز پلنك وشیر ،
اولور برق قضا اوردجه روشن چهرهٔ تقدیر.

یاخود

اولور شمشکلرك عکسیله روشن چهرهٔ تقدیر.
چمندر ، بحردر ، کهساردر ، صبح ربیعی‌در ،
بویرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبیعی‌در!..

سحر بیلك جویبار حسن اهنك وصدایکدم ،
قیلار مکث ایتدیکم وادیٔ صمتی حزن‌ایله خرّم،
کلیر مهرومه آسا فکرم احیایه (کمال، اکرم) ،
دونر قارشمده هردم شعردن مصنوع برعالم :

چمندر ، بحردر ، كهساردر ، صبح ربيعى در ،
بويرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبيعى در .

شو وحشى كلبه‌يى مأنوس حبّ مادرى گوردم ،
كه‌پك چوق خانقاهى بن اوزيتدن برى گوردم ،
خصوصا انده سا كن بريشيل كوزلو پرى كوردم ،
(بنم ملكم!...) ديدى ، ملكنده گزدم ، هر يرى گوردم :
چمندر ، بحردر ، كهساردر ، صبح ربيعى در ،
بويرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبيعى در !.

بوجانبده وطندر ، بونده هپ شوق حميتدر ،
بوياندە فكر حريّت كه نور آدميتدر ،
بوياندە لاجورد وسبزگيمش سرمديّتدر ،
بوشيلر شاعريتدر ، فضيلتدر ، مزيتدر ،
چمندر ، بحردر ، كهساردر ، صبح ربيعى در ،
بويرلرده طوغان برشاعر اولمق پك طبيعى در !..

منظومه‌نك ـ كه اولكى اسمى «ايكنجى استغراق» ايدى . ـ
بعض پارچه‌لرينى دكرسزلكارى جهتيله بورايه يازمدم .
ذاتاً منظومه ، سنك بكنديكك (استغراق) منظومه‌سنه

بیلمم که معادلمیدر ، دکلمیدر ؟.. دها یازه‌جق چوقشی وارسه‌ده کیفسزلك مجال براقمیور . باقی صاغ اوله‌سین قرداشم .

برادر احقر مکدرك

عبدالحق حامد

مکتوب ایسترم مکتوب !

حامد

رجائی زاده اکرم بکه :

آدرسم سفارتخانه‌در .

برادر معزّز ومحترمم افندم اکرم ،

ایسته‌دیکم کتابك کوندرلدیکنه دائر اولان التفاتنامه‌کزی آلدم . کتابده سالماً واصل اولدی . برچوق یرلرینی اوقودیغم بو کتاب ، یاخود بو معظّم کتابهٔ عالم تراب بنی نه‌قدر آغلاتدی! وبونك ایچون سنك نه‌درجه منتدارکم!.. زیرا آغلامغه پك احتیاجم وار . مصابیت حاضره‌مك بونده اصلا دخلی یوقدر دیه‌مم . فقط باشمده بو تازه بلای مصیبت اولماسه ، اوموزلرمده برر سنك مزار ، بررملك جنازه‌سی بولنماسه‌ده بو کتاب بنی آغلاته‌جق ایدی . سنك ایچون ، نژادجغك ایچون ، وانسانیتك حالی ایچون آغلایه‌جقدم . أوت ، هانیا ، نره‌ده سنك نژادك کبی اولاد!. فقط هانیا ، نره‌ده سنك کبی بر پدر عالینژاد !..

کتابکده‌ده حکایه‌سنی آغلایه‌رق اوقودیغم ۲ شباط

١٣١٥ تاريخنده كى آرابه ايله سياحتكز بنم خاطرمده در. يانمده كى قادينله برابر سزه نه قدر آجيمشدق!.. استقبال ماتم انكيز آرابه كزى تعقيب ايديوردى. حتى او آرالق بزم آرابه يه ده بر التفاتده بولنمش ده بن گورمك ايستهممشم. شمدى حس ايديورم. بزم ايله ده أ گلنمش! سنك علاج مسئله سندن منبعث اولان تأثرات ندامتكارانه گى بن زائد، حتى كندى نفسكه افترا كبى تلقى ايتدم. خسته لر اوّلا حكيم مطلقك، صكره ده هكيملرك ألنده در. اوعلاجى طبيب ويرمسيدى، خسته شفاياب اوله جقمى ايدى؟. بيلنمزكه... علاجك ويرلمسنه مانع اولايدكده ينه اونتيجهٔ وخيمه كورلمش اولسيدى بلكه اوزمان سن كندكه عتاب ايده بيليردك. حال حاضرده معصومسين. فقط اصل كناهكار بنم. اشته اوتاريخده يانمده كورديكك قادينله برابر بولنمق كبى زوجهٔ مشروعه مه ايشله ديكم كناهدن طولايى دركه كندمى بر درلو عفو ايده ميورم. صوك پشيمانلقده برشيئه ياراميور. اونك ايچون ماتمك بيوكدر. بزلرك، يعنى شاعرلرك تأثراتى بشقه لرككنه بكزه ميور. درين، لزومندن زياده درين دوشونيورز. صكره ده بشقه لرك اوكجه دن دوشوندكلرى برحالى بز صكره دن دوشونيورز.

کتابك ایچون « اسکی ادبیاتك أولوسیمالی بر نمونهٔ
باردی » دیورسین . بوکتاب که بنجه بتون آثار ادبیهٔ
عثمانیه نك الی الابد فوقنده تجلّی ایده جك، دوشوندیره جك،
گوز یاشلری دوکدیره جك و برچوق نصیحتلر وتسلیتلر
ویره جك مکمّل ومعلّا بر یادکار ، معظّم ومحتشم بر اثر
استادانه‌در. وار اولاسین قرداشم .

بر ده اسکی ادبیات نه‌دیمك اولیور؟. ادبیات گوزللکلری
اسکیمز. اوقزلر ، « بنات فکر » دنیلن گوزللر، ملکلر کبی
هر دم تازه‌در. وهانکی قیافته گیرسه‌لر اختیار گورنمزلر .

فجر آتیده‌ده پر شباب ، غروب ماضیده‌ده مالك آب
وتاب گورونورلرکه پك اعلا بیلیرسین .

فجر آتیدن خاطرمه کلدی : بن جلال ساهری پك
بکنیورم[*]. ودیه بیلیرم که کنج شاعرلرمز ایچنده یکانه‌در.
کمال‌زاده اکرم بکا تعزیه قیلقلی برشی یازمدی . بلکه
خبردار اوله‌مامشدر دیورم. بشقه نه‌دیه‌یم؟

بن حالا بیلدیکك حالده، فقط بروکسلده براو لمده‌یم.
کندمی هر یرده مسافر کبی بولدیغمدن یازمق ایستدیکم
شیلری باشمدن آللرمه کچیرمکه موفق اوله‌میورم. یوقسه

[*] (بیاض کوله‌لر) شاعری جلال ساهر بك .

(مدفن) ناميله برمقبر دها يازمغه ، ياخود مزارقازمغه
میلم پك زیاده [١] . جسمانی و روحانی اسکی قوّتم یوق .
هانی بوندن یکرمی بش، اوتوز سنه اولکی حامد ؟

کل سنکله برابر اونك ایچون ده ،

محو اولدی اوهپ، وهم وخیال اولدی دکلمی ؟...
دیه‌یم ودست اخوّتکی اوپه‌رك سنی اللهه امانت ایده‌یم .

معزز قرداشم افندم .

٦ مارت سنه ١٩١١ ماتمزده برادر کمترك

عبد الحق حامد

[١] ایکنجی حرملری نیلی خانم ایچون مرثیه .

ابن الامین محمود کمال بکه :

نورعینم افندم حضرتلری ،

لطفنامه کزه درحال جواب ویره مدیکم ایچون بندکزه ایچکزدن ستملر ایتمکده اولدیغکزی حس ایدییورم . آه بك افندی!.. بن آرتق کیمسه ایله مکاتبه ایده مز اولدم. یکیدن یازی یازمغه صحتم مساعده دکل . بونده نه دور سابقك ، نه ده دور لاحقك اصلا دخلی یوقدر . بنده کز کندمده یازی یازمغه استعداد کوردیکم زمان هرهانکی دورده اولورسه اولسون ایستدیکمی یازارم .

أوت،استانبولده ایستدیکمز کبی کوروشه مدك. طالع وجوه ایله مساعده سز بولندی. (یاران نوظهور) بیوردیغکز ذوات ایچنده هر کیمکله مخابره ویاخود محاوره ایتمش ایسه م نشر آثار صورتیله تهوین ضرورت ایتمك سائقه سیله اولمشدر . زیرا بنم بونجه سنه لك خدماتمه خارجیه نظارتی برچوق صدمات ایله مقابله ایتدی . حقم اولان ترقی یی دریغ ایتدکلری شویله طورسون ، معاشمدن ده اون بر

بيك غروش كسوب برطاقم اوكوزلوله كچيلرك آيلقلرينه ضميمه ايتديلر . بردوستمك ، كچنلرده يازديغي كبي، بن حرّيت يولنده برچوق فداكارلقلر ايده‌بيلورم . لكن او حرّيتي استحصال ايچون افكار عموميه‌يي حاضرلايانلردن اولديغم جهتله حكومتده بني فدا ايتمامك لازمكلوردي . ذاتاً بزده نانكورلك پك زياده حكمفرمادر .

طنين غزته‌سنده‌كي (خاطرات) صاحب محترمي [*] حقنده وقتيله يازيلان هذيانلر نه ايدي ؟... بن پاشانك بيوكلكني، دولتمزك اك بيوك بر مرد سياسيسي اولديغني بيلوردم . بوخاطرات ميدانه چقينجه شمدي او بيوكلكي انكار ايدنلرده بيلوب البتّه يازدقلرينه پشيمان اولمشلردر. باقي اخوت افندم .

بروكسل ، ٥ شباط ١٩٠٩ عبدالحق حامد

[*] صدر اسبق سعيد پاشا .

بیروتدن تلغراف :

رجائی زاده اکرم بکه :

۱۷ مایس ۱۳۰۱

اللرکدن اوپرم . نفسمدن بشقه کیمسه‌یه طارغین دکلم . برآیاغم مزارده اولدیغیچون گله‌میورم . مع مافیه اختیاروالده‌م بنی چکیور .

عبدالحق حامد

قاين برادری حسنی بکه :

برادرم افندم ،

۱۸ كانون ثانی سنه ۱۲۹۲ تاريخلی مكتوبكزده آلندی. ممنون اولدم . لكن بوممنونيته غلبه ايده جك كدرلر ايچنده يم. (نه در؟...) ديرسه كز مدحت پاشانك انفصاليله آندن دولت وملتجه حاصل اولان ادباردن بشقه سبب يوقدر . بوبابده نه يازسه م افكارمی بيتره مم . وطنی، ملتی سونلر نه ديديلرسه بن آنلرك بيك قات زياده سنی سويليوردم.

هر مكتوبكزده بكا بورجك مضرّاتندن بحث ايله (بورج ايتمه!..) دييورسكز. بر بورجلی آدمك قارشوسنده (بورج ايتمه!..) ديمك پاره ايتمز . بر كره بورجلی اولدم . شمدنصكره بورج ايده جكمی نه بيليورسكز؟... هرنه ايسه سزك الكزدن كلن اويله ديمكدر .

ذات شاهانه [*] كوزدن دوشدی. بوراده غزته لرك هپسی هم پادشاهی ، هم ملتی تعييب ايدييورلر .

---

[*] سلطان عبدالحميد ثانی .

بی چاره بهاءالدین بك [۱] بریره یتمش که ظنمجه برقاچ کون اوتوره بیله جکدر. چونکه ضیاپاشانك سوریه ده براقیله جغنی عقلم کسمز . اوزواللی ی ده توندن تونه آتارلر ظن ایدرم . هرنه ایسه حاللر یمان ، فکرلر راحت دکل .

ابراهیم بکده او تنبللك وار ایکن بکا مکتوب دکل، سلام بیله یازماز . بن قطع امید ایتدم . سویله یکز که استانبوله کلدیکم زمان صقالنی چکه جکم .

ادرنه مبعوثلرینی ـ . . . . کبی درـ قاعده سنه توفیقاً مناسب کوردم . هله رفعت افندی حقیقةً اذکیادندر. تکلیفلرك ردی بوراده نصل تأثیر ایده جك ؟ فرنکلرك شابقه لری باشلرندن فیرلادی . مدحت پاشایی بیلمین ، نامنی آکمیان بر غزته، بر رساله ، بر بند ، بر دیپلومات ، برشاعر ، برآدم ، برقادین، برچوجوق قالمادی. دشمنلر بیله منفعت شخصیه لری خلافنه اوله رق مدحتك نه بیوك مدحت اولدیغنی اعتراف ایتدیلر . بونك اوزرینه ـ با ارادهٔ سنیه ! ـ ممالکدن اخراج اولندیغی خبری کلیرسه نه دیمزلر ؟..... اوراسنی سزدوشونکز .

---

[۱] زیورپاشا زاده بهاءالدین بك که اوصره ده سوریه والیسی اولان ضیا پاشانك کتابت خصوصیه سیله شامه کیتمشدی .

كريدجه برقاريشقلق ظهور ايده‌جكنه دلائل حس ايديورم . اختلال كريدده دكل ، مملكتك هر طرفنده ، استانبولك هرأونده ظهورايتسـه لايقدر .

نسيب افندى رفعتلو اولمش . بوتوجيه مومى اليهك درايتنه دكل ، بزم برادرك بنده پرورلكنه دلالت ايدر . نه ايسه أييلك فنا برشى دكلدر . باقى رسم سلام معلوم . همان صاغ اولاسكز .

٢٨ كانون ثانى سنه ١٢٩٢ برادريكز

عبدالحق حامد

پیری زاده ابراهیم بکه :

برادر ،

۲ تشرین ثانی سنه ۱۲۹۲ بر مکتوبکزی آلدم. سزده بزم کبی احوال حربیه‌دن شکایت ایدییورسکز . بوراده بولنسیدیکز دها زیاده داغدار کدر اولور دیکز . نهایت قارص‌ده ألمزدن کیتدی. مختار پاشا شمدیکی حال ضعفنده براقیلورسه ارضرومی‌ده اونوتمق لازم کلیر . آرتق موسقوفلر ایستدکلری کبی ارمنستانده کشت‌وکذار ایدرلر. انسان تدبیرده قصور ایدوب‌ده مساعدهٔ تقدیره انتظار ایتمك تحقیر ایلدیکی بر ولئ نعمتدن مقابلهٔ لطفیه بکله‌مك قبیلندن اولور .

قارصك ضبطنی بورا مطبوعاتی پك اعظام ایتدی . بن کندمجه آلاجه طاغ هزیمتندن دها چوق متأثر اولمشیدم . حتّی بو مغلوبیت آنك نتایجندندر . قارصده اوچیوز طوپ ، اون بیك اسیر، بر چوق‌ده اسلحه ومهمّات حربیه ویرمشز . موسقوفلر اویله یازییورلر .

صحیح دکلسه نیچون دولت تکذیب ایله ذهاب عمومی‌یی تصحیح ایتمیور ؟ . . بوده بر سرّ !

حسنی بك افندی برادرمدن بو هفته مکتوب آله‌مدم. أللرندن اوپرم . بو ، وعدی خلافنده‌در . او حالده بو هفته بن‌ده سکوت ایدرم .

مارسیلیایه عزیمتم وپارسه عودتم اوچ درت کون ظرفنده اولوب بیتمش ایدوکندن پوسته کوننی قاچرمامش ایدم . واو هفته سزلره مکتوب یازمشدم. سزلره یازوب یازمدیغمی پك بیلمیورم ، اما فاطمه خانمه یازمشیدم . حالبوکه اوده (مکتوب الـمادم) دیور . اکر مکتوبك خارجیه‌دن اوچوب‌ده کلمسنی بکلر ایسه‌کز البته آله‌مازسکز. شمدی کوکرجین‌ده تاتارلق ایتمیور . آدم کوندریلورسه بولنور . رسم سلام معلوم . باقی اخوت .

قرادشکز

عبدالحق حامد

جمعه ، ۱۱ تشرین ثانی سنه ۱۲۹۳

کچه جی زاده رشاد فؤاد بکه :

نوردیده‌م افندم رشاد ،

والدهٔ محترمه‌ڭز خانم افندینك ارتحال دارنعیم ایلمش اولدیغی خبر الیمندن نه‌قدر متألم و مکدّر اولدیغمی بیانه حاجت کوره‌مم . کدر وسرورکزه جان ودلدن اشتراك ایده‌جکمی بیلورسین. سزدن طولایی اولان محبتدن ومناسبتدن بشقه مرحومهٔ مشارالیهایه بنم آیروجه برخلوص وحرمتم وارایدی که بالدفعات کندیلرندن آلمش اولدیغم خیرخواهانه ومادرانه نصیحتلردن تولد ایتمشیدی . برده وجودلریله افتخار اولنان کبار نسواندن ایدیلر . الله مرحومه والده‌کزی غریق بحر غفران وسزلره‌ده طول عمر وعافیت احسان بیورسون افندم قارداشم .

لوندره‌دن ، ۱ شباط سنه ۱۹۰۵.   برادرمکدرك

حامد

رشاد فؤاد بکه :

بروکسل ، ۷ مارت ۱۹۱۱ .

نورعینم رشادجغم ،

فلاکتمدن متأثراوله‌جغکی بیلدیکم حالده سندن ینه برکلمهٔ تأثر، برسطر تعزیت بکلرایدم . ایش بکله‌دیکم کبی اولدی. تشکرلر ایدرم . هله مکتوبکده‌کی او فارسی بیت [*] بنی نه‌قدر آغلاتدی بیلمزسین . دردمك نه‌قدرالیم اولدیغنی شوندن آکلاملی‌که یالکز آغلامقدن حظ ایدیورم .

بن بوطرفلرده چوق قاله‌میه‌جغم . نلی جکمك طاشنی رکز ایتدیردکدن صکره مأذوناً ، یاخود بأذن‌الله تعالی

---

[*] کر نوبهار آید و پرسد زدوستان
کوای صبا که آن همه کلها کیا شدند

خسرو دهلوی

استانبوله كله‌جكم . سزلری كورمكه پك مشتاق ومحتاجم.
شمديلك يكاقلركزدن اوپه‌رك سنی وچوجوقلركزی اللهه
امانت ايدرم سوكيلی قاردشم افندم .

ماتمزده برادرك

عبدالحق حامد

کمال زاده علی اکرم بکه :

نورعینم اوغلم اکرم ،

بکا کوجنمزسین ، بیلیرم . لکن مکتوبلرکه وقتیله جواب ویرمدیکم ایچون البته براز قیزارسین . حالبوکه بنم حالمی بیلسه‌ن قیزمغه‌ده وقتك اولماز . بنده بر وقتدن بری عظیم والیم برمشغولیت ذهنیه وار ، اوده رفیقه‌مك خسته‌لغی‌در . بویله زمانلرمده هیچ کیمسه ایله مجبور اولمدقجه مخابره ایده‌میورم . نصفی صاغ ، نصفی خسته بر آدمدن نه بکلرسین !..

مکتوبلرکك وکوندردیکك رسائل محتویاتنك بنی نه‌قدر ممنون ایتمش اولدیغنی اشعاره لزوم کورمم . [کلّیات کمال] امر معظمنده صرف ایتدیکك مساعی بتون ملّتله برابر مرحومك روحنی ده شاد ایدر . آنك نام ابدیسی روحی کبی سرمدی و فنادن منزّه ایسه‌ده آثاری جمع ایدلمدیکی تقدیرده پریشانلقدن مصون اوله‌مازدی . بیاننامه‌نك طرز تحریرینه اعتراض ایدنلره ویردیکك جوابی پك مسکت وملزم

بولدم . انقلاب اخيردن صكره بزده برچوق احوال ايله برابر نانكورلك ده اجراى احكام ايتمكه باشلادى . بو حاله قارشى استعمال اولنه جق لسان سنك بوجوابكدر . سن كمالدن مكمل برپدره مالك اوله مازدك . كمال ده ظن ايدرم كه سندن دها أيى براوغل تمنى ايده مزدى . سنى نه قدر سوردى بن بيليرم . مرحومك آثار دهائيتندن برى ده سنسين اوغلم .

سلطان سليم فاجعهٔ تاريخيه سنك برقسمنى مجموعه لرك برينده كورمش ايدم صانيورم . (صانيورم) ديديكمه شاشمه ؛ چونكه بو كونلرده عادتا بوناق كبى يم .

مرحومك مكتوبلرينى بكا اعاده خصوصنده استعجالك لزومى يوق . مأذوناً استانبوله كلديكم زمان بن اونلرى سندن آلورم .

تشكيل ايتديكك ادبيات انجمنى حقنده تفصيلات ويره جككى وعد ايديورسين . بكلرم .

(الحان) دكل (ايلخان) نامنده فى الواقع برفاجعه يازمشدم . عبيده [١] كورمش ، بكنمشدى . بونك نه زمان

[*] ازمير مبعوثى عبيدالله افندى

انتشار ایده‌جکنی هرکس کبی کندمده بیلمیورم .

عبیدك کوزلرندن اوپرم . بن اوکا طارغین دکل، اما قیزغینم . چونکه یازدیغم کاغدلره جواب ویرمدی . برادرملكده سمتنه اوغرامیورمش زیاده یازه‌میه‌جغم . سنی الله‌ه امانت ایدرك قلمی دیکلندیره‌جکم اوغلم .

۲ تشرین ثانی سنه ۱۹۱۰ عم متحسرك

عبدالحق حامد

هرکسله ای کچنمکه باق !..

بر تذکره [*]

دون آخشامکی یغمور هنکامه‌سنده مطریه بخشای وقوع اولان معامله‌ٔ احبّا نوازیلری بنده‌کزی حقیقةً مستغرق دریای سرور ایتمشدر. شوقدروارکه بو بخشایش کرم‌نمایش، قولکزی صیانت یولنده‌کندیککزه رحمتی زحمت ایده‌جك بر نوازش دیه‌ك اولدیغیچون مانندسحاب دریده نقاب، عرقریز شرم وحجاب اولدیغمی‌ده کتم‌ایده‌مم. کفش کله بخش کل نقشم حوصله‌م کبی تنك وپای کریوه پیمای اقتدارم پیوستهٔ دامن حصول اوله‌میان دست امیدم کبی لنك اولماسیدی آثار برکزیده‌لرینی ولتخانه‌لرینه قدر ایصال ایده‌جکدم.

هرنه ایسه اخشامدن برو زیور زبان ایلدیکم ترانهٔ شکرانه‌یی آمیختهٔ کیف معتاد سحرخیزی قیلدیغمك عرض واشعاری ومع المحجوبیه مطریهٔ مزبوره‌نك افادهٔ اعاده وتسیاری شو تشکرنامهٔ عجمانه‌نك تحریرینه مجبوریت ویرمشدر.

حامد

---

[*] عبدالحق حامد بکك اون سکز ، اون طقوز یاشلرنده مکتوبی ٔ مالیه قلمنه مداوم ایکن یاغمورلی برکونده شمسیه‌سنی اعاره ایتمش اولان زیورپاشازاده بهاءالدین بکه یازدیغی تذ کره‌در.

پیری زاده عثمان صاحب بکه:

عثمانم قرداشم ،

نثرلی، نظملی وستملی ، اعتذارلی برمکتوبکی آ م .
هیچ بر بریمزه ستم ایتمکه حقمز یوق. حاللره برنحوست،
قلملره برفتوردرعارض اولدی. سببی نه‌در بیلمم !...

ـ بهار یلدیزی ـ عنوانی پك خوشمه کیتدی. بیلمم
معناسی قدر کوزلمی اوله! ...

احمدمدحت أبی مدافعه‌لر یازدی[*] . نه‌فائده‌که انك
مدافعاتی اکثریت نظرنده پك مقبول طوتلیور. مع‌مافیه
نی پك زیاده ممنون ایتدی. کندیسنه بالخاصه تشکر یازدم.
کمالدن مدافعه بکلرایدم. سکوت ایتمسی براز کوجمه کیتدی.
سکوتنك مشروع برسببی وارایسه بکا بیلدیرمك یوقمی؟.
لکن اکرمدن بوهفته آلدیغم برمکتوبده کمالك‌ده میدان

---

[*] (تعلیم ادبیات) ك انتشارینی متعاقب تحدث ایدن
عربدهٔ قلمیه‌که بومیانده اك چوق عبدالحق حامد بك هدف تعرض
اولمشدی .

صحبته چیقه‌جغی یازیلیور. هیچ مأمول ایتمم، اما باقه‌لم .

اکرم بك بنی مدافعةً برشی یازمایدی . قورقیورلر دیه‌مم. اوفکرده یا کلش. بلکه قورقیورلر. کندمی آنلره زورایله التزام ایتدیره‌مم که کوستردکلری سکوت و مجانبت ایچون سم یازه‌یم .

منظومه‌ك خوش، اما گیرشی أیی دکل. یوقسه معناسی پك کوزل . باشده‌کی ایکی مصراعی بشقه برله قوی . برده آشاغیده‌کی (جانوازی) قالدیروب (نازنین) یاز. آفرین عثمان! أیی یازیورسین . لکن خطّ مبارك بزم یازی‌یه‌ده رحمت اوقوتسه کرك .

بیوك والده‌ك خانم‌افندینك و بك‌افندمزك أتکلرندن اوپرم . والده‌کز خانم‌افندی همشیره‌مك اللرندن اوپرم . اسمعیل بکك کوزلرندن اوپرم. دها نه‌یازه‌یم ! هم کیجه یاریسی اولدی، همده سرسملشدم .

فاطمه خانم یوقاریده پیانو چالیور. حسنی بك کتابه مشغول. برطرفدن‌ده خروسلر اوتیور. امان شمدی کدی کله‌جك ! مبارك بعض کیجه‌لر نجردمك او کنه کلوب پارل پارل یانان کوزلریله جامدن بنی سیرایدییور. کورنجه عقلم باشمدن کیدیور.

عربی ایله فارسی درسلری نصل بردواممی ؟ آمان چالشکز!.. عربی ایله فارسی یه چالشدیغکزی کرچکدن تمنی ایدرم. هم ده هر بر عثمانلی ایچون بو ایکی لسانی اوکرنمك فرائضدندر. لکن اکا منحصر اولمق ده فرائضدن دکلدر آ!..
اشته سوزی کسیورم. بیوك، کوچوك بو راده ایجابی وجهله ایفای مراسم سلام ایدیورلر. باقی اخوت.

عبد الحق حامد

رجائی زاده اکرم بکه :

محترم برادرم افندم اکرمم ،

عودتمدن بری حضوراخوتکه چیقه‌مدم . بوکا اهمال وقصوردن بشقه برنام بوله‌مام نه‌استاده ، نه اکرمه، نه‌ده سزاییه هیچ برشی یازه‌مامق نه بیوك محرومیت اولدیغنی تقدیرایدرسین. اومحرومیتی خود بخود دعوت ایچون بنم نه‌حالده بولنمقلغم لازم کله‌جکنی‌ده دوشونورسین. شمدی حالم‌یولنه کیردی‌ده‌می بومکتوبی‌یازیورم؟.. خیر. محرومیته طاقت کتیره‌مدم، آنك ایچون یازیورم . بوغلوس‌بنی‌برباد ایده‌جك، معلومکز اوله. کماله‌ده بوکون یازه‌بیلیرسه‌م موفقیت اولور . هله سزاییه جواب ویره‌مدم . نه‌قدر محجوب‌ونادمم . نه‌یاپیورم بیلیرمیسین؟..صباحدن آقشامه قدر دوشونمك ، اویقوده ینه دوشوندیکنی کورمك : اشته مشغولیتم !.. کندمی محبوس ظن ایدیورم . حالمله آمالم مزار قغوغندن سمواته باقمق !.. قباحتمی عفو ایت اکرم !.. بکا جواب یازارسه‌ن سایه‌کده بیلکه برقره

سودادن قورتولورم. سودانك هردرلو رنكلیسی باشمدن كچدی . یالکز قره‌سنه اوغرامدیغم قالدی . یوق یوق، بکا مکتوب یازارسه‌ن حقیقةً ثواب اولور . آمان مخابره ایده‌لم !.. لکن برکره‌ده حالمی صورمدك ! بأس یوق . اکرمله حامد بردر . باقی اخوت یکوجودانه .

برادر بکدر وکمترك

عبدالحق حامد

تاریخ : رمضانه برهفته وار .

پیری زاده ابراهیم و عثمان بکلرله قاین برادری حسنی بکه :

بك افندیلر حضراتی ،

بو هفته سزه آیری آیری کاغد یازه‌میه‌جغم . حتی مشترك یازدیغم بو مکتوبده بیله تفصیلاته کیریشه‌میه‌جکم . سببی نه‌در ؟ دیرسه‌کز حالا پوسته کلمدیکندن ، سزك مکتوبلری آله‌مدیغمدن . بو کیجه ، جمعه کیجه‌سی ، هیچ بو قدر پوسته‌نك کجکدیکی یوغیدی . یوق یوق واراید ی . بن اونوتمشم .

حسنی بك افندی ، کچن هفته نجیب بکه [*] یازدیغم مکتوبی اوقویکز . یاخود مآلنی سؤال ایدیکز . سزه‌ده بنم حقمده خیلی افکار بخش ایدر . عطا بکه یازدیغم مکتوب دخی تفصیلاتدن ، ایضاحاتدن خالی دکلدر . سزه هر اولانی یازه‌میورم . سببی معلوم .

بزم منظومه‌لری شیخ حسین افندی‌یه ویردکمی ؟

---

[*] سامی پاشا زاده .

ابراهیم بك ! دها نظیره‌لر کلدی . اما مدحت پاشادن ایشتدیکمه کوره شیخ عثمان افندینك [*] نفی وتبعیدی سویلنمکده ایمش . کرچکمی ، یالانمی ؟.. بونصل شی !.. مملکتمزدن برر برر انسانلری چیقاروب ده جانورلری می براقه‌جقلر ؟.. بوقدر غدّار ، بوقدر خونریز پادشاه اولماز. تختنده قالمسنه تحمل عثمانلیلر ایچون برلکه‌درکه والله تمیزلنمز . دولت محو اولیور ، ملت باتیور .

شمدی پوسته کلدی . مکتوبلریکمزی آلدق. تشکر ایدرم . فقط بنده جواب یازمغه مجال یوق . ذاتاً سزك مکتوبلرده‌ده جواب ویریله‌جك برشی یوق .

مدحت پاشا ینه ناپولیدن بورایه کلدی بوآلافرانغه آیك اون یدیسنده اچله‌جق اولان پارلمنتونك کشادنده حاضر بولنمق وألندن کلدیکی قدر انکلتره‌یی روسیه علیهنه محاربه‌یه تشویق ایتمك ایچون برقاچ کونه قدر لونده‌یه کیده‌جك . روسیه انکلتره‌نك توسطنی قبول ایتمدی . باقه‌لم ، انکلیزلر نه‌یه قرارویررلر ؟.. رسم سلام معلوم. جانم ألمه قلم آلمق ایسته‌میور . اوقدر نشئه‌سزم ، اوقدر حدتلی‌یم . باقی اخوتلر ، محبتلر .

جمعه کیجه‌سی ، ۲ کانون‌اول سنه ۱۲۹۳ برادریکز

عبدالحق حامد

[*] یکی قپو مولوی درکاهی پوست نشینی .

پیری زاده عثمان صاحب بکه :

نور دیدهم عثمان بك ،

مكتوبك بنی پك ممنون ایتدی . تشكر ایدرم . بك افندمز قپویه دوامه باشلامشلر. عائله‌جه‌ده هپ عافیتده ایمشسكز . بونلردن طولایی مبشر اولوب جناب حقه شكرلر ایلدك . بزمده حمد اولسون حوال تحیه‌مز أیولشدی. نلی خانمله برابر رسمی ملفوف اولان نقاهتخانه‌ده بولنیورز . لكن هوالر برباد. ممالكنده كونش باتمیان انكلتره‌نك تختكاهنده كونش طوغماز اولدی. دنیا كبی بوطرفلرده كونشده یالانجی .

سلانیكده نجیب بكله [*] كورشمسین. دیدیكك كبی راقی كوندرمك ایچون واسطه بوله‌میوب بالآخره كندیسنه كندیسی توسط ایتمش اولملی كه اوزهرك بورایه برقطره ویا برشمه‌سی بیله كلمدی . نجیب حقیقة پك نجیبدر . بر ضیافته دعوتسز كیدر. ودعوت ایدیلورسه كیتمز. بر كوزل

[*] نجیب پاشا حفیدی .

هواده منزوی اولوب فورطنه چیقنجه دکزه چیقـار. آدمه مکتوب یازار، (جواب ایستمم) دیر. بکا کچنلرده اویله دیمش ایدی. بن‌ده عنادمه جواب یازدم. کیم بیلور بلکه مجرّد بکا راقی کتورمك ایچون بر کون سلانیکدن، هم‌ده بحراً لوندره‌یه‌کلوب برایکی ساعت صکره ینه سلانیکه عودت ایدر. بویله برسیاحت قرق اللی لیرا ایله قرق اللی کونده اولورایسه‌ده نجیب بك اوزالرینی دوشونمز. راقی‌یی کوندرمز، کتورر.

حلمی پاشا [*] ایله کورشدیکك ایچون‌ده حظ ایتدم. اوپك عفیف ومستقیم، حتی وفاکار بر آدمدر. آنجق زمانه بیوفا اولدیغندن اوده زمانه اقتفا ایدییور.

عبید سکا وبرادرکه خاصةً عرض تشکرات وتحیات ایتدیکنك اشعارینی اشعار ایدییور. آکاده، سزایی‌ده سلامکزی یازدم.

فی‌الواقع بر آرالق یازی ایله مشغول اولدم. آنجق بوکونلرده برشی یازدیغم یوق. خلقتك هرطرفه کیدوب‌ده یالکز بوطرفه کلمیان یازی ایله مشغول اولمق آرزوسنده‌یم. نلی خانم وحسین ایله برابر رسم سلامی ایفا وشمدیلك

[*] صدراسبق حسین حلمی پاشا.

بوقدرجقله اکتفا ایده‌یم . میدان سطرنجده یکانه ورستم زمانه اولدم. بوجهتده معلوم ممارسه ملزوم سبقخوانیلری اوله والسلام .

نصف الیل ۲۰ مایس ۱۹۰۷ — هپکزك مشتاقی

حامد

پیری زاده اسماعیل بکه :

نورعینم اسماعیلم افندم ،

باق بن سنك کبی آلتی آی صکره دکل ، آلتی کون صکره مکتوبکه جواب ویریورم . کچن کون آلدیغم مفصل محبتنامه‌که تشکر ایدرم . فهمی افندینك چاقیسنی برایکی هفته صکره ، یاخود دها اوّل خارجیه پوسته‌سیله سنك نامنه اوله‌رق ارسال ایدرم . آنجق سز یالی‌یه نقل ایتدیکزمی ؟ یوقسه حالا استانبولده‌میسکز ؟ بکا اشعار ایت ، بیله‌یم‌ده یالیده ایسه‌کز مکتوبلری طوغریجه انجیر کوینه کوندره‌یم .

استانبولدن کلان فرانسزجه غزته‌لرك بریسنده بك افندمزك [*] شورای دولت محاکمات ریاستندن استعفا بیورمش اولدقلرینی بوصباح کوردم . کرچکمی ، یا کلشمی ؟ بیله‌مم . بکا بوخصوصده سریعاً تفصیلات ومعلومات

[*] پیری زاده صاحب بك .

ويرمكمزى پك زياده رجا ايدرم . استعفا صحيح ايسه سزبنى دخى يازوب بنى مراقدن قورتاررسكز . اللّه عشقنه اهمال ايتمه يك .

لوندره غزته لرنده احمد وفيق پاشانك ارتحال تلغرافنامه سنى كوردك پك متأسف اولدم . بى چاره آدم خسته مى ايدى ؟.. يوقسه فجأةً مى وفات ايتدى ؟... اومارم كه خدمات قديمه سنه مكافاةً طرف شاهانه دن عائله سنه برمعاش تخصيص بيوريلور . شعبان آينده ـ اللّه بشقه امثال كوسترمسون ـ بزم فاميليامزدن پك چوق رحات ايدنلر بيلورم . بردرجه ده كه هرنه زمان شعبان كدرسز كچرسه بن رمضانك ايلك كوننى برعيد مسرت عد ايدبورم . [*]

سفارت تكليفلرك پك خوش ، اما تشبث مثمر اوله جغندن امين دكلزكه برشى ياپه لم . بن سه اكر برشيئ استدعا ايدرده رد جوابى آلورسه م پك زياده مأيوس ومكدر اولورم . اكر ترقئ مأموريت بنم ايچون مقدر ايسه وقت مرهوننده ظهوره كلور . هم كنديلكندن اولان شيلر ، ايستنيله رك حصوله كلان شيلردن دها

---

[*] احمد وفيق پاشا عبدالحق حامد بكك پدرى خيراللّه افنديك دايسنك اوغليدر .

خیرلیدر . مع مافیه تمنی بر قباحت اوله‌میه‌جغندن انشاء الله تعالی مأذوناً استانبوله کلدیکم زمان بر تجربهٔ طالعده بولنورم .

یابکا ترقی ایستیان سزلر ، بر مناسب مأموریته صاحب اولمغی نه زمان ایستیه‌جکسکز؟ . بوراسنی ده بن دوشونیورم.

برادرك[*] استانبوله جلبی حوادثی کرچکمی ، دکلمی؟ بوکاده انتظارده بولندیغمی تکرار بیان ایده‌یم‌می؟

والده‌مك آیاقلرندن اوپرم . بندن مکتوب آلدقلرینه ممنون اولدقلرندن طولایی پك زیاده مسرور اولدم . ان شاء الله کله‌جك هفته ینه یازارم . دیکر بیوکلرمزك أتکلرندن وأللرندن وبرادرلرکله حامده‌نك وچوجقلرك کوزلرندن اوپوب جمله‌کزی اللهه امانت ایدرك ختم کلام ایلرم نوردیده‌م افندم .

پنجشنبه ، ۲۱ مارت سنه ۱۳۰۷ مشتاقکز

عبدالحق حامد

[*] عبد الخالق نصوحی بك .

پیری زاده اسماعیل بکه :

نورعینم اسماعیلم افندم ،

مکتوب وفا اسلوبکی آلدم. ویر دیککك حوادثدن وعافیت خبریکزدن طولایی نه قدر ممنون اولدیغمی تعریف ایده مم. های الله سندن راضی اولسون! مکتوبلرمك اختصارینی معذور کوریشك ده موجب شکراندر .

یازدیغك زائر تشبیهی پك کوزل ! کوکلمده سونك سونك یانمقده اولان شوق ادبی یی بو قبیلدن نفحات ذکا وعرفانه محتاج بولیورم. عودتی مستحیل اولان ماضی بکا اوزاقدن متبسمانه التفاتلر ایدیور، ویاخود بر حسرت انکیز رؤیانك حسن تعبیری کلیور صانیورم. برزماندنبری برعالم غریبك سیاح بی اختیاری اولان فکرم ، وطن قدیمی بولنان صحرای طبیعتسرای ادبیاتی موقتاً زیارته مأذون اولمش کبی اولیورده اغترابم کیدیور .

بوراده برلورد استانلی واردر، وفیق پاشا مرحومك دوستلرندندر . مرحومك عائله سنك رمضان خرجنی

تدارکدن عاجز بر حالده دوچار ضرورت اولدقلرینی و بناءً علیه حرمنه بعض ارسالات نقدیه‌ده بولندیغنی سویلیوردی. غیرتمه طوقنوب ایجاب ایدن محللره بیان حال ایتدم. ان شاء الله بر ثمره‌سی کوریلور.

پدر بك افندمزك استعفالری اسبابنی یاسن اطرافیله آکلاتمدك، یابن بك أبی آکلایه‌مدم. آکلادیغم قدردن عبارت ایسه اهمیتسز و بناءً علیه بنجه لزومسز کورینور. قباحت کیمده ایسه آندن مصرانه اشتکا ایله اکتفا ممکن دکلیدی؟ معلوم آ! استعفالر بك خوشه کیتمیورده آنك ایچون ممنون اولمیورم. لکن البته بك افندمزك بر مطالعه مجالری واردر.

بیوك سفارتلرمزه بر رامام کوندریله‌جکنی موثوقاً اخبار ایدیورلر. عثمان بکه سویلسه‌نده بورانك امامتنه اوتشبث ایتسه! نه کبی آدملر انتخاب اولندی؟.. البته سز بیلیرسکز. لطفاً بکاده اشعار ایت. رسم سلام معلوم. جمله کزی اللهه امانت ایدرم نورعینم حریف!

۱۸ نیسان سنه ۱۳۰۷ جمله کزك متحسری

عبدالحق حامد

رجائی زاده اکرم بکه :

اکرمم قرداشم ،

لطفاً ملفوف مکتوبی سزایی‌یه ایصال ایت . یکرمی بش کوندر عائله‌مدن خبر آله‌میورم . أنشته‌م رفیقکدر ، اندیشه‌لر ایچنده اولدیغمی کندیسنه سویلرمیسین؟ کچن هفته یوللادیغم مکتوبی آلمش اوله‌جغکده شبهه یوق .

(زینب) ی کوردکمی ؟ آه نصل اولیورده بنم یورکمدن دومان چیقمیور ... ! ایچمک شو آنده انطفا بولماز برصورتده یاندیغنی طویبیورم . سببنی بیلمم . شمشکلردن یغمور حاصل اولدیغی کبی بنم‌ده أیچمده‌کی نائره‌دن کوز یاشلری پیدا اولیور . آغلیورم ، شودقیقه‌ده آغلیورم ، سببنی بیلمم . باقی اخوت .

۲۰ اغستوس سنه ۱۸۸۷ — برادر متحسرك

عبدالحق حامد

ممثل برهان الدين بکه :

عزیزم برهان‌الدین بك افندی ،

بوکون ـ نسترن ـ تجربه‌سنده بولنه‌میه‌جغم ، تأسف ایدرم. زیرا بر ایکی تصحیحده بولنمق ایستردم. اویون باشلامه‌دن اول ـ یارین آقشام ـ بو اثرك بوندن اوتوز سکزسنه اول یازلمش اولدیغنی، کنجلك محصولاتندن بولندیغنی یاد ایدرسه‌کز ممنون اولورم. حانم کوندوز تماشاسنه کیده‌جك، بنده نصیب اولورسه آقشام بولنه‌جغم.

یکرمی اوچنجی صحیفه‌ده،

بکا سنك آیاق قابك تاج سر

مصراعی یاکلش باصلمش. طوغروسی،

بکاسنك آیاق طوزك تاج سر

اوله‌جقدر. اکر اویونده او مصراع چیقارلمامش ایسه طوغریسنك سویلنمسنی رجا ایدرم افندم.

۲۱ نیسان سنه ۱۹۱۵ عبدالحق حامد

ممثل برهان الدين بكه :

عزیزم برهان الدین بك افندی ،

اون بش کوندنبری کیفسز بولندیغم جهتله بو آقشام تیاترویه کله‌میه‌جکم . مدافعهٔ ملیه بك اوغلی مرکزی رئیسی نظیف بك افندی‌یه معذرتمك تبلیغنی رجا ایدرم. رفیقه‌م دیکر برحانمله برابر بوکون تیاترویه کیده‌جکندن اویونك نه تأثیرحصوله کتیردیکی حقنده آقشامه اونلردن معلومات آلورم .

(دخترهندو) یی بن حتی بومبایه کیتمه‌دن اول یازمش اولدیغمدن ایچنده انکلیز لقب و عنوانلرینه عائد اولان یا کلشلقلرك تصحیحنی آرزو ایدرم. مثلا سیر بورتل یرینه سیرجون بورتل، یاخود سیر ادوارد بورتل دیمك لازمدر ، یالکز سیر بورتل دیمك یا کلشدر . صوکره اونك زوجه‌سنه‌ده مادام الیزابت ، یاخود مادام بورتل دیمك‌ده طوغری دکلدر . له‌دی بورتل دیمك اقتضا ایدر؛ یاخود له‌دی الیزابت بورتل دیمك‌ده اولور .

بونلری بو آقشام ممکن مرتبه طوغری سویلتمك همتکزه متوقفدر . زیرا او یونك نه زمان یازلدیغنی بیلمیانلر وخصوصیله انکلتره وانکلیزجه‌یی بیلنلر لوندره‌ده یکرمی سکز سنه بولنمش اولان بر آدمك اثرنده بویله یا کلشلر کورورلرسه تعییب ایدرلر . باقی مودت افندم .

بیك ، ۱۰ کانون‌اول سنه ۱۹۱۵ دوستکز

عبدالحق حامد

هامش

بالمناسبه زواره سویلرمیسکز که (دخترهندو) دورعبدالعزیز خاسیده یازلمش واوزمان باصلمشدر . وهندستانه اثرك نشرندن آلتی یدی سنه صکره کیتمش ایدم . بورالرینی واشارت ایچنه آلدیغم فقراتی اویون باشلامه‌دن اول صحنه‌دن تماشاکرانه اوقومق‌ده اوله بیلور . دخترهندو دردنجی اثرشبابمدر . اومارم که برچوق یرلرینی طی ایتمهسکزدر . هرحالده موفق اوله‌جغکزدن امینم . اعادهٔ عافیت ایدنجه تمثیلات آتیه‌کزده بولنورم انشاالله .

فلورينه‌لی ناظم بكه :

عزيزم ناظم بك افندی ،

بنده كزه گوجنه‌جكسكز، بيليورم. لكن نه‌ياپه‌يم؟..
يازمغه ، مطالعه بيـان ايتمكه حال و مجالم يوق . جسمانی،
روحانی برحال ناتوانيده‌يم . يالكز ديه‌چكم كه حماسيات‌ده
ادبياتده برموقع مخصوصه مالكدر . السنهٔ انامده الك چوق
آنلر دائر اولور. سزلرك اوواديده‌كی اشعاركز ايسه‌ديديكم
دورانه جدا سزادر .

ديكرشعرلركزه كلنجه : طرزمتخذكز نقطهٔ نظرندن
شايان استحساندر . برشاعر سوق طبيعی‌ايله اتخاذ ايتديكی
طرزده دوام ايدرسه البته موفق اولور . شونی‌ده علاوه
ايده‌يم كه عقل قاصرانه‌مجه اشعاركزدن برقسمی ، بلكه‌ده
قسم كلّيسی مبالغه‌دن عاری دكل ؛ بونك برنقيصه اولوب
اولمديغنی تعيين ايتمك قولای كورلمز . ـ هركس ايستديكی
يولده ذوقياب ادبدرـ. نفی مبالغات ايله مالی اولديغی حالده
بوكون الك بيوك شاعرلردن عد اولنيور. بنم يازدقلرمده‌ده
خيالات مفرطه ، حتی حشويات طولودر . . لكن امينم كه

اونلری بردها یازه‌جق اولسه‌م، بونقایصدن قورتارمغه
غیرت ایدردم.

شاعریته کلنجه: سنکز اقتضاسنجه بالطبع سزك
بزی چیقاردیغکز مرتبه‌ده سزی کورمکه هنوز نفس
حقیرمی مستعد بولمیورم. شوقدر وارکه استعدادکز طبقهٔ
علیاده کورونیور. بو استعداد سزی استقبالکزدن امین
وامیدوار ایده‌بیلور.

محبّ محترم ومعزّزم رضا توفیق بنده متحسرانه آرایوب
طوریورم. نه‌فائده‌که نه‌وقتم بللی، نه‌محلم معین!. اوته‌ده،
بریده‌یم. او بنی بوله‌مازسه بنم اونی یاقه‌لامه‌دن کیتمك
احتمالم یوقدر، بیلمش اولسون. خاصةً عرض اخوت ایدرم.
رجا ایدرم سویلیك عزیزم.

بك اوغلی، ۳ ایلول ۱۹۱۱ عبدالحق حامد

ابن الامين محمود كمال بكه :

محب عزيزم افندم حضرتلرى ،

بيرام مناسبتيله لطفاً ارسال بيورديغكز التفاتنامهٔ خاطر نوازانه‌دن طولايى عرض تشكرات ايدرم . بنده‌كز دخى ذات عاليكزى تبريك ايله تمنيات خالصانه‌مى عرض وتأييد ايلرم . پدرپاشا حضرتلرينه احتراماتمك تبليغى آرزوجه رجا اولنور . مكاتبه‌ده تكاسل واقع ايسه‌ده مراقبه‌ده اهمال وقوع بولميه‌جغندن امين اولمليز . باقى بقاى توجه ومحبتلرى اخص آمالم اولديغنك بيانيله اكتفا ايلرم افندم .

لوندره‌دن ، ٢١ مارت سنه ١٩٠٣ عبدالحق حامد

رجائی زاده اکرم بکه :

سزاوار حرمت برادرم اکرم افندم ،

بوندن ایکی آی اول دسترس اولدیغم لطفنامه‌کی بوکون بر کره دها اوقودم . تعلیم ادبیاتی ایسه هر کون اوقویورم . بکا سنك مقالك دکل ، خیالك بیله بر درس ادبدر . یازدیغك شیلردن استفاده ایتدیکم کبی سنی دوشونمکدن‌ده مستفید اولورم ، چونکه مملکتمزده بنم استعدادمی بحق تقدیر ایدنلرك – ایکنجیسی دیه‌مم – برنجیلرندنسین . عائلهٔ ادبیات ایچنده بر یتیم اولدیغم حالده کمال ایله سن بکا پدر ، برادر اولدیکز . سنی دها اوکرنمدیکمه نصل حکم ایدرسین بیله‌مم ؟.. شو بوقارده سویلدیکم شیلر وجدانمدن صادر اولدی . بوکاده کندی استعدادمدن بحث ایدیشم برعلامتدر .

أوت بن مستعد علم وکمالم ؛ فقط جاهلم . کمال آزشیده چوق شی اوکرنمشدر . سن ایسه آز ، چوق اوکرنمش اولدیغك شیلری هر کسدن أیی اوکرنمشسین‌در . معلوماتمز

درجهٔ کافیه‌ده اولسه‌یدی اوچمزده بزم مملکتك دکل، فقط دنیانك الك بیوك شاعرلرندن اولوردق . کوریورسین که وجدانمده اولان مرموزاتی سویلیورم . برکون سن بکا (شناسی نه‌در؟..) دیمش ایدك . فی‌الواقع شناسی نه‌ایدی ؟. نه اولسه اوبزم مملکتمزده هیچ برشی اولماز ایدی . آنك الك بیوك فضیلتی کمالی میدانه چیقارمسیدر؛ ادبیات کتبخانه‌سنك مفتاحلرینی اویله ماهر برأله ویرمسیدر . اوصرف یاپمش ایدی. کمال آنی منطقه کوتوردی. سن چوق شیئی کمالدن اوکرندك. فقط استعدادی آندن اوکرنمدك. ذکا ، فطانت ، فلان ، آنلر مکتب الهیده اوقونان درسلردندر .

بکا کلنجه : ادبیات میلی بکاسندن کلدی ، کمالدن کلدی. تصویر افکار چیقدیغی زمانلرده بن چوجوق ایدم. سنك حقایق الوقایعه، ترقی‌یه یازدیغك شیلر وسائر آثارکدرکه بنی ادبیات یولنه سوق ایتدی . حتی اسمکی ، شخصکی بیلوب ده الفتکه مظهر اولمدیغم زمانلرده سنی کوردکجه ایچمدن (اشته او کوزل شیلری یازان بو آدمدرکمی ؟.. آه ممکن اولسه‌ده بنده شونك کبی ادیبانه شیلر یازسه‌م!..) دیردم . اوزمانلرده ایدی که سنك آثار مطبوعه‌کی تقلیداً

اوطه‌مده قپانوب شعرلر تنظیم ایدر، خیاللر تصویر ایلردم.
بیلمم نصل برقوۀ ممیّزه اویازدیغم شیلرك سنککیلر
قدر کوزل اولمدیغنی بکا تفهیم ایدردی. اشته اوزمانلرده
ایدی که سکا بوزلغان کمرنده، حتی کمرك آلتنده تصادف
ایتدم. اوزاقدن کلدیکنی کوردیکم وقت (یارب، نصل
اولسه‌ده شوایچملك سودیکی آدمله الفت ایتسه‌م!) دیمش
ایدم. بر برمزه یقین کلدیکمزده ابتدا سن کوله‌رك بکا
دیدك که ـ دائما التفاتکزه منتظراولیوردم، نیچون دریغ
بیوریورسکز؟ ـ آنك اوزرینه سلاملاشمغه باشلادق.
او تاریخ بنم ایچون بر کره کلمش بر بیرام ایدی. آندن
صکره بهاالدین [*] ظهور ایتدی. الفتمزك هم دوامنه،
هم تأکدینه سبب اولان اودر. بن سنك پك بیوك
اولدیغکی آکلامش ایدم. وسنکله قوکوشرکن بونی دوشونور
ایدم. فقط سن کیم بیلیر بنم ایچون نه دیردك؟ سنکله
قوکشمق بکا برادبی کتاب اوقومق کبی کلیردی. دیمك
ایسترم که اشته اوزمان سن بنم کوکلمده ادبیات ایچون
بر بیوك شوق حصوله کتیردك. اوشوق ایله یازدیغم شیلری
تصحیح وا کمال ایدن کالدر. شمدی بکا خواجه‌لقده

[*] زیور پاشا زاده.

هانکیکز برنجی اولیورسکز ؟ اوراسنی سن دوشون . بورالرینی یازدیغم سنك مکتوبکده اوقودیغم (بنی اوکرندکدن صکره حقمده کی غلط نظرکدن طولایی نه دیرسین عجبا؟..) سوزی اوزرینه‌در . و بوفکرك نه قدر غلط اولدیغنی آکلاتمق ایچوندر. (نسترن) مسئله‌سنده مناسبتسزلك ایتمش ایدم. بونك ایچون اوقدر اظهار ندامت ایتدیکم حالده بردها یوزمه اورمق لایقمیدر ؟ نسترن نه یازدیغك مطالعه‌ڭ طوغری ایدی. فقط الله ایچون اولسون طوغری سویله، یازیلشی ده ڭ طوغری میدی؟ بعض یرلری تزییف کونه دکلیدی؟ اولمسه بیله بن اویله کوردم، بتمله برابر اوقویانلرده اویله کوردیلر. آنك اوزرینه معکوس برجواب ویردم . مع مافیه اللهی اشهاد ایدرك سویلرم که او جوابك برفقره‌سنه سنك ویردیکك معنی خاطرمه کلمامشدی. هرنه ایسه کچمش اونودیلور. بن ده هرشیئی اونوتدم. سن بنی عفو ایتدیکك کبی بنم کوکلمده کمالیله تعمیر اولندی . بینلرنده برمخابرهٔ وجدانیه موجود اولانلر ایچون بوشیلرك تذکاری ، خصوصیله تکراری جائز دکلدر .

مکتوبکك جوابی بوکونه قدر ویره‌مدم. نیچون؟.. بیلمزسین دکلمی؟ شونك ایچون که بن بو(یوتی) دنیالان برزخه

دوشديكم كوندن برى مستثقل اولمش بر مسافر كبى اوتوريورم.
استيذان تشبثلرينه كلديكم كون ابتدا ايتدم. هر ايستديكمك
عكسنى ويرن طالع، ياخود تصادف، الله، ياخود انسانيت
بزدن اومأذونيتى دريغ ايتدى. بر بلايه اوغرادم كه آندن
قورتولمق ده بر بلادر. يعنى اذن ويرميورلر ديه قالقوب
كيده جك اولسه م مسئول اوله جغم، ييللرجه معزول قاله جغم.
معزول قالمق بنم ايچون آچ قالمق دكلدر. فقط بوغازندن
كچميه رك يمك ييمكدر. حال بويله اولماسه بنم ايچون
معزوليتدن، بلكه ده منكوبيتدن بيوك دولت اولمازدى.
شهبندرلكم ايچون معاشى آز سه ده سفارت معيتلرنده
كتابتلره نسبت مستقل كبى در، ديورسين. واقعا غير مستقل
دكل، استقلال تام ايله مستقل؛ فقط معاشى ده آز دكل، هيچ
يوق! – چولق چوجقله برابر كليورم. بو نه بيوك سعادت!..
فقط آنلرله برابر مضايقه چكمك ويا مضايقه مه آنلرى
تشريك ايلمك نه بيوك مصيبت!.. بو بابده سنكله استانبولده
سويلشورز. آرتق فراره قرار ويردم. ايسترلرسه عسكر
فراريسى عد ايتسونلر. قوقوزلق بر تحف تعبيردر اما،
آنك آلتندن آچلق دنيلن دهشتلى كلمه چيقيور. بو تحف
سوزك معناسى پك آجيدر.

سنك سعدالله بکه [*] اولان تعلیم ادبیاتکی بزم همشیره [١] بك ایستبوردی. اکا کوندردم. البته طارلمزسین. اکا نسبتله سعدالله بك استاد ، سعدالله بکه نسبتله همشیره شاکرددر. براثردن استفاده‌نی ایسه استاددن زیاده شاکرد ایدر. مشارالیها اووقت یازوب‌ده بکا ویردیکك مکتوب ضایع ویاخود غائب اولمدی. اما بنده‌در. آرتق بنم تصرفمه کچدی صایلور ، اویله دکلمی؟..

ریزه‌نك مواقع طبیعیه‌سی ، هانی‌اوسنك دیدیکك کتاب طبیعتك الك معنیدار محتویاتندن اولان اورمانلر ، فلانلر بوراده یوقدر. بوراسی طبیعتك دائمی صورتده ایچنه ایشه‌مکده اولدیغی بریتاقدر ، تعبیری معذوراوله. کوروب‌ده سودیکم یرلر ، دوشونوب‌ده بکندیکم موقعلر کوزمك‌اوکنه کلمسه بنم ایچون بوراده توقف ممکنمی‌اولوردی؟.. هیچ!..

اکرم ، سن‌ده طبیعتك بدایعندن وقدرتك الك کوزل صنایعندنسین. سنکله اویله بریرده بولنمغه بنم‌ایچون لزوم یوقدر ، سنکله بولنمق کافیدر.

---

[*] سعدالله پاشا.

[١] اوصره‌ده بیوك برادرلری نصوحی بکله برلکده ریزه‌ده بولنان عبدالحق مهرالنسا خانم‌افندی.

ریزه‌نك جهّال و متعصبینی پوتیده آرانیور دیه‌بیلیرم.
امین اول که روسیه حکومتی متفرعات اداره‌ده بزدن بتردر.
روسیه استبدادك حکومت وبلکه تغلّب ایتدیکی بریردر.
ناپولیونك الکمدنی بر موسقوفی تشریح ایتسه‌ك بر قزاق
سواریسی کورورز، دیدیکی اصح نقول واحقّ سیردر.

ایکنجی مکتوبمده سندن جواب آلمدیغمی برلیندن
کاغدمی آلدقدن صکره‌یه تعلیق مخابره ایتدیککه حمل ایلمش
اولدیغم حالده آلت طرفده سم سویلدیکمی غریب کوریورسین.
اوسم نصلسه قلمك آغزندن قاچیویرمش. کوکلدن چیقمه
بر کتابه دکلدر. عفو ایدرسین.

زوکوردلك سائر علل ساریه کبی دکلده همزی بردن
أولدیره‌جك دیورسك. اشته بنده اویله کوریورمده هپ
برابر أولمك ایچون استانبولده بولنمق ایستیورم. چونکه
روسلر ایچنده زوکورتلکدن أولمك عیبدر. بنسه دنیاده
ترکلرك لکه‌سنی تمیزیه‌جك شی أولمکدر اعتقادنده‌یم.

استاد محترمله یوقارده دیدیکم کبی بزم مخابره وجداناً
اولیور. خزینهٔ اوراقك برقاچ نسخه‌سی أمله کچدی.
سنك لافونتن پك خوشمه کیدیور. شناسینك اویولده
شیلرینه بم نظرمده برقاچ کره مرجحدر.

باقینك [*] اسلوبنی سن ده بكنمکه باشلادیغمی؛ دیدیکك کبی او چوجوق قلمنه صاحبدر. یازدیغی شیلرك چوغی مترجم ایسه ده اسلوب وافاده سی دائما کندیسنکدر. نم کبی ایجاده تقلیددن کیتمدی. چونکه بن تقلید ایله باشلادم. شمدیکی چغیرم بشقه‌در ظن ایدیورم، اما ینه پك امین دکلم. اوراسنی سز بیلیرسکز. سزانی کمالك شیوه سنی تقلید ایدیور. ایلریده اوده دکشدیرر البته.

سامی پاشاده آجنه‌جق حال شبهه یوق که اویله اختیار برادیبك زوالیدر.

ضیا پاشانك تارتوفنی [۱] کوردم. ظن ایدرم که

[*] سامی پاشا زاده باقی بك.

[۱] تارتوف Le Tartufe فرانسه‌نك الك بیوك شاعر تماشا نویسی اولان مولیه‌ر Molière ك بش پرده‌لك براثر منظوم ومقبولیدر. الك اول ۱٦٦۷ ده واون دردنجی لوئینك حضورنده اوینالدی. صاف برقادینك حسیات دیندارانه‌سندن مرائی برزاهدك ویا ـ تعبیر جائز ایسه ـ متزاهدك نصل رداتشکارانه استفاده ایتمك ایستدیکنی ارائه ایدر. اثرده‌کی بالعموم اشخاص ایله تصویر اولنان خصائل وخسائس جانلی وواضحدر. (تارتوف) ادبیات بشرینك انافس آثارندن بری عد اولنور.

بو اثری ضیاپاشا مرحوم پرمق حسابیله وغیر مقفی اوله‌رق

آنك طبعندن مؤلفله مترجمك روحلری شاد اولمامشدر.
اونه‌در اویله الله عشقنه !.

ابن کمالك حالی‌ده معلوم. (آنك حقندن ابوالضیا
کلسون، بزم نه‌مزه لازم دیورسین.) طوغریدر.

طور باقه‌یم، ینه تارتوف ترجمه‌سنه کلیورز غالبا. بنم
دیدیکم تارتوف براثری حقیله ابتدا نثراً ترجمه ایتدکدن
صکره آنی تقفیه ده ضیا پاشا ایچون بر کوچلك
یوقدر دیمك ایدی. بونده استنادم پاشا مرحومك
اجتهادینه دکل، پاشا مرحوم حقنده کمالك اعتقادینه‌در.
چونکه مرحومی بن أی بیلیرم، فقط أیی طانیمام. مع
مافیه سوزم براِدّعا دکل ایدی، حسبحال ایدی. بوکبی
مسائلده سکا ابن کمال قدر دکل، بلکه‌ده کمالدن زیاده
اعتمادم واردر. چونکه بعض کره کمال بر آدمی، خاطر
ایچونده التزام ایدر. (ضیا پاشا ترجمه‌یی بتیردکدن صکره
پشیمان اولمشدر) دیمکدن بطائت تمیز اسنادی چیقه‌جغنی
دوشونه‌مدم. بعضاً بنده واقع اولیورکه براثری یازدیغمه
هم باشلادقدن صکره، هم یازدیغم صرده‌ده، هم‌ده

لساننزه نقل ایتمش وفقط باصدیرمامشدی. وفاتندن صکره ایکی
دفعه طبع اولنمشدر. بوترجمه‌نك انتشاری اوزرینه اوزمانکی
مطبوعات عثمانیه‌ده برچوق مباحث ویا قیل وقال تکون ایتمشیدی.

بتیردکدن صکره پشیمان اولیورم . فقط ندامت نه باشلا -
دقدن صکره دوامه، نه‌ده بتیردکدن صکره طبع ایتمکه
مانع اولمیور . ضیا پاشا ایچون بو حال بلکه بر مانعه اوله
بیلمشدر. بوراده ضیا پاشا ایله مقایسهٔ نفس ایتمکده بر
مبالغهٔ شاعرانه یاپیورسه‌م عفوایت . قافیه‌سز بر منظومه‌یی،
هانی او چوجغك [*] منظومه‌سنی بکندیکمی سویلمشدم .
مقفّی اولسه دها زیاده بکنه‌جکمی سویلمشدم. مقفانك دها
زیاده خوشمزه کیتمسی اعتیادبلاسی دکلمیدر: اسکی شعر، اسکی
یولده شعرایمش، یعنی هومرك یازدیغی ده قافیه‌سی اولمدیغی
حالده شعرایمش. صکره بر قافیه بدعتی چیقمش‌در. قدمانك
موزون وفقط غیرمقفی اولان سوزلرینه شعر دیمامك جائز
اولورمی : مقفی شعر دها پارلاق اولدیغنی ایهام ایتمش ایدم.
اوت، دها پارلاق اولیور. فقط قافیه‌سزی بکادها طبیعی کلیور.
بونکله برابر قافیه‌سز هیچ بر شعر سویلدبکم یوقدر. یالکز
قافیه‌سز بر سوزك موزون اولدیغیچون شعر اولدیغنه قائل
اولیورم. قائل اولمق ده‌دکل، انکارایتمیورم. منظوم دیدیکك
نسترنك موزون اولمدیغنی‌سن ده مؤاخذه کده میدانه قویمش
ایدك . (کافهٔ السنه‌ده آثارقلمیه‌نك انقسام ایتدیکی نوعلر
نثر ایله نظمدن عبارت ایکن) پك اعلا لکن فرانسزجه‌ده – آن

[*] برنجی جلدك ۱۹۳ و ۱۹٤ نجی صحیفه‌لرینه مراجعت.

پروز[*]ـ آن ورـ [۱] يوللرندن بشقه برده ـ آن ريم [۲]ـ يولى وار. بونك ـ آن وەر ـ ايله بر معناده اولوب اولمديغنى پارسده ايكن أيى تحقيق ايده مديكمدن شبهه‌دن قورتولمامشدم. هر نه ايسه ، نه‌اولورسه اولسون (ترکجه‌ده بونلردن بشقه مقفى ناميله بر ـ ژانر [۳]ـ دها احداثه‌ده چاليشيورسين.) ديورسين . احداث بنم ايشم دكل اما ' احداث اولنسه فنامى اولور ؟ احداث اولنسه‌ده ـ منظوم ومنثوردن فضله اوله‌رق ـ اسمنه مقفّى ، ياخود مهجّا دنيلسه اولمازمى؟ بكا قاليرسه هجاىٔده اون بشك خارجنه چيقمامق اوزره تحديد ايتسه‌ك ، يعنى تعداد هجاء كلفتنى تخفيف ايله اويولده يازيلان برشيئه يالكز مقفّى ديسه‌ك خوش اولور. (اكرمه نسبت ايچون برامر مهمه مخالفت حامده چسبان دوشرمى ديرسك ؟ . .) بو نصل سوز قرداش ! ينه‌مى و همه باشلادك؟... بنم مقصدم ـ استه‌سكا ايچمده كنى سويليم ـ هجايه‌ده پك اعتبار ايتميه‌رك نثرده بكزه‌مامك شرطيله مقفّى نامنده بر ـ ژانر ـ احداث ايتمكدر .

---

[*] En prose نثراً .

[۱] En vers نظماً .

[۲] En rime مقفى.

[۳] Genre نوع ، طرز.

موفق اولورسه‌م نه اعلا ! اوله‌مازسه‌م قیامت قوپماز آ !..
بو یولده چوق شیلرم وار که دها باصلمادی. یالکز بر دانه‌سنی،
الده اوفاق بر پارچه‌سنی خزینه‌ٔ اوراقه یوللادم، نمونه اوله‌رق
دکل فقط. چونکه الده بکنمدکلرمدندر. اسمی یاخود عنوانی
ملکوتدن سما قلبنه بر نظر در. اکر طبعلرینه خوش
کیدرسه باصارلر، کوررسین. شو بن سکا نیچون نسبت جهتی
آرایه جقمشم. بوراسنی اکلایه میورم. قافیه‌سز منظومه‌ده،
منظوم غیر مقفاده باقیورم که هیچ بر اختلافمز یوق.
چونکه سن (مقفی اولمیان منظوماتك سوز اعتباریله
هردرلو لطافت ومزیتدن خالی بولنه‌جغنی سویلدم)
دیورسین، وسویلیورسین. آنجق غیر مقفی منظومك منظوم
مقفی قدر خوشه کیتمدیکنی سویلیورسین که بن‌ده عینیله
بو فکرده‌یم.

زیاده اوله‌رق بهٔ خوشه کیتمامك حالی مألوفیت
ایجابیدر دیمش ایدم. موسه‌نك مجالس ادبیه‌سنده
قافیه‌سز شعرلرینی بکنانلرك اوتوریته‌لرینی [*] بن‌ده بیلمم.
بیلمکه‌ده لزوم کورمم. زیرا شعرلر موسه‌نك، دیدیکم قونسر

[*] Autorité قدرت، صلاحیت حکم.

موزيقاللردخی خصوصی محللردر، عموم ایچون اولان قافه‌شانتانلردن دكل؛ یعنی هر بری شعرایله موسیقینك عقداخوّت ایتدیكی بردرسخانهٔ ادبادر. بونلر ایسه قافیه‌سز شعری طبیعیلك نقطهٔ نظرندن باقه‌رق بكنیرلردی ظن ایدیورم . (اون سكزنجی عصرده برآرالق منظوم تیاترو یازلمسنی منعه قالقشدیلر) دیورسین . بوتشبث فرانسه‌ده حالا باقیدر . اوعصرده ایسه بوكا وولترمانع اولمش دیورسین. ظن ایدرم كه وولتردن [*] زیاده قورنه‌ی‌له راسین نك (وولتردن صوكره‌كی حاشیه‌لره مراجعت) آثاری مانع اولمشدر. حتی وولتر قافیه‌یی

---

[*] وولتر Voltaire جهان تفكر وتحریرده اك بیوك انقلابلردن برینی وجوده كتیرمش اولان فرانسز اعاظم ادبا وحكماسندندر . اصل اسمی فرانسوا ماری آرووه François Marie Arouet ایكن یكرمی یاشنده (وولتر) نامنی اختیار وبو نام ایله اشتهار ایتدی . ولادتی ۱٦۹٤ ، وفاتی ۱۷۷۸ سنه‌سنده‌در. خرافات خرستیانیه‌نك خصم هادمی اولان وولتر، غریبدركه ، جزویتلرك مكتبنده تحصیل علم ایتمشیدی . كنجلكنك ادوار اولیه‌سنی ولوله‌دار بر صورتده امرار وهنوز كنج ایكن ابداع ایتدیكی آثار منظومه و منثوره ایله اشتهار ایده‌رك ، بویوزدن حبس وضرب كبی جزالره‌ده دوچار اولدقدن صوكره لونده‌یی دارالامان اتخاذ ایتدی . انكلتره‌نك پایتختنده كچیردیكی اوچ سنه وولتری فوق‌العاده اكمال ایتمشدر .

الغایه قیام ایتسه یله مثمر اولمازایدی . چونکه ادبیاتده اوقدر نفوذی یوق ایدی. بوکون کذلك بن اویله بر دعوایه

فرانسه‌یه بر حموله‌ٔ عرفان وبشقه بر حالت فکر ووجدان ایله عودت ایدرك مخلداتنی پیدرپی ابداع ونشر ایتمکه باشلادی.

انکلتره‌نك، اسم واثرلری اوزمانه قدر مانش دکیزینك بری طرفنه کچمامش اولان، اعاظم حکما وشعراسنی وبالخاصه شکسپیری فرانسه‌یه اك اول طانیدان وولتردر . یازیلرینك ، خصوصیله دیانت مسیحیه‌یه تعلق ایدن اقسامنده‌کی ، تعریضات ظریفانه‌سی وطننه وجهانه انقلاب ویرمك ایچون یرادلمش اولان بو بیوك آدمك حضورینی اخلال ایدیوردی . اکثر اوقاتی پایتخت خارجنده امرار ایتدکدن صوکره (بیوك) تقبیله اشتهار ایدن پروسیا قرالی ایکنجی فره‌دریقك دعوتی اوزرینه برلینه کیده‌رك، سراینده اوچ سنه اقامتکزین اولدی..

بعض معایجویان مورخین ـ که بزم جلال نوری بك ده بو میانه داخلدر ـ وولتری (فره‌دریقك طالقاوغی) دیه تذلیل ویا تهزیل ایتمك ایسترلر .

وولتری طالقاوق تلقی ایتمکدن ایسه، فره‌دریقی وولترك کاسه‌لیس عرفانی صورتنده کوروب ، کوسترمك دها زیاده منصفانه وقدرشناسانه اولمازمی ؟...

مع مافیه قرال اولان فیلسوفله حقیقی فیلسوف آراسنده اساسلی ودواملی بر توافق حس وفکر حصول‌پذیر اوله‌مدیغندن آزرمان ایچنده قلباً وبراز صوکره‌ده تماماً آیرلشلردر .

وولتر تماشانویسلکده مولیه‌ر، راسین وقورنه‌ی درجه‌لرینه

قالقشه‌جق اولو رسه‌م کمالك، سنك آثار کنز میدانده طورر کن نه‌اهمیتی اوله بیلیر؟. اهمیتی اولسه بیله اصغا اولنمز، شعردن‌ده

صعود ایده‌مامکله برابر، زمانك ادبی، حکمی، فسفی، سیاسی، تاریخی، دینی، اجتماعی هر حادثه‌سنه صلاحیت وقوفیله مداخله ایده‌رك صدای حاکمنی هم مسامع جانه، هم صماخ استقباله ایصال ایتمشدر. خصوصیله استهزالری بنیان اباطیلی اساسندن صارصه‌رق برقسمنی زبر وزیر ایتدی. بونك ایچوندر که لوترك دینده ایقاع ایتدیکی انقلابی، وولترك فکرده ابداع ایتمش اولدیغی ادعا ایدلسه مبالغه اولماز.

عمر مدیدینك قسم اعظمنی دغدغهٔ کونا کون ایله امرار و هر بری عصرینك سمای ضلالنه برر لطمهٔ ایقاظ اولان اثرلریله تخلید نام ابد اشتهار ایتدکدن صوکره - ونهایت - مستحق اولدیغی تجلیل وتکریمی کوردی. و وطنداشلرینك نوازش احترامی صوك کونلرینی تسلیه وتسریر ایتدی.

وفاتندن یکرمی بش سنه صوکره طوغمش اولان ویقتور هوغو، وولترك پك حار حیرانلرندن ایدی. یوزنجی سنهٔ دوریهٔ ارتحالی مناسبتیله انشاد ایتدیکی نطق بلیغده ویقتور هوغو وولتری جناب مسیحك پایهٔ بلندینه اصعاد وبرینك ضلال وخسران آدمه قارشی کوزلرندن دوکولن رحم وشفقت یاشلریله دیکرینك - ینه انسانلرك جهل وغفلتنی استهداف ایدن - ابتسام استهزاسنی کازار بشریتك آب وتابنه عین درجه‌ده خادم اعلان ایدر. بو نطق اوتوزسنه قدر اول غایت کوزل صورتده وفقط بعض اقسامی اوزمانك اجابنجه - واکر تعبیر جائز ایسه (سانسورزده) اوله‌رق -

قفيه الغا اولنمز . سزك بيله او قدر اشتهار كزله برابر
اثر كزه اقتفا ايدنلر بر اقليت دكلميدر ؟

ناقص حالده ورساله شكلنده طبع اولنمشدر. وولترك ديكر آثار
مهمه‌سی ده اصلنه لائق صورتده لسانمزه نقل ونشر اولنسه
عرفان مليمزه پك بيوك خدمتلر ايدلمش اولور .

قورنه‌ی Pierre Corneille ۱٦٠٦ سنه‌سنده تولدله
۱٦۸٤ ده وفات ايتمشدر . فرانسز قلاسيق ادبياتنده الك كوزل
ابداع تماشا ايدن شعرای ثلثه‌دن بری عد اولنور . يونان
ولاتين ادبيات قديمه‌سيله برابر اسپانيول آثار و مآثرينك ده
قورنه‌يده تأثير بارزی واردر . لوسيد ، هوراس ، سينا ،
بوليوقت كبی آثاريله فرانسز تماشاسنك تحكيم اساسنه چالشدی.
وموفق اولدی .

اواخر عمرنده ايكی اوغلنی غائب ايتمشدی . بومصائبه عائله‌جه
اولان بعض اختلافات ده انضمام ايده‌رك ، قدرت ابداعيه‌سنده
بردن بره انحطاط و تدنی كورنمكه باشلادی . هله نسل تالی
متصلفين صنعتنك قورنه‌ی حقنده‌كی كفران تقديری بيوك شاعرك
و بيچاره آدمك صوك كونلرينی اولادينك ماتم ضياعندن زياده
تأليم و تظليم ايتمشدی .

آثارينك موضوعلرينی مناقب قهرمانانه تشكيل ايدر. لسان خصو-
صنده اوقدر اعتنا كاردكلدر. بووالو وراسين كبی اعاظم معاصرينی
قورنه‌يی حمايه ومدافعه وظيفه‌سنده پك بيوك همتلر كوستردیلر.
بوكون محقق اولان بر شی وارسه او ده قورنه‌يك فرانسه‌يه
وعائله شرفبخش اولان بر شاعر اولديغی در .

(نسترن) حقنده‌كی مطالعه‌كزك اصابتنی آڭلادیغمدن
بحث ایدیشم جمیله فلان دكل، حقیقتی بیاندر. مطالعه‌ڭ
عمومیت اعتباریله طوغریدر. برایكی یرده حقسزلق حالا
كوریورم. لكن برایكی یرده. خزینه‌یه [*] ویرلسه استفاده
اولنوردی. اما ایسته‌میورسین. بزم — **بر واعظ برموعظه** —
منظومه‌سنك هیچ برینی دكشدیرمامشسین. باصلمش
كوردم؛ فقط معارف برباد ایتمش. نصفندن زیاده طی
اولنمش. صكره‌دن كوندردیكم — **ماضی یولجیسنه آتی یولی** —
نك‌ده تجلیسی اویله اولمق ایمش. بیلسیدم ترجمان حقیقته
كوندرمه‌كی رجا ایدردم. چونكه مدحت باصدیرردی.
آرتق سوزی كسیورم. یقینده ملاقاتمزی امید ایدرم.

راسین Jean Racine فرانسز قلاسیق ادبیاتنك مولیه‌ر
وقورنه‌یله برابر اڭ بیوك شاعر تماشانویسی‌در. اثرلرینك
موضوعنی انتخاب ایله طبایع اشخاصی تصویرده فوق‌العاده
مقتدر ومكملیت لسان خصوصنده عادتا بی‌نظیردر. یونان قدیم
ادبیاتنك طرز اكمل انشاسنی ایكی بیك سنه صوكره احیا
وتجدید ایدن شعرای متأخره‌نك اعاظمندن عداولنور. ۱٦۳۹
سنه‌سنده تولدله ۱٦۹۹ ده وفات ایتمشدر. لسانمز، بر چوق
مخلدات ادبیه كبی، راسینك آثار مترجمه‌سندن‌ده بو كونه قدر
محروم بولنیور.

[*] خزینهٔ اوراق مجموعهٔ موقوته‌سی.

شمديلك كمال تحسر وكمال حرمتله اللرڭدن اوپرم بنم محترم برادرم اكرمم افندم .

۱۷ تشرين‌اول سنه ۱۲۹۸ برادر وجدان برابرك

عبدالحق حامد

هامش

يازم اوقونمز حالده . تبييض ايتمك لازم ايدى . فقط اوزمان بلكه ايكى اوچ آى دها اوزار ايدى . يازينك فنالغنى عفو ايت . افاده‌مك فنالغنى معذور كور . زيرا عقل وفكرم پريشاندر .

ابن الامين محمود كمال بكه :

معروض عاجزانه‌مدر

مأموريت جديدۀ عاجزانه‌مى[*] تبريك ايله تأييد بنيان مصافاته واقع اولان همم والالرى اوته‌دنبرى مشاهدۀ آثاريله مباهى اولديغم محاسن توجهات عليه‌لرينك نويد بهينى اوله‌رق ممنونيت مخصوصۀ ناچيزانه‌مى مستلزم بولنمش ودعاى دوام عمر وعافيت اديبانه‌لرى بووسيله ايله دخى تكرار قلنمش اولديغنك وپدر پاشا حضرتلرينه‌ده عرض تشكرات وتعظيمات ايلمكده اولديغمك اشعارينه مسارعت ايلرم. لطف واراده افندمكدر .

لوندره‌دن ، ۲۳ نيسان سنه ۱۹۰۸ عبدالحق حامد

[*] مادريد سفارت سنيه‌سى - كه كيتمه‌دن بروكسله تحول ايتمشدى - .

بیری زاده ابراهیم بکه :

ایکی کوزم برادرم ،

۹ مارت سنه ۹۳ تاریخلی بر مکتوبکزی آلدم . حاوی اولدیغی حوادث ومباحث ممنونیت فوق العاده‌مه باعث اولدی. (بصیرت) لره‌ده آیریجه تشکر ایدرم. نطق همایون اولدقجه مطلوبمزه مقرون کورونیور . مع مافیه آندن دها کوزل اولمقده ممکن ایدی .

ادرنه‌ده کیلر چاملیجه‌یه کیتمش . سزده یالی‌یه نقل ایتمك اوزره ایمشسکز . الله جمله‌کزه عافیتلر احسان بیورسون . طوغروسی اوطرفلری پك آرزو ایدییورم . اویانق ایکن پارسده ایسه‌م ، اویقوده دائما استانبولده‌یم. کوندوز اجنبیلرله ، کیجه‌لری‌ده سزکله کوروشیورم .

آه خلیل پاشادن بنم ایچون بر مساعده استحصال اولنسه‌ده ایکی آی قدر استانبوللی اولسه‌م!... بومساعده‌نك خلیل پاشادن اوراجه استحصالی ممکن اولدیغی حالده دریغ بیورلمامسنی برادر بك افندی‌یه یازدم .

برادرم بك افندينك كوندرمش اولديغنى اشعار ايتديككز درت ليرادن خبرم يوق . يالكز اوچ دانه شمندوفر حصه‌سى يوللامش كه بوراده برپاره ايتمديكيچون بوهفته ينه اعاده ايديورم .

مجلس اعيان بر طاقم عليل وسقط اعضاسيله عادتا برخسته‌خانه . آنك ايچون اوملى كه برقاچ‌ده طبيب بولنديرمق ايجاب ايتمش . حاصلى ملت مجلسى نه‌قدر مستعد آدملره مالكسه بومجلس اوقدر ايشه يارامار حريفلرله طولمش . بونكله برابر مجلس اعيانده‌ده اوچ درت كشى واركه معلوماتله شهرت بولمش بيليورز .

برادرم بك‌افندى‌ايچون استانبولجه برمناسب مأموريت بوله‌جق پك چوق اصحابمز وارسه‌ده بيلمم‌كه قدرمى مانع اوليور ، نه‌در ؟ بردرلو صحابتلرينك ثمره‌سى كورلميور .

مدحت پاشانك عودتى شمديلك متعسر كبى‌در . كوزل اميدلر اكثريا حصول بولماز .

طاهر ملا افندينك خلايق نمونه‌سى اولمق اوزره ايستديكى ببك هنوز دنيايه كلمامش . آنك طبعنه موافق بردانه بولنمق ايچون جناب حقك يكيدن بر عالم خلق ايتمسى لازم كلير .

بندن حوادث ایستیورسکز . نه یازهیم ! برطرفه چیقه‌میورم که کوردیکمی یازه‌یم ؟ یالکز کچن کون سفارتك بغچه‌سنه‌چیقدق. بهارقوقوسی بهارمزی باشمزه چیقاردیغندن دلی کبی قوشدق ، یورولدق . ایکی کوندر دیزلرم آغرییور . بهارمز بخار اولدی . دون صباحده یتاقدن قالقدیغمده قندیلی‌قوقمش بولدم، قیزدم . اوطه‌نك هواسنی‌دکشدیرمك ایچون پنجره‌لرك‌هپسنی آچدم. براعلا صغوق آلدم . شمدی‌بلیمی‌قملداته‌میورم. اشته زکوردلرك اکلنجه‌سی بویله اولور . یعنی اکلنجه‌لرمز هپ سفارت داخلنده‌در. سوقاقده ، یعنی‌خارجده هیچ برشی یاپدیغمز یوق . تیاترولرك ، بالولرك قپوسندن باقوب مأیوسانه عودت ایتمکله اکتفا ایدییورز . سکونت دنیلان حالی‌ده حقیقةً کوره‌جکم کلدی . انسان نه طرفه کیتسه برنهر شارلتیسی ایشیدییور . بوده آرابه کورلتیسی‌در . اشته بومدنی وصنعی مملکتك انهاری بویله‌در . قوشلری‌ده موزیقه آلاتی‌در . کلیسالردن زیاده بانقه‌لری مقدس بیلیورلر. پاپاسلری‌صرّافلر، معبودلری‌ده پاره‌در. طبیعت دنیلان صانع ازلی بصیراولسه بوممکتك کندی آثارندن اولمدیغنی کورردی . فرانسزلرك جنتی‌ده ، جنهمی‌ده

پارسه‌ده‌در. كيمك بركليتلى ايرادى وارسه او آدم جنتلك عد اولنيور. بوحالده بزم سفارتى عيناً قويوسى عد ايده‌جكلرنده شبهه يوقدر . خليل پاشا كلسه‌ده سفارتده يمك چيقارسه‌ديه بكليورز. هيچ اولمازسه زفتلنمك غائله‌سندن، يعنى يمك پاره‌سى آرامق زحمتندن قورتوليردق .

كچنلرده برسالنامه ايستمش‌ايدم. برادرم بك‌افندى‌يه سويليكز .

آرتق سوزى كسه‌لم . هانى آخشام طعامندن صكره سزه بعض كره بر پينتى‌لك كليردى‌ده شطرنج اوينار كن بنى باغرتيرديكز، خاطريكزه كلدى‌يا! اشته بن‌ده پنجره‌لرى آچوب‌ده اوتورديغم كوندنبرى طبق اويله پينتى‌اولدم. بر طرفم طوتميور . رسم سلام معلوم باقى اخوت .

١٧ مارت سنه ١٢٩٣

بك‌ده ايي بيلميوزم، بوكون جمعه. برادرك

عبد الحق حامد

رجائی زاده اکرم بکه :

معروض فقیرانه‌مدر ،

آثار عاجزانه‌می مشمول نظر التفات ایدنلردن اولدقلرینی بیلمکله مفتخر وحق فقیرانه‌مده مبذول اولان نعم توجهات کریمانه‌لرینی بشقه صورتله تحدیثه غیرمقتدر مفتونان فضیلتلرندن اولدیغم ایچون یکی طبع ایتدیرلمش اولان ـ نسترن ـناملی رساله‌می طرف دولتلرینه تسییر ایدیورم . مأمول ایدرم که سائر نشریات شاکردانه‌مك ذات والای استادیلرندن کوردیکی آثار التفاته بو دفعه‌کی تجربهٔ قلمیه‌مده مظهر اولور .

ـ نسترن ـ مدللی‌یه دخی کیده‌جکدر [*] . باقالم اوراده نصل تلقی کورر . پك زیاده مشغول اولدقلری برزمانده بوجسارتم محض تصدیع ایسه‌ده ینه اوزمان مشاغلده بنده کزك یازمش اولدیغمه ترحماً ذات دولتلری‌ده اوقومق زحمتنی اختیار بیوررسکز .

[*] یعنی نامق کمال بکه‌ده کوندریله‌جکدر .

زیاده اولەرق علاوهٔ مطالعەده بیوریلورسه اشته اوزمان حقیقةً سعیمك مكافاتنی كورمش اولورم . باقی اخلاص واخوت . [*]

جمعه ، ۹ حزیران سنه ۱۲۹٤

[*] بو مكتوب رجائی زاده اكرم بك مرحومك اوراقی آراسنده امضاسز اولەرق ظهور ایتمش وقارشیسنده‌كی صحیفەده (لازمسه غزلندن بوراده ظهورایتدی) سرلوحەسیله برغزل كورلمشدر . غزل اخیراً طبع اولنان (الهام وطن) ده مندرج بولندیغندن بورایه نقلنه لزوم كورلمدی .

ابن الامین محمود کمال بکه:

نورعینم عزیزم افندم ،

التفاتنامه‌لریکزه جواب ویره‌مدیکمدن طولایی ایتدیککز سته‌لردن پك متأثر اولدم . کیمسه ایله مخابره ایده‌مدیکم جهتله احبا واخوانك جمله‌سندن بو یولده سته‌لر کلیور . کرك ذات عالیکزه وکرك سائر ذوات کرامه جواب تقدیم ایده‌میشم اوّل امرده عدم انبساط مزاجدن وثانیاً مجبور ایفاسی اولدیغم وظائف رسمیهٔ یومیه‌نك اکمالندن صکره استراحته احتیاجدن نشأت ایدیورکه بونك نه دیمك اولدیغنی پك اعلا آکلارسکز. اوراده‌کی برادرخانهٔ عاجزی‌یی تشریفکزده سؤال ایده‌جك اولور ایسه‌کز عائله‌مز افرادندن بیله کیمسه‌یه مکتوب یازمدیغمی ومکاتبه‌م بیوك برادرمله تعاطئ اخبار عافیتدن عبارت اولدیغنی البته کتم ایتمزلر . زیرا آنلردن‌ده دائما سته وسرزنش طویپورم . الحاصل بنده‌کزی معذور کورمکزی وحقمده‌کی توجهاتکزی مع‌التشکر تقدیر ایله ذات عالیکزه اولان خلوص ومحبتمك خللدن

مصون قاله جغنه اعتماد ایتمکزی رجا ایدرم . رسممه کلنجه
بك اوغلنده کی عبداللهده بولناندن بشقه رسمم اولمدیغی کبی
یکیسنی آلدیرمغه ده اوشندیکم جهتله اورادن برقوپیه سنی
استحصال بیوررسه کز ممنون اولورم . پدر پاشا حضرتلرینه
عرض اخلاص واحترام ایتدیکمك تبلیغ بیورلمسی منوط
همم علیه کزدر افندم .

۳۰ کانون اول سنه ۱۳۱٤

عبدالحق حامد

باكوده دار المعلمين اسلام مديرى ادباى
كرامدن محمد جودت بك افندى يه :

توجهاتيله مباهى اولديغم مير فضائل سمير ،
كثرت مشاغل بوكوندن اول سزه جواب ويره بيلمك شرفنه حائل اولدى . معذرتله مستور اولان بوقصورك عفو بيوريله جغندن امينم . لطفنامه كزك محتويات محاسن اياتى بنده كزجه بالطبع پك قلبى وصميمى تشكراتى موجب اولديغى كبى هم ده برچوق تفكراتى استلزام ايتدى مسلكم كمال وا كرم مسلكنه اقتدادن عبارت اولديغى جهتله تقديرات اديبانه كزه كندمى انلرك سايهٔ فيضنده نائل عدايدرك بوتشكراتى ده انلرك نامنه ادا ايتسه م سزادر . تفكراته كلنجه كندى كندمه شوايكى سؤالى ايراد ايديور :
بنده كز نه يابدم ؟ بنده كز نه يابه بيلورم ؟
او حقير و ذليل ، او مأيوس و مليل اثرلرمك محتويات پرحشوياتى ايچونمى بوتقديرات وتبريكاته مظهر اوليورم ؟ انلرك مؤلف عاجز وناچيزى مرور زمان ايله دكرسز -

لکلرینی ادراك ایلیه‌رك هر برینی معنیً افنا واهلاك وشمدیکی کنج ودینج ادبامزك ساحهٔوجوده کتوردکلری کنجینهٔ حقایقه غبطه خوان اوله‌رق کندیسی بالاضطرار اختیار مسلك امساك ایلمشدر . ـ بو آدمك یازدیغی ترکجه دکلدر؛ بو آدمك سوزلری آکلاشلمقدن معرادر؛ بو آدم بعضاً مذاق پروانه برشی سویلیوب طوررکن صاپتیورـ کبی مطالعاتده بولنانلر اولمش ایدی که البته بیلیورسکز . بوقبیلدن تنقیدات اوزرینه ایدی که بر ترجمهٔ حالمده

حسناتم بتون اللهکدر ،

سیئاتمسه بو کمراهکدر !..

بیتی ایله ختم کلام ایتمش ایدم .

شبهه یوق که اونواقصك ، زوائدك ، اوحشویاتك ایچنده مصیب ومستحب بعض تلقینات وتنبیهات‌ده اولملی که ازچوق تقدیرخاص وعامی وخصوصیله ذات فاضیلانه کز کعبنده ذوات مستوجب المباهات طرفلرندن حسن تلقیٔ تامی مستلزم اولمش . بورالرینی انکار ایتمك برنعمت‌الهیه اولان موهبهٔ ازلیه‌یی سوء تذکار ایتمکدر . دیدیکم بیتی بوحسك سائقه‌سیله یازمشدم . محاسنم خالقه وقبایحم مخلوقیته راجع اولمق وایکنجی حال برنجی تجلی‌یه غالب بولنمق حسبیله کناهی ثوابندن ، یعنی ادبیاتجه خطاسی

صوابندن چوق بر مخلوق اولدیغمی کوریورم. بوحس وبو
اعتقادایله تکرار میدان ادبیاته چیقه‌میه‌جغم آشکاردر.
اکو عمرم وفاایدر، دوران‌ده جفا ایتمزسه مجرد خطیئات
سابقه‌یی تصحیح ایچون بلکه ینه بعض اشعارو آثار نشرینه
اجتسار ایده بیلورم. مملکتمزك ظاهراً خارجنده وفقط
معنیً باطننده دیمك اولان ممالکده ترکلکك، ترك
ادبیاتنك ترقی جهتنه طوغری آتدیغی خطوه‌لری چشم
افتخارایله کوریورم. اصلا غروب ایتمامك اوزره طلوع
ایدن شمس حریت انوارغدا بخشاسی قافقاس طاغلرندن
آفاق مظلمه‌مزه یواش یواش عکس ایتمکه باشلادی.
مرکز دائما ملحقات سایه‌سنده آبادان اولور. باکو دار
المعلمین اسلامی ذات فاضلانه‌کز گبی یکانه برهادیٔ
فیض بادی‌یه آستانهٔ حمیت فشانه ایکن شاکردان حقایق
دانسك انتباهی انك ندای راستی اداسنه وابسته و بناءً علیه
بو فقیرك فریاد محبوسانه ومأیوسانه‌سنی استماع احتیاجندن
وارسته اولمق لازمکلور. باقی هرحالده حصول موفقیتکز
دعاسنی جان ودلدن ادا وباعث مباهاتم اولان حسن
توجهاتکزك دوامنی رجا وایلروده ایجابنه باقلمق اوزره
بندن نه کبی آثار ونه یولده معاونت قلمیه طلبنه تنزل

بیوردیغنی تصریحاً اشعار بیورراییسه‌کز ممنون اوله‌جغمی انبا ایله اکتفا ایدرم. لطف وکرم واراده حضرت محب محترم افندمکدر.

۱۷ مارت سنه ۱۹۰۸ عبدالحق حامد

سامی پاشا زاده داماد شهریاری نجیب پاشا

مرحومه :

برادر اعزّم افندم ،

بیانه حاجت یوق ، مخابره‌یه بوطرفدن باشلامق لازم . فقط بینمزده بونوع مراسمه رعایت مجبوریتی کوره‌مم . اوجهتله ظن ایتمم که بنده‌کزه برلطفنامه احسان ایتمك ایچون بندن برمکتوب بکله‌مکز اقتضا ایتسون . برده پارسه کله‌لی باقی‌یه [*] متصل مکتوب یاغدیرییورم. (اوده بکا ایکی ورقپاره اوچورمش که‌بری پارسه بندن اول دوشمش ، بری‌ده وصولی تعقیب ایتدی) . بومکتوبلر ایسه سزك حقکزده پك چوق لقلقیاتی حامل اولدیغیچون بردرجه‌یه قدر سزه‌ده عائد اوله‌بیلیر . دیمك ایسترم که بزجه رسوم مکاتبه‌یه مراعاة لازم کلمش‌ده اولسه بن بولزومی اونوتمادم . فقط فهیم بکك [۱] کچن هفته سزدن آلدیغی مکتوبده بنده‌کزه

[*] مشارالیهك برادری عبدالباقی بك مرحوم .
[۱] صدراسبق صفوت پاشا زاده فهیم بك مرحوم .

برسلام بیله یوق . اومکتوبی یازدیغکز زمانده ایسه
بنم باقی‌یه اولان کاغدلریمی اوقومشسکز درصانیورم. بنی
قال وقلمه آلمغه‌تنزل بیورمامشسکز، غریب قالمش بر مبتلای
وطنه بومعاملهٔ غریبه ویا خیالات ایچنده یشار بروهامه
بوسکوت توهم افزا ویا اخوان‌واحباسنه متحسر بر محزونه
بوتغافل تسلی برانداز‌انه لایقمی ؟ سز کله وداع ایتمکه
کلدیکم ایچون مغبر اولدیکز ایسه اوبابده معذور ایدم .
برادرانه کورشدیکم احبامدن(صوری وموقت‌اولسون)
کوره کوره آیرلمق‌ایسته‌مم . سودیکم ذواتك اك‌سومدیکم
حالی بنمله وداع ایتمسی‌در . حتی بوکا مبنی‌درکه باقی‌بکك
بنی سلامتله‌مك ایچون واپوره کلمسنه برچوق وسیله‌لر
بولمش ایدم . آنکله‌ده وداع ایتمدم . مکتوبی اعذار
مراسم پرورانه ایله طولدیرمیه‌لم .

پارسه کله‌لم : بیلمم نصل اولدی‌ده سز بوراده‌سکز،
طقوز آی قدر اوتوره بیلدیکز !.. بن نصیب اولورسه
چوق دورمیوب دونه‌جکم . صکره نیتمی دکشدیررسه‌م
بیلمم آ ! شمدیلك پارس بنم ایچون دکلدر . پارس
کوزل برقاری ، بنم ایچون برقزدر . یاخود برقزدرکه
بکا کوره رسم کبی جانسزدر . انسان رسمه یالکز باقار،

يالکز باقمقدن ايسه ألبته بيقار . أوت ، پارس با کر ايسه
کوزلدر. هم دهسوسلی،زينتلی در. هم دهمعرفتلی، درايتلی در.
حسن وزينت جهتلرنجه بکا رسم کلديسه درايت بخشنده
نهصورت، نهبا کردر، اوکنده رحلهٔ استفاضه براستاد
ماهردر ، اندام نازنينی مستور ايسه اسرار قلبی ظاهردر.
عشوهٔ دلبريسنیسير ايدهمزسهم پند خردمندانهسنی استماع
ايدرم . وصلت شيطانفريبنهقارشی مرارت چشمأيوسيت
ايسهم خصلت ملك پسندانهسنه مقابل لذت ياب مأنوسيت
اولهبيليرم . ديمك ايستيورم كه پارسك ذوقياتندن مستفيد
اولهمازسهم معارفندن استفاده ايتمك اقتدارم واردر .

أکنجهلی بريرده تحصيل ايتمك ألبته تحصيل اثناسنده
أکنجه دوشونمکدن اولادر . بوحالده بکا شويله براستفهام
مقدّر وارد اولمازمی؟ ــ مادام که چالشمق آرزوسندهسين،
پارس کبی مشاغل علميهيه هريردن زياده قابل اولان بر
تدرسکاه عموميده ايکی اوچ سنه قالمغی ايستهمزميسين ؟ ــ
حيفا که بوسؤاله ويرهجکم جواب برآه يأسه ضميمهٔ
ــ پارسده اوقدر قالمهيی ايسترم . نهچاره که ايسترايستهمز
قالهميهجغم ــسوزندن عبارت اولور. يانم کبی تحصيل کمالات
امرندهعاجز، مرتبهٔ ترقيده بی امل،جاهل، استعدادسز،

تنبل ، هیچ برایشه یارامز برمخلوق دنیایه نه‌دن کلمش ؟
اوراسنی الله بیلیر . فاملیامز نازپرور ایمش ، فقط بن
پروردهٔ ناز دکلم ، چونکه نفسمی بیلمکه باشلادیغم زمان
مشاق سیاحتی تجربه ایتمشیدم . ایران سفری بنم ایچون
برآموزشکاه متاعب ایدی . آلام اغترابه نیچون آلشمادم ؟
پارس که هریولده لذائذ وجدانیه‌نك وطنی‌در ، بکا غربت
کلیور . پارس که انوار معارفك شرقه خنده‌زن استخفاف
اوله‌جق برمطلعی‌در ، بکا ظلمت کورونیور . نه‌قابلیتسز
آدم اولدیغمی کوردیکزمی ؟... اشته بکم ! آل سکا
برمکتوب ... اخشام فهیم وعطا بکلرله اوپرایه کیتدك .
ــ فائوست ــ وار ایدی . بن بواویونی وقتیله ــ شاتله‌رو ــ
لیریك ــ ده سیرایتمشیدم . ــ غرانداوپراده ــ بشقه اولیور .
بونی یازیشم باقی ایچون . آه نه اولوردی برابر بولنسیدق !
درتیوز شوقدر قز هپ برلکده چیقیور . باقی کورسه
چیلدیرر . .... له‌لریکزی مابیلده کوردم . افکارمی کچن
کون باقی‌یه یازدم . ــ پارفوموزه ــ ویانده‌کی شکرجی‌یه
هرکون کیدییورز . هرکیدشده سزی آکیورم . ترك
ایتدیککز اوطه‌ده عطا بك یاتیور ، بن فهیم بکك

قارشیسنده‌کی دائره‌یه کچدم. لکن عزت وحکمت بکلرمز [*] غالبا قناپه‌لرك وماصه‌لرك اوستنده قان قان مشق ایتمشلرکه بردانه صاغلام ایسکمله قالمامش. تعمیر ایتدیرمکه مجبور اولدم. بودائره أیی فقط صیجاق. طوغروسی بوموسمده چاملیجه اوزلنور. سفیر پاشا [۱] یی دیدیککز کبی بولدم. نصلسه حکمت بکه توافق ایتمامش. بن لساننده ممنونم. چونکه هرکسه مساوی معامله ایدییور. باقی سلام واخوت.

۷ تموز سنه ۱۲۹۲ عبدالحق حامد

[*] صدر اسبق کیچه‌جی زاده فؤاد پاشاحفیدلری
[۱] اسبق باش وکیل صادق پاشا.

پیری زاده اسماعیل بکه :

نور عینم قرداشم افندم ،

١٦ مارت سنه ١٣١٤ تاریخلی مکتوبکی اخـذ ایله
کسب مسرت و بردرجه‌یه قدر تسکین حسرت ایلدم .
عافیت بشارتلرندن طولایی جناب حقه شکر و ثنالر و جمله کزه
دعالر ایدلدی. بزلرده حمد اولسون عافیتده‌یز . نیلی خانم
کویدن عودت ایلدی . یازدیغك سلام و کلاملره تشکر
ومقابله ایدر. حسین ده اللرکزدن اوپر. حسین سفارتخانه‌ده
اولدقجه مناسب براوطه‌یه صاحبدر . پاشا بکاده کندی
اوطه‌سنك یاننده براوطه ویردی که یالکز اوتورمغه
وچالشمغه مخصوصدر . لاهه‌دن کلن معهود صندقلر
وعسکر طاقملری فلانده ینه اوطه‌مك یاننده برآرالقده
محفوظ بولنیور . اردولر صیغه‌جق قدر یرم وار دیمکدر
[*]. آنجق یتاق اوطه‌سی اولمدیغندن بزخارجده اوتورمغه

---

[*] قورشوندن کچوك عسکر رسملری وینه آلات وادوات
حربیه مودللریله تعبیه وحرکات عسکریه ترتیب واجرا ایتمك
عبدالحق حامد بکك تنزه وقتلرنده الك زیاده سودیکی اکلنجه‌لرندندر.

وموقتاً قوندیغمز آپارتمانده دائمی اقامت جائزاولمیه جغندن بشقه برمسکن آرامغه مجبورز . آپارتمانك یری أیی ایسه‌ده ایکی اوطه وبرده حمام وکنف آرالقلرندن عبارت اولدیغندن طارکلیور؛ هفته‌ده درت بچق انکلیز لیراسی ویرملك‌ده بار کلیور. باش کاتبك بوراده اولوب اولمـامسی سیآندر. بنم خدمت نتابتده بولندیغم یوقدر. پاشا ایله‌یالکز مذاکرات ومشاورات‌ده بولنیورز. هرایشی بنم‌ایله بالمشاوره کوریور. کندیسی غایت نازك وتربیه‌لی وسویملی برذاتدر. خصوصیله کندیسندن طعامیه‌ده آلمیه‌جق اولورسه‌م بنی سفیر وکندیسنی مستشارعد ایده‌جکنده شبهه یوقدر . بکا طعامیه ویروب ویره‌میه‌جکی بو آیك نهایتنده بللی اوله‌جق. صاغلق اولسون‌ده انشاء الله هرشی یولنه کیرر .

نیســان اوائل ویا اواســطنه طوغری یالی‌یه نقل ایدرسکز ظن ایدرم. ناجیه‌خانم ، حامده قالان ایشلرینك تسویه‌سی ایچون نیسانی‌ده اســتانبولده‌کی اوده چیقارمق ایستیورلرایدی. بن‌ده موافقت جوابی‌ویردم . ناجیه‌خانم بیوك والده‌کز خانم‌افندینك کچن کونلرده ینه براززیاده‌جه راحتسز اولدقلرینی وصـکره ینه أیولشدکلرینی یازیور . اللهدن دیلرم که أیولکاری دوام ایده .

والده‌جكمزك مزارجغی یاننه تصادف ایدن قویو حقنده‌كی تفصیلاته تشكر ایدرم عقده‌م زائل اولدی. ذاتاً اوراده‌كی مزارلرك هر بری برقویودر كه انسان ایچنده كندیسنی كورر، ماضیسنی، استقبالنی كورر، محب ومحبوبه‌لرینی كورر ، اویله دكلی ؟

اوت بومبایده‌كی وبا پك شدتلی ، حسنی بكك مكتوبندن عثمان بك بكا معلومات ویرسین. عثمان بك شورایه كیدوب عاصم بكی [*] كورسون. وحسنی بكك ایشنی آندن سؤال ایتسون. كوزلرندن اوپرم وبونی كندیسندن رجا ایدرم .

ابراهیم بكك ده، چوجقلرینك ده كوزلرندن اوپرم .

نیم حمد اولسون صحتم یرینه كلمكده‌در. هوالر ایولشمكه باشلادی. الله دائم ایده . دیشلرمدن برینی دفع ایتدم . طاریسی اوته كیلرك باشنه . پدر ووالده‌كزك اللرندن واتكلرندن اوپرم . انشاء الله جملةً عافیتكز بركالدر . ینه جمله كزی االهه امانت ایدرم. ایكی كوزم جانم افندم.

۲٤ مارت سنه ۱۳۱٤ برادر مشتاقك

عبدالحق حامد

[۱] ازمیر والی معاونی ایكن وفات ایدن آتنه سفیر اسبق عاصم بك .

دار الفنون حقوق فاكولته سی مأذونلرندن
محمد جودت بکه :

متشکر الطافی اولدیغم افندم ،

لطفنامهٔ عالیکزی آلدم . آثار نفیسه مجموعه‌سی‌ده
کلدی . کرک بر وکسلده ایکن وکرک بودفعه واقع اولان
بو هدایای قیمتداری ممنونیتله تلقی ایتمش اوله‌جغمی البته
بیلیرسکز. لکن تأسف ایدرم که حال وموقعم شو آرالق
اثر اهداسنه مساعد دکلدر . مضایقهٔ شدیده ایچنده
بولندیغمدن یالکز تهوین حال ایچون بعض جرائد
ورسائله اثرلر، فقط بیوکجه اثرلر ویریبورم. بوندن زیاده
تفصیلات اعطاسنه لزوم کورمزسکز. چونکه دوشونور-
سه‌کز معذرتمی قبول ایله بنده‌کزی عفو ایتمکده تردد
بیورمزسکز افندم. باقی خلوص ومودت وعرض تبریک
ومحمدت .

ببک ۱۴ اغستوس سنه ۱۹۱۳ عبدالحق حامد

پیری زاده ابراهیم و عثمان و حسنی بکلره :

۱۱ تموز سنه ۱۲۹۳

برادرلر ،

ایریلی، اوفاقلی ، یعنی مفصل و مختصر مکتوبلر کزی آلدم. حمد اولسون عافیتده ایمشسکز. بن‌ده ، شکر ، راحتم . خلیل پاشا کله‌جك هفته کیدیور. بز ینه درال دده‌نك دودوکی کبی قاله‌جغز . سزك مکتوبلرك قیصه‌لغندن شکایت ایده‌مم . زیرا بنمکی‌ده قیصه اوله‌جق . احوال سیاسیه‌دن یازمامغه مجبوراولدم . بوراجه شایان تحریر برشی یوق . اخبار عافیتله اکتفا لازم کلدی . بنی بوکونلرده برازمعذور کوریکز . زیرا بزعادتا مهماندار اولدق. کیمنه‌قارشو کیدیورز، کیمنی‌شمندوفره کوتوریورز. آرابه پاره‌سی ویرمه‌دن بیقدق. استانبول بکلری‌ده هپ پارسه کلیورلر. ادهم پاشازاده مصطفی بك بوراده ایدی. دون صولره کیتدی. دوقتور آرستیدی بك‌ده یانمده‌در. نه دیرسکز !.. آرستیدی بك خرستیان اولدیغی حالده شابقه کیمیور. طوغروسی فضیلتلی برآدم ایمش . محمودك

نيم ايچون سويلديكي شيلر صرف هذياندر. بن أيي بر مسلك صاحبي دكل ايسه‌م‌ده هيچ بر وقتده محمود قدر .... اوله‌مه‌جغمي جناب اللهدن مأمول ايدرم ارازلك تعيبي، تقبيحي تقبيح وتعييب ايتدكلري شيئك محسناتدن اولديغني كوسترر .

والده‌لركز حانم افنديلرك و فرحنما حانم ايله حاجي كامله وجمالفر ولعلفر قالفه‌لرك أللرندن واسماعيل بكك كوزلرندن اوپرم . خواجه محمد افنديك جبه‌سنك يقه‌سني وخواجه عبدالله افنديك انفيه قوطيسنك اوست قپاغني درخاطر ايدرك اينكيسنه‌ده سلام ايدرم . رفعت بابانك ، كويلي مصطفى اغانك أللرندن اوپرم . بزم حاجي اغالره ونازنين يوسف اغايه ، بكقوزلي مهران اغايه ، حصارلي استفانه‌وده كيم وارسه هپسنه سلام ايدرم . راشد افندي كويده‌مي ؟ صاغر احمد بك أولمش ديبورلر. نصل بزم يازي اوقونيور آ. اي برادر حسني بك، بزم بوز كوردلكه حالمز نه اوله‌جق؟.. بو بر مهم مسئله‌دركه محضا سندن صورمقله حل اولنور :

حل اولنمز حال مشكل حالمز فاعلات فاعلات فاعل
هانكي ساعت ساعت اقبالمز فاعلات فاعلات فاعل

چونکه بوقدر نقدمزله مالمز   حاصل اولمز سه نه وار آمالمز
فاعلات فاعلات فاعلن [*]

اولدق آلام فقر ایله سرسم   نوله یارصونسه بر پیالهٔ سم
فعلات مفاعلن فعلن

اشته بوقدر. باقی اخوت . محبت. سلام. دعا .

عبدالحق حامد

مکتوبمی بك افندمزه ویریکز .

[*] (فاعلات) لر اصلنده اولدیغی کبی یازلدی .

پیری زاده ابراهیم بکه :

برادرم افندم ،

۲۳ شباط سنه ۹۳ تاریخلی مکتوبکزی پوسته کونی آلدم. مکتوبلرم سزی ممنون ایدییورمش . بن‌ده سزی بو وسیله‌ایله مخابره‌یه آلشدیرمش اولدیغمدن طولایی عرض محظوظیت ایدرم . شوقدر وار که مکتوبلرم دیدیککز کبی انشا رساله‌سی ، هر بری ضرورتدن باحث اولدیغیچون سرنوشت فلاکت آمیزینک بر مخطرهٔ مکدره‌سی‌در .

کاظم [*] بی‌حیاسنک هجویه‌سنی دکل، مدحیه‌سنی بیله مستکره کوره‌جکمدن بومکتوبی آلدیغکز تاریخه قدر

[*] قونیه‌لی شاعر کاظم پاشا که مدحت پاشا مرحومک آوروپایه اغترابی وسیله عدایده‌رک هجویات بی‌ادبانه‌سیله‌اوزمانک اکابرینه یارانمق ایستمشدی. مدحت پاشانک وفاتنه قدر کاظم پاشانک لسان تعرضی چرپندی ، طوردی .

مدحتی طرد ایتدی ملکندن امیر المؤمنین ،
نته‌کیم شیطانی جنتدن چیقاردی کردکار !...
بیت کفر آمیزی اوهجویاتدر .

كوندرمديكزسه شمدنصكره كوندرمامكزى اخطارومع زيادة سزلكده اويله رذائل آثارمطالعه سنه تنزل ايتمامكزى توصيه ايدرم .

مكتوبلرك آچلمق تهلكه‌سندن امين اولديغمه حظ ايتدم. استانبول غزته‌لرندن يالكز (حقيقت) ه آبونه‌يم. مدحت پاشا حقنده قوللانديغى لسانى ـ اوته‌كى بى‌ادبلرك نشرياتنه باقه‌رق ـ بن‌ده معتدل كوريبورم . مبعوثلرك انتخاب اولنديغى كون بز بوراده ايشى طويدق . شيخ عثمان افندى نيچون استعفا ايتمش بيليورميسكز !..

ربيعه ، ياخود رابعه خانم افنديك بن‌ده أللرندن اوپرم . بزمكيلر ادرنه‌دن چامليجه‌يه كله‌جكلرمش. ممنون اولدم . باقه‌لم ، خليل پاشا نى دكشديررمى ؟ بركره والده‌كز خانم افندى‌يه سويلسه‌كزده ايشى پدر بك افندمزه آچسه‌لر. زيرا نى عزل ايدرلر .ه بورجدن طولايى حالم بتون بتون يمان اولور. بيوكلرك أللرندن اوپرم. اسماعيل بكك كوزلرندن اوپرم . جمله‌يه سلام ايدرم . راست كلديككزه سويله‌يكز . باقى اخوت .

١ ٥ مارت سنه ١٢٩٣ برادرك

عبد الحق حامد

مارت‌ده كلدى ها ! الله امثالنه يتشديرسون .

پیری زاده ابراهیم بکه :

برادر ،

اون طقوز تشرین اول سنه ۹۳ برمحبتنامه‌کزی آلدم . طوغروسی اثبات محبت ایدییورسکز . سعیکز مشکور اولسون .

مختار پاشا اوته‌کی آجی‌یی اونوتدیرمه‌دن بر یاره دها آچدی . دوه بویونی مواقعنی‌ده ترك ایتمش . اکر مشارالیه بویله امدادسز براقیلورسه طربزونه قدر رجعت ایتمکه مجبور اوله‌جقدر . بوده طبیعیدر . زیرا موسقوفلر اوراده‌کی عسکرمزك اوچ درت مثلی عسکرله کلیورلر . چوقلغه نصل مقاومت اولنور ؟ آلاجه طاغده قالانلرك نه‌اولدیغنه دائر سفارته هیچ برخبر کلمدی . یعنی او خصوصده اولان موسقوف تواتراتنی تکذیب ایده‌جك برخبررسمی کلمدیکندن ایشه مع‌التأسف صحیح نظریله باقیلیور . یالکز بنم بیلدیکم برشی وارکه بلکه آنی سز بیلمزسکز : مختار پاشانك اردوسنده بوراده‌کی - تان - غزته‌سنك برمخبری وار . او مخبرك برتلغرافنی کوردم . کویا مختار

پاشا مخبره ـ موسقوفلرك ونایکی بیك اسیر آلدقلرینی ـ خبر ویرمش. شیخ شاملك اوغلی [*] اوچیوز کشی ایله حربه کیرشمش. فقط آنجق یدی کشی ایله قورتوله بیلمش. حاصلی بوایشك حقیقتی بزم ایچون پك فنادر .

سزی رؤیاده صقاللی کوردم . واقعا چهره کزه یاقشمش، فقط بیلمم رؤیام طوغریمیدر ؟.. اکر طوغری ایسه پك ممنون اولمادم . سزك یاشده صقال قویویرمك نه دن لازم کلیور ؟.. اکر بوده طریقکزك مقتضیات معنویه سندن ایسه بو کنج فکر ایله اوعتیق عادته امتثال ایدیشکزی تعییب ایدرم . بن سزی براقدیغم کبی بییقلی کورمك ایستردم . شمدی انشاءالله تعالی اورایه کلوبده سزی صقاللی کوردیکم کبی آره دن پك چوق زمان کچمش اولدیغنه وکندمك اختیارلامش اولدیغمه ذاهب اوله جغمده تأسف ایده جکم ظن ایدرم . بونکله برابر انشاءالله سزی آق صقاللی کوریرم دیمکدن ده کچمم که بوایکیمز ایچون ده بردعادر .

[*] غازی محمد پاشا که فریق اولدقدن صوکره برئیمك شأمت افتراسیله مدینهٔ منوره ده اقامته مأمور اوله رق تقریباً اون بش سنه اول اوراده وفات ایتمشدر . حمیتلی برمسلمان وبی نظیر برقهرمان ایدی . مولی رحمت ایلیه .

بو قیش نصل ایده جکسکز؟. قوناغه کیده جکمیسکز؟..
بیلمم بزمکیلر نصل ایده جکلر؟...

عثمان بکك کوزلرندن اوپرم. اسمعیل بکك کذلك .
وهانکیسنك یکی چیقمش رسمی وار ایسه بر دانه ایسترم.

والده لریکز عصمتلو خانم افندیلرك و فرحنما خانم
والده مزك وحاجی کامله قالفه نك وجمالفردادینك اللرندن
اوپرم. سائر قالفه لره وآغالره سلام ایدرم . واهمال ایتمیوب
سویله کزی رجا ایدرم . بومکتوبمك یازیسنی بن بیله
اوقویه میورم . سز نصل اوقویه جقسکز بیلمم !.. بلکه
اوقویه اوقویه بزم یازی یه آلشمشسکزدر . فاطمه خانم
نم یازیمی اك کوزل یازیلردن دها أیی اوقور . آرتق
سوزی کسیورم. برادرم حسنی بکه برمکتوب یازمق ایچون
بونی کسمك لازم کلیور . جمله کزی اللهه امانت ایدرم .
باقی اخوت .

پنجشنبه ۲۶ یاخود ۲۷ تشرین اول سنه ۱۲۹۳

برادریکز

عبدالحق حامد

پیری زاده ابراهیم بکه :

نور دیدهم قرداشم ،

زلزله حقنده برازدها تفصیلاتی واحوال صحیه کزجه تأميناتی حاوی اولان ٤ تموزسنه ۱۳۱۰ تاریخلی محبتنامه کزی دخی آلدم . تشکرلر ایدرم . مملکتمزه مسلط اولان آفتلر الویرمیورمش کبی ، شمدی‌ده زیر زمیندن آفات سماویه ظهور ایدر اولدی! ادرنه‌ده قولرا باشلامش، بوده موجب تلاش برخبردر . عالمك صوك کونلری‌می تقرب ایتدی، نه‌در بیلمم !.. بورایه‌ده بن کلدم کله‌لی همان هرکون یاغمور یاغیور . لوندره‌نك مشهور عالم اولان موسمی پك رذیل برشی اولدی .

تلغرافمی آلمشسکز . مکتوبله خبر ویردیککز حالده بالطبع تلغرافله جواب یازمغه حاجت کورلمز . بنم ایشلرم بوزلمغه باشلادی . سزك‌ده تخمین ایده‌جککز وجهله پاره‌لری حدختامه رسیده ایلدك‌ده آنکچون. تزییدمعاش مراجعاتنه باشلادق بیله . لکن تأثیری اولمیور . مملکت

يقيلوب اهالی قان آغلادیغی زمانده پیس بوغازم ایچون مراجعت ، هم ده تکرار مراجعت ایتمکی کوکل سومیور.. سزك ایشلریکز نه مرکزده ؟.. طوغله فابریقه‌سی نصل کیدیور. برادرلر نیه سکوته واردیلر. واقعا مشغولیتلری پك چوقدر . عثمان بك (راشد تاریخی) مطالعه‌سیله ، اسماعیل بك‌ده حقوق ایشلریله مشغولدر . بشقه یازه‌جق شی قالمدی . رسم سلام معلوم . جمله‌کزی جناب حقه امانت ایدرم ایکی کوزم .

۱۳ تموز سنه ۱۳۱۰ متحسرك

عبدالحق حامد

برادرلر ،

طرخان بکی [*] بسکه آره‌صره کوررسکز : کوردیککز وقت کندیلرینه تقدیم ایتمش اولدیغم مکتوبی آلوب آلمدقلرینی آکلامق ایستدیکمی لطفاً بریکز سویلرده نه‌دیرسه بکا اشعار ایدرمیسکز ؟ بوخصوص بر رجادر، اهمال ایتمه‌یك .

[*] ارناود دولت مضمحله‌سنك ایلك وصوك صدراعظمی اولان طرخان پاشا .

صاحب بکزاده‌لره :

برادرلر ،

قورشون قلمی دیه‌حدت لازم دکل. سزاویابه‌سنی‌ده یازمیورسکز آ. نم یرمده اولسه‌کز نه‌یاپاردیکز بیلمم :..

سفارتلرك استقبالی اوقدر مظلم که ایاچیلرمز طوائف ظلمات دینلان مخلوقاتی آندیریورلر. مارتك یکرمی یدیسی حالا تشرین ثانی معاشنی ویرمدیلر. استقراض قپولری‌ده مؤبداً کلیدلندی. مرتبهٔ سفالتی شوندن آکلایکز که کوره بیلدیکم الك سالم طریق ، استانبوله فرار طریقی‌در. مع‌مافیه بز ایکی کوندر بوراده سنبل سیروصفاسیله مشغول اولدق. مکر بوفلمنك برسنبلستان ایمش‌ده بز بیلمیورمشز. قیرلر ، دره‌لر هپ سنبل، رنکا رنك سنبل. هواده سنبلی ایدی. بوعالم بوراده هر سنه اون بش یکرمی کون دوام ایدرمش. سز نه عالمده‌سکز؟. نه یاپیورسکز ؟ هوالریکز نصل کیدیور؟... بز ینه رؤیا کورمك عزمنده بولنیورز. چونکه رؤیاده تعیش‌دها اوجوزودها آزمسئولیتلی اولیور.

حکمت [*] ایشی کسب قوت ایده‌مامش . همشیره اوبله یازیوردی . انشاء الله خیر بونده‌در دیملی . چونکه بشقه بردیه‌جك بوله‌میورم .

آمان بکلر ، بنی بودرجه اونوتمه‌یك . مناوبه ایله اولسون هفته‌ده برمکتوب یازیکز . تا که آره صره ظن ایده‌جك اولدیغم کبی کندمی منسی ومتروك ومطرود برحریف ظن ایتمه‌یم . رسم سلام معلوم . جمله کزی اللهه امانت ایدرم .

۲۷ مارت سنه ۱۳۱۲   برادریکز

عبدالحق حامد

---

[*] نوآد پاشا حفیدی حکمت بك که عبدالحق حامد بکك انشته‌سی ایدی .

رجائی زاده اکرم بکه :

آه بنم مقدس اکرمم بیوك برادرم!

خطاب اخوت نصابکله بنم امدادمه یتشـدك . نصل تعریف ایده‌یم ؟.. بیلمم که « بنی کریان شکران وشادان احزان ایتدك » أوت قارعهٔ مصیبت ینه عینی شکل هیئتی ایله بودادر بدبختکه اصابت ایتدی . شبهه یوق که هپ أولومك تحت تهدیدنده‌یز . لکن بودرلو ضربه‌لر انسانی حیاتدن بیزار وبلکه‌ده مماته انتظار ایله دمکذار ایدیور .

بن معنویاته معتقدم ، یاخود دها طوغریسی معتقد اولمق ایچون برچوق سببلر آرایوب بولمشمدر . شمدی بوصحیفه‌نك اوبرطرفنده اوقویه‌جغك حالی برکره تفکر بیور : کچن گون بردوستمله برابر مرحومه‌نك مزارجغنه چیچك کوتورمشدم ـ آه اوچیچکلری پك سوردی!.. هب برعائله‌دن ایدیلر دکلمی یا ؟.. مزارستانی بوله‌میوردق . یاکلش مزارلغه کیتدك ، طاغلر ، دره‌لر آشدق انجه انجه یوللردن کچدك ، اوچ ساعت قدر طولاشدقدن صکره نهایت مرقده واصل ومقصده نائل اولدق . بواوچ ساعت

ظرفنده بزی برثانیه اولسون براقامق اوزره اون یدی، اون سکز یاشلرنده هیچ بیلمدیگمز برکوزل قز رفاقتمزده بولندی . چیچکجی‌یی کوستردی ، چیچکلر یاپلنجه‌یه قدر بکلیه‌جك بر کوستردی، صکره‌ده مزارستانی‌ومزاری کوستردی . بوقز هیچ یانمده‌کی آدمه باقیور ، دائما بکا باقیوردی . چیچکلری بنم مزارك اوستنه قویدیغمی ودوکیلان کوزیاشلرینی کوردکدن صکره اوچ ساعتدنبری هیچ بینمدیکی وألیله چکدیکی وه‌لوسیپتنه بینه‌رك سرعتله غائب اولدی . بوقز عینبله بنم برنجی حرمم مرحومه‌یه بکزیوردی . یانمده‌کی ذاته خطاباً ـ الله شو وه‌لوسیپتله کیدن قزه رحمت ایتسون ! . . . ـ دیدم . مکر اوذاتده بکزتمش ، بکا سویله‌میورمش .

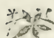
صکره لوندره‌یه طاشجی‌یه کیتدك . طاش اصمارلیه‌جقدق . بکا نمونه اوله‌رق برطاش رسمی کوستردیلر . بوطاش رسمنده کوریلان اسم ـ فلانك سوگیلی زوجه‌سی نه‌لی ـ ایدی . ایکنجی مرحومه‌نك اسمی. بوبرتصادف .. لکن اولکی نمایش تصادفه بکزه‌میور . ویرألکی بیوك

اکرم ، کمال حرمت ومحبتله اوپه‌یم‌ده سکوت ایده‌یم .
سکوة فریاد آمیز . باقی اخوت ودعای عافیت .

۲۱ شباط سنه ۱۹۱۱   منتدار ومتحسر برادرک

عبدالحق حامد

بکا لطف ایتده بر (نژادا کرم) ارسال ایتدیر . برابر
آغلامش کبی اولالم .

پیری زاده عثمان صاحب بکه :

نور عینم افندم عثمان بك ،

کچمش اولسون برادر، ینه عملیات اجرا ایتدیرمشسین. عملیاتك بودفعه‌کی حسن تأثیری ان‌شاالله قطعی‌در . سن متین برطبیعته مالکسین ، بیلوردم . بن اویله مزعج بر راحتسزلغه اوغرایه‌جق اولسه‌م بتون فاملیام خلقنه دنیایی حرام ایدردم . کچنده اوچکزه خطاباً برمکتوب یازمشیدم . سن راحتسزلغکدن اوللی جواب ویرمدك ، ا . نه کیلرده آلدیرمدیلر . آه بوغائلهٔ تعیش مخابرهٔ عائله‌یه بیله ایراث فیصل ایدیور !..

پدر بك افندمزك و بیوك والده‌کز خانم افندی ایله سوکیلی آبلامك أللرندن اوپرم . سزك‌ده آیری آیری کوزلرکزدن اوپرم .

ابراهیم بك امواج اوراق ایچنـده شناورلك ایدر ؛ اسماعیل بك‌ده چایده‌می یوزیور نه‌در ؟ احوال صحیه‌کی بکا یازده براز مستریح اوله‌یم . باقی همیشه جملةً صاغ و وار و بختیار اوله‌سکز آمین بحرمة سیدالمرسلین .

ل ٦ حزیران سنه ١٩٠٣ برادرك

عبدالحق حامد

پیری زاده ابراهیم و عثمان بکلرله حسنی بکه :

برادرلر ،

بو هفته پوسته کلدیکندن هنوز مکتوبلریکزی آله‌مدم. آلسه‌م‌ده نه‌جواب یازه‌جق ایدم . آدمك حقه قلم یوزی کورمك جانی ایسته‌میور. بینمزده اولان أزکینلك اعصابمزه‌ده کسیکلك ویردیکندن کلوب‌ده بر تشویق ایدن اولماسه آدم اوتوردیغی یرده قالوب کیده‌جك. هر تفکرك نتیجه‌سنده انسانك بلا اختیار لساننذن صادراولان سوز شوندن عبارت قالیور : حکومت بزی باتردی . آنی‌ده موسقو باتیره‌جق !..

انکلتره پارلمنتوسی‌دون آچلدی. قرالیچه‌نك نطقنی کوردك . بکلدکلری کبی دکل . امیدکاه اوله‌جق برایکی کوشه‌سی وارسه‌ده زندان کوشه‌لری کبی آنلرده قارا کلق. یعنی انسان اونطقی اوقوینجه ترددانندن قورتوله‌میور. أبی فنا بر طاقم شبهاته مجبور اولیور. انکلتره بزه معاونت ایده‌جك اولسیدی شمدی‌یه قدر اوروسپی قاری کبی دوزکون نقابلریله ستر دیدار ایتمز ، ناز و استغنا کوسترمز ایدی .

اوستریانك انکلتره ایله متفقاً روسیه‌یه پارس معاهده‌سنه
خلاف کتیرمیه‌جك صورتده تکالیف صلحیه‌ده بولنمسنی
اخطار ایتمش اولدقلری حقنده دوران ایدن حوادث صحیح
ایسه اعلا. دکلسه آرتق ایشمز خراب!.. برجهت مطالعه‌ده
روسیه‌نك انکلتره‌یه رغماً بزمله بوندن صکره براتفاق
تشکیل ایتمك ایچون شرائط مصالحه‌ده التزام بخش ایتمسی
احتمالیدرکه اوده اولورسه آنجق بوزمان ایچون موجب
منفعتدر. باقی رسم سلام معلوم.

سا ٦ کانون ثانی سنه ١٢٩٣ عبدالحق حامد

رجائی زاده اکرم بکه :

برادر عزیزم،

بری (زینب) [*] ك کوندرلدیکنه، بری‌ده بیلمم نه‌یه دائر سزه کچنلرده ایکی مکتوب یوللامش ایدم. ایکیسندن‌ده براثر ظهور ایتمدی. یعنی جوابسز قالدیلر. بوقسه زینبی بزم همشیره‌زاده‌لرسزه اعطاده اهمال بوامهال ایتدیلرده انك ایچونمی جواب یازمدك؟ سزای تأهل ایتمش. لطف واحسان ایدرده تبریکنامه‌می کندیسنه ایصال ایدرسه‌ڭز نه‌قدر ممنون اولورم. جانم بن بزم انشته‌مزدن بنم ایچون برمأذونیت استحصالنی رجا ایتمشیدم. نه اولدی، نه خبر؟ هیچ برشی سویلمدیلر. اگر بنی اوزله‌دکسه بوایشی صورارسین. بوقسه اوندره جمعیتی یقینده عودت ایدرده بن‌ده ایچندن برسنه دها چیقه‌مم! بزم عائله خلقنده برحال وارکه بکا بردرلو سویله‌میورلر. بیلمم که سرلرینی کندیلری‌ده‌می بیلمیورلر. مکتوبسزلق حالی نه‌قدر الیم بر

---

[*] زینب تیاتروسی که عبدالحق حامد بکك نفس آثارندن بریدر.

شی. سن اوحالی پك بیلهمزسین . چونکه تجربهك واقع اولمامشدر. لچنده ویانهده سنك بلبلکی کوردم. صباحلین خیلی قونوشدق . سزك الك بیوك سیاحت اودکلمیدی ؟.. علی فرخ بکا کربلاسنی کوندروب تقریض ایستدی. هیچ برشی یازهمدیغم ایچون پك محجوبم. اعتذارایتدم. امابیلمم مقبول اولدیمی ؟. سوزی بوراده قطع ایتسهم دیورم . صباحدن بری پوستهایله اوغراشدم . اقشامه ایکی ساعت قالدی. برازکونش کورونیور. بولوندره ایچون بیوك بر شیدر. برآدم یغموره طوتلهدن، یاخوددومانه بوغلمهدن کونش گورهبیلیرسه کون کورمش عداولنور.باقی اللرکدن اوپرم قرداشم .

۱۷ ایلول سنه ۱۳۰۳ — متحسرك

عبدالحق حامد

هامش

استاد محترمه مکتوب یازارسهن عرض تعظیمات وتحسرات ایتدیکمیده علاوه بیور.

تأمينات [*]

اكرم بك افندی امین اولسون که تعلیم ادبیاتك جمع وتأليفنه مصروف اولان سعی اصحاب فکر سلیم عندنده الی‌الابد مشکوردر ؛ که ادبیات عثمانیه بو یادکار عالی ایچون کندیسنك دائمی صورتده منتداری‌در ؛ که بو خدمت جلیلهٔ ادیبانه‌سنه مقابل عمومدن کوره‌جکی مکافات قریباً شعر و انشامزده کوره‌جکی ترقی‌در ؛ که طول ادراك وتفرسی محدود ومطول اولان دهاة نحاتك ـ او کتب عربیه اصول بیانیه‌سندن ـ بشقه بر مدار جدل ، بر سلاح تعریض بوله‌میان . . . حضراتك اعتراض یولنده‌کی لقلقه‌لری بر بری اوستنه وضع اولنوب‌ده ییقیلان ـ پلاو زرده ـ کاسه‌لرینك چنغرتیسی قبیلندندر ؛ که علوی وسماوی بر خارقه ظهور ایتدیکی وقتده الك زیاده سس چیقاران کیملر اوله‌جغی جمله‌مزجه معلومدر ؛ که تعلیم ادبیاتك عالم بیانده طلوعیله الحاج ابراهیم افندی

[*] (تعلیم ادبیات) ه اولان اعتراضاته جواب اولمق اوزره (ترجمان حقیقت) غزته‌سنه کوندرلمش برمقاله‌درکه بحثك دوامی رسماً منع اولندیغی جهتله اوزمان انتشار ایدمامشدی .

كبيلرك مظلمهٔ افكارنده قيامت قوپمش ، كونش غربدن طوغمش جه‌سنه بر لرزهٔ بهت ودهشت سرزده اوله‌جغيچون كنديلرندن بر چوق قالىقول صدالرى چيقمق دخى ضرورى‌در .

الحاج ابراهيم افندى امين اولسون كه ثلثان انسانيته اشعه‌نثار اولان بو صبح الطلوع حقيقتده ، بو يوم القيام ادبادە جوالهٔ مزار اولان ضياى كاذبه تجلئ عرفان نظر ايله باقلميه‌جقدر ؛ كه ظلمات ايچنده كورونان — خيالتلرك — اجسام لطيفه‌دن اولميوب عين اوهام اولديغى بيلنديكيچون بر لسانك قواعد بيانيه‌سنى هر لسانه منطق بلاغت اعتبار ايتمك صددنده بولنان مرده پسندان فرسوده فكرك مقالاتى عظام امواتدن روزكارك چيقارديغى اصواته نظير عداولنه‌جقدر ؛ كه زير كابوس عربيده خوابيدهٔ غفلت اولان اوسيهست (قهوهٔ نعب فرساى انفت) اولان (قزغان نوال العطا) [*] كرسنكان فصاحتندن طويه‌جغمز نكات بلاغت شبزندهٔ تحصيل معرفت بولنان پرهيزكاران لسان الادب ذائقه‌لرنده هر درلو شـمه وانتدن عارى ومستثنا طوتوله‌جقدر ؛ كه صحارئ بداوتده طولاشان افكار قلندرانه‌لرينه معمورهٔ مدنيت قپولرى مؤبداً سد اولنمش

[*] قوس ايچنده‌كى فقره‌لر الحاج ابراهيم افندى مرحومك نمونهٔ بلاغت صورتنده كوسترمك ايستديكى منشآتندر .

اولدیغی کبی، کندیلری ده بو کون بر طبقهٔ ارضیه یه تحول
ایتمش اولان دورمنسیٔ خرافاتده یشار اباطیل کملیندن
معدود اوله جقدر ؛ که بز جه اوبالرك تفوه ایتدیکی الفاظی
تفهیم تصل میسّر اوله میورسه آنلرده بزم تصور وتصویر
ایتدیکمز معانی یی حتی تلفظ ایتمك بیله نصیب اولمیه جقدر .

بر ایکی سؤال :

ترجمان حقیت غزته سنك ۲۷ ایلول سنه ۱۲۹۸
تاریخلی نسخه سنده مندرج الحاج ابراهیم افندی مقاله سنده
نسترندن منقول برقاچ بیتك ترکجه اولوب اولمدیغی اهل
انصافدن (!) سؤال واو بیتلرده معطوف ــ لفظ ومعناسی
اولمیان ــ تعبیری ایله معنیشناسـانقده اولان خصیصهٔ ذی
وقوفانه لری آوردهٔ مقال اولنیورکه کوردم . ابیات
مذکوره نك (تعلیم ادبیات) کبی معتبر براثرده جای قبول
احرازینه وخصوصیله حسن مثال اوله رق نقل ایدلمك
امتیازینه هیچ بر وقتده لایق اوله میه جغی و بونك محضا بزه
بر سائقهٔ شوق اولمق ایچون ارائه بیورلمش اوله جغی
(نسترن) مؤلف نوهوسنك رعنا معلومیدر . آنجق بو

ـ شیلر ـ ترکجه‌لکنی تمییزده تردد کلفتنی اختیـار ایدن اعجوبهٔ علم‌البیان عرب ، علامهٔ بوالعجب عربجه اولمیان لاقردیلره ترکجه دیمامك‌می ایستر ؟.. بوراسی‌ده اوته‌دن بری نزد جاهلانه‌سنده مجهول‌اولان موادّدندر. ـ لفظی اولوب‌ده معنـاسی اولمیان شـیلر ـ وترکجه یازیلوب‌ده عربجه اوقونمق لازم کلن ـ نسـنه‌لر ـ ویاخود نسته‌لر اکثریتله منطق مخصوصی اولان (حدیقة البیان) نده کوریلیور . فقط کنـدینك دیدیکی کبی هم لفظی، هم‌ده معناسی مفقود برسوزه مثال نطق اللسان انسانیتی اولان کتب بیـانیهٔ عربیه‌نك هیچ برنده کوریله‌میور. عجبا نو ظهور کهن فروش، ترکلره الفاظ ومعانیدن منزّه ومبرّا بشقه برلسان اوکرتمك‌می ایسـتر ؟... یوقسه کندیسنك هرنصلسه اوکره‌نه‌مدیکی برلسانك لسان‌عد اولنماسی داعیهٔ واهیه‌سنده‌میدر ؟ . . .

ینه تأمینات :

(حدیقةالبیان) صاحبی شوندن‌ده امین اولسون‌که سوزدن آ کلامیانلر زمره‌سنه ادخال ایتمك ایستدیکی فقیر یازی یازمه‌یی کونشك ـ شبنم قازیمسـندن ـ و انسانلرك

لسانی طوطی قوشلرندن اوکرنمك ایستهمز . جاهلدر ، فقط جهلندن متضرر اولمدیغی قدر (تعلیم ادبیات) معترضكده علم کلیسندن استفاده ایتمز . (نسترن) مؤلفی نه‌فاتح مدرسه‌لرنده چالشمش،نه‌پارس دارالفنونلرنده اوقومشدر . لکن صاحب اعتراض افندی کبی ، پك چوق خواجه‌لرك مبتدی صفتیله بیله کیره‌میه‌جکلری بر مکتبده طوغوب بیومشدر .

لاحقه :

خاطرمزده درکه تعلیم ادبیات مؤلفنك ادبیات جدیده‌دن زیاده ادبیات عتیقه‌یه مقارن بر طرز ایله یازلمش ـ مه‌پریزون‌ـنامنده [*] براثری وبرده اکثرقصائد ونشائدی قدما یولنی آندیرر ـ نغمهٔ سحری ـ واردر. بونلر مؤلف مشارالیهك انشاء قدیم ارباب تمایزی ایچنده دخی حائز نصاب اقتدار اولدیغنی کوستردیکندن متعاقب الظهور اولان نوزمین اثرلری و تخصیص ماحضر

[*] ایتالیا متأخرین ادباسندن (سیلوییوپلّلیقو) نك اثر مشهوریدرکه عنوانك معناسی (محبسلرم)در. قرق ایکی سنه مقدم محمود اکرم بك طرفندن بر قسمی ترجمه و طبع اولنمشدر . نامق کمال بکك بوترجمه‌یه اوزون برمواخذه‌نامه‌سی وار .

ادبياته بر رنك تأسّس ويرن تعليم ادبياتی، مؤلفك اسكی يولده عجز و نقصانی دكل، فقط شناسی بدايعندن اولان طرز نوينك اسكی يوله رجحانی اثبات ايتمك لازم كلير . بونك خلافنه اوله‌رق أيی، فنا مطلق متقدّمين اساسنه مستند اولان سوزلری ترجيح ايتمك ايسه عبرانيك عربی‌يه تقديمنی استلزام ايده‌جكندن بوكونكی اصحاب اعتراضه كنديلرينی بكنديرمك ايچون عثمانلی ادبای حاضره‌سنك يهوديجه يازملرينی توصيه قيلمندن اولور.

خاتمه:

علّامه بزه متّصل مستعار لهله مستعار منهدن، تشبيهدن، مشبه بهدن ، كتب عربيه قواعدندن ، تعليم ادبياتك او قواعده مخالف اعتبارات مختلفه‌سی بولنديغندن بحث ايديور. هرنه‌دن بحث ايدرسه ايتسون، بزاو اعتباراتی ـ اختيارات ادبا ـ اولمق اوزره قاعده اتخاذ ايده‌جكز . وخطا وصوابمزی قواعد عربيه‌دن زياده او اختياراته تطبيق ايليه‌بيله‌جكز. وبدايع دشمنلرينك قال و قيلنی، دعوا و دليلنی قبول ايتميه‌جكز. وحديقة البيانی اوقوميه‌جغز.

ومؤلفنی ادبادن صایمیه‌جغز. ومحصور اولدیغمز ظلام جهل ایچنده بارقهٔ الهام ایله کوره‌جکمز حقایقی هیچ بر وقتده آندن صورمیه‌جغز. و

بابام ایچون أول، نم ایچون یشا!..

مصراعی کبی ادبا ایچون معنالی وحقا ایچون لفظ ومعنادن عاری اولان سوزلرله ذکادن ذکایه ایصال ضیا قبیلندن اوله‌رق بر برمزه افهام فکر ومرام ایده‌جکز. وسوزلرمزی آکلامیان قدمای بلغای کاتبین کندیلری وکندیلرینه مماثل کروه عندهٔ متعصبین اولدیغنی کوردکجه قارئین کرامی یمین ایله تأمین ایدرزکه افتخار ایلیه‌جکز.

غلوسدن، ۷ تشرین اول سنه ۱۲۹۸ — عبدالحق حامد

اولمه دن راه رحمته عازم ،

سزه برچ دنیوی لازم !.. [*]

طقوز تشرین اول تاریخلی وقت غزته‌سنده مندرج مقاله‌سنی اوقویان الحاج ابراهیم افندی‌یه بویله دیمزمی ؟.

افندینك زعمنجه دنیاده عربدن بشقه انسان، عربجه‌دن بشقه لسان یوق ؛ مسیرهٔ فضیلتلری اولان عربستاندن غیری‌ده بر دبستان ادب و معرفت کوریله‌میه‌جك !

علامهٔ کهف آرا که فن معمارینك ترقیاتنی اوروبجك یوالرندن استدلال ایتمش ! قطب حجره نشین که استقباله یوارلنان جهان کمالاتی پنجه‌سنه آلوب ماضی‌یه فرلاته‌جق! خطیب عمارت پیرا که لذائذ وجدانیه ضیافتی اولان دار الحظوظ مدنیته پلاوزرده کاسه‌لری ، چبوق طبله‌لریله کلمش ! ادیب خیمه کزین که بردوه قطاریله بر شمندوفره میدان خوان مسابقت اولیور ! سیّاح کلبه پیما که بیت الشفای خراباتی تعمیر ایچون معمورهٔ عقوله زلزله بخش

[*] انتشار ایتمامش اولان مقالاتندندر .

كرامات اولمغی قورمش !... خسبیده فکر شبروان كه احیایه
لذائذ حیاتی مزارستانده، ادبایه قواعد بیانی وادیٔ
خموشانده اوکرده‌جك !.. مصنّفك اثر كه یازدیغی شیلر
حیاتك تقدیرلوازمنه قدر اولان اصحابی نظرنده سنك مزار
اوزرینه یازلمش سوزلره بکزر!... مؤلف (حدیقة البیان) كه
بدایع پسندان ارباب شبابه قارشی رفع ایتدیکی علائم
غلو، نور عرفانه تقابل ایدن کریهٔ یأسك قوس قزحی‌در!...
یعنی سعادتلو الحاج ابراهیم افندی حضرتلری كه بر حکم
بی طرف قلمندن بداهت نثار ظهور اولان حقایقه زبون
اوله‌رق طرفدارانیله برابر ایقاد مشاعل حدتله مظلمه
نوردان جهان مخالفینی ایقاظ ایده‌جك : شمشکلر آلتنده
آتش بوجکلری !..

مقاله‌ده‌کی خطابه جواب :

مقصدکز آکلاشلدی : بز هپ جاهل، سز اعلم کامل :
عالم اولمق ایسه سزك فکر سیاهکزجه قواعد عربیه
اوکرنمکله قابل !.. اویله دکلمی ؟

افندی، سز عربستاندن بشقه بر یره، فکراً اولسون،
سیاحت بیورمیسکز ؟... افندی، سز براز سکوت ایله

بو بیچاره امتّه یك بیوك بر بخشش ایدرمیدیکز؟.. افندی، سز بزه عربجه‌یی اوکرتمه‌نك بر یولنی کوسترسه‌کز نصل اولور عجبا؟.. بر اصول تحصیل یاپه‌بیله‌جکمیسکز؟.. یوقسه عربستانه‌می کیده‌لم ؟.. – بو نه؟... بو داهیهٔ غرض بو امّتك باشنه نره‌دن مسلط اولدی ؟ ... طورمش‌ده لسانمزی تعریب، وطنمزی تغریب ایتمك ایستیور !..

افندی، بز سزدن ترکستانده عربی تحصیل ایدنلرك ایچنده لایقیله قواعد عربیه‌یی اوکرنمش‌ده عربجه‌لاقردی سویلر ویاخود اوکرندیکی قواعد سایه‌سنده عربجه یازی یازار بر آدم‌ایسترز!... سز عربستانه کیتمش، قواعد بیانیه اوکرنمش‌سکزده قانون مناظره بیلمیورسکز !... بوکا وجدان عمومی حکم ایتمشدرکه سز بر مفتری، بر غرضکار ذاتسکز!... بهتان وخصومتکزده افراده دکل، جمعیته‌در، جمعیته دکل انسانیته‌در. انسانیتی میّال ترقّی خلق ایدن الوهیته‌ده بهتان ایتمدیککزدن امین دکلز !..

افندی، بوکونکی کنجلرمز– که سز آنلرك یاننده صبیلردن عجمی‌سکز – اصول تدریسك مفقود اولدیغی بر مدرسه‌ده بیللرجه افاتهٔ فکر واستعداد ایله یشامق وعته کیترمه‌نك یولنی دوشونه بونامق خواهشکری

دكلدر !... سزك كبى عربيده ناطقه‌لى بر پير اولوب ده السنۀ سائره‌ده ديلسز بولنمق ايسته‌مزلر !...

افندى، انسان نه‌قدر برفرده غرضلى، يعنى سزك كبى خصلةً مرضلى اولسه بشقه وسائطله بر ايكى سنه‌ده ضبط اولنان قواعدالبيانى يكرمى اوتوز سنه بر حجرۀ سفالته ملازمتله يه‌ه اوگرتمكى وفقط نور ذكالرينك سونديكنى اوكرنديكدن صكره سزك كبى ظلمات يأس ايچنده قاله‌رق اوكوردنله‌جك شيلرى دخى كورمامكى بر قومه توصيه ايدەمز !... سزك كى يأس وفتورحالى اولديغى بى اشتباه، خلقى ده او ظلامه دعوت ايچون انظار عبرت و انتباهنه پرده چكمك كناهدر !.. بو كناه دخى سزه عائداولوب يوقسه كنديني يانلر ايچون مسلك فيض واعتلاء شناسينك جمعيتمزده كشاده وكان وا كرم بكلرك آماده ايش اولدقلرى شاهراهدر !...

بر ترك اون سنه ظرفنده بش مكمل لسان تحصيل ايدوب مقصده وصول بولور؛ عربجه‌ده ايسه شمديكى اصول تحصيل ايله بو اون سنه‌يى او مقصدك اسباب اوليۀ حصولى استحصالنه حصر ايتمسى لازم كليور. يا انسان اون بش ياشندن اوتوز ياشنه قدر چالشديغى بر

لسانده تكلم ايده‌مزسه انسانيته متعلّق نه تعلّم ايتمش اولور ؟... اكر فرض محال اوله‌رق خاطربكزه غرضسز برمؤاخذه وارد اوله‌جق اولورسه اوده ينه مفتون‌ما آثری بولنديغكز قدمايه عائد اولمق اوزره ـ وقتيله لسان بيتی‌مزی تعريب ايتميانلر نه بيوك خطاده بولنمشلر !.. ـ ديه‌بيليرسكز . بزده هپ آلقشلارز . حيفاكه شمدی بوكا امكان متصور اولمديغندن لسانمزجه لازم اولديغی قدر عربدن استفاده و فوائد زائده‌يی سزه ترك ايتمكله اكتفايه مجبورز. واميد ايدرزكه عربی وفارسی ايله قناعت دخی ايتمزسه‌ك معذور طوتلورز . چونكه بز السنهٔ غربيه‌نك قواعد بيانيه‌سنی‌ده كوره‌جكز. و شعر وانشاء مزده اجرای تطبيقاتنه سعی ايده‌جكز. ـ آكلايورسكز آ ـ مثلا استعارهٔ تمثيليه‌دن كوستره‌جكمز بر مثال منحصراً بشّار [*] ك ابياتنه مستند اولميه‌جق ، بوالو [۱] نك‌ده

[*] اشعاری فوق‌العاده مهم شعرای عربدن‌اولان (بشار) ه دائر دارالفنون عثمانی تاريخ ادبيات عربيه معلم متتدری فهمی افندی طرفندن صورت مخصوصه‌ده تحرير اولنان مقالهٔ واقعانه بومقاله‌يه تذييل اولنه‌جقدر .

[۱] بووالو (Nicolas Boileau) فرانسز قلاسيق ادبياتنك الك بيوك استادی ومنقدی اولان اعاظم ادبادندر. ۱۶۳۶ ده پارسده تولدله ۱۷۱۱ سنه‌سنده ينه اوراده وفات ايتدی .

مؤلفاتنه استناد اولنه‌بیله‌جك . ـ ایسترسه‌کز بشقه بر
یولده ایضاح ایده‌یم ـ دوه‌لرله واغونلره باقه‌جغزده

هجویاتیله منظوم مکتوبلری و(صنعت شاعریت L'art poétique)
آدلی اثری پك مشهور ومقبولدر .

هجویاتنده دائما برغایهٔ صنعت تعقیب ایدردی . شعرای عادیه‌نك هجاوی‌امنی اولان بووالو، زمانك اولیای ادبی عشق وشوق‌ایله مدافعه وحمایه‌ایتمشدی : مولیه‌ری اون‌دردنجی‌لوئی‌یه توصیه و بعض آثارینك حین انتشارنده رغبت عامه‌یی احراز ایده‌مامسی یوزندن لرزیده عزم اولمغه باشلایان راسینی منظوم مکتوبلری ومدافعه‌لریله تشجیع وتقویه‌ایدن بووالودر. زمانك ارباب کمال واستعدادی بو بیوك ادیب‌منقدی هرزمان کندیلرینه مشفق برظهیروحامی بولوردی .

بووالو فرانسز ادبیاتنده انقلابات مهمه ومستحسنه ایقاع ایتمشدر . یالکز قریحه‌نك لطف ابداعنه براقلمیه‌رق یازیلان شیلرك سعی مطرد وتصحیحات اعتنا کارانه ایله اکمال محاسننه چالشلمسنی توصیه ایدر. بواعتبارایله بزم توفیق‌فکرت بووالونك نصیحتیله دیندارانه عاملدر .

بووالویه کوره صنعتده حس وخیالدن زیاده عقل وحجا که اجرای حکم ونفوذ ایدر. وضع‌ایتدیکی قواعد ادبیه‌نك برقسمی زمانك وافکارك انقلاباتیله قیمت واهمیتنی غائب ایتمش‌سه‌ده بر قسمی حالا استعداد ادبه مرشد تکاملدر .

بووالونك، ضرب‌مثل صیره‌سنه‌کچمش‌اولان، La critique est aisée et l'art est difficile یعنی : «مؤاخذه آسان ایسه‌ده صنعت مشکلدر.» سوزینی بیلمدین ومناسبتلی ، مناسبتسز تکرار ایتمین بزده‌ده یوق کبیدر .

هانکیسی دها سریع‌السیر ایسه ترقی یولنده آنی اتخاذ ایده‌جکز .

سزمعهود مقاله‌کزده ـ اسبی جملدن، دشتی جبلدن فرق وتمییز ایده‌میان تعلیم ادبیاتمی بو امته ادب اوکره‌ده‌جك ؟..ـ سؤالنی کیمه خطاباً ایراد ایتدیکزبیلمم ؟ . . .

ختم کلام ایتمدن اول :

بز خرافاتی بدایعه ، خراباتی معموره‌یه ، بداوتی مدنیته ، ماضی‌یی استقباله ، تدنی‌یی ترقی‌یه ، نرکسی‌یی شناسی‌به ، حدیقةالبیانی تعلیم ادبیاته ترجیح ایدن سعادتلو الحاج ابراهیم افندی حضرتلرینه جواب ویریرزکه : اوت !

مقاله‌نك لاحقه‌سنه ،

یاخود

ابراهیم افندینك ـ م. حامد ـ امضالیسنه :

یازی ماکنه‌سنك [*] میدانه چیقاردیغی رومانلرك ایچنده ارباب اعتراضه بکزر یك چوق مخلوقاته تصادف

[*] احمد مدحت افندی‌یه چوق یازدیغی ایچون (یازی ماکنه‌سی) لقبنی ویرمشلردی .

اولنور . ايكی يوز قدر مؤلّفات ادبيه وسياسيه‌سی ملّتك
ألنده اولان خارق‌العاده غيور ومقدم بر مؤلفك قارشيسنه
سز شو ـ م. حامد ـ نام أثريكزله‌می چيقه‌جقسكز ؟...
بيورلمش كه ـ بزم ترّقياته محتاج اولديغمزده شبهه
يوق ايسه‌ده تغيّر و انقلابه محتاج اولمديغمز دخی ارباب
حقيقت و انصاف نزدنده بديهيدر . ـ ارباب تعصب
اصطلاحيده بر آز تهاجم كورسه‌كز بلكه بو شبهه‌يی‌ده
اختيار بيورورديكز . محتاج اولمديغمز تغيّر وانقلاب ترقی
لوازمندندر . بلكه ترقيات‌ادبيه‌يی حصوله كتيرن وسائط،
تغيّر وانقلابدر . « بزه نه ميرابو [*] لازم، نه‌ده وولترك

[*] ميرابو، عن اصل ايتاليادن تبعيد ايديله‌رك فرانسه‌ده
توطن ايتمش اولان بر عائله‌ٔ اصيله‌نك عنوانی‌در. صاحب ترجمه
(اونوره غابريه‌ل ويقتور ريكه‌تی قونت دو ميرابو ـ Honoré
(Gabriel-Victor Riqueti comte de Mirabeau بوخاندانه
منسوب اولوب ۱۷٤۹ سنه‌سنده تولد ايتدی . فرانسه انقلاب
كبيرينك خطيب‌اعظمی‌در . كنجلكننك برقسمنی هوی وهوس
وبو هوائيلكلرك ايجاب ايتديكی بر چوق مشاق و محنه تحمل‌له
امرار ايتدكدن صوكره عائله‌سی طرفندن متروك ومردود اوله‌رق
لوندره‌يه چكلدی . وتهوين ضرورت مقصديله برطاقم رسائل
سياسيه نشرايتدی . يازيلری انظار دقتی جذب ايديوردی . بر
مأموريت خفيه‌ايله پروسيايه اعزام اولندی. فرانسه‌يه عودتنده

اقتضاسی واردر » دیانلرك نه عثمانلیلره لزومی واردر ، نه ده علمه !... یازی ما کنه سنك بونلره جانشین اولوب اولمیه جغی سزجه نه قدر معلوم ایسه اویله بر جانشین لزومنی محال فرض ایدنلر دخی هانکی یره چکمك لازم کله جکی بزجه

انقلاب کبیرك مقدماتی محسوس اولمغه باشلامشدی. تاریخك بو کبی وقایع عظیمه سی آره سنده تحیز ایچون ایجاب ایدن اوصافه میرابو بالغاً مابلغ مالك ایدی : جرأت وشدت کلامی ، اسلوب آتشینی ، فطانت سیاسیه سی ، ذکای متفوقی میرابویی او بدرهٔ تاریخیه نك اعاظم رجالی میانه اصعاد ایتدی . زادکاندن ایکن کندیسنی عوام طرفندن انتخاب ایتدیرمش ومجلس ملیده رهبان وزادکان صنفلرینه مخالفت ایده رك اهالی طرفنی التزام ایتمشدی.

مجلسك طاغلدیغنی قرال اون آلتنجی لوئی طرفندن تبلیغه مأمور اولان (مارکی دودروبره زه marquis de Dreux-Brézé) یه خطاباً ،

Allez dire à votre maître que nous sommes ici par la volonté du peuple, et que nous n'en sortirons que par la force des baïonnettes!...

یعنی : « بزم بوراده ارادهٔ ملتله بولندیغمزی وسونکودن باشقه قوتله چیقمیه جغمزی کیدوب افندیکزه سویلیکز !.. » دیدیکی مشهوردر . بوسوزی میرابونك او کون بوصورتله سویلمش اولدیغنی و بوماده کی سوزلرك دها اول بشقه لری طرفندن ایراد ایدلدیکنی ، ترجمهٔ حالنی منقولات عوامدن زیاده تدقیقات ووثائقه ابتنا ایله تدوین ایتمکه چالیشان ، مؤلفین جدیده بیان ایدیور .

اوقدر مسلّمدر. هله‌شونی تکرار تکرار صورمق ایسترز:
بر آلنده کمالات غربیه افقنك سحائب رنکارنکی، بر آلنده
وسعت قریحه دریاسنك امواج بی‌نهایتی ایله حضور محکمهٔ
افکاره چیقسان احمد مدحتك یانندهٔ سز بو - بزه نه

میرابو فرانسه انقلابنك الك بلیغ وذکی بر مرد کزینی
وحریت عوامك طرفدار آتشینی اولدیغی حالده قراللك وقراللغك
علیهنده بولنمامشدر. یالکز مشروطیت اداره‌نك تأسسی اهنده
ایدی. وبوفکرینی بالدفعات وعلناً اظهار ومدافعه ایتدی.

حیاتك هر دورهٔ شئوننده اراده‌سنه حاکم اولان ابتلای
سفاهت، اوصیره‌ده قرالدن پاره آلمقله میرابویی مدخول ومعیوب
ایتمه‌یدی، قراللق حقنده‌کی نیات و حرکاتی وجدانك اجتهاد
محقی صورتنده تلقی اولنه‌بیلیردی. فی‌الحقیقه اوزمان میرابونك
ایستدیکی کبی بر حکومت مشروعه تقرر وقراللك موقع ووظائفی
تعین ایسه‌یدی، نه روبسپیه‌ر، مارا کبی اسافل، تاریخك
اوصحائف مشعشعه‌سنی مظلوم قانیله لکه‌دار، نه‌ده ناپولئون کبی
فروما یه بر بلای مستولینك حرص مجنونی، افکار احرارانه‌نك
هیجان وغلیانندن تولد ایتمش اولان اویکی فرانسه‌یی تارمار
ایدردی. بونکله برابر میرابو اوبیوك دورك الك بیوك آدمی‌در. ترجمهٔ
حالنی یازمش اولانلردن ادمون روس Edmond Rousse دیور که:

... میشله (L'histoire date ses justices تاریخ، عدالتلرینی
تقویم ایدر) دیور. بتون خطالریله برابر جلادتکاران خیالی، تاریخ هیچ
بر وقت مجلس تنظیمات Constituante عصاة بلیغه‌سی ، ۱۰ اغستوس
متهورلری ، ایلول بوغازلیانلری ودور هولك la Terreur جلادلریله

میرابو لازم و نه‌ده وولترك اقتضاسی واردر ـ قیافتیله‌می طوره‌جقسکز ؟ . . .

غلوسدن ، ۲۰ تشرین‌اول سنه ۱۲۹۸ **عبدالحق حامد**

قارشدیرمیه‌جق وحکملرنده هیچ بروقت میرابو نامنی دانتون، روبسپیه‌ر ومارا اسامیٔ مشئومه‌سنه توديف ایتمیه‌جکدر .
تاریخ، عدالتلرینی تقویم ایدر.

*
* *

برطرفدن متاعب سفاهت ، دیکر طرفدن مساعیٔ سیاسیه میرابویی پك زیاده ییپراندیرمشدی . ۱۷۹۱ سنه‌سی مارتنك، یکرمی یدنجی کونی اوزون برنطق ایراد ایده‌رك اسیر فراش اولدی . ویدی کون صوکره وفات ایتدی . اجلی صورت طبیعیه‌ده تقدم ایتمسه‌یدی رفقای تاریخیه‌سنك ایدیٔ اهانتیله اعدام اولنه‌جغی محقق ایدی . نصل که وفاتنده (مدفن اعالی) اولان (پانته‌ئون) ه مدبدب صورتده دفن اولنمش ایکن ، قرالدن پاره آلدیغی بالاخره آکلاشلمسی اوزرینه جنازه‌سی اورادن اخراج اولنمق کبی برجزای بعدالموته دوچار اولمشدر.

بشّار

بشّار ـ شينك تشديديله ـ بن برد ، برد بانك ضميله ، بن يرجوخ ، يانك فتحيله‌در . اصلاً طخارستانلی‌در ؛ طخارستان ، ابن خلكانك افاده‌سنه نظراً ، طانك ورانك ضميله ، نهر جيحون اوزرنده واقع بويوك بر شهردر ؛ بر چوق علمانك مسقط رأسيدر .

بشّار ، بصره‌ده تولد ايتمش واو محيطده نشو ونما بولمشدر ؛ پدری (برد) ، المهلب بن صفره‌نك حرمی (خيره) نك ملك يمينی ايدی ؛ (خيره) ، بردی بصره‌ده بولنان بنی عقيل قبيله‌سنه منسوب بنی ربيعه عائله‌سندن بر قيز ايله تزويج ايتدی ؛ اوقادينندن بشّار تولد ايتدی ، بشار دوغدقدن صوكره (خيره) ، بردی آزاد ايتدی . اونك ايچين ، بشار ، « نم اصلم عجم ، لسان و قيافتم عربدر » ديردی .

بشار ، اخيراً بغدادده بولنمشدر . كوچوك ايكن قولاغنه كوپه طاقلمش اولديغی ايچين (المُرَعَّث)

لقبیله تلقیب اولونمشـدر ؛ (رعثه) رانك فتحیله کوپه دیمکدر .

بشار ، (اَکْمَهْ) یعنی ، آنادن دوغمه اعمی ایدی ؛ کنیه‌سی ابو معاذ ... تقریباً هجرت سـنیه‌نك طقسانجی سنه‌سنده تولد و یوز آلتمش سکز سنه‌سنده وفات ایتمش ، یاشی یتمشی متجـاوز ، ایکنجی عصر هجرینك اعاظم شعراسندن ایدی .

بشار ، قویو اسمر ، اوزون بویلی ، طولغون أتلی ، یوزنده چیچك آثاری وار ایدی ؛ شعر سویلرکن ، چوق اوکسورور ، اطرافنه باقار ، صالللانیر و أللرینی بر برینه اوروردی .

اون یاشنده اولدیغی حالده شعر سویله‌مکه باشلامش ، اخیراً آثارادبیه‌سی اودرجه‌ده شهرت پیدا ایتمش ایدی که برزمان بصره و بغداد شهرلرنده بولنان عموم خواننده‌کان و نوحه‌کران یالکز اونك منظومه‌لریله ، مقطوعه‌لریله ترنمساز اولورلردی .

بشّار ــ اجتماعی بر شاعر ، بوتون معناسـیله ادیب ایدی ؛ مبـالغه‌دن ، افراطپرورانه توصیفلردن تحاشی ، طبیعته ، طبیعیلکه پرستش ایدردی . .

جاحظ، [البيان والتبيين] نام اثرنده دييوركه: بشّار، نثرده، رسائلده، خطبه ايرادنده متفنّن، مبدع ومخترع ايدى . هجّاوشهير (جرير)ك معاصرى ايدى . و اونى هجو ايتدى ؛ فقط، (جرير) اوكا مقابله ايتمدى . بشّار « جرير بكا جواب ويرمش اولسهايدى اشعرشعرا نامنى احراز ايدردم . » ديردى . . اشعارنده شيوهٔ عربيه مغاير برتعبيرك، بركلمهنك بيله بولونماديغنك سببنى ايضاحاً ديمشدركه : « بن، بنى عقيل آرهسنده دوغدم . وآرهلرنده بويودم، فصحاسندن سكسان استادك آغوش تربيهسنده بولوندم، بنى عقيلك فصحاسى دكل، قادينلرى بيله شيوهيه مغاير سوز سويلهمزلر ؛ بكا خطا نرهدن كلير ؟ . . . »

بشار هر واديده شعر سويلهمش . غزل و مدحده قريحهسى دها زياده كشايش بولمشدر . بشّارك شعرى، غايت سلس، آهنكدار وسهل ممتنعدر . آثار ادبيهسنك رغبت عامهيه مظهريتندن دولايى (خاتمةالشعراء) توصيفنهده احراز لياقت ايتمشدر . اموى وعباسيلرك دور سلطنتلرينى ادراك ايتمش، (مُحْدَثين) دنيلن اوچنجى طبقهٔ شعرانك سر آمدانندن ايدى . الك زياده رجز وقصيدهلرده شهرت بولمش، « اون اوچ بيك قصيدهم واردر ؛ هر برندن برر

بیت انتخاب اولونسه ، شاه بیت اولارق اون اوچ بیك بیت سویلمش اولورم . » دیرمش .

اعمی اولدیغی حالده تشبیهده‌کی نوادی موجب حیرتدر ؛ مثلا ، بر محاربه تصویر ایدرکن ،

كَأَنَّ مُثَارَ النَّقْعِ فَوْقَ رُؤُسِنا

وَأَسْيافَنا لَيْلٌ تَهاوَى كَواكِبُهْ

تشبیهنده‌کی ظرافت ، هر درلو تقدیرك فوقنده‌در ؛ بشار ؛ نه مشبهی ، نه‌ده مشبه بهی کورمه‌دیکی حالده دییورکه :

« یردن قوپان و باشلریمز اوزرینه دوکولن ذرات خاك ، قلیجلرمزك التماعاتی آره‌سنده کویا بر کیجه‌درکه کواکبی سقوط ایدییور . »

بر قیزی تصویر ایدرکن ، دییورکه :

وَحَوْراءَ إِنْ نَظَرَتْ إِلَيْـ

ـكَ سَقَتْكَ بِالْعَيْنَيْنِ خَمْرا

وَكَأَنَّ رَجْعَ حَدِيثِها

قِطَعُ الرِّياضِ كُسِينَ زَهْرا

وَكَأَنَّ تَحْتَ لِسَانِهَا

هَارُوتَ يَنْفُثُ فِيهِ سِحْرًا

يعنى : « برحوريدركه باقديغى زمان، ايكى كوزيله سكا ، مى ايچيرر ؛ سوزندهكى مقطعلر ، كسوهٔ ازهاره بورونمش برر قطعه كلستاندر ؛ كويا ديلنك آلتنده هاروت سحر دوكيور .. »

بوتشبيهلرى بولمق كيفيتنى ايضاحاً ديمشدركه : عما ، ذكانى تزييد ايدر ، قريحهيه كشايش ويرر ، غير محسوس شيلرى محسوسات درجهسنده كوسترر ..

بشّار آرزو ايتمهديكى شيلرى كورمهديكندن دولايى عمادن عادتا اظهار ممنونيت ايدردى .

بشّار ، (عبده) نامنده بر قيزك اينجه ، روح نواز سسنى ايشيدهرك اوكا علاقه ايتمش وغراميساته عائد صحائف ادبيهسنى (عبده) نك ناميله توشيح ايلمشدر .

اعمى اولديغى حالده اعلان عشق ايتمسى ، خلقك تعريضنى دعوت ايتمش وبوتعريضده آثار ادبيهسنه بر زمين بديع تشكيل ايتمشدر ؛

ازجمله، افواه ناسده كثرت تداولى حسبيله ضرب مثل حكمنه كيرن شو قطعه :

يَاقَوْمِ اُذْنِى لِبَعْضِ الْحَيِّ عَاشِقَةٌ
وَالاُذْنُ تَعْشَقُ قَبْلَ العَيْنِ اَحْيَانًا
قَالُوا بِمَنْ لاَ تَرٰى تَهْذِى فَقُلْتُ لَهُمْ
اَلاُذْنُ كَالعَيْنِ تُوفِى القَلْبَ مَا كَانَا

ترجمه‌سی :

« ای بنم قوممْ! قولاغم، قبیله‌نك برقیزینه عاشقدر؛ قولاق، بعضاً کوزدن اول اعلان عشق ایدر.. بکا دییورلر؛ سن کورمه‌دیکك برقیز حقنده نه هذیان ایدوب دوریبورسك ؟ دیدم : قولاق، کوز کبیدر؛ قلبه حادثاتی نقل ایدر . »

دیکری :

يُزَهِّدُنِى فِى حُبِّ عَبْدَةَ مَعْشَرٌ
قُلُوبُهُمُ فِيهَا مُخَالِفَةُ قَلْبِى
فَقُلْتُ دَعُوا قَلْبِى وَمَا اخْتَارَ وَارْتَضٰى
فَبِالْقَلْبِ لاَ بِالعَيْنِ يُبْصِرُ ذُوالْحُبِّ
فَمَا تُبْصِرُ الْعَيْنَانِ فِى مَوْضِعِ الْهَوٰى

وَلاَ تَسْمَعْ الأُذْنَانُ اِلاَّ مِنَ الْقَلْبِ
وَمَا الْحُسْنُ اِلاَّ كُلُّ حُسْنٍ دَعَا الصِّبا
وَاَلَّفَ بَيْنَ الْعِشْقِ وَالْعَاشِقِ الصَّبِّ

ترجمه‌سی :

« عبده‌یه مفتونیتمی بعض آدملر تنقیدایدوب بنی اوندن تبرئه چالیشیورلر ؛ اونلرك قلبلری علاقه‌دار اولمادیغی ایچین ، قسمه قارشی طبیعی برحزب مخالفدر ؛ بنده اونلره جوابم بودر ؛ قلبمی ، پسندیده‌سیله براقك ؛ عاشق ، کوزایله دکل ، قلب ایله کورور ؛ معرض غرامده کوزلر وقولاقلر قلبدن باشقه برواسطه ایله نه کوروورلر ، نه‌ده ایشیدیرلر ؛ حسن حقیقی ، اودرکه سودایی دعوت وعشق ایله عاشقك بینني تألیفه وساطت ایدر »

دیکری :

قَالَتْ عَقِيلُ ابْنُ كَعْبٍ اِذْ تَعَلَّقَهَا
قَلْبِي فَاَضْحَى بِهِ مِنْ حُبِّهَا اَثَرُ
اَنَّى وَلَمْ تَرَهَا تَهْذِي فَقُلْتُ لَهُمْ
اِنَّ الْفُؤَادَ يَرَى مَالاَ يَرَى الْبَصَرُ

أَصْبَحْتُ كَالْحَائِمِ الْحَيْرَانِ مُجْتَنِباً

لَمْ يَقْضِ وِرْداً وَلَا يُرْجَىٰ لَهُ صَدَرُ

ترجمه‌سی :

« عبده‌نك علاقه‌سندن قلبمك متأثر اولدیغنی حس ایدن عقیل بن كعب قبیله‌سی؛ بكا، دییورلركه؛ سن، اونی كورمه‌مشسك، نه دییه صاپیتلایوب طوریورسك ؟ دیدم : قلب ، اوقدر نافذ برقوتدركه بعضاً كوزك كورمه‌دیكنی كورور؛ بوكون، بنم حالم، صویك اطرافنده دولاشان صوسز وفقط ، محترز برقوشك حالندن فرقلی دكلدر؛ نه‌صو ایچه‌بیلیر؛ نه‌قاچمغه امكان بولور.. »

بوتشبیه‌ده نوادردندر؛ برطرفدن سوكیلیسنك صوك درجهٔ مناعتده بولنان عفت و عصمتنی ، دیكر طرفدن اوكا قارشی اولان شدت ابتلاسنی تمثیل ایدییور :

بشار، غزلنده محیطك الهاماتندن وشرقك مبذول محاسنندن اولان سیاه كوزله ترنم ایتمشدر ؛

بوقطعه اوجمله‌دندر:

وَدَعْجَاءِ الْمَحَاجِرِ مِنْ مَعَدٍّ

كَأَنَّ حَدِيثَهَا ثَمَرُ الْجِنَانِ

اِذا قامَتْ لِمَشْيَتِها تَثَنَّتْ

كَأَنَّ عِظامَها مِنْ خَيْزُرانِ

دییورکه :

« معد قبیله‌سنه منسوب اودختر سیه چشمك کفتاری ، میوهٔ بهشتی‌یه بکزر ؛ یورورکن اوقدر اکیلیر ، بوکولورکه کمیکلری خیزراندن ظن اولونور.. » دیمکدر.

بشار ، سائر ارباب عشق وعلاقه کبی اویقوسزلقدن شکایت ایتمش فقط ، کیجه‌یه اسناد جرم ایتمه‌مشدر . بالعکس کیجه‌یی تبریه ایتمشدر ؛ دییورکه :

لَمْ يَطُلْ لَيْلِي وَلكِنْ لَمْ اَنَمْ

وَنَفى عَنِّي الكَرى طَيْفٌ اَلَمّْ

رَوِّحِي عَنِّي قَليلاً وَاعْلَمِي

اَنَّني ياعَبْدُ مِنْ لَحْمٍ وَدَمْ

اِنَّ فِي بُرْدَيَّ جِسْماً ناحِلاً

لَوْ تَوَكَّأْتُ عَلَيْهِ لَانْهَدَمْ

بشار، بو بيتلرده بر عاشقك حالت طبيعيه‌سنی تصوير ايدييور؛ دييوركه:

«بنم كيجه‌م، اوزامادی، فقط، بن اويومادم، اويقومی قاچيران مستولی بر خيالدر.»

شبهه يوقكه بو خيال، عبده‌نك خيالی ايدی اونك ايچين، ايهامدن صوكره تشخيص ايدييور؛ دييوركه:

«يا عبد! بنم موجوديتم اتدن وقاندن عبارتدر: بنی - بر آز اولسون يالكز براق!»

بو خطابدن وبو تمنيدن مقصدی، عبده‌نك خيالندن آيرلمق دكل؛ بونی تعقيب ايدن نتيجه ايچون مقدمه حاضرلامقدر؛ نتيجه بودر: اتدن وقاندن تشكل ايدن بر وجود، صورت دائمه‌ده آلام عشق آلتنده چيرپنيرسه، زبون اولور، مضمحل اولور واونك غايهٔ املی اولان او خيالدن محروم قاليركه بر عاشق ايچين بو، پك وخيم بر نتيجه‌در؛ بر عاشق حياتی، حياتدن قالمش اولان رمقی وهر شیء سودانك مطاقی اولمق ايچين ايستر؛ ذاتاً معشوقه‌نك خيالندن آيرلمق، بر عاشق ايچين، جاندن آيرلمق ديمكدر؛ اونی آرزو ايتمك ايسه، يأسدن متولد بر حالت روحيه‌دركه علی‌الاغلب حياتدن قطع اميد ايدنلره عارض اولور؛ بو درجه‌يه واصل اولان يأس، عشقك اصالتنی تمثيل ايدر؛ ايشته غايه. بشار، دييوركه

« ایکی کوه كمه ایچنده کومولن جسم نالانم ، اودر که یه ایندی که اوزرینه اتکا ایتسه‌م ، ضعفندن ییقیلر . . »

فقط ؛ بو قدید ، اصیل بر خیالك ، اصیل بر غایه‌سیدر . .

(عبده) نك بصره‌دن وقوع مفارقتی ، بشارك قریحه‌سنی دها زیاده جوش و خروشه کتیره‌رك اوكا پك چوق مضمونلر سویلتمشدر ؛ ازجمله شو :

يَقُولُونَ لَوْعَزَّيْتَ قَلْبَكَ لَارْعَوٰى
فَقُلْتُ وَهَلْ لِلْعَاشِقِينَ قُلُوبُ
اِذَا نَطَقَ الْقَوْمُ الْجُلُوسُ فَاِنَّنِى
مُكِبٌّ كَاَنِّى فِى الْجَمِيعِ غَرِيبُ

قطعه‌نك مضمونی ، اوقدر طبیعیدر که بشارك موقعنده اولان هر عاشق بویله بر بحران کچیرمشدر ؛ قطعه‌نك ترجمه‌سی :

« بکا دییورلر ، قلبکه تسلی ویر ، بلکه واز کچر ، حال بوکه عاشقلرك قلبی اولورمی ؟! اطرافمده بولونانلر ، قونوشدقلری زمان بنم باشم یره اکلمش ؛ هرموقعده ، هر بحثده غریب کبی‌یم . . »

دیکری :

هَوٰى صاحِبِىْ رِيحُ الشِمالِ اِذا جَرَتْ

وَاَشْفٰى لِقَلْبِى اَنْ تَهِبَّ جَنُوبُ

وَما ذاكَ اِلاّٰ اَنَّها حِينَ تَنْتَهِى

تَناهى وَفِيها مِنْ عُبَيْدَةَ طِيبْ

عَذِيرِىْ مِنَ الْعُذّالِ اِذْ يَعْذُلُونَنِى

سَفاهاً وَما فِى العاذِلِينَ لَبِيبُ

دییورکه :

« آرقه‌داشم ، شمال روزکارینی آرزو ایدر ؛ [*] قلبمك آلامنی تسکین ایچین ایسه ، روزکارك سمت جنوبدن أسمه‌سنی ایسترم ؛ چونکه جنوب روزکاری ، منتهی اولدیغی سمته عبده‌نك عطریاتنی نقل ایدر ؛ بنی جهلاً مؤاخذه ایدنلره قارشی مدافعه ایده‌جك کیمسه یوقمی ؟ بن ، مؤاخذه ایدنلر آره‌سنده بر لبیب کورمیورم . . »

دیمکدر .

بشار ، عتاب ، مؤاخذه ومدح واديلرنده‌کی شعرلرىده مفرطانه سوزلردن ، مبالغه‌لی تعبیرلردن آزاده‌در ؛ خالد

---

[*] عراقك جنوب روزکاری مخنق ، تحملسوز ، باد شمالی ایسه بالعکس جکرنوازدر . بو حال تفکر اولنورسه بشارك شعری دها زیاده کسب رقت ایدر .
س . ن

بر مکینك دوچار تأخر اولان بر وعد لطفکارانه‌سنی تذکیر مقصدیله برکون مشارالیه، جامعه کیدرکن، بشار یاناشارق استرینك زمامنی الده ایدر وشو قطعه‌یی سویلر :

اَظَلَّتْ عَلَيْنا مِنْكَ يَوْماً سَحابَةٌ
اَضاءَتْ لَنا بَرْقاً وَاَبْطارَ شاشُها
فَلاَ غَيْمُها يُجْلىٰ فَيَيْأَسَ طامِعٌ
وَلاَ غَيْثُها يَأْتِي فَيَرْوِى عِطاشُها

خالدك وعدینی ایتاءً دییورکه :

« برکون سزك طرفکزدن محیطمزی بر سحاب پاره قاپلامش ایدی؛ شمشکی چاقدی، فقط یاغموری نزول ایتمه‌دی؛ نه اوبولوت آچیلیورکه امید وار اولانلر مأیوس اولسونلر؛ نه یاغموری کلیورکه تشنه‌لری سیراب اولسونلر .. » دیمکدر.

بونك اوزرینه خالد، بشاری برابر کوتورور وبر مدت خانه‌سنده آلیقور و «او سحابك یاغموری سنی صیرصاقلام ایصلاتمادقجه، سنی براقمایز . » دیر . .

بشار، بر چوق یرلرده بالبداهه شعر سویله‌مشدر ؛ وقعهٔ آتیه‌ده اولدیغی کبی . .

خالد بن برمكك زماننه قدر وزرايه مراجعت ايدن مستعطفينه (سُؤآل) يعنى سأله دينيلردى؛ خالد بو تعبيردن خوشلانميەرق يرينه (زوّار) دنيلمسنى امر ايدر؛ او صيرەدە حاضر بولنان بشار، بالبداهه شو بيتلرى سويلەمشدر؛

* حَذا خالدٌ فى فِعْلِهِ حَذْوَ بَرْمَكٍ
فَمَجْدٌ لَهُ مُسْتَطْرَفٌ وَاَصِيلْ
وَكانَ ذَوُو الآمالِ يَدْعُونَ قَبْلَهُ
بِلَفْظٍ عَلَى الاِعْدامِ فيهِ دَلِيلُ
يُسَمَّوْنَ بِالسُّؤالِ فى كُلِّ مَوْطِنٍ
وَاِنْ كانَ فيهِمْ نابِهٌ وَجَليلْ
فَسَمّاهُمُ الزُّوّارَ سِتْراً عَلَيْهِمُ
فَاَسْتارُهُ فى الْمُهْتَدِينَ سُدُولُ

دييورکه:

* خالد، اعمالنده پدرى برمكك اثرينى تعقيب ايديور، شيمدى اونك

ایچین ایکی درلو مجد و شرف واردر . بری یکی ، دیکری قدیمدر : اوندن اول مظهر عاطفت اولمق استهینلر فقره دلالت ایدن بر لفظ ایله یاد اولونور-لردی ؛ آره‌لرنده افاضل و اعاظم دخی اولسه ، اونلره سأله دینیلردی ؛ خالد ایسه ، ارباب مراجعتك قدر و حیثیتنی وقایه ایده‌رك اونلره زوار نامنی ویردی وبو صورتله استعطاف ایدنلری، انظار یار و اغیاره قارشی ستر ایتمش اولدی..»

دیمکدر .

بشار ، ایام شبابنه عائد هجویات و هزلیات مستثنی اولارق هجونده‌ده مبالغه‌دن توقی ایتمش و تصویر حقیقت مسلکندن آیرلمامشدر ؛ مثلا عباس بن محمدك هجونده دییورکه :

ظِلُّ الیَسارِ عَلَی العَبّاسِ مَمْدُودُ
وَقَلْبُهُ اَبَداً فی الْبُخْلِ مَعْقُودْ
اِنَّ الْکَرِیمَ لَیُخْفِی عَنْكَ عُسْرَتَهُ
حَتّی تَراهُ غَنِیّاً وَهْوَ مَجْهُودُ
وَلِلْبَخِیلِ عَلی اَمْوالِهِ عِلَلٌ
زُرْقُ العُیُونِ عَلَیْها اَوْجُهٌ سُودُ
اِذا تَکَرَّهْتَ اَنْ تُعْطِی القَلِیلَ وَلَمْ
تَقْدِرْ عَلی سَعَةٍ لَمْ یَظْهَرِ الجُودْ

اَوْرِقْ بِخَيْرٍ تُرَجّىٰ لِلنَّوالِ فَمَا

تُرْجَى الثِّمارُ إِذا لَمْ يُورِقِ العُودُ

بُثِّ النَّوالَ وَلاٰ تَمْنَعْكَ قِلَّتُهُ

فَكُلُّ ماسَدَّ فَقْراً فَهُوَ مَحْمُودُ

ترجمه‌سی :

« عبّاسی، ثروت وساماندن بر ظل ممدود احاطه ایتمش ؛ حال بوكه اونك قلبی رشتهٔ بخل وامساك ایله باغلانمشدر؛ سخی، مضایقه‌سنی سندن اودرجه‌ده كیزلركه محتاج اولدیغی حالده اونك زنكینلكنه حكم ایدرسك ؛ بخیل ایسه، اونك ثروتی اوزرینه دائما كوزی كور بر طاقم بهانه‌لر ، چوكر واونك اوزرنده‌ده یوزی قره چهره‌لر طورور ..

سن، اكر آز ویرمكدن چكنیر وسعهٔ حالده مقتدراولمازسه‌ك، ساحتك یوزی كورنمزاولور ؛ اوزركده برخیر ومنفعت یاپراقلری كورلسون‌كه سنكده ساحتك اومولسون ؛ چونكه ، اغاج یاپراقلانمازسه ، میوه‌سی اومولماز .. بث جود وسخا ایت ! آزلقدن چكنمه ، احتیاجی دفع ایدن هرشی ، مستلزم شكر ومحمتدر .. »

كوریله‌یوركه بشار، معرض هجوده‌ده حكیمانه سوزلر سویلر ، تجاوز بی‌ادبانه‌ده بولونماز . . رثا وادیسنده‌ده طبیعیلكی التزام ایتمشدر ؛ وفات ایدن كریمه‌سنه مرثیه سویلركن دیمش :

يا بِنْتَ مَنْ لَمْ يَكُ يَهْوىٰ بِنْتا
ما كُنْتِ اِلاّ خَمْسَةً اَوْسِتّا
حَتّى حَلَلْتِ فِي الحَشىٰ وَحَتّى
فَتَتِّ قَلْبِي مِنْ جَوًى فَانْفَتّا
لَاَنْتِ خَيْرٌ مِنْ غُلامٍ بَتّا
يُصْبِحُ سَكْرانَ وَيُمْسِي بَهْتا

ترجمه‌سی :

« ای اوغلجه قیزلری سه‌ومك طرفداری اولمیانك قیزی ! سن ، انجق بش آلتی سنه‌لك ایدك ، قلبمك اعماقنه کیردك وصوکره جکریمی کوکندن قوپاردك ، سن؛ صباح سرخوش، اقشام سرسم وعاق اولان برارکك اولاددن خیرلیسك . »

بشارك دقایق شعریه‌سنك بوتون صفحاتندن، بوتون خرده‌لکلرندن بحث ایتمك وهر وادیده سویله‌دیکی نوادردن مثال کتیرمك ، بو مقاله‌نك حدّ استیعابی خارجنده‌در : آنجق اجتماعیاته عائداولان آثارندن ولوکه آزاولسون برنمونه ایرادی، قیمت ادبیه‌سنی انظار ادبایه عرض ایتمك و ترجمه‌سنی بوتون بوتون ناقص براقمامق ایچین الزم کورلمشدر . .

بشار ، اجتماعیـات وادیسـنده پك چوق نظریه‌لر سرد ایتمش ؛ مثلا : فرصت بولدقجه حاكمیت ملیه‌یی مدافعه ، اصول مشورتی خلفایه توصیه ایتمشدر . .

بر قصیده‌سنده دییورکه :

إِذَا المَلِكُ الجَبَّارُ صَعَّرَ خَدَّهُ

مَشَيْنَا إِلَيْهِ بِالسُّيُوفِ نُعَاتِبُهُ

صاحب جبروت اولان بر حكمدار ، حقدن روكردان اولورسه ، درحال قلیجلریمزه صاریلیر ، مؤاخذه‌سنه قوشارز . . »

خلیفه ابوجعفر المنصوره خطاباً انشاد ایله‌دیکی دیکر بر قصیده‌ده شو صورتله ادارۀ كلام ایدییور ؛

أَبَا جَعْفَرٍ ! مَا طُولُ عَيْشٍ بِدَائِمٍ

وَلَا سَالِمٌ عَمَّا قَلِيلٍ بِسَالِمِ

عَلَى المَلِكِ الجَبَّارِ يَقْتَحِمُ الرَّدَى

وَيَصْرَعُهُ فِي المَأْزِقِ المُتَلَاحِمِ

دییورکه :

« یا ابا جعفر ! حیات ، نه قدر امتداد ایدرسـه ایتسین ؛

اونك ینه بر نهایتی وار ؛ چوق کچمز ، راحت دوشکنده اولان ارباب سلامتده او نعمتدن محروم اولورلر ، صاحب جبروت اولان بر پادشاه ، کون کلیر که فلاکت بیغینلری آلتنده کندینی بولور و طار بر کچیدك اوزطه‌سنده‌کی ملحمه‌ده ییقیلیر . . »
دیمکدر .

بو حقیقتی بوتون وضوحیله بیان ایتدکدن صوکره تاریخدن مثال کتیره‌که ، بیاناتنی تأیید ایدییور ، دییورکه :

کَأَنَّكَ لَمْ تَسْمَعْ بِقَتْلِ مُتَوَّجٍ
عَظِيمٍ وَلَمْ تَسْمَعْ بِفَتْكِ الاَعَاجِمِ
تَقَسَّمَ كِسْرٰى رَهْطَهُ بِسُيُوفِهِمْ
وَاَمْسٰى اَبُوالعَبّاسِ اَحْلَامَ نَائِمِ

ترجمه‌سی :

« غالبا ؛ سن ، هیچ بر قهار حکمدارك قتلندن خبردار دکلسك ؛ عجملرك بطش و تنکیلندن‌ده معلوماتك یوق ؛ بیلمه‌یورمیسك که کسری ، تبعه‌سنك سیف انتقامیله پارچه‌لاندی وابوالعباس اولان ولید بن یزید ، احلام نائمه دوندی ؟ ! . »

بشار ، بعده پادشاهلر ایچین موجب فلاکت اولان

احوالی خلیفه‌نك نظرکاه عبرتنه عرض ایتمك ایچین ولیدك حال غفلتنی تشریح ایدییور ، دییورکه :

وَقَدْ كانَ لا يَخْشَى انْقِلابَ مَكيدَةٍ
عَلَيْهِ وَلا جَرَى النُحوسِ الاَشائِمِ
مُقيماً عَلَى اللّذاتِ حَتّى بَدَتْ لَهُ
وُجُوهُ المَنايا حاسِراتِ العَمائِمِ

یعنی :

«ولید ، اوقدر غافل ایدی که بر کون علیهنه بر جریانك سرزدهٔ ظهور اولاجغنی ، منحوس برفلاکته معروض قاله‌جغنی خاطره کتیرمزدی : ذوق و صفایه طالمش ، هوا وهوسه قاپلمش ایکن اولوم ، بوتون دهشتیله قارشوسنده تجسم ایدی ویردی .. »

بشار ، تاریخدن اوچنجی بر مثال دها ایراد ایدییور ؛ دییورکه :

وَمَرْوانَ قَدْ دارَتْ عَلى رَأْسِهِ الرَّحى
وَكانَ لِما اَجْرَمْتَ نَزْرَ الجَرائِمِ

وَقَدْ تَرِدُ الاَيّامُ غُرّاً وَرُبَّما
وَرَدْنَ كُلُوحاً بادِياتِ الشَّكائِمِ

يعنى :

مروانده بوعاقبته اوغرادى ، اونكده باشى اوزرينه مصيبت دكرمنى دوندى ؛ حال بوكه : اونك جرمى ، سنك ارتكاب ايتديكك جرائمه نظراً آز ايدى ؛ اوت ، زمان بعضاً پارلاق كورونور ؛ فقط ، اونو تاملى كه بعضاً ده عبوس وغضوب برسيما كوستررر ... »

تاريخى مثاللرله حقيقتى ايضاح ايتدكدن صوكره خليفه‌نك مستلزم فلاكت اولان مسلكنى بيان ايدييور و دوچار اولاجغى مدهش عاقبتى كنديسنه اخطار ايدييور ؛ دييوركه :

فَاَصْبَحْتَ تَجْرِي سادِراً في طَرِيقِهِمْ
وَلاَ تَتَّقِي اَشْباهَ تِلْكَ النَّقائِمِ
فَرُمْ وَزَراً يُنْجِيكَ يَاابْنَ سَلاَمَةٍ
فَلَسْتَ بِناجٍ مِنْ مَضِيمٍ وَضائِمِ

يعنى ،

« سنده ، اونلرك طوتدقلرى يولى تعقيب ايدييور واو

آفتلردن حذر ایتمه‌یورسك شیمدی ؛ یا ابن سلامه ! کندیکه برملجأ آرا، چونکه: یا برمظلومك ویا برظالمك النه دوشه جکسك..»

بشار ، مرضی بوتون عوارضیله کشف و امثالنی کوسترمکله تشخیص ایتدکدن صوکره اصول معالجه‌یه کچیور ، دییورکه :

اِذٰا بَلَغَ الرَّأْیُ الْمَشْوَرَةَ فَاسْتَعِنْ
بِرَأْیِ نَصیحٍ اَوْ نَصیحَةِ حٰازِمِ
وَلاٰ تَجْعَلِ الشُّورٰی عَلَیْكَ غَضاضَةً
فَاِنَّ الْخَوافِی قُوَّةٌ لِلْقَوادِمِ
وَمٰا خَیْرُ كَفٍّ اَمْسَكَ الْغُلُّ اُخْتَهٰا
وَمٰا خَیْرُ سَیْفٍ لَمْ یُؤَیَّدْ بِقائِمِ

یعنی :

« ایش ، استشاره‌یه منجراولورسه ، طورمه ! همان بر خیرخواهك رأیندن ویا برحازمك وعظ ونصیحتندن استمداد ایت! استشاره‌یی کندیکه دشمن عداتمه ! قوشك آرقه‌ده‌کی قنادلری ، اوکده بولنان قنادلری ایچین برقوتدر؛ بر تکی ، زنجیر بند اولان برألك ؛ یاخود ، بر قبضه‌یه استناد ایتمین بر قلیجك نه خیری اولور ؟! »

استشاره‌دن ماعدا بر خليفه‌يه مقتضی اولان اوصـاف میاننده اهمیت مخصوصه‌يی حائز بولنان حزم واحتیاطی‌ده توصیه ایدییور ؛

دییورکه:

وَخَلِّ الهُوَيْنا لِلضَّعِيفِ وَلَا تَكُنْ

نَؤُماً فَاِنَّ الحَزْمَ لَيْسَ بِنائِمِ

وَحارِبْ اِذا لَمْ تُعْطَ اِلّا ظُلامَةً

شَبَا الحَرْبِ خَيْرٌ مِنْ قَبُولِ المَظالِمِ

ترجمه‌سی :

« ذلت ومسکنتی ضعفایه براق! خواب غفلته طالمه، زيرا، حزم دینلن سجیه اویوماز؛ دائمی برتجاوزه معروض قالیرسه‌ك ، محاربه‌ایت ! محاربه‌نك نتیجه‌نه راست کلمك ، ظلمی قبول ایتمكدن اولادر . »

بشارك ، اصول معاشرتده‌كی نظریه‌سی ایسه، اودایه ، اخوانه قارشی مسـامحه‌كار طاورانمق ، عیب جو اولمامق اسـاسی اوزرینه مبتنیدر . آتیده‌كی بیتلر ، بونی ایما ایدییور ، دییورکه :

إِذا كُنْتَ فى كُلِّ الأُمُورِ مُعاتِباً
صَديقَكَ لَمْ تَلْقَ الَّذى لاتُعاتِبُهْ
فَعِشْ واحِداً اَوْصِلْ اَخاكَ فَاِنَهُ
مُقارِفُ ذَنْبٍ مَرَّةً وَمُجانِبُهْ
إِذا اَنْتَ لَمْ تَشْرَبْ مِراراً عَلَى القَذى
ظَمِئْتَ وَاَىُّ النّاسِ تَصْفُو مَشارِبُهْ

ديمك ايستهيوركه :

« اولور اولماز شيلردن دولايى آرقه‌داشكى مسؤل ايدرسه‌ك؛ مؤاخذه ايدلميه‌جك بر آرقه‌داش بولامازسك ؛ يا ، تك باشكه ياشامغه قرار وير ويا خود آرقه‌داشكه قاووش ، آرقه‌داشك ، كاه خطا ايدر ، كاه ايتمز ؛ اكر بولانيق صودن ايچمه‌مكه قرار ويررسه‌ك ، صوسز قاليرسك ، دائما صاف و براق صوايچن كيمدر ؟ ! . »

بشّار ، بونظريهٔ اخلاقيه‌يه شعراى جاهليه‌دن ملهم اولمشدر . نابغه ديبوركه :

وَلَسْتَ بِمُسْتَبْقٍ اَخاً لا تَلُمُّهُ
عَلى شَعَثٍ اَىُّ الرِّجالِ المُهَذَّبُ ؟

اوته‌ده بریده طاغلمش اولان خطا قیرینتیلریتی الکله طوپلایوب تعمیر ایتمه‌دیکك برآرقه‌داشکی غائب ایدرسك . درت باشی معمور بر بابا یکیت وارمی ؟! » دیمکدر .

شاعر حکمت نثار شیرازی‌ده بومسلك حکیمانه‌یی پسند ایتمشدر ؛ سعدی دییورکه :

یار بی عیب مجو تا که نمانی بی یار

بومهمهٔ اجتماعیه ، عثمانلی شعرای بنامندن بروسه‌لی ولی‌الدین زاده احمد پاشانك‌ده نظر عارفانه‌لرندن دور اولمامشدر ؛ شیرازینك مصراعنی ترکجه‌یه نقل ایده‌رك :

یارسز قالمش جهانده عیبسز یار ایسته‌ین

شکلنه افراغ ایتمشدر .

بشّارك عقیده‌سنه کلنجه :

(جاحظ) ك روایتنه نظراً بشّار ، الحاد ایله اتهام ایدلمش ، الحادینه کوستریلن دلائلدن بری شو بیت ایمش :

الاَرْضُ مُظْلِمَةٌ وَالنّارُ مُشْرِقَةٌ

وَالنّارُ مَعْبُودَةٌ مُذْ كَانَتِ النّارُ

یعنی :

کرهٔ ارض ، مظلم ، آتش ایسه شعله فشاندر ؛ آتش ده آتش اولالی معبوددر »

کویا بوندن مقصدی ، ابلیسك نظریه سنی تصویب ایتمکدر ؛ ابلیس ، ملائکهٔ کرامه رغماً حضرت آدمه سجده ایتمکدن امتناع ایتمش ایدی . بوبابده کی مدافعه سی ، کندیسنك آتشدن و حضرت آدمك طوپراقدن یارادلمش اولملری اساسنه مستنددر . [خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ]

بو اعتقاد ، ابوکاملك تأسیس ایله دیکی « الکاملیه » طائفه سنك جملهٔ اعتقاداتندندر .

بشار ، کویا برمدت کاملیه نك عقیده سنی قبول ایتمش ایمش ؛ دیکر بر روایته نظراً کلامیوندن واصل بن عطانك جماعتندن ایدی ؛ صوکره بو مذهبده ده تردد کوسترمش و بر زمان کندینی هیچ بر مذهبله تقیید ایتمه مشدر . وفاتندن صوکره ئه ونده اجرا اولنان تحریاتده یسه ، عقیده سنه دائر هیچ بر شیئه تصادف اولنه مامشدر .

عقیده سی حقنده جریان ایدن بر مباحثه ده کندینی اوزون اوزادی یه مدافعه ایتدکدن صوکره شو بیتلرله مباحثه یه خاتمه ویرمشدر :

طُبِعتُ عَلىٰ مٰافِیَّ غَیْرَ مُخَیَّرَ
هَوایَ وَلوْ خُیِّرْتُ کُنْتُ الْمُهذَّبا
اُرِیدُ فَلا اُعْطیٰ وَاُعْطیٰ فَلَمْ اُرِدْ
وَقَصَّرَ عِلْمِی اَنْ اَنٰالَ الْمُغَیَّبٰا
فَاُصْرَفُ عَنْ قَصْدِی وَعِلْمِی مُقَصِّرٌ
وَاُمْسِي وَمٰا اَعْقَبْتُ اِلاَّ التَّعَجُّبٰا

دیيورکه :

« بن ، غیر اختیاری اولەرق بو فطرتله مفطور اولمشم ؛ احتیارم اولسەیدی ، بالطبع مهذب وکامل اولمغی ترجیح ایدردم ؛ بن ، ایستەرم ؛ فقط ، ایستەدیکم ویرلمز ؛ بکا ویریلیر ، فقط ، ایستەمدیکم شیلر . علمم‌ده مغیباته قارشی قاصردر . ایشته ، علمم قاصر اولدیغی حالده مرامم‌دن کری براقیلیرم ؛ اقشام اولونجه ، باقارم‌که بو محیط ایچنده براقدیغم اثرلر ، بر سورو تعجبلردن عبارتدر . » دیمکدر .

کرك بوکبی بیتلردن وکرك احضار اولنان شهودك شهادتندن استنباط ایدیلن حکمه بناءً خلیفه (المهدی) نك امریله بصره‌ده ضرباً جزالندیرلمش واون اوچنجی دکنکی متعاقب متأثراً تسلیم روح ایتمشدر .

حدضرب، بشارك شهرت ادبیه‌سنی و خلق نظرنده‌کی موقع و حیثیتنی خللدار ایتدیکندن ، برده خلیفه‌نك غضبنه معروض قالمق تهلکه‌سی ملحوظ اولدیغندن نعشی یالکز ملك یمینی اولان سیاه برخلایق طرفندن غریبانه تشییع اولونمشدر (١٦٨) .

وفاتی متعاقب ، خانه‌سی خلیفه‌نك امریله تحری ایدیله‌رك برطومار بولونمشدر؛ طومارده شو جمله‌لر یازیلی ایدی .

« بسم الله الرحمن الرحیم . بن، آل سلیمانك هجوینی تصمیم ایتمش ایدم ؛ فقط حضرت فخر کائناته اولان قرابتلرینی درخاطر ایتدم؛ پیغمبره حرمةً وازکچدم ؛ مع مافیه، شو قطعه‌یی سویله‌مکدن کندیمی آلامادم :

دِینارُ آلِ سُلَیْمانٍ وَدِرْهَمُهُمْ

كَالبابِلِیِّینَ حُفّا بِالعَفارِیتِ

لاٰ یُبْصَرانِ وَلاٰ یُرْجیٰ لِقاؤُهُما

كَما سَمِعْتَ بِهارُوتٍ وَمارُوتِ

یعنی :

« آل سلیمانك دینارلریده درهملریده بابلیلر کبی ،

عفریتلرله مخاطدر. ایکیسی ده هاروت وماروت حقنده کی مسموعاتمك کبی نه کورونورلر ، نه ملاقاتلرینه احتمال واردر . » دیمکدر.

خلیفه مهدی ، بونی اوقو نجه مسأله یه غرض قارشمش اولدیغنی واقامه اولنـان بینه نك ده شهود زور اولدقلرینی آکلامش وهجو قطعه سـنده ذکری کچن آل سـلیماندن بولنان وزیری یعقوب بن داودك بشّار حقنده کی سعایتندن طولایی حدتلنه رك ایتدیکنه اظهار ندامت ایتمشدر .

دارالفنون عثمانی
تاریخ ادبیات عربیه معلمی
فهمی بغدادی

رجائی زاده اکرم بکه:

آه اکرمم قرداشم !

بو کون مکتوبکی نه قدر بکلیوردم ! کورکورینه بر انتظار، کاشکی بکلمسیدم . کاغدك بنی آغلاتدی . آغلامغه آلشغم . آنك اهمیتی یوق . آغلاتان خبر [*] یمان . امّا نه چاره قرداشم ! . هپ أوله‌جکز . ذاتاً دنیاده چکدیکمز آیریلقدن عبارت دکلمی در ؟. سکا تسلیت ویره‌مم . بلکه المکی آرتیررم . یوق، بلکه آنی‌ده یاپه‌مم . چونکه سن حیاتی‌ده، مماتی‌ده بندن أیی بیلیرسین . برادرك وفات ایتمش . واه اکرمجکم ! . . سن صاغ اول . آه کاشکی یانکده بولنسیدم ! . بز نه بدبخت آدملرز . کوریور-میسین ؟ پك مراقلندم اکرم !.. بوخبر پك فنا حالده بکا طوقوندی . سن صاغ اول، سن صاغ اول قرداشم .

مکتوبکی شمدی آلدم . جوابی بر بیوك کتاب اولسه یتشمز . حضرت استادك مکتوبنی لف ایتمشسین .

---

[*] رجائی زاده جلال بکك خبر ارتحالی .

دها اوقویه‌مدم . کله‌جك هفته اعاده ایدرم . شمدی اوقوسه‌م بیله ، سکا یمین ایدرمکه ، آڭلایه‌مم . ایکی کوندر حاضرلدیغم برمنظومه‌یی سکا تقدیم ایده‌جکم . بن هیچ بکنمیورم . برکره سن‌ده اوقو . بکنمدیکك یرلرینی بکایاز. اصلاح ایده‌یم .اشته سوزی کسیورم قرداشم. سنك وچولق ، چوجغکك بقای عمر وعافیتکزه دعا ایدرم و متحسر اولدیغم ألّلرکدن اوپرم . باقی احترامات بی نهایت .

مفتونك برادر مکدرك

فی ۱۸ کانون اول سنه ۱۲۹۸

عبدالحق حامد

(جمعیت معارف کرداب ، یاسهادر) مصراعی غالبا بر بشقه یرده دخی یازلمشدی . منظومه باصدیریلورسه خوش اولور . لکن تصحیح اولنه‌جق یرلری وارسه رجا ایدرمکه بی طرفانه خبر ویر . بز بزه مداهنه دکل آ . مقصد معارضلرك بورنی قیرمق .

تبریك وتشکر

اکرم که عصرمزده استاد مقتدادر ،
درس اولمسونمی برسوز اندن اولنجه صادر ؟..
کلك بیانی اولمش صان شاهبال جبریل ،
افلاك ایدرکه انشا پیوستهٔ خدادر.
دستنده بحرمعنی برموجهٔ کف افشان ،
وجهنده برج دانش شوق آور ثنادر.
چشم دها پسندی صبح صفای وجدان ،
پیشانیٔ بلندی علویته سمادر .
آثارینه نظر قیل وجدانکی کوررسین ،
تعریضدن حذر قیل مولایه افترادر .
شامل کتاب ذاتی اسرار کائناته .
هر آچدیغم صحیفه بردور اعتلادر .
لفظ وکلامی لازم کورنمم بیان حاله .
دللرده کی ما آله حقیله آشنادر .

اکرم کبی دهایه وجدان ایدر دلالت،
کوستردیکی قواعد آثار کبریادر .
آثار قلب صافی زینت رس حقیقت
انوار فکر پاکی پرتوزن دهادر .
نثرین کورن صانر کیم رقص ایتمه‌ده کواکب ،
شعرین طویان کورر کیم حوران نغم سرادر .
گه ماهتابه بگزر برحس روح پرور ،
گاهی شفق مثالی بر فکر دلربادر .
عقل شموس فرود تنویر ساز فکرت
وجدانه شعله کستر ، معنای مهلقادر .
گاهی قیلار خیالی شام غریبی اخطار
برنازنین اسمر ، برحزن ذی‌صفادر .
گاهی بیوکلکندن مظلم کلیر عقوله
شبدرکه اخترانی بالاتر ذکادر .
(عرفان) مکتبنده (تکوینندر) کتابی [*]
استادی اول ادیبك مولادر ای مناظر !.

[*] نوندن اولکی حرف مدی اشباع ایتمك محسنات نظمیه‌دن دکل‌سه‌ده ، استاد بوخصوصده پك‌زیاده مسامحه کار اولان قدمایه بوراده اتباعدن منع نفس ایده‌مامش دینك .

منطق اكا صورارسه‌ن مهتاب، يا چندر
جمعيت معارف كرداب، ياسپادر .
پيش فطانتنده تعريض فتنه جويان
برق مهيب اوكنده شبتاب بی‌مرادر .
جهلك قيلوب دلالت ظاهر اولور حقايق
فردای شب هميشه صبح بديهه زادر
انصافه كل مصحح، [*] ياد ايتديكك خطالر
كوستر ديكك صحيحه نسبتله هپ عطادر.
اسفلكزين اولانلر علوی نه‌در بيليرمی ؟
الوانی فرق ايدرمی بر كوز كه پرعمادر ؟ [۱]
حمقك ذكايه قارشو تعريفی شويله طورسون ؛
تبريكی برنقيصه، تقريضی بر بلادر .
اهل كماله طعنی فريادی‌در حسودك
نارحسد دلنده بردائمی جزادر .
نفرت قيلان أوزندن تقبيح ايدر عمومی ،
مأيوسدر او بی كس ظن ايتمه خودستادر .

---

[*] الحاج ابراهيم افندی مرحوم .

[۱] مرحوم مادة ده ضعف بصرله معلول ايدی .

دوران كرى دونرمى اغراض صدمه‌سيله ؟...
هرانقلابى دهرك آتى‌يه رهنمادر .
معتوهلر شبابه حكم ايلمك خيالى
پير سپهره دهشت بخش ايلسه ... بادر .
قاصر كلير عقوله محدود اولان قواعد ،
آتى يولنده رجعت منفور اذ كيادر .
افكار، سرمدى‌در، ايتمز قبول تحديد ،
اللهه منصب اولمش بر بشقه ماجرادر .
بالتجربه شو ثابت برمقتضاى خلقت :
نزدنده هرزه‌گونك هرفرد ژاژخادر!..
البتّه ذوق وجدان اول زمره‌يى طويورمز،
صورسه‌ق پلاو وزرده شيرينترين غدادر [*]
جائزمى برخيالى عندى ذيوبده تزييف ؟
هرشيئه بزجهانده عندى ديسه‌ك روادر.
برنوظهور علمك ماضى‌يه استناداً
انكارينه تصدى بيلمم نه ادعادر !.
تأسيس ايدن اساسى برفكردر مسلم
مقصوده « منطبقسه » هرخاطره بنادر .

[*] الحاج ابراهيم افنديلك عبارۀ معهودەسنه تلميح .

برانجمن قراری برفرد رأیدرکه
قانون اولور اوبردم ناقابل فنادر.
عصره کوره ولکن معلومدرکه هر شی
تدریج ایله دکشمك مشروع ومجتبادر.
ماهیت اعتباری، تنقیدلر ارادی
ذاتنده هرحقیقت عینیله خولیادر.
(عینیله خولیادر) فکری دخی تخیّل
اولاسی اعتبارده جمهوره اقتدادر.
جمهور ایسه جهانده جمعیت بشردر،
قومیت انده آخر بر بحث معتنادر.
قومیتی ارارسه‌ق ترکلر عرب دکلدر.
همدینی‌یز اوقومك کیم بورجمز ثنادر
عثمانلیلرجه اما تعلیمی اول ادیبك
اسّ الادب بیلنمك توجیه بی‌ریادر.
استادلق نشانی گوردم بن اول اثرده
شاکردی‌یم وظیفه‌م تبریکه ابتدادر.

ضمیمه

اکرم، ایرشدی کوردم مشکور برگذارك
وجدان لسانی عاجز، جان چشمی روشنادر.

حامد نه سویلسون که بر ملت ایتدی تحسین
استادایسه بیورمش : نامك سكا ثنادر [*]

۱۸ کانون‌اول سنه ۱۲۹۸ تلمیذك

عبدالحق حامد

هامش

ترجمان حقیقت غزته‌سیله نشر واعلانه سزا کوریلور ایسه عبدالحق حامد افتخار ایده‌جکدر .

[*] نامق کمال بکك تعلیم ادبیاته یازدیغی تقریضده‌کی (... مزیاتنی افهامه نامنی ذکر ایتمك کافی اولان ادیب معرفتپرور اکرم بك ...) عبارەسنه ایمادر .

کمال زاده علی اکرم بکه :

نورعینم اوغلم اکرمم ،

مکتوبك بنی پك متأثر ایتـدی . بن سنی کندی آرزوڭ ایله انفصـال ایتمش بیلیوردم . یاخود دها أیی برمأموریته تعیین ایدلمك اوزره استانبوله جلب اولنمش ایدوککه ذاهب اوله‌رق برخبرمسرت بکلیوردم . حالبوکه ایش اویله دکلمش . مکتوبکدن سنی سـببسز و حقسز اوله‌رق عزل ایتدکلری واستفسـار واقعکه حالا جواب ویره‌مدکلری آکلاشیلیور . رسماً جواب آله‌مدکسه البته حسین حلمی پاشا سکا برشی دیمش‌در . حق‌پرور اولان اوذات سنك حقکی کورمزمی ؟.. وسنی حمایه‌ایتمزمی ؟.. انشته‌ڭ رفعت نه‌دیور ؟.. الحاصـل بونلره دائر سندن تفصیلات بکلرم . اسملرینی صـایدیغك ذواتك بوایشده دخللری اولمسه کرکدر . بن آنلری‌ده سورم . کوریومکه پدرڭ جنتمکانك فضل وکمالنه وارث اولدیغك کبی برآدمه بردن بره محبت ایتمك ویاخود ینه بریسنی بغتةً دشمن

عدالتك حالنه‌ده مالکسین، لکن آنك محبتلری جاودانی
وعداوتلری آنی ایدی. اك قوی خصماسنی‌ده عفو ایتمکله
ممنون اولوردی. جنتمکان پدرکك مرور زمان ایله بو
میراثنه‌ده قونملیسین اوغلم!..

اکر ایستر ایسه‌ن انسان کامل نامکه دینسین
نه‌سن بر کیمسه‌دن اینجین، نه‌سندن کیمسه اینجنسین!..

بیت مشهورینی تکراره نه حاجت!..

— ظلال الهام — ده کلدی. آلتمش بشنجی
صحیفه‌سنه قدر اوقودم. بونلرك ایچنده اك زیاده بکندیکم
— فریاد — منظومهٔ بیمثالیدر. بوندن صکره
— وصیت — کلورکه آنك‌ده بر مثلنی دها ینه
انجق سن یازه‌بیلورسین. اللنجی و اللی برنجی صحیفه‌لره
عودت ایدنجه — الواح طبیعتدن — لوحهٔ غراسیله —
— برائتجکم — نشیدهٔ حسناسنه تصادف اولنیورکه
بونلرده بدایعدندر. صکره — یاد جانان — له —
کلنجك — و — قبرستان — و — بوکورتان —

سرلوحه‌لری ایله تشهیر ایتدیککك حدایق ادبیه‌یی کزدم.
خصوصیله قبرستانی بر قبرستان قدر علوی و او قدرده
پرمعانی بولدم. -- عثمانلی عسکرینه -- اولان خطابك
- که ۲۵ نجی صحیفه‌ده ایشیدیلیور - جنتمکانك منظومهٔ
مشهوره و محرورەسنه ینه او رقت وشدتده بر نظیره
عد اولنمغه سزا ومرثیهٔ کماله کلنجه، اوده کمالکدن بر
جزء لایتجزادر. بونلردن صکره، کیم بیلور، دها
بکنه‌جکم کبی نه‌لر واردر. تبشیر ایدرم‌که ظلال‌الهامده
حشویاتدن عد اولنه‌جق بر کلمه‌یه تصادف ایتمدم.
ونقایص ادبیه‌دن همان سراپا عاری بولدم. مطبوع و
منتظم ومکمل بر اثر!.. تبریك ایدرم.

لکن شو معزولیت کیفیتی بر حسن نتیجه‌یه اقتران
ایتسون. بکا آنیده یازده مأیوسیتکدن متحصل محزونیتم
برطرف اوله‌رق سنی بویله براثر یکانهٔ ادیبانه‌نك مؤثری
کورمکدن حاصل اولان ممنونیت ومباهاتم برکمال اولسون.

عید سعیدی تبریك ایله کوزلرکدن اوپه‌رك سنی اللهه
امانت ایدر ومکتوبکی بکلرم اوغلم افندم.

ـ ١٤ تشرین‌اول ۱۹۰۹ متحسر عمجه‌ك

عبدالحق حامد

عبدالله جودت بكه:

عزيزم جودت بك افندى ،

هديهٔ ادبيه‌كزدن [*] پك ممنون اولدم . ملتمزك نام وشانى اعلا ايتديككزدن طولايى سزده ، بزده افتخار ايتمليز . بواثركز استعداد شعرى وقابليت ادبيه‌مزى اوروپاليلره كوسترمك ايچون بنم‌ده چوق زماندن برى آرزو ايدوب‌ده نائل اوله‌مديغم برموفقيتدركه حقيقةً جدير تبريك وتهنيتدر . باقى بيان تشكر و بقاى توجه ومحبتكزى رجا ايله اكتفا ايدرم افندم .

لوندرددن ، ٢٤ حزيران ١٩٠١

عبدالحق حامد

---

[*] عبدالله جودت بكك Lyre turque عنوانلى فرانسزجه مجموعهٔ اشعارى .

عبد الله جودت بكه:

عزیزم جودت بك افندی ،

ایکنجی هدیهٔ ادبیه‌کزك [*] تشکرینی هنوز ایفا ایده‌مدیکم ایچون پك محجوبم . شمدی او وظیفهٔ اخوتکارانه‌یی ایفا ایدییورم. فرانسزجه‌ده اولان بو اشعار عثمانیه حقنده‌کی مطالعه‌مك خلاصه‌سی حیرت و تقدیردن عبارت اوله‌جغنی تخمین بیوره‌بیلیرسکز . اوروپانك صاحب سیف اولدقلرینی بالتجربه اعتراف ایتدیکی ترکلرك صاحب قلمده اوله‌بیله‌جکلرینی بر مهارتله کوستریبورسکز . جواب یازمقده وقوعه کلن تأخره کثرت مشاغلدن بشقه سبب یوقدر .

سزی بو مبایدن عودتمده چاملیجه‌ده طانیمش ایدم . آندن صکره‌کی مصاحباتمز قسم اعظمی اعتباریله غیابی‌در ، دکلمی ؟... کوکل بعضاً ده مصاحبات وجاهیه آرزوسنده بولنیور . سزیالکز ادیب دکل ، همده طبیب سکز .

[*] Rafale de Parfum عنوانلی مجموعهٔ اشعار .

بنده یالکز ادبیات ایله دکل ، برازده تداوی درد حیات ایله مشغولم . بوطرفه سیاحت ممکن دکل ایسه باری نقل مأموریت ایده‌بیلسه‌کز بنی ایکی جهتله احیا ایتمش اولوردیکز [*] . باقی پایدار وبختیار اولاسکز عزیزم افندم .

۱۰ تشرین ثانی سنه ۱۹۰۲ — مشتاقکز

عبدالحق حامد

[*] اوتاریخده عبدالله جودت بك ویانه سفارت سنیه‌سی طبابتنه مأمور ایدی .

ابن الامين محمود كمال بكه :

منتدار التفاتی اولدیغم افندم ،

بو دفعه بر تلطیفنامه‌کزه مظهریتله کسب شرف و مفتخرت ایلدم . اظهار بیورلمقده اولان آثار توجه ومحبتك حقیقةً تشکرندن عاجزم . عریضه تقدیم ایتمکده چوق قصورم اولیور . بوایسه اول امرده صحتك وثانیاً اوصحتی دها زیاده اخلال ایدن مشغولیتك مساعده‌سز-لکندن ایلری کلیور . آثار عاجزانه‌می تنزلاً تقدیر ایدنلردن اولدیغکزی بیلیورم. انلرك بر مزیتلری وارسه ذات فاضلانه‌کز کبی بنده‌کزه متوجه و ملتفت بولنان ارباب فضل و کمالك حائز تقدیر و تحسینلری اولمقدن عبارتدر . بویله حقوق شناسلق و خاطرنوازلقلر یوزندن دکلمی درکه عالم ادبیاتده بنده‌کزکده بر صیتم بولنیور . چوق کرّه برشاعرك حسن اشتهارینه کندی فضائلندن زیاده محبلرینك فضائلی سبب اولور . ایشته بنده‌کزده اوشاعرلردنم ، سزده اومحبلردنسکز .

بوحقیقت دوشونلورسه سزك بزدن دکل، فقط بزم سزدن استفاده ایتمکده اولدیغمزی اعتراف ایتمك لازم کلور. هر حالك، هر شیئك بلکه‌ده هر شخصك مسبّب اولی محبت اولدیغـنه بو دیدیکم حقیقت‌ده دلالت ایدر. محبّت اولمسه بتون انسانیت پیچ، بلکه‌ده بتون مکونات هیچ اولور، اویله دکلمی افندم؟ باقی بقای محبتکز، بقای محبتمز تمنیسیله ختم کلام ایدرم.

عبدالحق حامد

جلال نوری بکه :

میر ادیب ونجیبم افندم ،

تعزیتنامه‌کزدن پك زیاده متحسّس و متسلّی اولدم.
کرك مرحوم برادرمه ، کرك بنده‌کزه اولان مهر ومحبتکزك بر نشانهٔ حقیقیسنی دها کورمش اولیورم . وسز بو تسلیتکزله بنم قلبمی واونك روحنی شاد ایدیورسکز.
ممدوح اوله‌رق أولمك و أولدکدن صکره چهرهٔ بختی کولمك هرفرده نصیب اولان موفقیتلردن دکلدر .
مرحومده بو مظهریتی کوریورم ، احبّا واوداسنك دلالتیله کوریورم .

معهود منظومه[*] حقنده‌کی وعدکزی لطفاً انجاز ایده‌جککزدن امینم . کوزلرکزدن اوپر ، عرض حرمت ومحبت ایدرم افندم .

بروکسل ، ۱ مارت ۱۹۱۲

عبد الحق حامد

[*] (بالادن بر سس) .

جلال نوری بکه :

نورعینم جلال نوری بك افندی ،

بالادن برس منظومه‌سنك اویله منتظم صورتده طبعیله نسخ متعدده‌سنك طرف عاجزانه‌مه اهداسنه عنایت بیورمش ایدیکنز . بو لطفکزدن بحث ایدن غزته‌لرده کلمش ایدی . شمدی ایسه اثرذکا و عرفانکز اولان وکندی نقطهٔ نظرکزدن بر محاکمهٔ حکیمانه‌یی ناطق بولنان (حقوق دول) کتاب حقایقنصابنه مظهریتله کسب ممنونیت ایدیورم . خاصةً عرض تبریك ایله بیان تشکرات ایدرم ایکی کوزم افندم .

بروکسل ، ١٥ حزیران ١٩١٢ — عبدالحق حامد

بر ورقه :

ابوالضیا توفیق بك افندی حضرتلریله کورشمك اوزره بروکسلدن کلن عبدالحق حامد بك جلال نوری بکه عرض اخلاص ایله ورقهٔ ملفوفه‌یی تقدیمه اجترا وما لنك ایجاب ایدنلره تفهیمنی رجا ایدر .

لوندره : ٢٢ تموز ١٩٠٩

حسین افندی‌یه : [*]

۸ مایس سنه ۱۹۰۰

نور عینم حسین افندی ،

سال جدید تبریکنه دائر اولان محبتنامه‌کزی آلدم . تشکر ایدرم . سال جدید وعتیق نیجه ناقابل تشخیص وتفریق اولدیغندن سنك بومکتوبك بکاأللی یاشنه باصدیغمی، دها طوغریسی طیانلمز حاله کلن یاصدیغمی اخطارایتدی.

معاش مسئله‌سنك حلی ایچون صرف ایتدیککز مساعینك تشکرندن عاجزم . برخوردار اول اولاد !... آنجق خارجیه محاسبه‌جیسنی کوروب بزم خانه کراسنی قنغی تاریخه قدر ویردیلرایسه ینه اوتاریخدن اعتباراً ویرمکه دوام ایتملرینی وآکا کوره بانقه‌یه معلومات اعطاسنه همت بیورملرینی رجا ایتدیکمی مع سلام واحترام تبلیغ

[*] حسین افندی ، عبدالخالق نصوحی بك مرحومك کاتب خصوصیسی ایدی . بدایت انقلابده مأموراً بولندیغی مناستر ولایتنك قرشوه ناحیه‌سنده وفات ایتمشدر .

ایدرمیسین ؟ .. لوندره‌یه مواصلتم تاریخندن اعتباراً ویریله‌جکسه تاریخ وصولم ۱ شباط سنه ۱۳۱۵ در . لاهی سیاحتی تخمینك وجهله اولدی .

بونك حسنی مکملسه انك نقصانی یوقدر هیچ !...

مصراعنك دلالت ایتدیکی حالباقیدر . نه‌یاپه‌لم قرداش؟. انسان بویله، دنیا بو !.. باقی کوزلرکدن اوپرم. وجوابکی بکلرم عزیزم .

مشتاقك

حامد

سلام ایتدکلرك سلام ایدیورلر .

رجائی زاده اکرم بکه :

برادر محترمم افندم اکرم ،

۱۹ نیسان سنه ۱۳۰۲ تاریخیله شمدی بر اخوتنامه‌کی آلدم . صباحلین سنك سوزلرکله اویانمق نه‌قدر روح‌پرور اولیور . مخابره صیق اولسون‌ده مکتوبلر قیصه اولمش ضرری یوق . ذاتاً بن غلوسده ایکن سنکله بو قیصه یازمق یولنی بولمشیدق‌ده او سایه‌ده اوزون اوزادی‌یه کوروشوردك .

« تقدیری » [*] بکا عثمان بك [۱] کوندردی ، سنك کوندردیکك واصل اولمدی . بوراده اولدیغی کبی استانبولده‌ده بر کتاب پوسته‌سی اولسیدی بو اندیشه‌لره دوشولمزدی . کیم بیلیر ، آنی بزم پوسته‌خانه‌مز کیمه اوقوتمشدر . نه ایسه بن عثمان بکك کوندردیکی تقدیری

[*] (تقدیرالحان) که منمنلی زاده طاهر بکك (الحان) نامنده‌کی مجموعهٔ اشعارینه بر التفاتنامه‌در .

[۱] پیری‌زاده عثمان ساحب بك .

اوقودمیا. طاهر بك اوكا بر مقابله حاضرلامش اویله‌می ؟..
صانیرم كه مقابله‌سی تشكردن عبارت اولور . زیرا طاهره
دوشن اودر .

حضرت استاد محترمدن مكتوب المشسین . تبریك
ایدرم . جواب یازدیغك وقت سنی تبریك ایتدیكمی
واشتیاق وحسرتله اللرندن اوپدیكمی‌ده یازارسه‌ن متدارك
اولورم . آه بن انك محتاج خطابی‌یم، اما نه یاپه‌یم !..

دون بوراده هندستان اكسپوزیسیونی [*] آچلدی .
هندستانده هندستان بوقدر كوریله‌مز. دائره‌لری، دكانلری
آره‌سنده كزوكن حرمی آرایه‌جق كبی اولدم . نچه‌لم .

شمدی طاهردن بر مكتوب كلدی . بوكون وقتم
اولورسه جواب یازارم . ایستدیكم «غیرت» لری [۱] آلمق،
كورمك نصیب اوله‌مدی . آقشام اكسپوزیسیونده
بر رستوراندە [۲] طعام ایتدم كه قندیللرله ـ یلدیزلر
اینمش دینه‌جك درجه‌ده ـ دونانمش ، باغچه‌سی پریلرله
طولوایدی. خدمتجیلر حوری اولدیغندن كندمی جنتده

[*] L'exposition تشهیرگاه ، سرکی .

[۱] منمنلی زاده طاهر بكك او صیره‌ده نشر ایتمكده اولدیغی هفته‌لق ادبی بر غزته .

[۲] Le restaurant لوقنطه .

صاندم . جنت طعامی ایتدك دیه‌یم‌می ؟... بو باغچه آلتی آی بو حالده دوام ایده‌جك ایمش. بزم‌ده حیات دوام ایدرسه نه‌موطلو !.. دها نه یازه‌یم ؟.. شمدی قالقوب گیتمك ایجاب ایدیور . هر کون‌ده مکتوب یازارکن بر ایش چیقیور .

سزایی استانبوله کلدیمی ؟.. شمدی‌ده بن سندن صوره‌یم . باقی صحت و عافیتك دائم اولسون ، اخوت ابدیه‌مزله برابر ، قرداشم افندم .

فی ۲۳ نیسان سنه ۱۳۰۲ — برادر حسرت‌پرورك

عبدالحق حامد

سامی پاشازاده داماد شهریاری نجیب پاشایه :

معروض کمتری ،

ادای وجیبهٔ وداعه وجاهاً موفق اوله‌مدیغمدن متأثرالجنان وفقط تلقئ سلام عافیت انجام دولتلرینه مظهریتله متشکراحسان جناب رب المنان اولدیغم حالده قیصریه نام سفینهٔ کاورفتاره را کباً داردیرین سطوت قرین خلافتدن مباعدت وایکی کون‌قدر مدّت میانهٔ بحر زاخرله باد صرصرده تحمل مشاق بی‌غایتدن صکره جبال قاف امثالنك اسفل ممالك اولان ساحات سفلیه‌سی آرامکاه بهار دلستان کوروندیکی حالده ، آستان ملائك اولان طبقات فوقانیه‌سی همرنك زمستان ومرکز لوای فقراحتوای لازستان (ریزه) قصبهٔ وحشت مصطبه‌سنه مواصلت‌اولندی. بووصول سهل‌الحصولی متعاقباً جم غفیر مستقبلین آره‌سندن کذار ایله اولجه تهیه واحضار وقدوم قدمای متصرفینه وقفه کاه اولین اعتبار اولنان ساحلخانهٔ لطافت آشیانه‌ده کروه پرانده مأمورین ووجوه ایله

ملاقات وایکی اوچ ساعت قدر اضاعهٔ اوقات ایدیله‌رك بعده برنقطهٔ مرتفعه‌ده انتخاب اولنان بیت قریب الساحله نقل عائله و بمنه تعالی اومحلده اراحهٔ وجود ایله ختم مشغله وغائله قلندی.

ریزه، بالاده اهتزاز آور خامهٔ افاده اولدیغی مثللو، زیر وبالاسی زمهریر شریر سم تأثیرایله صبای دلربای صحت بخشایه کشاده وممالك محروسهٔ سلطنتك کافهٔ بلدان آبادانی کبی، معموریت طبیعیه‌سی عمران صناعیسندن بیك قات زیاده برموضع خوش وضعیتدرکه دامننده بحرسیاه کف افشان حدت وشدت ودوشنده شواهق بیضا چهره نمای عظمت ووحشتدر.

بیرونده هیچ بر یر بیابان اولمیوب هرجانبی خیابان ایکن، درونده هیچ برجهت آبادان اولمیوب هرطرف ویراندرکه اشته بوکا بناءً فکرونظر انسان دائما داخلندن خارجنه شتاباندر.

سوق وبازار بررشوره زاروبیوت ومساکن استیلای فقر وضرورتدن جای قرارآه وزار اولمقله برابر مالامال اشجار وخصوصیله لیمون وپورتقال وفوا که سائره آغاجلری شمدیدن پوشیده بردوش رنکارنکی ازهار اولدیغندن دوردن باقیلنجه منظر فوق العاده کوزل وحوزه‌سنه دخولنده هرشی سفیل ومبتذل کورونیور.

حکومته متعلق امور ومصالح تشوشده، اصلاحه غیر صالح برحالده وبناءً علیه امرادارهیی درعهده ایدن بالطبع یأس وملالدهدر. بوفقیر بینوایه کلنجه، روزن بیت الحزندن امواج کوه مثال ایله سلسلهٔ جباله ربط خیال ایلمك کبی (تنبل پسندانه) براشتغال والحمدلله تعالی مشاهدهٔ اولاد وعیال ایله منبسط البال ایسهمده لاهوتدن ناسوته انتقالمدنبری راهبر وبرابرم اولان دردسردن بوراده دخی حالم بتر وشوکونلرده ارادهٔ قدرتعلق ایدرسه برلینه فرار ایتمکلکم مقرردر. باقهلم ربمز نهقسمت ایدر!..

تبریك سورومنشوروزارتلرینه موفقیتك هنوز عدم تیسری کوکللرك باعث ازدیاد تأثری ایسهده صحت وعافیتکه اك بیوك دولتدر آکانسبةً دخی قرین اولویت اولدیغندن شمدیلك بونکله اکتساب تسلیت وان شاء الله الرحمن عن قریب الزمان اومقصود مسعودك دخی استخبار حصول میمنت افزودی وسیلهٔ تسعید وتهنیت قلنور. هرحالده امر واحسان افندمزکدر.

۹ مارت سنه ۱۲۹۷ بندهلری

عبدالحق حامد

سامی پاشازاده عبدالحلیم وعبدالرحمن حسن بکلره:

معروض فقیرانه‌مدر ،

صانکه نجیب بك افندمزك دوکونلری ایچون سوینمش ایدك . کوك یوزندن بزه (سنمیسین سوینن ؟ . .) بویوردیلر . آل سکا بر کدرکه اولنجیه قدر اونوتمیه‌سین!... سبحان‌الله !.. شوالك بدیهی وبداهتی درجه‌سنده الیم اولان حقیقت بنده کزه یالان کبی کلیور. بردرلو کوکلم اینانمق ایسته‌میور . هیهات که بو یالاندن اولان حیاتك الك طوغری بر نتیجه‌سنی کوردك .

شو ضایعهٔ ناکهظهوره یالکز ذات دولتلریکزله بنده کز دکل ، ملت آغلاسون ، اسلامیت آغلاسون ، قدر عالیسنی تقدیر ایدنلرك نظرنده بو فنا عالمنك آرتق هیچ بر اهمیتی قالمسه بجادر . جنتمکان بنم‌ده معنوی برپدر منعمم ایدی . دنیاده حالمه آجیر بر ولی‌نعمت ، مستغرق بحر مغفرت اولان أب محترم و مکرّمکز ایدی . مجلس عرفان وادبنده کسب تربیت ایتدم . مکتبندن یتشدم . بو بابده ذات عالیلریکزه نه سویلیم که کندم دخی

تسلیت و تعزیته محتاجم . بنم یکانه ولیّ نعمتم کیتدی . فلك اومحبّت اخوتکارانه‌ایله دوام‌ایدن جمعیتمزی پریشان ایتدی . مادام‌که نهایت بویله محروم ومأیوس و مکدّر اوله‌جقمشم ، کاشکی متحسّر قالدیغم لقای روحانیسنك تماشای فیض انکیزینه اوّلدنبری مظهر اولمسیدم !..

فریاد بسی کردم وفریاد رسی نیست
کویا که دراین کنبد دوّار کسی نیست !..

بویله ظهورات مؤلمه‌یه مقابل آه‌وزار ایله اظهار ناتوانیدن بشقه چاره‌سی اولمیان بنده‌لری کبی عجزهٔ مخلوقاتك تدبیر و طالعلرینه یوق !... کندمی طوتوب « رسمه رعایةً تسلیت ویره‌یم » دیرکن باقکز بی اختیار اوله‌رق نه‌لر یازدم . اشته ینه او عجز بشری و یاخود او مغلوبیت طبیعیه‌نك مقتضیات ناچارندن اوله‌رق قضایه رضا کوسترمکدن غیری بر شیئه قرار ویره‌میورم . تمنّی ایدرم‌که ، ولی‌نعمتم مظهرنعم ابدیه اولدقجه ، بالجمله اعضای خاندان جلیلی نائل عمر مستدام وبقای عزّ وسعادتلری تسلیت بندکان ناکام اولسون . باقی هرحالده امرواحسان افندیلرمکدر .

بنده‌لری

عبدالحق حامد

دیزه ، ۲۳ مایس سنه ۱۲۹۷

سامی پاشازاده داماد شهریاری نجیب پاشایه :

ایتمدی سرّینی عقلم تمییز ،
خامهٔ حیرتی ایتسدم تهزیز .
نه عجیبدرکه یازارمش آدم ،
تعزیتنامهٔ تبریک آمیز !..

جهان ادبیاتده قیامت قوپمش ، بزم بوراده خبرمز یوق . انسان کامل صورتنده مجسّم بر عصر عظیم معارف فنا آباد ماضی‌یه انقلاب ایتمش ، ادوار آتیهٔ ادب سپهرنك ماتم اولسه بجادر ! . . .

بالجمله علما و ادبا آغلاسونلرکه قطب کریم و محترملرندن دوراولدیلر . بوندن بویله مکان مقدّسی آراندقجه عرش اعلایه باقسونلر ؛ نام سامیٔ مبارکی یاداولندقجه (الله الله ! . .) دیسونلر ! . .

وا، اى بدبختان استقباله كه تماشاى لقاى روحانيسنه مظهر اولميه جق ! . . واه او مشتاقان دور حاضره كه تجلّيگاه فيض ومعرفتدن محروم قالديلر ! . . .

علما و فضلانك بدرقهٔ دل آكاهى ، ادبا و شعرانك الك قديم اميدكاهى ، ضعفا وفقرانك الڭ بيوك پناهى نظرلردن نهان اولمش . خدا بيليركه بو مكتوبمى گريان گريان تحرير ايدييورم . گورديكم لطف ومرحمتلر ، آلديغم پند ونصيحتلر ، اوقوديغم درس عبرتلر آغلار گوزمك اوكندن برر برر گذار ايدييور [*] . يا نصل آغلاميم كه او قدر بيوكلكيله برابر بنم گبى بر فقيره پدر معامله‌سى ارزان بيورر ايدى . بونده چاكرلرى دخى تسلّى‌يه محتاج اولديغمه الله شاهد اولسون ! . . .

اولكى راحتسزلقلرى زماننده لسان كرامتلرندن صادر اولان بر خبر اوكرامتك وجودينه ظاهرى بر برهان ايدى . بوكرّه ايسه عمر عزيزينك يادكار بهترينى اتخاذ بيوردقلرى مخدوم اديب و نجيب محترملرينك سور

[*] سامى پاشا ، بعض اولاد واحفاديله براكده عبدالحق حامد بكه حافظ شيرازى ديوانتى تدريس ايتمشدى .

مسّرت ومصاهرتنی گورر گورمز ترك جهان فانی بیور-
مشلردرکه نزدخداده اولان محرمیتلرینه برعلامت معنویه در.

سورعالئ دولتلرینك تبریكنی اللهه قارشو عهد ایتمش
اولدیغمدن ایفای تهنیته جسارت ایدرم.

یارب، بو نه رقّت انگیز مسّرتدر!.. شهر آیین
سرورك لیلهٔ ماتمله محاط گورلمسی وچهرهٔ امید نوحصوللك
گریه ناك الم اولەرق گولمسی نه حكمتدر!.. او فجر نورانیدن
صعود ایدن دود سیاه، کیملره موجب انتباه اولمق ایچوندر؟...

مغفور مشارالیه هركسدن زیاده معبودینی سورمش که
بزلری بویله متحسّر براقەرق مرجع اصلیسی اولان
پروردگاره گیتدی؛ الله ایسه هرعبدندن زیاده عبدالرحمن
مشاربالبنانی سورمش که جملەمزك دوام مسّرت وممنونیتنه
بدل او جنّتمکانك حصول مرادینی تقدیر ایتدی. اشته
فقیرك حكم ایدەبیلدیكی حكمت بودر!..

شمدی واجب تعالی حضرتلرندن شونی تمنّی ایدرزکه:
مرحوم مشارالیهك ذات قدسیتی بارگه کبریایه قرین
ویاد سرمدئ حزینی وجدان اسلامیتده دفین اولدقچه
کافهٔ اعضای خاندان عالیشانی نعم والطاف الهیەسنه

مظهریتله مسرور و شادان گوره‌لم . بوندن زیاده نه بنده‌کزده تحریره مجال ، نه‌ده افندمزده قرائته حال اوله‌مامق امر طبیعی بولندیغندن آغلامق ، ینه آغلامق اوزره فریاده ختام ویریورم .

تصدیع ایسه‌ده بوآه وزارم ،
عفو ایله که بوقدر اختیارم !...
هر کیم وار ایسه بوکون جهانده ،
نابود اوله‌جق یاقین زمانده .
سن حکمته بندن آشناسین ،
مستغنیٔ عالم فناسین .
بندن سکا تسلیت نه ممکن !...
کیم بنده‌ده وار او حزن مزمن !!!...

عبدالحق حامد

سامی پاشا زاده عبدالباقی بکه :

کندینه بر مسلك تعیننده عاجز اولان بنم کبی بر حریفك قصورینی عفو ایدرسین [*] . مفارقتمزدن بری سکا مکتوب کوندره مامك بنم ایچون حقیقةً پك تأسف ایده جك شیلردندر . فقط شو زمانده کیم نه یاپه بیلیورکه قصور اولمسون !..

آلمانیایه کیتمك نصیب اولمدی . اویله بر یرده یم که ایچنده کندی حالمدن بشقه بحث ایده جك برشیٔ بوله میورم. بنم حالمی ایسه سن پك اعلا بیلیرسین. الڭ بیوك تأسفم آره ده صره ده سزلری کوره مدیکم و مجلس و مسیره لرکزده بولنه مدیغم ایچوندر .

[*] عبدالحق حامد بك اوصره ده تعیین ایدلمش اولدیغی برلین سفارت سنیه سی کتابتنه کیتمامش و مأموریت تالیه سی اولان پوتی شهبندرلکنه کیتمکده ده بر آرالق تردد ایده رك، برادرینك متصرفلقله بولندیغی لازستان سنجاغنك مرکز اداره سی اولان ریزه قصبه سنده برمدت اختیار اقامت ایتمشدی .

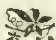
غزته‌لرده بر غزینهٔ اوراق کوریوزم . ایچنده
بتون سودیکم اسملر وار . اطرافدن یازدقلرینه نظراً
مؤسسلردن بریده سنمشسك . اکرم بکمزه برمکتوب
یازوب بوانجمن ادبایه بنم دخی کیرمك آرزوسنده اولدیغمی،
یعنی اوخزینهٔ مرصّعاته برده عادی برطاش آتلسه خوش
اوله جغنی بیلدیردم ؛ برده نمونه گوندردم. باق، ایشکزه
گلیرسه قبول ایدرسکز . منظومدر . اکرم سزه ارائه
واعطا بیوره بیلیر .

خزینهٔ اوراقدن یانمده برنسخه اولسه مندرجاتنی
آکلارده آکا کوره شیلر یازوب یوللاردم . اکرمه
یوللادیغم بر واعظ بر موعظه در. بوکا ممائل واخلاق
وعادات و ادیان اوزرینه مباحثاتی شامل بنده بر قاچ
منظومه‌دها اولدیغی کبی ، بر پرستار خیالك یازه‌بیله‌جکی
صورتده شاعرانه ، عاشقپسندانه بر طاقم هذویات دخی
واردر.

دیزه‌ده مطبعه یوق که آثارمی‌استانبولده یاپدیغم کبی،
مجموعهٔ مخصوصه اوله‌رق باصدیره‌یم . شمدی بوش طور-
مامق ایچون یازدیغم شیلری بویله پراکنده اوله‌رق طبع

ایتدیرمکدن بشقه چاره‌م یوقدر. بنمله بو بابده وبشقه بابده مخابره ایتمك ایستر وشومکتوبمه جواب ویرر ایسه‌ن بنم دخی اوخصوصده قصور ایتمامکلکمه برکوزل‌وسیله اولور. باقی محبت ومودّت .

۱ حزیران ۱۲۹۷ — عبدالحق حامد

سامی پادشازاده داماد شهریاری نجیب پاشایه :

معروض عبد خالصدر :

محض اثر لطف و عنایت اوله‌رق احسان بیوریلان گرمنامهٔ بنده‌نواز فخیمانه‌لرینی تکریم و احترام ایله اخذ ومطالعه ایلدم. ۲۷ شباط تاریخیله موشح واقدمجه تقدیم ایتدیکم عریضه‌نك جواب عالیسیله منقّح ایدی . بوكا موفقیتدن تحصّل ایدن ممنونیتم تعریف اولنماز بردرجه‌یه پیوسته‌در . التفات آمیز احتوا اولدیغی کلماتك هر بری مکارم اخلاق اصیلانه‌دن برر نشانهٔ معنیدار ایدی که آثار محاسن توجهات چاکر پروریلریله تزیّن ایدن ویرانهٔ خاطر پرظلامه نثار ایتدیکی انوار نوانوتسلیتله نجم خوابیدهٔ طالعم بیدار وچهرهٔ منکسف استقبال ایسه گوله‌رك بدیدار اولدی. آنجق بو بندهٔ عاجز تصدیعدن نه مرتبه‌لرده محترز اولدیغی نزد سامیٔ منعمانه‌لرنده مجرّب بولندیغندن هر بر حرکتم منحصراً او احترازه حمل بیورلمق لازم کلیرایکن ینه بشقه‌جه بر التفاته شمولی منکر اولمیان ودرسعادتدن سبکبار

اوله رق عزيمتم حقنده تفصيلات ويره مديكم ايچون (پك خوش كوريله مدى) عباره سيله نهايت بولان فقره يه براز محزون اولدم، لكن ينه زياده ممنون اولدم . ممنونيت شونك ايچون كه فقره نك مفهوم اوّلى حق چاكرانه مده حسن نظر محبّت اثر خديويلرينك دوام وبقاسنى تأمين ايديوردى. محزونيت دخى شوندن نشأت ايلدى كه مضمون ثانيسى اوتوّجه عالينك تقدير قيمت مسلّمه سنده قصور ايتمش اولديغى تعيين ايديوردى . عائلهٔ عاجزانه م احوالندن بحث ايتمديكمه سبب، مجرد تصديعدن احتراز مقصدى دكل، حاللرندن عرض معلومات ايده جك اولسه م تأسّف بيوريله جغنى وكندمده هدف اغبرار وتوبيخ اوله جغمى بيليردم . بورايه كله لى يتمش بش كوندر ، بو مدّت ايچنده أومزده هكيم يالكز بش كرّه كلمامشدر . مع مافيه شكرلر او حكيم مطلق حضرتلرينه كه كيفسزلك كسب خفّتله اندفاعه مائل وبرطاقم قورقولى خياللر زائل اولدى .

سزايى بك افنديدن بو كون دخى پك اوزون بر مكتوب آلدم . لونده ده يالكز برحالنه صيقيليورم : آپسنت ايچيورمش!... مكتوبنك بر طرفنده سامى بكك[*] يادكارى

[*] صبحى پاشا زاده .

یادکارندن هنوز رها بوله مدیغیچون عشرت ایده مدیکی محرّر و بر طرفنده دخی صباحلردن ینه صباحلره قدر استعمال مسکرات ایلدیکی سوزلری مکرّردرکه بوده آپسنت ایچدیکنه دلالت ایدر. بنده گز چکدیکم جوروجفایه مغلوب اوله‌رق ایچیورم. آنککی سوردیکی ذوق وصفایه مجلوب اوله‌رق ایچمکدر. کندم ناقابل افلاح ایکن ویره جکم جوابده آنك اصلاحنه اوغراشه جغم.

باقی بك افندیدن خبریوق. استخبار عافیتلرینه بالواسطه دخی موفّق اوله‌میورم. نه یاپه‌یم بیلمم!..

احساننامهٔ جناب ولی‌النعمیلرینی شمدی برکرّه دها اوقودم. حالاده اوقیورم. و ایچنده اسکیدنبری مألوف اولدیغم (سن) خطابنه مظهر بیورلمدیغمه باقیورم. جنّتمکان که [*] برکوله‌سی اولمقله مفتخر برکوله‌سی ایدم، بنی حامد دیه تطییب وتلطیف بیوررایدی. افندمزکه او آسوده‌نشین عالم غفرانك بوجهانده ان‌شاءالله تعالی آندن دها پیر و اوقدر مقدّس و محترم بر وزیراعظم اولمسنه روز وشب دعا ایتدیکمز بر قائممقام سامیسیدر، بو عبد

[*] عبدالرحمن سامی پاشا مرحوم.

احقری مخاطبهٔ رسمیه ایله تعذیره لائق کورماملیدر ظن ایدرم [*]. مع مافیه مشاغل معلومهٔ داورا کرمیلری زماننده بو بیچاره حامد ی درخاطر بیورمش اولدقلری ایچون ، یمین ایدرم که ، احیا بیوردیکز .

برادر حقنده اولان جملهٔ جمیلهٔ لطفیه‌یی عینیله کندیسنه یازدم . هیچ شبهه ایتمم که اودخی قوللکز کبی برچوق دعالر ایده‌جکدر .

[*] زواللی نجیب پاشا ! .. استانبولك الك کزیده وجهانك الك مسعود بر کنجی ایکن ، پدری کبی طول عمره مظهر اولمق شویله طورسون ، حیاتنك الك فیاض بردمنده واوتوز یاشنده سفر برآخرت اولدی . مرحومی یاقیندن طانیمش اولانلر ، مزیات نجیبانه‌سنی تقدیرایله افول نابهنکامنه تلهفخوان اولمقده متفقدرلر . ارتحالنه زمانتك الك اصیل کوزلری آغلادی : اوچنجی (زمزمه) نك صوك صحیفه‌لری (نجیب پاشا) مرثیه‌لریله ماتمزنکدر . داماد نامرادك حین فوتنده بیروتده ورفیقهٔ حیاتنك یکی قازلمش اولان مزاری اوکنده مفتور هجران اولان استادك بومحب نجیبنه توجه ایدن انین یادی (مقبر) ك شهقات مخلده‌سنه بیله قارشدی . (مقبر) ده مندرج ،

برغملی خبر طویوب دیمشیدم ،
آکاه ایده‌یم اوغمکیساری .

بیتنده‌کی (غملی خبر) نجیب پاشانك پیام ارتحالیدر .

باقی ، الڭ بیوك افندیلکی افندمزدن بکلدیکمزڭ عرض و تکراریله ختم کلام ایلرم . هرحالده لطف و احسان وامر وفرمان ذات عالیٔ ولی النعمیلرینکدر .

فی ۱۲ مارت سنه ۱۲۹۸ بنده‌لری

عبدالحق حامد

سلیمان نظیف بکه :

ایکی گوزمك نوری ،

بر مانع ظهور ایتدیکندن بو گون عزت پاشا حضرتلرینی تشییعه گیده میه جکم [*] . قلبم برچوق تمنیات ایله مشحون اوله رق کندیلرینك معیتلرنده بولنه جقدر . اونلره ده ، مخدوم عالیکزه ده و دیکر رفقای عزم و رزملرینه ده الله سلامت ویرسون . و موفقیتلرله مظفرانه عودت نصیب بیورسون .

گوزلرکزدن اوپر و ناصیهٔ عرفان واخوتکزه عرض تبجیلات ایدرم افندم .

عبدالحق حامد　　　　۲۶ نیسان ۱۳۳۲

[*] ایکنجی اردوی همایون قوماندانلغیله قفقاس جبهه سنه عزیمت ایدن حربیه ناظر سابقی اعیان کرامدن عزت پاشا حضرتلریدر. عبدالحق حامد بك افندی اوکون احتیاطاً بوتذکره یی یازمقله برابر، اقتحام مانع ایده رك (حیدر پاشا) غارینه کلمش ومجلس عالیٔ تشریعده رفیقی ووطننك اك رقیق برقسمنی، عرق ودیننك اك بی امان دشمننه قارشی، مدافعه یه عازم اولان کتیبهٔ جلادتك سردار متین ومشفقی بولنان بو بیوك عسکری بیوك بر صمیمیتله سلاملامشدی .

پیری زاده عثمان بکه :

نور دیده‌م افندم عثمانلی ،

سلانیکه گیتمك اوزره ایکن یازدیغك مکتوبی حسرت ومسرّتله آلدم ، اوقودم . نه قدر ممنون اوله جغمی بیانه حاجت یوق . جوابنی اوراده‌کی مکتوبجی نجیب بکه تودیع صورتیله کوندرمك صددنده ایدم ، اوله‌مدی . قریباً استانبوله عودت ایده‌جککزی استخبار ایتدیکمدن اشته شمدی یازییورم . ان شاء الله ساره خانمله [*] وبکی ایله برابر سالماً عائله‌مز نزدینه عودت ایتمشسکزدر . اوراده البتّه نجیب بکی کورمکه وقتك اولمشدر . او بندن بر کتاب ایستمش ایدی . همان بولوب یوللادمسه‌ده وصولنی بیلدیرمدی . بلکه سکا سویلمشدر . مکتوبجیلر مکتوب یازمغه‌ده أوشه‌نورلرسه بو عالمده نه‌ایش کوررلر بیلمم !..

سلانیك احوالنی نه مرکزده بولدك ؟ . . گاوور غزته‌لری اورالری پك قاریشیق وپك قرا گلق کوستریورلر .

حسین حلمی پاشایه تصادف ایتدکمی ؟ .. ظن ایدیورم که آنکله معارفه کز وار ایدی . نجه اوذات اوراده قالدقجه

[*] پیری زاده ابراهیم بکك کریمهٔ محترمه‌لری .

و مملکتده عساکر عثمانیه‌دن خالی براقلمدقجه تهلکه یوقدر.
اگر مملکتی اجنبیلرك آلمسنه محل قالمامق ایچون بز کندمز
ویررسه‌ك آکا بر شی دنیله‌مز، دکلمی ؟..

سزك هیچ‌ بزك بر رسملر کزی ایسترم . زیرا پك
کوره‌جکم کلدی .

سطرنج مشغله‌سنه براز فاصله‌ویردم. شو آرالق وقتیله
یازمغه باشلادیغم **ایلخان** نامنده‌کی منظوم فاجعه‌یه دوام
ایدیورم. بونده اشخاصك هر بری بر بشقه وزنده تکلم
ایدیور . مثلا :

شبخونمی ایلمش دیه‌لم بر مخدره ؟

خیانت ایتمامك اوزره امانت پدره ...

دخیل اولانلری البت قبول ایدر بو مقام .

اعلا ، فقط نه‌دن اولیور بحث انتقام ؟..

مشکل ، فقط سن ایستر ایسه‌ن سهل اولور بو کار .

نه بر کار مشکل وار که اولماز قابل انکار .

يولنده شيلر . براز كوج ، لكن نجه فنا اوليور . ذاتاً قولای ایش كورمكدن طبيعتم حظ ايتمز . براثر هم مصنّع ، هم طبيعى اولسون ايستيورم . فقط كوريورم كه سنم آرتدقجه اقتدارم آزاليور .

جانم ، سزك شو استفانوويچ ايشى نه نتيجه كسب ايتدى ؟.. پك مراق ايديورم . هانى برشيلر اوله جقدى ، ياخود اوليه جقدى ده سزلردن بريكزك بوطرفلره سياحت ايتمسى ممكن كورنمكده ايدى . أوت ، سزى وهيچكزى پك كوره جكم كلدى . اكر فكرمى دكيشديرمك ايجاب ايتمزسه مارتك نهايتنه طوغرى نظارت طريقيله مساعده ايستيه جكم .

عبيداه افندى برچوق دعالر ، سلاملر ايديور . سزانى ده مكتوبلرنده دائما سزى صورار ، طورر .

رسم سلام معلوم . باقى هميشه جملةً صاغ ووار وبختيار اولاسكز آمين بحرمة سيدالمرسلين .

ل ٧ شباط سنه ١٩٠٧ خال متحسرك

عبدالحق حامد

پیری زاده صاحب بکه :

ولی نعمتم افندم حضرتلری ،

عید سعید فطرك شرفحلولی مناسبتیله مبارك دست ودامن ولی النعمیلرینی تقبیل ایله تبریکات و تمنیات مفروضه یی عرض وادا ایدرم. هر نه قدر بکلرله [*] مخابره ایدیله مامکده ایسه ده برادرم بك افندی حضرتلرندن جملةً عافیتده بولندقلری دائما استبشار اولنه رق جناب حقه حمد وثنالر قلنمقده در . مخابرهٔ معروضه یه عارض اولان انفصاله کلنجه ، بونك مسئولیتی تمامیله کوله لرینه راجع اوله میوب بوخصوصده بکلرك ده ذی مدخل اولدقلرینی عرض واثباته لزوم کورمم .

لوندره غزته لری ، اربابی طرفلرندن حل ایدلمك اوزره صیق صیق سطرنج منصوبه لری اعلان ایتمکده اولدقلرندن وبونلر بعضاً طرف عاجزانه مدن دخی حل

[*] صاحب بك افندینك مخادیم کرامی ابراهیم ، عثمان ، اسماعیل بکلر .

ایدلمکده بولندیغمدن ، نیت چاکرانه‌م الڭ مشکل منصوبه‌لردن بعضیلرینی بکلره دخی کوندروب حل ایتدیرمکدر. ظن ایدرمکه اسماعیل بك ایچلرنده برنجی چیقار . کیجه‌لری بشقه مشغله اولمدیغندن قولکز برزماندنبری بومنصوبه‌لرله مشغول اولیورم .

رسم سلام واحترام معلوم. هرحالده جملهٔ صاغ ووار وبختیار اولاسکز آمین ، بحرمة سیدالمرسلین .

۲۲ ما تشرین ثانی سنه ۱۹۰۵ کوله‌لری

عبدالحق حامد

پیری زاده ابراهیم بکه :

برادر ،

بر سزدن ، بر ده عثمان بکدن ایکی مکتوب آلدم .
مدحت پاشا لایحه‌سی‌ده برابر ایدی . پاشا اولکی کون
ینه لوندره‌یه کیتدیکندن بونی آندن صورمغه امکان یوقدر .
اخطارکز وجهله لایحه‌یی اعاده ایدیورم .

عثمان بکك کوز راحتسزلغی شمسی بکك قولنجه
مراق ایده‌جك برشی دکلمش . بو اخبارکزه ممنون اولدم .
چونکه مراق ایدیوردم . فقط باری لازم کلن تدابیر
و مداواتده قصور ایدلمسه . عثمان بکك کندیسنه قالسه
وظیفه‌ایتمز ، بیلیرم . کوزلرم ضیادن حظ ایتمیور دیه عنادینه
اون موم یاقارده اوتورر . بنم‌ده طبیعتم اویله‌در . اوده
اخلاقجه بکا بکزه‌دیکندن نه یاپه‌جغنی بیلیرم .

حسنی بکك کوزلرندن اوپرم . بنی اونوتمیه‌جغنی تأمینه
حاجت یوق ، حالبوکه اونوتسه‌ده غرابت یوق . زیرا
بعض کره آدمه نشئه‌سزلك کندینی‌ده اونوتدیریور .

والده‌لریکزه حانم افندیلرك أللرندن اوپرم . عجبا بنی کوره‌جکلری کلمشمی‌در ؟ بنم آنلره حسرتم ، هپکزه اشتیاقم تعریف اولنماز راده‌لره کلدی . حتّی بعض کره اویانقلغمده‌ده صایقلییورم . بوکون براز پاره بولسه‌م ایرتسی کون چیقاردم .

اسمعیل بکك کوزلرندن اوپرم . او نه اوقیور ؟... چالیشیورمی ؟... کلستان مطالعه‌وترجمه‌سی گوزل ، امابونی اصلاحمی ایتدیرمیورسکز . مکتوبکزك خط واملاسنجه ، افاده‌سنجه ترقی کوره‌میورم . ترقی وارسه‌ده بنم ایستدیکم قدر دکل .

مهرالنسانك ترقیسنی بکندم . عثمان بکك گوزلرندن اوپرم . بنم اوسنده ایکن یازم ، خدا بیلیرکه ، شمدیکی یازمدن کوزل ایدی . آکاده اوقدر سویلرم .

فرحناحانمك أللرندن اوپرم . چاملیجه‌یه کیدوب فاطمه حانمله حسینی دکزحمامنه بنم طرفمدن دعوت ایدرسه ممنون اولورم . سائرقالفه‌لره و آغالره سلام ایدرم . باقی اخوت .

پنجشنبه ــ ۲۹ حزیران سنه ۱۲۹٤ — برادریکز

عبدالحق حامد

زیور پاشازاده بهاءالدین بکه : [*]

افندمز ،

بوگون ابراهیم بکك [۱] اونده اجتماع ایتمك تصورنده بولندیغمزدن ذات عالیکزك تشریفکزی رجا یدرز . گلوب گلمیه جککزی اشعار ایدیکز . وگله جك اولدیغکز حالده نجیب بکه ده [۲] برخبر کوندریکز . ساعت یدی بچقده بزه اوغرایه سکز . بورادن برلکده ابراهیم بکه کیدرز . بوکاغدی قرانلقده یازیورم . شاید اوقونمغه مقتدر اولمیه جغکز برصورتده یازلمش ظهور ایدرسه مرادمی حامل عریضه دن

---

[*] زیور پاشازاده بهاءالدین بك مرحومه مختلف زمانلرده یازلمش اولان یکرمی برقطعه تذکره ومکتوب مشارالیهك نجل نجیبی زیور بك افندی طرفندن عیناً تودیع اولندیغندن تاریخ صیره سیله درج اولندی . ایلك تذکره تاریخسزدر .

[۱] تشریفات عمومیه ناظری ودیوان همایون ترجمانی ایکن وفات ایدن وزرادن ابرهیم پاشاکه (داخلیه کاتبی) عنوانیله مشهور اولان ببکای صائب بکله ، عبدالحق حامد بکك بیوك خاله سی عایشه خانم افندینك کریمه سی صبیحه خانمك مخدومی ایدی . ابراهیم پاشانك کتابهٔ سنك مزارینی استاد ، پك مؤثر صورتده نظماً انشاد ایتمشدر .

[۲] نجیب پاشا حفیدی .

[*]آ گلیه بیلیرسکز. حالبوکه مرقومكده لسانی بزم یازوگبی برشیدر. بناءً علیه اوده آ گلاده مزایسه اراده افندمکدر.

حکمته[۱] کوسکون

حامد

---

[*] احمد آغا که عبدالحق حامد بكك مدت مدیده خدمتکارلغنی ایتمشدی. استادك هنوز انتشار ایتمامش اولان (خاطرات)نده احمد آغایه عائدشو سطرلر، بوبختیار خدمتکارك مکافاة مخلدهٔ صداقتیدر:

... بوکون صالی ١٤ حزیران ١٩٠٤ . برادرمدن دون ایکی مکتوب آلدم. بیچاره احمد آغا وفات ایتمش. بو حزیران افرنجینك یدنجی کونندن بری (یالکزسروی) دینیلان مزارستانده یاتیور . الله رحمت ایتسون . کندیسی خیلی اختیارلامشدی ، عته بیله کتورمشدی . أوزده اوتوز سنه‌دن زیاده أمکی واردر . ادرنه‌ده ایکن یانمزه کلمشدی . (قوردموسی) دیردك . هرکس بوقورد موسایه طاقیلوردی، قورد موسی بنم پك چوق مسرت وکدورتلرمده حاضر بولندی . پوتیده ، بومبایده وبومبایدن عودتمده بیروتده برابرایدی. بیروتده (مقبر) ی یازدیغم بر برآلتی اوطه‌سنده یانمده یاتان بو ذات ایدی . کندیسنك هم اوغلی ، هم افندیسی کبی ایدم. هندستانده کیجه‌لری ییمکدن صکره یانمده ، دکز کنارنده برابر ساعتلرجه کزردك. بومبایدن بیروته کاورکن بحرمحیط هندیده ، عمانده ، بحراحمرده خسته بولنان سوکیلی رفیقه‌مك صوك نفسنه انتظار ایله کچن او الیم لیالئ سیاحتمده بو آدم بنم یانمده بولنیوردی . بیروتده ظهور مصیبتك عقبنده رفیقه‌مك جنازه‌سی بیکلرجه خلق ایله مزاره کیدیورکن بنی بوآدم برعربه ایله شهرك خارجنه کوتوریوردی. مرحومه‌نك مزارینی قرق کون اقامتم مدتنجه بیروتده کیجه وکوندوز بوآدمله برابر زیارت ایدیوردق. بوندن یکرمی سنه اول مرحومه ایله مرحوم هندستانده طاولا اوینایورلردی. شمدی بوآدملرك بری اون طقوز سنه ایکی آیدنبری بیروتده، ساحلده یاتیور ، بریسی ده برهفته‌دن بری (یالکز سروی) دنیلان قبرستانه چکلمش. مرحومه یکرمی بش یاشنده ایدی. مرحوم اوچ کره اوقدر کورونیوردی. آنجق أولدکدن صکره یاشلی ، چولوق چوجق هب بردر . (آخرتده هرکس بریاشده بولنور) دنیلمسی بوندن طولایی اولسه کرکدر .

[۱] کچه‌جی زاده فوأد پاشا حفیدی .

بهاءالدين بكه :

برادرم افندم ،

بنم بر وقتم بر وقتمه اویمیور . بعضاً نشئه‌م اولیور . او نشئه حالنده نه یازارسه‌م ، نه سویلرسه‌م ایشیدوب اوقویانلر برمعنا چیقاره‌بیلیر . بعضاً ده خنبل اولیورم . بو حالده سویلیوب یازدیغم شیلرده مخاطبه القای صداع ایدر . پاریسده هر صباح سرسمم . صباح طعامندن صکره وطنم ، احبام ، عائله‌م ایچون بر اشتیاق حالنده و بو اشتیاقدن طولایی کدرلی بولنیورم . اخشامه یقین سوقاغه چیقدیغم زمان براز نشئه‌یاب اولمغه باشله‌یورم . (نصیب اولور ه شو مملکتده برقاچ سنه اوتوردیم) دییورم . برده گیجه‌اولیور ، سفارته عودت ایدوب اوطه‌مده یالکز قالدیغمده (آه ممکن اولسه‌ده فاملیام طرفندن برخیرلی خبرله استانبوله جلب اولنسه‌م !...) دیه‌رك سویلنه سویلنه صباح ایدییورم که نه‌قدر اضطرابلرله احیـی لیـل ابتدیکمی تعریف ایده‌مم . شمدی سز دیرسکز که : ــ عجبا حامد پاریسدن ممنون می در ؟... ــ بن ده

سزك شو سؤال مقدر گزه ـ والله برادر !.. پاریسی گوردیگمه ممنونم ، فقط پاریسده اوتورمغی بردزلو گوزمه کسدیره میورم ـ دیمکدن بشقه جواب حاضرلیه‌مم .

بن استانبولده پاره خرج ایتمزایدم . بمله برابر هرکس ده خرج ایتمز گوروردم . چونکه استانبوللیلرده پاره اولمدیغی گبی ، بزلر ایچون آرزو ایده‌جك برا گلنجه محلی ، بر پاره طوزاغی‌ده بولنمازایدی . فقط بوراده نفس آلمق پاره ایله‌در . ومملکتك هر طرفی پاره صرف ایده‌جك بر مسیره‌در . بنده ایسه پاره‌یی صرف ایتمك شویله طورسون ، پاره یوق .

ویانه بورادن دها اوجوز . ایکی گون اوتوردم . هر طرفنی ، هر گوریله‌جك یرینی گزوب گوردم . صرف ایتدیگم پاره یوزفرانقدن زیاده دگلدر . پاریسه آلتی‌یوز فرانقله گیردم . هیچ بر بیوك مسیره‌یه گیتمدم . بونکله برابر بوگون جیبمده قالان پاره قرق فرانقدن نقصاندر .

طونه‌دن گچرکن محاربه سوزلری اولیوردی . واپورده نه‌قدر قورقدیغمی بن بیلیرم . استانبولدن ویانه‌یه قدر او چدرت ساعت اویودمسه آنجق !.. والله برادر!.. محاربه افکارمی قارشدیریور .

بوگون استانبولدن چیقه‌لی یکرمی بر گوندر . حالا فامامیادن‌ده خبر آلامادم . بر اندیشه ایچنده‌یم که صورمه .

بومکتوبمی باقی بگك مکتوبنه لف ایده‌جگم . جوابنی سزده باقی بگه گوندریگز . ملفوفاً سزه یوللادیغم مکتوبی‌ده نجیب بگه ویرمگزی وقارشولغنی آلمگزی رجا ایدرم .

باقی دعا ، حقه امانت اول .

۳۰ حزیران ۱۲۹۲

امضاسزدر

بهاءالدين بكه :

برادر ،

سزه مکتوب کوندررسه‌م جوابی آله‌جقدم. وعدگز اویله‌دکلمی‌ایدی؟... بن مکتوب کوندردم. هانی جواب؟... بردن بره وفاسزلغکزه حکم ایده‌مم. بوکا، اولسه اولسه، براثر اهمال دیرم‌ده تسلّی بولورم. بوندن اوّلکی مکتوبم ابراهیم بکه [*] یازدیغم کاغدده ملفوف ایدی. عجبا گچمی آلدیکز؟... یوقسه هیچمی آلمادیکز؟.. نجیب بك‌ده [۱] حالا جواب کوندرمدی. او، نجیب بکدر، احوال غریبه اصحابندندر. نه‌یاپسه فوق العاده گورلمز. مثلا آدمه ایکی سنه، اوچ سنه برسلام بیله گوندرمزده صکره برزمانی گلیرکه اوسلام یازمدیغی محرومه برسنه متمادیاً هرگون مکتوب یازار.

---

[*] بهاء الدين بكه اولان مكتوبلرده مذكور ابراهيم بك ، عموميتله اولكی مكتوبده ايضاح اولنان ابراهيم پاشادر.

[۱] ینه بهاء الدين بكه اولان مكتوبلرده مذكور نجيب بك ، نجيب پاشا حفيدی اولديغندن ، سامی پاشازاده نجيب بكه (برشايه) تعلق ايدرسه حاشيه ايله كوستريله‌جكدر .

بن اشته سلاء بیله یازه‌میه‌جغی زماننه تصادف ایتمشم دیمك اولور. ضرری یوق. آتی امیندر. البته بر کون مخابره‌یه باشلارز.

لکن سزه نه اولدی ؟.. سزسوزیکزده طورمه‌یی ایسترایدیکز. وعد، عندکزده قیمتلی ایدی. بزویردیکمز سوزی یرینه کتیرمزایسه‌ك اعتراض ایدردیکز [*]. شمدی نصل اولیورکه تعریض ایتمکی بزه براقیورسکز ؟..

ابراهیم بك برادرمزدن جواب آلمادم. فقط آنلری شوکدر حالنده معذور کوررم [۱]. سزك نه‌کز وار ؟.. وطنمزده اولان غوائل ذهنکزی آنکله اشتغاله حصر ایتدیریورسه‌اواندیشه‌کزه بنده مشترکم. عظمت وقایع،

[*] بهاءالدین بك خداوندکار والی معاونی ایکن ولایت مکتوبجیلکیله شرفیاب رفاقتی اولمشدم. یرلی، یابانجی، مدت عمرمده پك آز آدمه مصادف اولدم که حیات ومعاملاتنده مرحوم قدر درست ومنتظم اولسون. بهاءالدین بك فضائل ومتانت اخلاقك تمثال مشخصی ایدی. وذات نجیبنده وقار ایله نزاکتی، بری دیکرینی اکمال وتزیین ایده‌جك صورتده، جمع ایتمشدی.

[۱] ابراهیم پاشا، چرکس حسن طرفندن شهید ایدلمش اولان خارجیه ناظری راشد پشانك دامادی ایدی. (کدرلی حال) تعبیری اوصیره‌ده تحدث ایدن بووقعه‌یه اشارتدر.

ایکی برادرك حسبحالنه نیچون مانع اولسون ؟.. انسان بویله برزمانده ، بویله برزمان ایچون بحث ایتمکی دها زیاده ایسته ملی در . اوبابده حسبحال ، البتّه سکوتدن زیاده تسلّی ویرر . سز ینه وطنکزده سکز . بن ایسه غریبم . انسان وطننك مصائبندن حال غربتده دها چوق متأثر اولور . یأس سزه سکوتی ترجیح ایتدیرییورسه ، مراقده بکا خبر آلمه یی مرجح گوستریور . نه اولور ؟... بر گون اوتوروب ده بکا برقاچ سطر شیئ یازسه کز !.. انسان دوشوندیکی شیئی یازمقله اوشیئی دوشونمکدن محروم اولمش اولماز ! . . یازارکن دوشونیور دیمکدر .

شمدی سز دیرسکز که : (حامد پارسده صفاسوریور . هرأ کلنجه سی مکمّل . برده طورمش ده بندن مکتوب ایستیور ! .) . أبی بیلیکز که بنم بوراده بولدیغم شیلر حقیقةً آرادیغم شیلر دکلدر . حقیقةً آرادیغم ، سزك گبی برادرلرمك مکتوبلری در که ایکی آیدن بری بوله مادم . وجودلرمز افتراق ایتدی ایسه گوکللرمزده می برابر مفترق اولدی ؟... افکارمزده می بربرندن آیرلدی ؟ . . وطن ایچون غریب ایسه م اخوانم ایچون اجنبی می اولدم ؟.. پاریسه گلدیکم ایچون فرانسزلقمی ایتدم ؟.. نه غریب آدملر ، نه وفاسز

وياخود نه قيدسز بردارلرسڭز!... بن سزلردن ده مكتوب آلمازايسه‌م كيمدن بكله‌يم كه فامليه‌سز بر آدم ولسه‌م معاونتنه مراجعت ايده‌جك سزى بولوردم . ايشته بويله !.. سزه ونجيب بك برادرمه گوجنمدم ديه‌مم .

بورانك احوالندن نه بحث ايده‌يم ؟.. افكار عموميه عليهمزده . هر كسك دعاسى دشمنلرمزڭ سلاح شقاوتنه‌در. اوغلڭك گوزلرندن اوپرم . باقى اخوت .

١١ اغستوس ١٢٩٢ قرداشڭز

عبدالحق حامد

بهاء الدين بكه :

برادر ،

او بر مكتوبمده نه يازدم ايسه توبه‌لر اولسون ! . . نه غريب دركه اوستمنامه‌يى اكمال ايدر ايتمز بر محبّتنامه‌ كزى آلدم!.. بو دلالت ايدركه جناب حق بنم سزه بى‌وفاديدكمه قائل اولمامش . مكتوبكزه نه قدر ممنون اولدمسه او كجه يازديغم سوزلر ايچون ده اوقدر نادم دوشدم . ديديكم كبى مكتوبم سزه كج واصل اولمش ، قباحت ده بنمدر . اوجهتله شمدى ده بن استعفاى قباحت ايدرم . لكن بر طاقم وهم انكيز ستملريكز وار ، آنلرى قبول ايتمم . بر بريمزى سوديكمزى ايكيمزده بيليرز . بر طاقم شبهاته دوشمكده ايكيمزده حقسزلق ايتمش اوليورز .

زكوردلكدن سن ده شكايت ايدييورسين . اويله ايسه هم خلقه ، هم ده كنديمزه آجيه‌لم . قائمه اميدى نه قدر هوائى شى !... قائمه حجّت افلاسدر ، بروقتده سند تأمين اولماز .

ملّت مجلسنك يقيلديغنى [*] ايشتدم . تأسف اولنور كه آنك خرابى پك چوق ابنيهٔ عاليه نك منقلب انقاض اولمسنه دلالت ايدييور . ياپلديميدى كه ييقله جق ؟.. تملى قونولمش كبى ايدى . بزدن نه موفقيت بكلنلير؟.. خلع واجلاسده موفق اولديغمزه حمد ايده لم !..

پادشاهك خسته لغى ذهنه طوقنور بر شيدر . تأسف اولنور .

اوقيورم، فقط ايستديكم قدر دكل. مع مافيه استفاده دن خالى اولديغم يوقدر .

حكمتك أونده كچرديكى تهلكه يى باقيارمشيدى . بن ده اوبابده كى فكرمى بالمقابله يازدم. صوروب آكلايه بيليرسكز .

شكيب بكك سپارشى نه در؟... ابراهيم بكدن مكتوب آلمادم كه بيله يم . شكيب بك آنقره يه گيتديمى ؟.. يوقسه گيتدى ده گلديمى ؟.. [۱]

---

[*] يعنى ، ملت مجلسنى كشاد اميدى ايله اجلاس ايدلمش اولان سلطان مراد خامسك ويا زمانى زمامدارانك مشروطيتى تأسيسده تردد ايتديكنى ..

[۱] شكيب بكك پدرى ثريا پاشا اوتاريخده انقره واليسى ايدى .

مكتوبكزك تاريخى پك اسكى. نه دن او قدر كجيكمش؟..
بنم مكتوبم مختصر اولديغيچون سزده مفصّل يازمامشسكز.
باقه لم، بو مكتوبلرمك جوابى نه يولده ظهور ايده جك؟..
بن سزكله مخابره يى پك آرزو ايدييورم. ظن ايدرم كه
سزده أوشنمزسكز.

سفير پاشا [*] بر آى قدر استحمام ايتمك اوزره صولره
گيدييور. بو جمعه گونى عزيمتى مقرردر. يالكز قاله جغز،
آنى دوشونيورم.

بو راده كى فهيم بك [۱] شكيب بك اخلاقنده برذاتدر؛
لكن برنجى ايكنجى قدر چالشقان دكلدر.

نجيبه اولان مكتوبمى ويريكز. ايكيكزدن ده جواب
ايسترم. باقى الله، حافظك اولسون.

۱۱ اغستوس ۱۲۹۲ — برادرك

عبد الحق حامد

[*] اسبق باش وكيل صادق پاشا.

[۱] صدر اسبق صفوت پاشازاده فهيم بك.

بهاء الدين بکه :

قرداشم ،

گچن هفته بر عافیتنامه‌گزی آلدم . وجودجه براز بیحضور اولدیغمدن جوابنی بو دفعه‌یه تعلیق ایتمشیدم . استانبولده بر طاقم مواعد محبّتله افتراق ایتدیکم برادرلرمك ایچنده سزی دخی انجاز وعده همت ایدنلردن کوریبورم . مکتوبکز طرفنده اولان محبّت برادرانه‌یی هم تبشیر، هم ده تأکید ایدییور . مصرده مجرّباتکزدن اولان آلام اغترابیه حالنده بولنان بر آدمه بالطبع مرحمت ایده‌جککزدن شمدنصکره‌ده فرصت بولدقجه بر ایکی سطر تسلّی یازمقده تکاسل ایتمیه‌جککزی بیایرم .

آ برادر !... احوال ذاتیه‌مدن نه یازه‌یم ؟.. گلدم گله‌لی حواسمه استیلا ایدن و بلکه طونه بویندن پارسه قدر بنمله برابر گلوب، حتی یتاق اوطه‌مده بیله تجسّم نمای دهشت اولان محاربه خیالاتیله ذهنم لبالب ؛ افکارمی جمع ایدوب‌ده بر کون نه اولدیغمی بیلمدم .

بدایعدن نه کوره جکم؟.. پارس بر بدیعه دیمك دکلمی در؟..
وقتمك امراری تحصیل ایله؛ فقط باشلیجه بردرسه باشلامادم.
حمد اولسون، هیچ برقاری ایله آلش ویریشم یوق. اوزاقدن
سیر ایله اکتفا ایدیورم.

سعاوی ایله پك چوق کوریشیورم. حالنی، فکرینی
ایستدیکمدن، بکلدیکمدن اعلا بولدم. بزده زیان ایدلمسی
عادت اولان افاضلدن و پایمال حقارت ایدیلن دفینه‌لردن بری ده
سعاوی افندیدر. بش اون کونه قدر استانبوله کیدییور. ظن
ایدرم که آنی دخی کمال بك کبی، شورای دولته طیقارلر. [*]

[*] علی سعاوی افندینك کرك فضل ومعلوماتی، کرك حمیت
واستقامتی خصوصنده‌کی قناعت وروایتلر پك مختلفدر. بومکتوبیله
حسن شهادت ایدن عبدالحق حامد بکك سعاوی حقنده‌کی ایلك حسن
نظرینی محافظه ایده‌مامش اولدیغنی مکاتیب تالیه‌سی کوستردیکی کبی،
بو خصوصده یاکلمش اولدیغنی ده بالدفعات کندیسندن ایشیتدم.
ضیا پاشا، علی سعاوی افندیی هیچ سومزمش. نامق کمال بك ایسه
کندیسندن نفرت ایتدیکنی قلمیله و دائما اعلان ایدر طورردی.
بو علامه‌نك بیوك مقیاسده بر شارلاتان اولدیغنی کانی پاشا زاده
رفعت بك تشریحاتی ودلائلیله اثبات ایتمشدی. ادراك ایتدیکی زمانك
رجال و مشاهیرینی بحق طانیان ابوالضیا توفیق بك ده سعاوی
علیهنده‌کی قناعتنی هر مناسبتله اظهار ایدردی. تاریخمزده بوقدر

بندن بكلديككز تفصيلاتی قريباً سزه شفاهی اوله رق عرض ايده جكمی مأمول ايديورم. استدلالم اويله در. بو يولده استدلال ايتمك اكثريده موافق حقيقت تصادف ايدر.

پادشاه جديدی پك آلقشلاميورسكز. فقط ملت مجلسی اوله جق. سلطان نامراده قالسيدی دها امتداد ايده جكدی. طنطنه پرست اولمسی حقنده كی اخبارگزده سائر رواياته مخالفدر. بكا بالعكس خستندن و تصرفه رعايتندن بحث ايدييورلر. اماسزك يازديغكزی دها صحيح گوره جكم طبيعيدر [*]

ولوله‌لی براسم براقمش اولان بو آدمك، ماهيت ذاتيه‌سيله افعال وحركاتنك سوائق تحدثنی تماميله تعيين ايده جك خاطرات ومعلوماتك تدوين ونشر ايدلمامسی ينه تاريخمز ايچون برنقصان وبرضرردر. چونكه سعاوی، هرنه اولورسه اولسون، حيات وحادثات مليه ده برنام وبراثر براقوب كيتدی.

« حقسز شهرتلری زمان استردادايدر » ديرلر، طوغريدر. فقط وسائط استردادی اعداد ايتمكده اقتضا ايدر. سعاوی‌یی يا طوغريدن طوغری‌يه ويا قرينلری واسطه‌سيله طانيمش اولان ذواتك حالا برچوغی برحياتدر. ايستسه‌لر تاريخك بو صحيفهٔ مظلمه‌سنی تنوير ايده بيليرلر.

[*] حقيقت حالده سلطان عبدالحميد هرايكی خصلت متضاده‌يی نفسنده جمع ايتمشدی: هم طنطنه‌يی، هم پاره‌يی سوردی.

يوزغاد مسئله‌سی [*] مأمول اولنان اهمیتی کسب ایتمدی . فقط ایلریده بیویه‌جکدر صانیرم [۱] . انکلیز غزته‌لری ـ که بلغارستا مظالم مخیله‌سی اوزرینه علیهمزده تشدید لسان ایتدیلردی ـ مؤخراً روسیه‌نك منویات فاسده‌سنی آکلادقلری جهتله‌ینه لهمزده یازمغه باشلادیلر.

پارس اوراق حوادثنده گوریلان بهتانلره سفارتدن مقابله اولنان ردیه‌لرك ساده اولدیغنی بن‌ده اعتراف ایدرم . بزده نقایصمی آرارسکز ؟... فرانسزجه‌یی پك اعلا بیلیر برنصری بکمز وار [۲] . فقط نه فائده که أل دکل، آلتدر؛ یعنی یازیجی دکل ، قلمدر .

مصره کیتمکه قالقمشسکز . غریبدر که کیتمکه سبب

[*] اصلنده (یوزغاد) یازلمش ایسه‌ده (بورغاز) اوله‌جق ظن ایدرم. معمافیه اوزمانك احوال وحادثات سیاسیه‌سنی تخطره سنه مساعد اولمادیغی کبی ، ألده تفصیل وقایع ایده‌بیله‌جك اثرده بولنمادیغندن بو تصحیحده نه‌قدر مصیب ویا مخطی اولدیغم نجه معلوم دکلدر .

[۱] نصلکه بیودی ، وپك زیاده بیودی . ۹۳ اهانتنه وسیلهٔ ایقاع اتخاذ اولنان اسباب وتزویراتك بری بو اولمشدی .

[۲] فرانقو پاشا زاده نصری بك که او تاریخده پارس سفارت سنیه‌سی باش کاتبی ایدی . وبانه سفارتنده مستشار ایکن وفات ایتمشدر .

اولەرق وهمكزی گوستریيورسكز ، صكره ينه گيتمك ایستيورسكز !...

رمضاندن سزه نه ؟.. أودن چيقمغه نەلزوم وار؟..
بيلیرسكزكه بزاوروج يمك ایچون دائما سزك دولتخانه كزه گلیردك .

نجيب بك افندی يه شمدی دەسويله يكز كه آكا مكتوب يازمق نيتنده يم . فقط بونيت وقت ملاقاته قدر فعله چيقامز صانیرم .

ابراهيم بكك بنی برسلامله بيله يادايتامسی طوغروسی گوجمه گيتدی . برنجی وايكنجی مكتوبلرمه ـ حال كدرده اولديغيچون ـ جواب ويرمامكده معذور كوريرم . فقط اوچنجی يەده مقابلەايتامسی تعجبدن وبلكه تأسفدن بشقه هيچ برحسی موجب اولميور . باقی اخوت .

پنجشنبه ، ١٦ رمضان ١٢٩٣   برادرك

عبدالحق حامد

بهاءالدين بكه:

ايكى گوزم برادر ،

هله بر مكتوبكزى آله بيلدم . براز قيصه ايدى ، امّا عافيتكزى تبشير ايتديككزدن سونجمدن نه يا پەجغمى بيلمز اولدم. فقط شمدنصكره نصل مخابره ايده جكز؟.. ينه شامه كيده جكمشسكز . گوزل ، امّا بزم مكتوب سزى شامده نصل بوله جق؟.. اوجهتله بر ظرفڭ اوستنه بڭا آدرسكزى يازوب درحال گوندريڭز .

برده بوشام ابتلاسى نره دن چيقدى ؟.. وكلاى فخام افنديلرمزگبى ـ اوّلىده شام، آخرىده شام ـ قاعده سنه رعايت ، هر منظور وطن ايچون فرض اولديسه بيلمم . بوقسه شامده اضاعهٔ وجودايديشكزده برمعنا گوره ميورم.

بن سزه مكتوب يازمقده قصور ايتمدم. نجيب بكڭ اهاليله بن مسئول طوتيله جق اولورسه م ، بنم مكتوب يازمامقلغمله سزڭ مسئول اوليه جغكزى كيمسه ادعا ايده مز.

دکلمی ؟.. گرچکدن‌ده مسئولسکز . (شامده بهاءالدین بك افندی) دیه بر مکتوب یازوب یوللامقله ایصال ایده‌مامکده معذورم . هفتهٔ آتی‌یه اوزون یازارم . شاید گیتمش بولنورسه‌کز مکتوبلرمك نره‌یه ایصالی لازم کله‌جکنی مراد بکه سویله‌یکز . شمدیلك گوزلرکزدن ویکاقلرکزدن وآلنکزدن اوپه‌رك ختم کلام ایدرم. اللهه امانت اول .

۲۸ نیسان ۱۲۹٤ قرداشك

حامد

هامش :

بوراده رفقامدن بر فرید بك [*] واردرکه سزك اوراده قومشوکز عزت افندینك مخدومی‌در. سزی پك زیاده سوییور. وسلام کونه اظهار محبت ایدیور. یازمقلغمی اصرار ایتدیکندن یازدم . اوده سزك مشرب ومزاجده غایت ذکی ، مستعددر .

نجیب بکه هرنه‌قدر کوسکون‌ایسه‌م‌ده ینه لطفاً سلام‌ایدرم . ابراهیم محبت نافهیمه کذلك . دولتك صورت وفاتی بر انتحار ارذلانه‌دن عبارت‌اولدیغنی کیم انکارایدر؟.. بز، مسقوفلر ایچون عبدالحمید کبی بر حکمدار تمنی ایده‌لم . اوزمان عثمانلیلرك پرتو سلاحی پترزبورغ‌شهرینك معموره‌لرینی نخیاره‌لرکبی أریده‌جکنده شبهه قالماز . أوت ، بزأولدك . بو کون وطنمزده کوریلان حرکات حیاتیه أولمش بروجوده استیلا ایدن قوردلرك حرکاتی

[*] اعیاندن داماد شهریاری فرید پاشا .

وحیاتمزده آنلرك حیاتی نوعندندر . شمدنصکره بزم ایچون تبدیل قالب وقیافت ایتمکدن بشقه برچاره قالمادی .

دولتلی ایدرسه‌کر تبدل ،
ملت نه‌دن ایلسون تحول؟..

سؤالنی ایراده صلاحیتمز واردر . دکلمی ؟..

حامد

بهاء الدين بكه :

جوابمك جوابنه جواب

نور عينم برادر ،

۱٦ مایس ۱۲۹٤ تاریخلی بر محبتنامه‌گزی آلدم. بیان ممنونیته لزوم یوق. فقط پك مختصرایدی. بیلیرم كه بو بكا مقابله ایتمش اولمق ایچوندر. چونكه ایشكزه كلن شیلرده مقابله ایتمك اوته‌دن بری معتادگزدر. فقط بن طوتسه‌م ده اللی صحیفه‌لك بر مكتوب یوللاسه‌م آكا مقابله ایتمزسگز، مع مافیه اللی سطرلق بر مكتوب یازارسگز. وینه مثلا ، بنم بر طاقم مانعم اولسه‌ده اوچ آی قدر سزی مكتوبسز براقسه‌م، مقابلةً بكا آلتی آی سلام یازمزسگز . نجیب بك ایسه اوده بشقه درلو بر نازنین . مثلا بزم مكتوبلره جواب یازارده كوندرمیوب جیبنده حفظ ایدر، صكره وصوللرینی اشعار ایتمدیكم ایچون بكا سیتم یازار، آنی ده قرق ییلده بر یازار. مراد بكدن بنم سزه اولان مكتوبلرمی ایستر، آلیر. صكره (مرادبك

حامدكـ مكتوبلرینی بکاویرمك ایستدی‌ده آلمادم) دیر. مراد بك شاشیرر، سزاینانر ، یاخود اینانمازسکز. بن حدتلنیرم، نجیب بك گولر.

پادشاه تنبلان ابراهیم نازانه گلنجه : بندن یدی، سکز مکتوب آلدیغی حالده هیچ برینی شایستهٔ جوابمی گورمز، نه‌در بیلمم؟.. آلدیغندن بیله خبرم اولماز. برطرفدن‌ده ینه جواب ویرمامك ایچون بش، آلتی مکتوب دها بکلر .

باقی ملّاده [*] کثرت مشاغلدن طولایی ، یاخود قونسولیده‌لرك برپاره ایتمدیکنی گورمك ملالندن ناشی ، بزمله مخابره‌یی کسدی، دولت عثمانیه‌نكـ بو حالنه بن سبب اولمشم گبی ، نظر توجّهنی اوزرمدن اسقاط ایتدی. ایچکزده مراد بکدن ثباتلی یوق . اوجهتله بن‌ده آکا هرهفته مکتوب یازییورم. نه‌ایسه . آرتق شکایتی براقه‌لم .

یقینده سزه امضاسز، فلان بر کتاب [۱] گوندره‌جکم. بنمدر. بوراده [۲] طبع ایتدردم. امضاسنی حك ایتدیکم هم سزی، هم کندمی محافظه ایچوندر.

---

[*] سامی پاشا زاده باقی بك .

[۱] نسترن .

[۲] پارسده .

شامڭ هواسیله حسن امتزاج ایدیشکزه ممنون اولدم . سبب ده بوایمش که اوتوریيورسکز . بن، بوابتلامر اقدن کلیور صانیوردم. ظنّم خطا ایمش . عفو ایدرسکز.

بزم پارس اقامتی آنجق زو کوردلکدندر. یوقسه بر گون طورمیوب فرار ایدردم .

سوریه ده آدره‌سکزی ایسترم. بو آدره‌سنی صاقلامق ده موده‌می اولدی ، نه‌دندر؟.. قاچدر صوریيورم ، (صکره یازارم) بیوریورسکز. آدره‌سنی صاقلامق، یعنی سویله‌مامك عادتنی بر سزده ، برکالده ، برده بورانك نازینلرنده گوریيورم. آنلرڭکی استغنای حسن‌در ، بیلمم سزڭکیلرده نازمحبّت‌می اوله‌جق ؟..

فریده سلامکزی سویلدم . تشکر ومقابله ایدییور. حتّی دمنجك کندیسـیله سزڭ لاقردیکز اولدی . (آه ممکن اولسـه‌ده کتابتله بورایه گلسـه !. . .) دییوب طوردق . گل برادر ، شو ایشه برتشبّث ایت . فهیم بك صدراعظم زاده اولدی . آرتق بورایه گلمز صـانیرم . ایکنجی کتابتله بورایه ، آنڭ یرینه گلمکی ایستدیککز حالده سزدن دریغ ایتمزلر . بمکی بر خاطره‌در ، یازییورم .

اویله برشیٔ یاپارسه‌کز ، هم سز ممنون اولورسکز ، هم بزی ممنون ایدرسکز .

سعاوینك مجنون اولدیغی تبیّن ایتدی . فقط مجنون حمیّت ایمش ، بکا اویله گلیور .

محمود [*] ینه دوشمش ، قالقماز اولسون !..

مختار پاشانك [۱] تبدیلی غرائبدندر . خنکار خلقك أ‌لنه سلاح ویرییورده ینه کیمسه قیملدانمیور . قوس قوجه ملّت عثمانیه ایچنده سعاوینك تفرّدی هم موجب عاردر ، هم‌ده ، عثمانلیلرك الك کوتوسندن الك گوزل بر حرکت واقع اولمش دیمك اولمق حسبیله ، شایان افتخاردر .

مکتوب ملفوفه تشکّر ایدرم . غیری سوزی کسیورم . باقی اخوت .

جمعه ، ۲٦ مایس سنه ۱۲۹٤ عبدالحق حامد

[*] محمود ندیم پاشا .

[۱] غازی احمد مختار پاشا .

بهاء الدين بكه :

برادرم بکم افندم عزیزم ،

جواباً برتاریخسز مکتوبکزی آلدم . ستملرمه مقابله ایدییورسکز . ایستر آ !. بر بریمزه بویله یاستم ، یاخود تشکرلر یازملی یزکه سوز بولنمش اولسون . (سیاسیاتدن بحث ایتمیورز . چونکه بحث اولنه جق اولسه طبیعه او قدر کلال ، قابه او قدر ملال گله جك که انسان ، آغرلق باصمش آدم گبی ، اولدیغی یردن قرلامق ایسته‌یه جکده پارمغنی قملداتمغه کوجی یتمیه جك .)

سزی ابراهیملر ، نجیبلر گبی وفاسز عدایتسیدم صره سیله مکتوب گوندرمدیککز ایچون متأثر اولمازایدم . آنلرده ده بی وفا دیمکده کندمی پك حقلی گوره میورم . زیرا زمان اولیورکه بنده بو یولده وظائف محبتك ایفاسنده قصور ایدییورم . حالبوکه بو قصور ایفا ، مستند فقدان وفادکلدر . نه یه مستند اولدیغنی تعیننده ده عاجزم . (عطالت) دیسه‌م دکل ، زیرا بعض کره یوزاللی سطرلق برشی یازدیغم حالده

آن آز گوروب، بر یوزاللی سطر دهااوله بیله جك شیلر یازمغه قالقشیورم. بعض کرّه ده بالعکس. ایکی کلمه لك بر مکتوب، بر سلامنامه یازمغه موفّق اوله میورم. یازمق دکل، فامیلیامدن آلدیغم بر عافیت مکتوبنی بیله اوصانج ایله اوقیورم. وطن مصائبنك تأثیراتندن دیسه‌م ینه دکل، چونکه اوحالده علی الدوام یازمامق لازمکلیر.

ینه آدرس گوندرمدیکز. مأموریتکزلك[*] اجراسندن صکره یوله چیقه جقمشسکز. أبی یا، آبرادر!.. مأموریتکزی یازسه کز نه اولوردی؟.. نه اولوردی که بن سزك مأموریتکزه — اکر بجاایسه — یالکز بر عرض تبریك ایدردم.

سوریه ده ضیا[۱] ایله نصل گچندیکز؟.. اهالیدن نه صورتده لذتیاب اولدیکز؟.. نه یاپدیکز؟.. نه فکر پیدا

---

[*] سوریه ولایتی مکتوبجیلکی.

[۱] ضیاپاشا، سوریه والیلکیله شامه کیدرکن، بهاءالدین بکی ناعق کمال بکك توصیه سیله کاتب خصوصی اوله رق برابر کوتورمش ایدی. بهاء الدین بکك انجنا ناپذیر اولان درشتئ اخلاق ومعاملاتندن متضرر بعض منافع جویانك تسویلاتنه مقابله وپاشانزدنده کی موقعنی بوصورتله محافظه ایتمکه تنزل ایتدیکندن برمأموریت رسمیه ایله کتابت خصوصیه دن چکلمش وضیاپاشانك قونیه یه عزیمتنده برابر کیتمدیکی کبی، بالاخره سوریه مکتوبجیسی اولمشدر.

ایتدیکڭز ؟.. مصره گیتدیککڭز زمان ، بڭا اورانڭ عادتا بر تاریخنی، بر خریطه‌سنی، بلکه‌ده بر رسمنی یوللادیکڭز. حالبوکه شامدن نه محل مأموریتکڭزی، نه محل اقامتکڭزی یازدیکڭز. حتی اورایه گیتدیککڭزی بشقه‌لرندن طویدم. بو غیبوبت غریبه اثناسنده سزه مکتوب یازیشم هاتفه خطاب ایتمك قبیلندن ایدی .

باقیدن جواب آلدم، نهایت کیتمش . مأموریتی گوزل ایسه‌ده مأموریتنڭ محلی خوش دکل . او جهتله بیچاره‌نڭ حالی بڭا شدتله اثر ایتدی. أوت، سامی پاشایه دعا ایتسون . اکر باقینڭ سعاوی پیرولکی فامیلیاسنی‌ده هم نصیب ایتمك لازم کلیرسه نجیبك مصاهرتنه خلل گتیریله‌جکندن ، ظن ایدرم‌که ، سعاوی پرستلك ندامتنده باقیدن زیاده نجیب ابراز وجود ایده‌جکدر . [*]

[*] باقی بك علی سعاوی افندینڭ شهرت کمالاتنه مجاوب اولانلردن ایمش. او قدر که نامق کمال بکه بیله ترجیح ایتمك ایستمسی اوزرینه عبد الحق حامد بکله آرالرنده اوزون بر مباحثهٔ قلمیه تکون ایدر . استادك همشیره زاده‌سی ابراهیم بکه پارسدن یازدیغی ۸ کانون ثانی ۱۲۹۲ تاریخلی بر مکتوب - که (مکتوبلر)ك برنجی جلدینڭ ۲۴۷ دن ۲۴۹ ه قدر اوچ صحیفه‌سنده مندرجدر - شویله برفقره‌یی‌ده محتویدر :

مکتوبك بورایه قدرینی پارسده یازدم . بوراسنیده فرنك قلمیله ـ آنکن ـ دنیادن کویده یازییورم. بنم عالمدن بیقمش اولدیغم ایچونمیدر ، نه‌در بیلمم ، نمونهٔ عالم اولان پارس ینه بردنیا مودلیدیمك اولان اکسپوزیسیون مناسبتیله عالم عالم ایچنده عالم اولدی. بنابرین بنده برکویده برجهان اعتزاله چکلمکه مجبور اولدم. جمعه کونی پوسته‌یی (سفارتده) چیقاردقدن صکره شمندوفره بینوب فریدله برابر کویه کلیورز . تا بازار ایرتسی صباحنه قدر پارسه کیتمیورز . بازار ایرتسندن جمعه‌یه قدر کوندوزلری پارسده، کیجه‌لری‌ده کویده بولنیورز . بوکوی هم بزم مملکتك مواقع لطیفهٔ طبیعیه‌سنی آندیرر نواحی‌یی جامع، هم‌ده پارسك اطرافنده بولنان اك مدنی ، اك معمور نواحیدندر . مثلا کویك بر جهتنه برجنتلمن سوسیله کیتمك لازم کلیور. دیکر جهتنه کیجه‌لك البسه ایله کیدلسه جالب دقت اولمیه‌جق. نظرم

.... بن باقی‌بکله شمدی مخابره دکل، محاربه ایدیورم. آنك قوماندانی سعاوی، بنکی یسه کمالدر. باقه‌لم هانکی‌طرف مغلوب اوله‌جق؟.. الله ویره‌ده صربلیلر کبی هم مغلوب اولوب ، هم‌ده غالبیت ادعا ایتمسیدی !...

سعاوی وقعه‌سی اوزرینه باقی‌بکه‌ده انظار شك وشبهه توجه ایده‌رك قسطمونی ولایتی مکتوبجیلکیله پایتختدن برمدت تبعید ایدلشدی. برادری نجیب پاشا اوزمان مدیحه‌سلطان حضرتلرینه نامزد بولنیوردی. بوحادثه مصاهرته ایراث خلل ایتمامشدر .

کبی اوتوردیغم أوك پنجره‌لری دخی بو صناعی و طبیعی منظره‌لرك ایکیسنه ده نظارت ایدییور [*]. بریانده‌کی پنجره‌دن باقسه‌م بر دریای نورانی حالنده پارسی گوره‌بیلیرم. اوته‌کی پنجره‌یه گلنجه، طبیعتك صفای سکونت عظیمه‌سنه، گیجه‌نك سیر ظلمانیت شاعرپسندینه غرق اولدیغم حالده تنفس ایدییورم. آلتنده برده گول وار. اطرافی آغاجلرله محاط. بو آغاجلرك ایچنده کبرای شهرك دلنشین کوشکلری، بلبل آشیانی، گل فدانی دیمکه سزادر. گولك اورته‌سنده برده کچوك برآطه‌وار. غیرمسکون، فقط غایت منتظم، غایت لطیف. گیجه او آطه‌یه گیدوب ده کندی کندیمه — خصوصا مهتابه قارشی — وطنمی دوشونمكك نه بیوك مظهریتلر مدندردیه بیلیرم. (آطه‌یه نه‌ایله گیدییورسین؟..) دیرسه‌کز، صندال ایله. هم ده کندم کورك چکیورم [۱].

بو گون پوسته گونی اولدیغندن پارسه گیده‌جکم.

[*] عبدالحق حامد بك افندی قرق سنه‌دن بری تك گوزلك استعمال بیورررلر.

[۱] عبدالحق حامد بکك (بلده - یاخود - دیوانه‌لکلرم) عنوانلی مجموعهٔ اشعارنده،

آنکنك باغچه‌سنده، باغنده
دائمی برسحر تقرر ایدر...

بیتیله باشلایان گوزل برمنظومه‌سی واردر.

شمندوفر وقتیده گلدیكندن ختم كلام ایده‌جكم. جواباً
بر مكتوبكزی بكلرم. چوجوغكزك گوزلرندن اوپرم.
وجمله‌گزی الله‌ه امانت ایدرم. باقی اخوت.

قرداشكز جمعه، ١٤ تموز ١٢٩٤

عبدالحق حامد

بهاء الدين بكه :

برادر محترمم افندم ،

برنجی دفعه اوله‌رق محل مأموریتکزدن [*] برمکتو-
بکزی آلدم. اورایه عزیمتکزدن برقاچ گون اول استانبولدن
یازدیغکز مکتوب، مأموریتکزله رتبه‌کزه دائر معلومات
لازمه‌یی ویرمش ایدی. غیری آدرس سؤالنه حاجت
قالمامشیدی. بوبابده بیان ممنونیته نه حاجت !.. بیلیرسکز که
حصول امل مظهریتکزدن طولایی بلکه سزدن زیاده ممنون
اولمشمدر. بن یالکز تبریک ایده‌یم‌ده بشقه‌لاقیردی‌یه باقه‌لم.

مکتوبکزك جوابنی خاتمهٔ مقالاتکزدن باشلایه‌رق
اعطا ایده‌جکم. مدللی مَلِکیله[۱] گچرکن گورشمشسکزده
سزك کاغده ملفوفاً آلدیغم مکتوبنه جواب یازمدیغمی بیان
بیورمش. بن او ذات محترمه براندازه آکنده صحیفه‌لی اولمق
اوزره اون، اون بش صحیفه‌لك برمکتوب یوللامشدم که

[*] شامدن .

[۱] نامق کمال بك .

كنديسندن مقدّما آكا يقين حجمده آلديغم رسالەنك جوابى ايدى. جوابى ايدى، امادها مفصّل ايدى فقط ذات محترم، جوابنك جوابى اولەرق ايكى خطابى حاوى بر ورقپاره صاووردى. يازديغم شيلرى يارد، ياخود قبول، والحاصل نصل تلقّى ايتديكنى بيلمليم كه بيان افكارده دوام ايدەيم. دكلمى يا؟.. مع مافيه كنديسنه برقاچ كرّه مكتوب باشلادم. او كيجه باشلاديغمى ايكى كون صكره امواج اوراق ايچنده غايب و صكره باشلاديغمى اكمال ايدەمامك موفقيتسزلكنده دور تجارب ايده ايده نهايت قطع اميد ايله برخيلى زمان امرارنده مضطر اولدم. بو دفعەكى اخطارڭز اوزرينه ـ اهماله غلبه ايتديكم حالده ـ امهال ايتمم ظن ايدرم.

اكرمه، حميده [*]، سزه بوندن اقدم، نم آثارمدن اولەرق بر كتاب [۱] يوللاميشيدم. حميد تشكر يوللادى. اكرم مؤاخذه يازەجقمش. سز سكوت ايتديڭز. عجبا كتاب فصاحت خطابمى آلمديڭزمى؟...

---

[*] نورالله بك زاده حميد بك كه سلطان عبدالمجيد خانك كريمەلرندن بهيجه سلطانك زوجى ايدى. سلطان حضرتلرى ازدواجندن اون ايكى كون صوكره، دها اول مبتلى بولنديغى ورمدن وفات ايتمشدر.

[۱] نسترن.

فريد بورادهدر. سلاملرکزه تشکر ومقابله ایدر. آنکله بن غالبا بوراده حشر اولوب گیدهجکز. بر مأمورمز دها گلدی: جمیل پاشا مرحومك اوغلی رشیدبك[*]. ظن ایدرم طانیمازسکز. ینه طانیمه‌یکز.

فهیم بکك یرینه ایکنجی کاتب اولوب، گله‌جك هفته وصولنه انتظار اولنان، ذات ایسه ینه رشیدبك نامنده هیچ بیلمدیککز بریدر. (کیمدر؟..) دیرسه‌کز عالی پاشا مرحومك مخدومی رشید بکدرکه علی فؤاد بکك برادری و برادر بك افندی مرحومك قاینلری‌در [۱]. البته طانیمازسکز، دکلمی؟.. باقه‌لم گلسونلرده نه‌قماش اولدقلرینی سزه تعریف ایدرم.

الك تحفی نره‌سی؟... بزم نجیب محترمده بوراده. برادری باقی قسطمونی‌یه اعزام اولندقدن آزصکره نجیب بکك‌ده عارضهٔ وجودیه‌سندن ناشی، تبدیل هوا ضمننده، بر آوروپا سیاحتی اختیار ایتمسنه ارادهٔ افاقت عادهٔ پادشاهی

[*] صدراعظم مشهور مصطفی رشید پاشا زاده جمیل پاشا.

[۱] بهاءالدین بکك بیوك برادری صلاح‌الدین بك عالی پاشانك دامادی ایدی. تصادفات غریبه‌دن اوله‌رق عالی پاشانك بیوك مخدومی علی فؤاد بك ویرکو، یعنی دفترخاقانی امینی، کچوکی رشیدبك‌ده دفترخاقانی امانت معاونی ایکن وفات ایتمشلردی.

اصابتفرمای سنوح اولمش اولدیغندن نجیب بكده قالقوب
ایكی آی اوّل بورایه گلیر. شمدی هرگون برابرز. ویاد
عالیكزك بینمزده سبق ایتمدیكی گون یوقدر.

آنجق بن حالا كویده‌كی أوی براقامش اولدیغمدن
اخشاملری یاتمق ایچون ترك جمعیت یارانی گوزه آلمق
مجبوریت علاقه كارانه‌سنده و بنابرین گیجه‌لری من القدیم
مبتلا اولدیغم برگوزل بلا ایله همدم ابتلا وبریاندن عذاب
آموز وجدان بی‌مهر وولا اولدیغم حالده (آنیر) كوینك
عالم بدویانه‌شبانهٔ عاشقپسندانه‌سنده بولنیورم. حتی دیدیكم
بلای دلربا شوحسبحال نامه‌یی یازدیغم صره‌ده - آیاغمه‌می
طولاشمق‌ایستیور، نه‌در بیلمم؟.. - پوتنلرمی گیدیروب
قیطانلرینی‌باغلامقله‌اثبات صدق ووفاایدییور. ایشته‌شمدی‌ده

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . . چونكه

بوگون پوسته گونمز اولدیغندن پارسه‌أركن گیتمك لازم.
وبناءً علیه‌أركن گیدن - ترنی - آلملی‌یم. اوجهتله گلك،

پارسده باشلامق ویاخود ختم ایتمك اوزره بوراده شمدیلك قطع کلام ایده‌لم‌ده هم پوسته گونی مناسبتیله حکم ایجاب مصلحته اقتفا وهم‌ده . . . .
. . . . . اظهار صورت وفا ایتمش اولالم . شمدیلك
ـ اوره‌ووار ـ [*] .

جمعه ۷ تشرین‌اول ۱۲۹٤ صباحلین کویده یازلدی.

برادرك

حامد

بوندن صکره‌سی پارسدن :

بر رسمی ایستیورسکز . ایشته لفاً گوندرییورم . فقط مقابله ایتمزایسه‌کز فوق‌الحد حدت ایدرم. ورسمی گری ایسترم .

مدحت پاشا اکثراوقاتنی انکلتره‌ده گچیرردی . فقط هیچ اولمازسه بر بچق آیده بر کرّه پارسه گلیردی. بزده هر گون حضوریله تشرف ایدردك . گریده گیتمسنه مساعده ویریلنجیه‌قدر بوراده اعاظمله اختلاط ایتمامشیدی. وکلادن برقاچ کشینك ـ سواره ـ [۱] سنه دعوت اولندی ایدی.

[*] Au revoir تکرار کورشمك تمنیسنی متضمن فرانسزجه برتعبیر وداعدر .

[۱] La soirée مسامره ، اقشام دعوتی .

فقط پك معدوددر. موسیو تیئر [*] له چوق گوریشیردی.
عثمانلی اوله‌رق زوّاری پارسده موجود اولان عثمانلیلر ایدی.

---

[*] موسیو تیه‌ر Alphonse Thiers فرانسز رجال حکومتنك الك بیوکارندندر. ۱۷۹۷ سنه‌سنده مارسلیاده تولد ایده‌رك، ۱۸۷۷ ده پارس جوارنده کائن سن ژه‌رمن آن‌له‌ی قصبه‌سنده وفات ایتمشدر.

تحصیل اعدادی‌یی مسقط رأسنده اکمال و (اکس) دارلفنوننده علم حقوق شهادتنامه‌سنی استحصال ایتدکدن صوکره، یکرمی درت یاشنده پارسه کیتدی. وذکای مستثناسیله آز زمانده تحیز ایتدی.

زمانك رجال مهمهٔ سیاسیه‌سیله تأسیس مناسبت ایده‌رك فرانسه قرالی اونجی شارلك اداره‌سنه مخالف طرفه التحاق ایتمشدی. اون جلددن متشکل فرانسه انقلاب کبیری تاریخنی بو صیره‌ده ودرت سنه ظرفنده تحریر ونشر ایتدی.

لوئی فیلیپك تخت حکمداری‌یه تعودینی متعاقب موسیو تیه‌رده مناصب اقباله طوغری رهیاب صعود اولیوردی. بری بری اوزرینه، شورای دولته اعضا، مبعوث، مستشار ونهایت داخلیه ناظری اولدی. کرك اعمار مملکت، کرك تسکین فتن وفساد خصوصنده کوستردیکی فعالیت وعزم ایله موسیو تیه‌ر ذاتنه معطوف اولان اعتمادلره لایق بر دولت آدمی اولدیغنی اثبات ایدییوردی. داخلیه ناظری اولدقدن اوتوزسکز سنه صوکره فرانسه‌یی فلاکتلرك الك مدهشندن تخلیصه اوزانان بازوی همتنده‌کی اقتدار بو زماندن اعتباراً حس اولنمغه باشلامشدی.

۱۸۳۶ ده خارجیه ناظری ورئیس وکلا اولدی. بو صیره‌ده

علقولر[*] خرستاكيلر[۱] قره‌پانوسلر[۲] مجلسنی ترك ایتمزلر ایدی . ایکی گوزم جانم سوریه‌لی خلیل غانم[۳] وخیالجی

مصرمسئله‌سی حاد بردوره‌یه داخل اولیوردی . دول معظمه‌نك لهمزده‌کی اتفاقنه قارشی ، محمدعلی‌پاشانی مطالب مفرطه‌سنه نائل ایتمك ایچون فرانسه‌نك مسلحاً مداخله ایتمسنی التزام وحتی پارس شهرینی تحکیمه قیام ایتدی‌سه‌ده فرانسزلرك خصم ائتلافناپذیری

[*] وزرادن علقو پاشاکه آوروپاده برچوق سرسریانه کشت وکذارایتدکدن صوکره وفات‌ایتدی. غایت‌خائن برنمکبحرام سلطنت ایدی . عاکف پاشانك (تبصره) سنده (استغناکی کافری) دییه‌مسجّل اولان حریف ، بوخائن علقونك باباسی‌در .

استغناکی حقنده استادك بیوك‌پدری عبدالحق‌منلا حضرتلری شو بیتی انشاد ایتمشدی .

برمرتبه مردار قوقیور اوستی فناکه
معدءم بولانور کلدیکی کون استغناکی

[۱] اغنیای صرافاندن ورتبهٔ بالا رجالندن خرستاکی زوغرافوس افندی .

[۲] نارده‌شهرنده تولدایتمش ومختلف‌سفارات‌سنیه‌کتابتنده بولنمشدر. مسقطرأسی اولان نارده‌نك براین‌قونغره‌سی طرفندن یونانستانه ترك ایدلدیکی‌زمان ، یونان‌تابعیتنی قبول‌ایده‌رك دولت جدیدهٔ متبوعه‌سنك خارجیه نظارتیله دیکر بعضی نظارتلرنده بولنمش ایدی .

[۳] سوریه‌نك عربجه‌ایله متکلم اهالیٔ خرستیانیه‌سندندر . اوزمان سوریه مبعوثی ایدی . اون ، اون ایکی سنه اول وفات

بیچاره‌سی قصاب حالخراب [*] مدحت پاشاده خانکی ایدیلر. دامادی وفیق بك، مخدومی علی حیدر بك نره‌یه

اولان لورد پالمرستونك مهارت سیاسیه‌سی قارشیسنده مغلوب اوله‌رق موقع اقتداردن سقوط ایتدی.

مصر مسئله‌سنده موسیو تیه‌ر هم فرانسز ملیتپروران مفرطنك تمایلاتنه خدمت ایتمك صورتیله تحکیم مقام، همده برنجی ناپولئونك اوروپایه چکنتدیکی فرانسه‌یی ۱۸۱۵ خاطراتنك حزن وعارندن کویا تجرید ایچون مصر مسئله‌سنده قوی پنجه کوسترمکله تطمین حس انتقام ایتمك ایستدیکی کبی، هندستانك سویش وفرات وادیسی

ایتمشدر. عثمانلیلقله یالکز برعلاقهٔ منفیه‌سی اولدیغی، یعنی بو بیوك کتلهٔ سلطنتك ـ نعوذبالله ـ انحلالنه آرزوکش وساعی بولندیغی حالده احرارامت میانه‌قارشیر وهرشیئی قارشدیرر برآدم ایدی. بالاخره فرانسز تابعیتنی احراز ایده‌رك منویٔ مکتومنی ده اظهار ایتدی. عبدالحق حامد بکك استهزا وتمسخر عادتی اولمادیغی حالده خلیل غانمك اولنه (ایکی کوزم جانم) کلمه‌لرینی وضع ایتمسی بوکرانجان حریفی تا اووقتدن بحق طانیمش اولدیغنی اثبات ایدر. حالبوکه فسادخانهٔ دهره وداع ایتدیکی زمانه قدر پك چوق آدملرمز، بو قلاش حریفه آلدانمشلردی.

[*] خیال غزته‌سی صاحبی تئودور قصاب افندی‌در. زمانك جداً ذکی برآدمی ایدی. مطبوعات ملیه‌مزه خدمتی سبق ایتمشدر. آلکساندر دومانك (مونته قریستو) سنی قسماً ترجمه ایدن تئودور قصاب افندیدر. خاقان سابقك الك زیاده سومدیکی آدملردن بری ایدی.

گیدرسه برابر گیدرلر ایدی . مدحت پاشانك مجالس اکابره دوام ومدعوّیتی انکلتره‌ده کثیرالوقوع ایمش . اوراده

طریقلرینی‌ده فرانسه‌نك نفوذی آلتنده بولندیرمق املنی تعقیب ایدییوردی. وقایع، تصوراتی‌ده تحت ریاستنده‌کی هیئت نظارکبی هرج ومرج ایتدی. ویرینه مشهور (کیزو) کلدی .

بر عثمانلی ترکی حسیله دکل، بیطرف بر ناقل قاعتیله بیان ایتمکدن چکنمیزکه موسیوتیه‌رك مصر مسئله‌سنده‌کی مسلکی پك واسع مقیاسده ذی نصیب بولندیغی افعال وآثاریله مثبت اولان عقل ومنطقدن زیاده حسه وهم شخصی، هم ملی حرصه مستنددر . او، جداً بیوك، دیپلوماتك مجله افعالنده الك قاریشیق صحیفه‌نك مصر مسئله‌سی اولدیغی ادعا ایدلسه مبالغه اولماز .

فرانسه انقلاب کبیرینك مورخ نامداری، حکومته ریاستدن مخالفت موقعنه کچمشدی. ایش باشنده کوستردیکی رویت ومهارتی ایش قارشیسنده‌ده ابراز ایتدی .

لوئی فیلیپك سقوطیله اوچنجی ناپولئونك، ریاست جمهور طریقیله، فرانسه ایمپراطورلغی تختنه تسلطنی متعاقب موسیوتیه‌ر حبس وتغریب ایدلدی‌سه‌ده برمدت صوکره وطننه عودت ایتمسنه مساعده اولندیغندن حیات عمومیه‌دن تباعدله کچن سنه‌لرینی اون طقوز جلددن عبارت اولان « قونسولا وایمپراطورلق تاریخی » آدلی اثر معظمنی اتمام ایتمکه حصر ایتدی. بوکتابه ۱۸٤۰ده باشلامشدی، ۱۸۵۵ده اکمال ایتدی . اطناب وطمطراقده مبالغه‌لریله برابر الك ایی اثر تاریخیسی بودر .

۱۸٦۳ سنه‌سنده پارسدن مبعوث انتخاب اولندی. اوچنجی

قرالیچه‌دن باشلیه‌رق کافهٔ رؤسای دولتله عظمای ملت و مشاهیر اصالتله گوریشور و هریولده سرائرکاهان ناپولئونه قارشی مجادله‌یه آرتق باشلایوردی. بودساس وحریص ایمپراطورك ملتلری برلشدیرمك بولنده فرانسه‌نك یالکز نفوذونقودینی دکل، قانی‌ده اسراف ایتمسنه مخالفت ایدییور وبوندن بشقه حریت داخلیه‌یی‌ده متوالیاً ایندیرلنکده اولان ضربات مهینانه‌دن وقایه ایتمکه چالشیوردی.

ایتالیا مسئله‌سنده ایراد ایتمش اولدیغی نطق مشهور، اوزمان شناسی مرحوم طرفندن اسانمزه ترجمه ایدلشدی. « کتبخانهٔ ابوالضیا » اجزاسی میاننده انتشار ایدن « منتخبات تصویر افکار » ده بونطق قسماً مندرج وفوق العاده شایان مطالعه‌در. و،

On vaut plus par les égards que l'on observe que par ceux que l'on obtient.

جمله‌سی عادتا ضرب مثل صورتنده حافظهٔ اخلافه انتقال ایتمشدر. شناسی مرحوم « حیثیت ذاتیه مظهر حرمت اولمقده دکل، ایفای حرمت ایتمکده‌در » عباره‌سیله اوجمله‌نك روحنی اسانمزه نقل ایده‌رك یالکز بیوك برمنشی دکل، بی نظیر برمترجم اولدیغنی‌ده کوسترمشدی. « بروعد، محال اولنجه ممدوح اوله‌ماز » سوزی‌ده اونطقك اجزاسندندر.

اوزمان عالمه ولوله‌رسان اولان بوآبدهٔ بلیغهٔ سیاستك دیکر برترجمه‌سی‌ده (مجموعهٔ فنون) ایله انتشار ایتمشدی. ومترجمی‌ده، ظن ایدرم‌که، منیف پاشا مرحومدر.

ناپولئونك مساعئ خونینی ایتالیایی اوستریا اداره‌سندن

سیاسیاته کیریشور ایمش . وفیق بك دائما سزك حقكزده
ادارۂ حسن لسان ایدرطوررردی. فقط حمدی [*] واسطه‌سیله

تخییص ایله نائل اتحاد وحتی دول معظمه میانه اصعاد ایتدی.
بردولت متحده صورتنده تشکلنه موسیو تیه‌رك کمال شدتله مخالفت
ایتمك ایستمش اولدیغی ایتالیا، فرانسه‌یه اولان ایلك جزیۀ شکرانی
آلمانیا واوستریا اتفاقنه داخل اولمقله، وبواتفاق سایه‌سنده احراز
ایتمش اولدیغی موقعله استحصال ایتدیکی منافعك بدل محمدتی‌ده
حرب عمومینك انغلاقنی متعاقب سلاح اهانتنی متفقلرینه چویرمکله
ادا ایتمشدر. ایتالیانك بوحربدن صوکره وحتی بلکه بو صیره‌ده
فرانسه‌یه‌ده نه کبی ضربات خیانت حاضرلادیغنی زمان کوستره‌جك!...

عم معظمنك اثر واثرینی ، فقط بشقه برطور وطریق ایله ،
تعقیب وتقلید ایدن اوچنجی ناپوثون‌ده پایتختنی اجنبی اردوسنه
برکره دها چکنتمك ایچون نه‌قدر خطا قابل ایسه هپسنی ارتکاب
ایدییوردی . پروسیایه اعلان حرب ایتمسنه موسیو تیه‌ر ینه شدتله
مخالفت ایتمشدی. بویوزدن یالکز مستبدك غیظنه دکل، خیرومنفعتنه
چالشمق ایستدیکی وطنداشلرینك‌ده حقارتنه هدف اولدی .

آلمانیا اردولری پرسه طیانجه ، اك بیوك ، اك آغیر وظیفه
تیه‌ره ترتب ایتمشدی: اوروپانی پایتخت طولاشه‌رق قپوقپو
حمایه وصلح دیلندی‌سه‌ده هیچ بر فائده استحصال ایده‌مدی .
زواللی تیه‌ر !... تحدث ایتامسی ایچون اوقدر صرف مساعی
ایتمش اولدیغی برحرب مشئومده فرانسه‌نك دامن دشمنه‌اوزانان
ایلك یداستیمانی اولیوردی . بوکاده تحمل ایتدی . فرانقفورت

[*] صدراسبق ادهم پاشا زاده حمدی بك مرحوم .

کندیسنه گوندردیگکز مکتوبدن بحث ایتمدی . بوجهتله مکتوبکزی آلوب آلمدیغنی بیلهمم .

بنی صورییورسکز . عالممدن یوقاریده بالوسیله بحث ایتدم . دها تفصیلاته گیرشهم پك اوزون اولهجق .

معاهده‌نامه‌سنك حین امضاسنده ووطننه قبول ایتدیریلن شرائط قاهره‌قارشیسنده آغلامغه باشلایان تیه‌ره قارشی بسمارقك «بو محاربه‌ده اك بیکناه اولان فرانسز سزایکن اك اول آغلایان فرانسز ینه سز اولدیکز !. » دیمش اولدیغی مشهوردر .

تیه‌ر عزم ودرایتیله وطننك بقیة السیوفنی اجانبدن تخلیص وتطهیر ایتدیکی کبی ، هزیمتی متعاقب پارسده ظهور ایدن قومون نائرهٔ اغتشاشنی دخی خون وآتشله سوندوردی .

فرقه وحزبلر آراسنده‌کی اختلاف ، موسیو تیه‌رك مملکتنه اك زیاده خدمت ایتمکده اولدیغی برزمانده و ۱۸۷۳ سنه‌سنده موقع اقتداردن بالاختیار تباعدینی ایجاب ایتدی . صوك پارلامنتو استیضاحاتنه جواب ویررکن ، محافظهٔ جاه قیدندن تمامیله بری کورونه‌رك ، یالکز کندی مسلك ومعاملاتنی تجیل واختیار ایتمك اوزره بولندیغی عزلته شان وشرف تأمین ایتمك ایستمشدی . بو صیره‌ده سوزینی کسمك ایستین برآدمه برطوروقورانه‌ایله ویردیکی شوجواب ، اوزماندن بری عادتا برشهرت تاریخیه اکتساب ایتمشدر .

« ... خایر ، کندی نام ویادم ایچون قورقیورم . چونکه فرقه‌لرك محکمه‌سی او کنه چیقمق نیتنده دکلم . واو محکمه‌ده بولنمیه‌جغم . فقط حضور تاریخه چیقه‌جغم . وبو حضورده بولنمغه لائقم !... »

شمديلك پارسی ترك ايتمامك مجبوريتنده‌يم . عزل ايدرلرسه اوراسنی بيلمم .

صور مشاغل مأموريتكز حقنده ويرديككز معلوماته تشكر ايدرم . فقط مشغوليتكز بنی جوابسز براقمغه قدر سزی مجبور حصر وجود ايدرسه پك چوق شكاياتمه هدف وستملرمك تأثيريله دوچار اسف اوله‌جغكزی شمديدن اعلانه شتاب ايدرم ؛ يعنی عتاب ايدرم. چونكه گرك اهمال ، گرك اشتغال نتيجه‌سی اولسون ، سزی قطع اظفار سنّت سنيه‌سنك ايفاسنده اوقدر امهاله سوق ايدن بر حال درپيش خيال ايديلیرسه بزم مكتوبلرك جوابندن قطع نظر ايده‌بيله‌جككزه‌ده احتمال ويريلير . باقی صكره ديلمدن، ألمدن قورتيله‌مزسكز. ابراهيمه ايتديكم گبی سزه‌ده غضب ايدرم . ودليل اوله‌رق ،

نه قدر اولسه بنم دست اميدم كوتاه ،

يتشور دامنكی طوتمغه بركون ناكاه !.. [*]

ديرم . اوجهتله « نه‌ديه‌يم !.. » احسان جواب ايت ، تصويب ثواب ايت . باقی اخوّت ومحبّت .

اوكلين پارسده ، سفارتده يازلدی . برادريكز

عبدالحق حامد

---

[*] بيت عبدالحق حامد بكك‌در .

بهاءالدين بكه :

مكتوب يازمز مكتوبجی بك، وفاسز بها، ينه سويلير قرداشمز،

ملفوف مكتوبی ولی نعمت پاشا افندمزه [*] سز تقديم ايده جكسكز نه يه دائر ولديغنی سزه مدلليدن يازمشلردر . تقدم ايتدكدن صكره نه اراده بيوررلرسه عبدالحق حامده يازه جقسكز . اشته بو بررجای اجبار كونه در .

عبدالحق حامدی البته اونوتمامشسكزدر . كنديسيله اون ايكی سنه لك برحقوقكز [۱] واردر . برچق سنه اوله كلنجه يه قدر حتی مكاتبه ده ايدرديكز . آنجق صكره لری سزه كوندرمش اولديغی مكتوبلرك جوابلری

[*] مدحت پاشا مرحوم كه اووقت سوريه واليسی ايدی.

[۱] بوراده كی (حقوق) استعمال عوامه تبعيتله مناسبت ووداد كارانه معناسنه قوللانلمش در، (حق)ك جمعی دكل در. بناءً عليه ادات وحدتك التحاق ايتمسی غلط عد اولنه ماز ظننده يز .

کلدیکندن مخابره کسلمشیدی . اشته عبدالحق حامد اویادکاردر. پاشا افندمزه لازمکلن سوزلری سویله‌یکزده شوبی‌چاره‌یی اورایه جلب ایدیکز. قائممقاملغه‌ده راضیدر. باقی ، همیشه باقی اولکز .

۲۱ ذی‌القعده سنه ۱۲۹٦ ــــ قرداشکز

عبدالحق حامد

بهاءالدين بكه :

برادرم ایکی گوزم افندم بهاءالدینم ،

قصورم او قدر چوق قدر که تعداد ایده مم . قباحتم او درجه ده بیوکدر که معذرت قبول ایتمز . بنم ویرمش اولدیغم سببیتله برخیلی زماندنبری مخابرهٔ قلمیه مز منقطع اولمش ایدی . فقط مصاحبت وجدانیه مز باقیدر . وجدانمه مراجعت ایتدکجه بنم اونهایتسز اولان قصورمله برابر بکا وفاسز دییه میه جککه حکم ایدیورم . بن سنك حقکده نصل وفاسز اوله بیلیرم که ترجمهٔ حال شبابم برکتاب حالنه قونیله جق اولسه همان هر صحیفه سنده سنك اسمك گوریلور . بن بوندن اون ایکی ، اون اوچ سنه اوّل هیچ برشی بیلمزدم ، فقط سنی بیلیردم . معلومات ابتدائیه مك حقیقةً مستفید اولدیغم قسم اعظمی سنك الفت ومعارفه کدن عبارتدر . محبتمز اخوّت درجه سنك ده فوقنده در دیه بیلیرم . چونکه اخوّت محبتی من طرف الله پیدا اولمش خلقی وضروری بر محبّتدر . بزم محبتمز ایسه تطابق افکار

وموافقت اخلاق ایله حصوله کلمشـدر . هرنه‌حال ایسـه شـمدی بوندن بحث ایتمکی زائد کوررم . سن بنی عفو ایت‌ده بشقه لاقردی‌یه باقه‌لم .

بوندن برسنه اوّل برمکتوبکله بررسمکی آلمشیدم . مکتوبك ، نه‌یالان سویلیم !.. یانمده دکل ، فقط رسمك کوزمك اوکنده‌در . حتی برلینه‌ده برابر کیده‌جـك . صقالسز رسمك پارسی کورمش ایدی . صقاللی رسمك‌ده برلینی کوره‌جك .

باقی‌یه یازدیغك صوك مکتوبکی اوقودم ، سلامکی آلدم . سنك مکتوبجیلق پك اوزادی . سـوزکدن اویله آکلاشیلیورکه اوصانمشسین . واقعا حقك وار . بن‌سنك یرکده اولسه‌م برآرالق مأذوناً استانبوله کلیرو برمتصرفلق استحصالنه‌چالیشیرم . متصرفلق اولمازایسه ینه‌مکتوبجیلقله بشقه برولایته کیتمك هیـچ اولماز . استانبولدن تباعدی اختیار ایتدکدن ومکتوبجیلقده قالمق ایستدکدن صـکره هواجه‌ده ، موقعجه‌ده سوریه هر یردن اعلادر . بونکله برابر برکرّه بورایه کلوب وقتیله براقدیغك شـوبدویت عالمنی مدنیّت جهانـنه تحوّل ایتمش کورملیسـین . آرتق استانبولك حالی غبطهٔ آفاقه سزا اولدی ؛ جسیم جسیم کوپریلر ،

جادّه‌لر آچلدی؛ تیاترولر ، موزه‌خانه‌لر یاپلدی؛ فکرلر اضائه ، سوقاقلر تنویر اولندی ؛ گیجه ایله گوندزك ، سیاه ایله بیاضك فرقی یوق اولدی ؛ باب‌عالی ایسه برقات دهااعلا اولدی؛ قرائتخانه‌لرك، دارالفنونلرك حدّ و حسابی یوق . برآسایش ، برسعادت حال ، بر وسعت اداره‌که صورمه [*]. مملکتمزك شو حالنه تحسّرندن اولملی، آسماندن برده بر کوکب [۱] نزول ایدوب ابدی صورتده اختیارقرار ایلدی!... شمدی بن برقسمی سماوی، برقسمی اسفل سافلینده بولنان بو مملکتی نصل ترك ایدوب‌ده برلین کبی بر یخستان برودت انگیزه گیده‌جکم بیلمم .

بو گون کانون‌اولك اون‌طقوزی [۲]، جمعه‌ایرتسی‌در. نصیب اولورسه ان‌شاءالله تعالی ایکی گون صکره هوجه‌بك طریقیله روان اوله‌جغم. مکتوبمك جوابنی اورایه گوندرمکی رجا ایدرم. و بن‌ده مقابله ایده‌جکمه، حتّی سنی اوصاندیر-نجیه‌قدر یازوب چیزه‌جکمه تعهد ایلرم .

[*] ایضاح ایتمك ایستمزکه بو سطرلر اوزمانکی محرومیتلره قارشی بر استمئزاز استهزا ویا بر استهزای کریاندر .

[۱] ییلدیز سرایی .

[۲] مکتوبك نهایتنده ۲۰ کانون‌اول تاریخی محرردر .

معهود .... مسئله‌سی اعتراض وهمیسنده نه‌قدر حقسز
بولندیغکی ایسه اوزمان ویره‌جکم تفصیلاتدن آکلارسین.
شمدیلك سنی اللّهه امانت ایدرم . مخدومکك گوزلرندن
اوپرم . آتی‌یه حاضر اول . باقی محبّت واخوّت .

۲۰ کانون‌اول ۱۲۹٦ برادرك

عبدالحق حامد

بهاءالدين بكه :

برادر محترمم افندم بهاء الدينم ،

برلينه گوندرلمش بر مكتوبكزى پوتيده آلمش ايدم . ودرحال جوابنى يازوب گوندرمش ايدم . بوڭا قارشولق گلمدى . بيلمم كه او مكتوبى آلەمدكزده آنكچونمى ؟... آلەمدكسه تأسف ايدرم . زيرا قورقارم ينه حقمده وفاسزلق توهملرينه باشلارسڭز .

استانبولده باقى يه بر مكتوبڭ گلديكنى و بنى صورديغكزى ايشيتمش ايدم . بن اشته شمدى غلوسه گلدم . بوراده فامليامله برابرم . نه فائده كه فاملياملڭ قسم عظيمى ينه يانمده دگلدر .

لكن برادر ، بز سنكله آيريله لى نه قدر چوق انقلابلر اولدى !... هر انقلابه رسملرمز ، يعنى چهره لرمز بر ر آيينه در . شمدى سنڭ بنده اوچ دانه رسمڭ وار . چوجوغكله برابر دوت دانه رسمڭ وار ديه بيليرم . بونلرڭ هر برى بر دور محبتڭ يادگاريدر دگلمى ؟.. باق ، بن ده سكا رسممى گوندريورم . باق ده تغيراتى سير ايت .

آه بیلسه‌ن برادر !.. هم وطندن اوزاقده اولمق ، هم‌ده وطندن آیرلمش بر مملکتده بولنمق نه مشکل حال ایمش!.. بولندیغم مملکت‌دخی بنم گبی غریب‌الدارویاوطن جدادر [*]. بورادەکی مأموریتی بکا پوتیده‌ایکن‌ویردیلر. استانبوله گلدیگمده اوقدر استعجال عزیمت ایتدیلرکه فاملیاجه‌هپمز تداوی‌یه‌محتاج‌اولدیغمز حالده یکرمی گوندن زیاده اوتورمق قابل اوله‌مدی. سوریلور گبی برسرعتله بورایه گلدك ، دوشدك .

استانبولده باقیلر ، اکرملرله برقاچ کرّه ملاقات اولندی . عجبا هیچ براجتماعمز وارمیدی که آنده سنك افتراقکدن فریاد ایتمیه‌لم !... بز الله عشقنه بویله رؤیا اشخاصی ویارومان هەرو [۱] لری گبی هپ غائبانه‌می گوروشوب گیده‌جکز ، کاغدلر اوزلرنده‌می برلشه‌جکز ؟.. گچمشمز حزین برخیال ، حالمز اوخیاله بر جلوه‌گاه، استقبالمز ایسه‌نه‌قدر... آمانه‌قدرظلمت‌آباد!....

---

[*] آه اوت !.. برلین قونغره‌سنك یونانستانه پیشکش ایتدیکی اوکوزل تسالیانك فاجعۀ تسلیم وتسلمی اوصره‌ده وقوعه کلمشدی . شوایکی سطرك سادکی بیاننده نه قدر بیوك وناقابل‌تقلید بربلاغت صمیمیه مندمجدر !...

[۱] Héros قهرمان ، برحکایه‌نك ویا تیاترونك باشلیجه شخصی .

نجیبی استانبولده بر تصادفله گوردم. او بیچاره کیفسز ایدی . بن ده الله بیلیر نصل مشغول ایدم !.. شو تصادفه باق که آنکله دخی بوراده غیاباً گوروشمك لازم گلیور.

باقی ایله یازیشه جغمز شیلر پك معلوم ایمش گبی چوقلق مکاتبه ایتمیورز، یالکز واسطه‌لردن استخبار عافیتله اکتفا ایدیورز .

قرداش ، سن بکا براز اوراده‌کی حالکدن بحث ایتسه‌که . نه یاپیورسین ؟.. ادبیاتدن نه ایله مشغولسین؟.. راحتمیسین ، خوشمیسین ؟.. یوقسه سکا دخی کثرت مشاغل رسمیه ، بنم بوراده متحسری اولدیغم او محبوبهٔ وجدانی گوسترمیورمی ؟..

بن بوراده حسینی بر فرانسز معلّمه‌سنه گوندریورم. سن زیوری نه یاپدك ؟ .

اوراده قونسلوسلرله اختلاط ایدیورمیسین ؟.. آه بر نصیب اولمدی که شو عربستانی گورمك بکا !... اوطرفلرك عالم آبلری پك خوش اولور دگلمی ؟.. جانم بهاءالدین !... بکا براز اورانك أگلنجه‌لرندن بحث ایت. عربجه‌یی البته تماميله اوگرنمشسیندر ، اویله دگلمی ؟..

اوراده افکار عمومیه نصل ؟... مصر احوالی نصل

تلقّى اولنيور ؟... خرستيانلر فرانسه‌یه ، مسلمانلر مدنيته ترقی‌يه مائلمیدرلر، دكلمی درلر؟.. حرّيت فكری طوغمشمی؟ البتّه اورانك عرفای عالمشناسی بيوك برپادشـاهك دور عدالتنده بولنديغمزه مطّلع شيلردر . هرنه‌ايسه ، آرتق سوزی كسه‌لم . سنك واوغلكك گوزلريكزدن اوپرم . ومكتوبكه انتظار ايلرم . باقی اخوت .

۹ شباط ۱۲۹۷ برادرك

عبدالحق حامد

بهاء الدین بکه :

برادرم افندم بهاءالدینم ،

باقی منلانڭ [*] مکتوبندن چیقمه بر محبتنامه‌گی آلوب محظوظیت فوق‌العادهٔ معتاده ایله اوقودم . ۹ مایس ۱۲۹۸ تاریخلی و مختصر ایدی . غلوسدن کوندردیکم کاغدمه یازدیغڭ جوابی آلمشیدم . اوده ۶ مارت ۹۸ تاریخلی ایدی . بودفعه قباحت طالعسزلکده ، عدم اقبالده دکل . بنم کوستردیکم تکاسل واهمالده‌در . بونڭ ایچون عفوگی دیلرم . وشمدنصکره برمانع مشروعه مستند اولمدقجه شو مثللی تقصیراتده بولنمیه‌جغمی وعد ایلرم . کله‌لم جوابه :

اولکی مکتوبکده حال اغترابدن شکایت ایدیورسین . بزده اوحالده‌یز . امّا سنڭ مدّت غربت امتداد ایلدجکه ایلدی . آره‌ده صرده استانبوله گیتمك امیدی أیی برشیٔ دکل . آدم امیدینی اجرا ایده‌مزسه پك محزون اولیور .

[*] سامی پاشا زاده باقی بك .

پك چوق شيده يأس ، اميده ترجيح اولنسه لايق .
بومكتوبك منحصراً استخبار عافيتله تأمين مخابره اسبابنك
استحضارينه دائر ايدى . اشته سنى تأمين ايدرم كه مأموريتم
نامنه اوله رق ، اوّلجه يوللاديغك گبى، بكا نه وقت مكتوب
كوندررسه ڭ واصل اولور . وتعهدلى يوللارسه ڭ مقصد
دها چابق حاصل اولور. (قافيه مه اعتراض ايتمه ها !..)

ايكنجى مكتوبكده بر كيفسزلك كچيرديككى وزيورك
آره ده صره ده كيفسزلنديگنى سويليورسين. ظن ايدرم كه
استانبولله بتون بتون قطع علاقه بيورمامشسكزدر !..
(شام هواسى غربا چوجوقلرينه هيچ يراميور) ديوب ده
چوجوغى ينه او هوادن تنفسه مجبور ايتمك، طارلمه اما، براز
اغوئيستلك[*] اولمازمى؟.. كندك ده آرتق شام مكتوبجيلغنك
ايچنه... تهليه رك استانبوله عودت ايتمليسين، اوراده شانكه
لايق، آرزوكه موافق بر مأموريت بولمليسين. او حالده بزده
برسائقهٔ عودت بولمش اولورز، پريشان اولان جمعيتمز ينه
طوپلنور. لايقمى كه بر حيات اولديغمز حالده ابدى مفارقتلره
بكنزر افتراقلر چكه لم ؟... لايقمى كه بها حامدك نظرينه يالكز
برخيال ، حامدسه بهانك نزدنده بر ظلّ متقارب الزّوال

[*] Egoïste خودكام ، خودانديش .

اولسون؟.. هپ یادماضی ٔمنسی ایله می تسلیتیاب اوله جغز؟..
استحضار مستقبله هیچمی غیرت ایتمیه لم ؟... مستقبل !..
مستقبل !.. هیهات !... ینه مراقلنیورم بهاءالدین !...
بزم که ماضیمز ، رفته رفته پذیرای انطفا بر شعله دن
عبارتدر ؛ بزم که استقبالمز، درجه درجه قسوتی متزاید
برسحاب ظلمتدر ، عجبا نه جرممز وارایدی که بو ستمگاه
دورانه القا اولندق !.. ایکی آدم بربرینی سومکه اولسون
میدان بوله میور. انصاف !... ایکی گوکل بربرینه مربوط
اولور اولماز انفکاك ایدیور . عالمك هیچ برحالنی معقول
گورمیان برعقل ایله یشامقدن ایسه کاشکی مجنون اولسیدق!.
بزمی جاهلز ؟.. مشهوداتمزمی مجهول ؟... مشهوداتمز
مجهول اولدیغیچونمی جاهلز ؟... آ گلایه مدم گیتدی...
هرنه ایسه صوسه لم .

کیفسزلگك نه ایدی ؟... مأذونیتله گیتمکه عارضهٔ
وجودیه سبب اولنجه اویله مملکتدن فرار ایتمك اقتضا
ایتمزمی ؟... طوغریسی سکا خود بخود چوق سرزنشلر
ایدیورم .

نم بوراده کی حالمی صورمه. ثباتسزلق شهرتی قزاندیغم
جهتله اوشهرتی تکذیب ایچون بر قاچ آیلر دها بوراده

اوتوره‌جغم . لکن قویاً مأمول وجناب‌حقدن تمنی‌ایدرم‌که
قیشین استانبولده بولنه‌یم .

کاظم بك [*] یکیشهرده ، قومیسیونده مأموردر .
بوصباح بورایه مسافرکلدی، شودقیقه‌ده گزمگه‌چیقدی.
گلدیکی‌وقت البتّه‌سکا سلام‌سویلر. آنك‌ایچون‌اشته‌طرفندن
بالوکاله بن اورسمی ایفا ایدییورم .

زیور بکك گوزلرندن اوپرم . بکا براز احوال
خصوصیه‌کزدن خبر ویر .

کمالدن ، اکرمدن ، سزاییدن ، باقیدن صیق صیق
خبر آلیورم . سندن خبرآلمازایسه‌م، هپ برابربولندیغمز
برمجلسده سنك بولنمیشلق قدر گوگلمه سوءتأثیر ایدیور.
اشته شمدیلك بوقدر آلویرر. هرحالده صاغ ووار اول .
وهمیشه بختیار اول . باقی اخوّت ابدیه .

۷ تموز ۱۲۹۸ — برادر احقرك

عبدالحق حامد

[*] خارجیه مأمورلرندن ایدی .

بهاء الدين بكه :

نور ديده‌م افندم بهاء الدينم ،

آمان قصور ، پك چوق !... ابتدا آنى عفويتده صكره سويلشه‌لم .

۳۱ تموز ۱۲۹۸ تاريخلى مكتوبكزى وقتيله وقتنده آلمشيدم . جوابنى شمدى ويرديكمه نه ديرسين :... آه بن اغورسز ، پك تنبل اولدم بها !... لكن بيليرسين كه حسيات اخوتكارانه‌مه خلل گلمك احتمالى يوقدر . معمافيه صاقين بنم بواهمال واميالمى مقابله ايتمه . او وقت بنى پك مشكل بر موقعده بوانديرمش اولورسين .

مكتوبك ايچه اوزون ايدى قرداش . نه سويليم :... الله سنكده عمريكى اوزون ايلسون . مخابره‌مز ديديكم شرطله اولورسه وصول مكاتيب امين اولور . سنك مكتوبلرك اوزرينى فرانسزجه يازديغك حالده بكا بش ، اون كونده وصول بولور .

آمان او اويقوسزلق خسته‌لغى بنده‌ده وار !...

دوشونمسه‌م اولمیه‌جق . یاتدیغم زمان دوشـونمامکه قرار ویریورم . اوقرارك اقتضاسنجه دوشونمامگی دوشونمك بلاسنه اوغرایورم‌ده ینه اویقوم عدم کسب ایدیور .

کیملرله مخابره ایدیورسـین برادر ؟.. بن هرهفته اکرمدن ، آره‌ده کمال ایله باقیدن مکتوب آلیورم .

غزته‌لرده‌کی .... رذالتلرینی گوریورمیسین ؟...... آز قالدی بنی‌ده .... ایده‌جکدی .

سـنك نجیب نسترانیدن کاغد آلدیغك وارمی ؟.. سن استانبولده بولنمیلسین‌که اواوغلان براز کسب صلاح ایتسـون . لکن بها ، جمعیتمز نه‌قدر تارمار اولدی ، گوریورسـین !... عجبا بردهـا برلشـه‌جکمی‌یز ؟.. برلشه‌میه‌جکسه‌ك یوف او . . . . !..

خسته‌لغکدن طولایی اطبّا حقنده سویلدیگك سوزلر طوغریدر . بیلیرسین‌که برگون مولیر ، کندیسنی زیارته کلن طبیبه خدمتجیسـیله (آمان بوگون خسـته‌یم !.. بشقه برگون تشریف بیورسونلر .) اعتذارینی ایتمشدر. اطبّا اوگون نه ایسه بوگون ینه اودر . فنون طبیّه ترقی ایتمش ایسه‌ده انسانیت اطبّا گیتدکجه تدنّی ایدیور . ذاتاً

زمانه‌مزده کیمده انسانیت قالدی که تعیّشنی انسانیتك دوام امراضنده آرایان هکیملر انسان اولسون !... [*]

اوعدلیه مفتشی مرحوم رفعت بك بیچاره‌سی [۱] بنم خاله‌زاده‌م ایدی. قرابتمدن زیاده بنی تأثرده بولندیران شی، مرحوم مشارالیهك درایت ولیاقتی مسلّم ایکن ضیاعنده بر منتسب ادب وتربیت مفقود اولمسیدر . کیم بیایر، آنك یرینه هانکی هرزه‌وکیلی کوندرمشلر ؟... یازق !..

سن‌ده ، زیورده انشاءالله شمدی أییسکزدر . زیور فرانسزجه اوقیور آ !.. ها کرچك !.. غزته‌لرده کوردم ، سن رتبه آلمشسین . تبریك ایدرم . رتبه‌نك حدّ ذاتنده اهمیّتی یوغیسه‌ده سنك وجودکله بر مزیتی کورلمش اولور . بنم اعتقادم بویله‌در .

سنی استانبوله عودته‌تشویقم، بن‌ده‌بیلمم‌که، نه‌ایچون ایدی !.. بلکه سن استانبولده بولنورسه‌ن بنی‌ده بورادن تباعده ، اختیاری انفصاله تحریك ایده‌جك بر سبب

---

[*] اوزمان غلوسده ، کیم بیلیر نصل ، بر تأثرك سوقیله یازلمش اولان بوسطرلر بر انفعال سریع الزوالی افاده ایدر. یوقسه طبابت انسانیت کبی انسانیت اطبابه‌ده شاعر اعظمك بر قناعت راسخه ایله حرمتکار اولدیغی محققدر .

[۱] کوپریلی زاده عفیف بکك دامادی ایدی .

خلق اولنمش اولور مطالعه‌سیله ایدی بز بوراده قالدق.
چوزیورز . کله‌لی برسنه اولدیغی حالده عمرمك یاریسی
کچدی صانیورم . برطرفدنده گونلر اوقدر چابق کچیورکه
اوگمده‌کی « قالاندریه » نك [*] اوراقنی چویرمکه وقت
بوله‌میورم . باری اداره ایده‌بیلسه‌م . اوده یوق . هر آی
اون لیرا بورج ایدیورم . عمرلر فانی اولمسه بومشاق
ومتاعبه هیچ اهمیت ویرمزایدم . لکن معلوم آ !... بوگون
وارسه‌ق یارین یوغز . شمدی راحت ایتمز ایسه‌ك نه‌زمان
مستریح اوله‌جغز ؟.. مزارده، یلانلر، چیانلر ایچنده‌می ؟..

آز قالدی اونوده‌جقدم . . . . لك علیهمده نه قدر
ناموسه طوقنورشیلر یازدیغنی گورمشسیندر . آنك ایچون
محکمه‌ده اقامهٔ دعوی ایده‌جگم . بوڭا نه‌دیرسین ؟. کمال،
اکرم اویله توصیه ایتدیلر .

انسته بهاجغم ، بوراده سوزی کسیورم . بشقه
یازه‌جق شیٔ یوق . وارسه‌ده بنده مجال جیجوس .
قانم حسنی بکی بیلیرسین آ !.. شمدی یانمه گلدی، (کیمه
یازیورسین ؟..) سؤالنه جواباً سڭا یازدیغمی سویله‌دیکمده

[*] Le calendrier تقویم .

(بنده مخصوص اللرندن اوپرم) دیدی . چوجوقلرده اللرکدن اوپرلر .

آیاغکی اوپه‌یم بها !.. بنی آره‌ده صره‌ده یاد ومکتوبلرکله حالمه امداد ایت . باقی اخوت ابدیه .

۷ کانون ثانی ۱۲۹۸ برادرك

عبدالحق حامد

بهاء الدين بکه :

— بومبایدن —

برادر اعزّم ،

هانی سنك دوکونکده ، آقشام یمکنده بزا کرمله یان یانه اوتورمشیدق . سن آیاقده ایکیمزك اورته‌سنه کیلدکده کوله‌رك برشیٔ سویلدك . اشته او کوزل کولش شو دقیقه‌ده کوزملك او کنه کلدی‌ده سکا بومکتوبی یازیورم .

بنم استانبولده نه‌لر چکدیکمدن ، بالاخره قالقوب فامیلیامله برابر بورایه کلدیکمدن خبرك وارمی ؟.. آه استانبولده نه‌لر چکدم بن !.. اطبّا حرممه ورم دیدیلر . اشته سکا بوقدرجق سویلمك آلوییر . صکره یوله چیقدق . یوله چیقدیغمز کوندن بوکونه کلنجه قدر کورن هکیملر حرممی او خسته‌لغه ، فقط یالکز مستعد بولدیلر . و او استعدادك ازاله‌سنی قابل کوستردیلر . اشته شمدی حکیم مطلقدن امید شفا ایدیورم .

هب بومبایده‌یز . بوراسی فنا یردکل ، عادتا پك کوزل

بر مملکت. لکن مصرفمز پك چوق اولیور. استانبولده‌کی ندیم ناخاصم، مربیٔ بی اختصاصم احمد آغا کراته‌سی بمله برابر گلمکه تنزل ایتمدی که آچدیغم سفاهت قپولرینی بند ایتسون [*].

لطیفه خوش اما، سفاهت فلان دکل. هرشیٔ پك بهالی. آت، عربه آلمق مجبوریتلری، یکرمی قدر اوشاق. قلم دائره‌سی شهرده، اقامت محلی صیفیه‌ده اولمق گبی شیلر. آره‌ده ضیافت ویرمك، ضیافت اعاده ایتمك، اوك اون بش اوطه‌سنده، آزالقلرنده، بوجاقلرنده هرگیجه آیدینلق بولندیرمق، خلیفهٔ روی زمینك شهبندرلکنی عظمتلی، احتشاملی گوسترمك گبی حالات. بونلر هپ ضروری.

---

[*] احمد آغا بالاخره بومبایه کیتمشدر. بونی اوتوز سنه صوکره استاد هم محظوظ، هم متأثر برصورتده بویله حکایه ایدییوردی:

... برادرمه یازه‌یازه احمد آغایی نهایت بومبایه کتیردك. کله‌جکی زماندن خبرمز یوقدی. برکون (پونا) ده، صیفیه‌ده ایدك. بومبایه کلدیکنی احمد آغا بزه یالکز پساپورطنی کوندرمکله بیلدیردی. چولوق، چوجوق هپ سوینه‌رك همان شومندوفره قوشدق، وبرقاچ ساعت یولجیلغی اختیار ایتدکدن صوکره، احمد آغایی آله‌رق، صیفیه‌یه دوندك. اووقتدن تا لوندره‌یه کیدنجه‌یه قدر یانمدن آیرلمادی. هم بنی پك زیاده سور، هم هرحال وحرکتمه وبالخاصه پاره صرف ایدیشمه اعتراض ایدردی.

عبدالحق حامد بکك (خاطرات) نده احمد آغایه عائد اولان سطرلر بو جلدك ۲۳۳ نجی صحیفه‌سنده‌در.

سن نه یاپیورسین باقه‌لم ؟.. بن سکا شمدی اوزون اوزادی‌یه بورانك حالنی یازه‌مم. اوشه‌نیورم. سن‌ده ایسترسه‌ن بیان عافیتله اکتفا ایت. فقط عافیتکی بیانده اعتنا ایت. حرمك، چولق چوجق نه عالمده‌سکز؟.. ایی سکزیا!.. اشته بویله. باق سنك بر کولشکك تخطری بکا شو مکتوبی یازدیردی. بهاجغم، ایکی کوزم قرداشم، اللهدن دیلرم که صحت و عافیتك بردوام اولسون. همیشه‌ا کان. کول، کولشك‌ده بویله یاران جانکه عین الهام اولسون. باقی اخوت ابدیه.

۲۵ کانون‌اول ۱۲۹۹ برادر متحسرك

عبدالحق حامد

بهاء الدين بگه : [*]

برادرم ایکی گوزم ،

تسلیتنامهٔ برادرانه‌کزی آلدم. بنی اورایه دعوت، یعنی کدرمه اشتراك که قرداشجه رغبت ایدیورسین. بو گونلرده بورادن گیتمکی، محضاً برادرمك یاننده بولنمق و بر برمزی یالکز براقمامق ایچون اختیار ایده‌مم. کدردن، دیدیکك گبی، فائده اوله‌مامق بدیهی ایسه‌ده ، کدرایتمکدن کندینی منع ایده‌مامك‌ده طبیعی‌در. شمدی بن سکا رجا ایدرم‌که بنم بو حال پر ملالم ایچون صاقین کدرایتمیه‌سین. یقین ، اوزاق الله ملاقات مقدر ایتدی‌سه سنکله گوریشور، قوکشور، دردلشورز قرداشم .

جمعه ، ۲٤ نیسان ۱۸۸٥ برادرك

عبدالحق حامد

---

[*] بومکتوب قورشون قلمله ، بیروتدن شامه یازلمشدر .

بهاءالدين بكه:

۱ حزیران افرنجی ۱۸۸۵

برادرم افندم بهاء الدینم ،

اخیراً آلدیغم ایکنجی اخوتنامه‌که جواب اوله‌رق شامه گیتمك ایستردم. لکن آدمك ایستدیکی‌دائما حاصل اولورمی؟.. اشته بن بوگون هیچ ایستمدیکم برصورتده استانبوله گیدیورم. امید دورادورم ایلولده بومبایه گیتمك اوزره ینه بورایه گلمکدر . باقه‌لم هر ایستدیکنی یاپان جناب‌الله نه‌یاپار!... اشته اوزمان، یاخود صاغ اولورسه‌ق بر بشقه زمان گوروشورز . شمدیلك سنی بتون فامیلیاك اعضاسیله برابر جناب حقّه امانت ایدرم قرداشم .

برادرك

عبدالحق حامد

بهاء الدین بکه :

برادر عزیزم ، دوست قدیمم بهاء الدین ،

مکتوب ظهوراتاسلوبکنی آلدم. سودی افندی یه [*] اولان مکتوبکنی ده ویردم. بو آلش ویرش بنم پك خوشمه گیتدی . تشکرلر ایدرم .

أوت، بزم لوندره اقامتی برازاوزون سوردی . صانکه استانبولده ، یاخود بشقه یرده بولنسه‌م بر برمزدن دها زیاده می استفاده ایده جکدك ؟... بو بزم افتراقلر ،

هر جمعیت دلهاست پریشانی ما [۱]

قبیلندن ده دکل. ماضی یی تخیّل ایله استقبال ایچون اللهه توکّل ایتمه‌دن بشقه چاره یوق .

---

[*] مشاهیر رجال مالیه‌دن (دفتر مقتصد) مؤلفی سلیمان سودی افندی مرحوم .

[۱] جنتمکان سلطان سلیم خان اول حضرتلرینك غزل مشهورندندر . ومصراع اولی ،

در سفر گشتن واین بی سروسامانی ما

در .

نه دييه‌جكدم ؟.. أوت ، اوغلم بورا‌ده ، مكتبده ، قزم‌ده استانبولده ، مكتبده . سن عائله‌كله برابرسين ، بختيارسين . بن عائله‌سزم ، فقط غائله‌سزدكلم . صحتم رخنه‌دار اولدی . آندن طولانی اوروپادن بر درلو استفاده نصيب اولميور . اوصاندم ، بيقدم .

سودی افندی ايله سنك دوكونده بولنمشسز . ليكن ايكيمزده بر برمزی خاطرلايه‌ميورز .

أوت ، براد، طاغلدق ، طاغلدق . نجيب ، عاشقلردن بشقه هركسه اوزاق كورينان بغدادده ييللاندی [*] . ابراهيم ، عالم‌بالاده [1] بولنيور . كمال عرش اعلايه چيقدی .

---

[*] نجيب‌بك جداعلاسی نجيب‌پاشا مرحومدن منتقل بعض املاك واراضيده‌كی حقوقی استيفا ايچون وبرقاچ آی اقامت ايتمك نيتيله بغداده كيدەرك ، فقط اون‌ايكی‌سنه اوراده قالمش وبالاخره مكتوبجی‌ده اولمشدی . مشاهير متصوفيندن برينه نسبت اولنان (بولورسه‌ق ايثار ايدرز ، بولمازسه‌ق شكرايدرز) قولنی نجيب بك افندی ، هريرده اولديغی كبی ، بغداده‌ده شعاراتخاذايده‌رك ، موروث ومكتسب ، ألنه كچن هرپاره‌يی بذل ايله اسمنی حركاتنه صفت ايدنمشدر . اورانك نعمديدكان يارانيله فقراسی حالا نجيب بكك مناقبنی حكايه ايدرلر . و (برمكيلردن اولسه‌يدی ، ابدال وسماحتده دها بيوك نام براقيردی) ديرلر .

[1] ابراهيم پاشا اوصيره‌ده خارجيه تشريفاتجيلغيله مابين همايونده بولنيوردی .

سن اوراده ، بن بوراده مختفی . باقینك حالی ایسه برسر
مجهول وخفی !...

دها نه دییه جکدم ؟.. آره صره خبرلشسه‌ك نه خوش
اولوردی . أولمش فکرمك فوسفوری قیلاندن اولان
بومکتوبمی بیلمم نصل تلقی ایده جکسین ؟...

اکرمك طرابلس سیاحتنه بالواسطه مطلع اولمشیدم .
الله خیرلیسیله عودتنی مقدّر ایتسون [*] . او بنی چوقدن
بری وفات ایتمش ظن ایدیورایسه‌ده ، بن آنك حیاتنه دعا
ایله مشغولم .

اشته بویله برادر ، آرتق سوزی کسه جکم . همیشه
وار و بختیار اول آمین .

۲ شباط ۱۳۰۶ برادر متحسرك

عبدالحق حامد

[*] رجائی زاده محمود اکرم بك شورای دولت اعضاسندن
ایکن ۱۳۰۶ سنه‌رومیه‌سنده محلندن وقوعبولان بعض اخبارات
ومشتکیاتی تحقیقه مأمور هیئتله برلکده طرابلس غربه عزیمت
واتمام وظیفه ایله عودت ایتمشدی .

بهاء الدين بكه :

نورعینم محترم برادرم افندم ،

مأموریت جدیده‌می [*] تبریکه مصروف اولان همّت وعنایت برادرانه‌گزدن طولانی عرض شکران ومفخرت ایدرم . ویقینده سزلڭده معاونلکدن والیلکه ارتقا ایتدیککزی گورمکی عون باری والطاف شهریاریدن بکلر ودیلرم .

استانبوله گلدیککزی ونره‌یه ایندیککزی بیلسیدم البتّه زیارتده قصور ایتمزدم . صاغلق اولسون . صاغلق اولنجه نیجه طاغلقلرڭ باغلق اولدیغی گوریلور .

دون سلیمان سودی افندی‌یی گوردم ، سزه بر کاغد یازه‌جغمی سویلدم . بنمله برابر اوده گوزلرگزدن اوپیور . باقی اخوت .

یوم عید ، ۱۰ ذی الحجه ۱۳۱۲ برادرحسرتزده‌کز

عبدالحق حامد

---

[*] لاهی سفارتی

بهاءالدين بكه :

نورعينم برادر عزيزم افندم بهاءالدين ،

لطفنامهٔ برادرانه‌كه درحال جواب تقديمنده قصور ايتديكمدن طولايي عفوكزي تمني ايدرم . بوكا كثرت مشاغلدن بشقه سبب اوله‌ميه‌جغني بيانه حاجت كوره‌مم .

صاغرلق كيفيتنك كولنج طرفني نجيب‌بك برادرمزه حواله ايله‌كندم شايان تأسف اولان جهتيله متأثراولدم . مملكتمزده ايشيدلمسي ناخوش پك چوق سوزلر دوران ايتديكندن آنلري ايشيتمامك ايچون انسان آراده صاغر اولمغي تمنّي ايدرسه‌ده بوبرمدت صكره ينه اعادهٔ عافيت ايتمك وخوش سوزلر ايشتمك شرطيله‌در . بوخصوصده غايت حاذق بر طبيب ايله استشاره ايتدم . اوّل امرده آدرسني كوندرديككز حريفك برشارلاتاندن بشقه برشي اولمديغني سويلدي‌كه اوحالك قوقوسني غزته‌ده‌كي اعلاني اوقوركن طويمش‌اولديغكي كندكزده يازيورسين. ديديكم طبيب بوراده [*] بر چوق قولاق حكيملري موجود

[*] بروكسلده .

اولدیغنی وفقط ویانەدە دها ماهرلری بولندیغنی وحالبوکه
هکیم نەقدر ماهر وحکیم اولسه بوراحتسزلغه اوزاقدن
چارەساز اولمسی قابل اولەمیەجغنی وبونك ایچون سنەنك
زیورلەبرابر اوروپایه سیاحته چیقەرق بزلری ممنون ایتمکك
اقتضا ایدەجکنی وامر تداوی یه بوموسمدە مباشرت جائز
اولەمیەجغندن ایلك بهاردە ایجابنە باقامق مناسب ومؤثر
اولەجغنی وبونکله برابر استانبولدە دخی ماهر قولاق اطباسی
موجود ایدوکنی وشوقدر وارکه بورادەکی متخصصلرك
اسملرینی بیلمك لازم گلورسه درحال لیستەسنی ویرەجکنی
بیان ایتدی [*]. شمدی بو آدمك شو بیاناتنی بزم اقربامزدن
بیك باشی محی الدین بکە [۱] سویلیەرك آنکله برمذاکرەدە
بولنمقلغکی رجا ایدرم. کندیسی قولاق هکیمیدر. وپك
ماهردر. اقامتکاهنی مجلس مالیەدەکی نسیب بکدن صوروب
اوکرنمك قابلدر. قولاق خستەلغنك صور جدیدۀ تداویسی
حقندە آندن معلومات مکمله دخی آلنەبیلور.

---

[*] مجله صورتده یازلمش اولدیغی آکلاشیلمقده اولان بومکتوبك شوفقرەسی عیناً استنساخ ایدلدی.

[۱] حکیم باشی زاده محی الدین بك.

مكتوبكڭ ماضی يه عائد فقراتی، هيچ بر وقتده او بويه ميان خاطرات حزينه نك برر نائم سيّار كبی منظرۀ خيالمدن مرورينه سبب اولدی. بونلر مزاردن چيقمش طيفلرده بكزيورلر !...

نجيب بك تأهل ماده سنده نه قدرده اصابت ايتمش !.. حالات وحادثات عالمه رغماً يابله جق شیٔ اودر . جنتده حورلرله اجرای سورلر ايدلمك مظهريتنه بلكه اجدادمز مالك اولمشلردر. بز وااسفا كه او شهراه اميده سالك اوله ميورز. نجيب بگڭ بو ازدواجنی و آكا دلالت ايدن عرفان رندانه سنی تبريك ايدرم . پك ممنون اولدم [*] .

استاد مكرّم اكرم ده اوسمت يكانۀ تسلّی يه سلوك ايتمش. اكر كوريشيور ايسه كز آنكده أللرندن اوپه رك بوموفقيتنی تبريك ودوام بختياريسنی تمنّی ايتديكمی لطفاً كنديسنه تبليغ بيور قرداشم .

باقی ، نه امرڭ وارسه همان ياز. وآنی انفاذ ايله افتخار ايده جكمدن ده امين اول ايكی كوزم .

آه شطرنج آه !... بوراده بنی مغلوب ايده بيله جك آدم

[*] مع مافيه نجيب بك افندی تأهل ايتامشدر .

يوق . بركرّه اورايه گلورسه‌م گوررسگز، هپگزه اخراج سنك ايدرم !. [*]

۱۱ كانون‌ثانى ۱۹۰۸ — برادر متحسرك

عبدالحق حامد

[*] عبدالحق حامدبك كبى بهاءالدين بكك‌ده سطرنجه ، ابتلا درجه‌سنده ، مراقى‌واردى . عبدالحق حامد بك الك كوزل اثرينى الك حق‌ناشناسانه‌تنقيدايدنلره قارشى لاقيدطوورركن، سطرنجده‌كى برمنصوبه‌سنه‌اعتراض ايدلمكدن‌متأثر وبونده‌كى‌مهارتنك‌تقديروثنا اولنمسندن ، مثلا (فينتن) ه ، (طارق) ه يازيله‌جق‌برتقريض اطراكارانه‌دن زياده ، مفتخر اولورلر .

بهاء الدين بكه :

نورعینم ،

بیلمم مجله‌یه تصادف ، یوقسه عتهم تضاعف ایتد-
یکنبدنمیدر ، نه‌در ؟.. هدیهٔ برادرانه‌ك اولان رسمك
ایچون بوندن اوّلکی عریضه‌مده تشکر ایتمکی اونوتدم.
شمدی خاطرمه گلدی. اگر اونوتمزسه‌م بن‌ده بومکتوبمه
بررسم لفّ ایتمك صورتیله حسیات شکرانیه‌می تصویر
ایده‌جکم . بو پریشانیٔ افکار ، یرسزلکدن ، یاخود
بر چوق یرلرم اولمقله برابر ، آنلرك هانکیسنده قرار
ایتمك لازم گله‌جکنی بیله‌مامکدن نشأت ایدیوردیه‌بیلیرم.
هرحالده قصورمك عفوینی رجا ایدرم . سنك بنده‌مواسم
مختلفهٔ حیاتده آلنمش‌ده ویرلمش برقاچ رسمك اولدیغیچون
آنلری هپ برآره‌یه قویوب تطبیقات عمیقه‌ده بولنمش
اوله‌جغمی وکذلك کندمك‌ده نه‌حاله گلدیکمك تعریف
وترسیمنی بونلر میانده بوله‌جغمی البتّه تخمین ایدرسین.
نه دیه‌یم برادر !. انشاءالله گونك برنده نصیب اولورده.

بر برمزی آق صقاللی‌ده گورورز . انسانك نفسنده واخوان واو داسنده گورمك ایستدیکی رنکلرك الك پارلاغی اواولسه گرگدر . هر نه‌قدر ،

گیتمشدر بیاض ، امّا اوعین رنك ماتمدر

مصراعنی‌ده خاطره گتوررایسه‌ده .

صکره بنم برونده اوغرادیغم سیاهی بخت آیامنده سنك بکا سوریه‌دن یازدیغك ،

بو بر گیدیش که آنك احتمال عودتی یوق !...

مصراعی درخاطر ایدیلور ایسه اولکی سوزك تعریف ایتدیکی کسوهٔ کفن نمایه ممنوناً عرض تسلیمیت ایتمك لازم گلور .

باقی امرکی رجا وعمرکه دعا ایدرم قرداشم افندم .

۱۹ کانون ثانی ۱۹۰۸ متحسر برادرك

حامد

بهاء الدين بكه :

برادر محترم نورعینم افندم حضرتلری ،

مأموریت جدیده‌می [*] تبریك ایچون لطف ایتدیگڭ تلغرافنامه‌دن طولایی بیان شکران و منتداری ایدر وبو مناسبتله استانبوله كله‌رك ناصیۀ نجابت واخوتگی تقبیله موفق اولمغی جناب حقدن نیاز و تمنی ایلمکده اولدیغمڭ عرضنه مسارعت ایلرم .

باقی همیشه جملةً صاغ و وار وبختیار اولاسکز افندم .

۲۷ مارت ۱۹۰۸ — متحسرلرکدن

عبد الحق حامد

---

[*] مادرید سفارت سنیه‌سی‌که ـ طارق بن زیاد ـ مبدع بی‌نظیری اورایه کیتمه‌دن بروکسله تحویل مأموریت بیورمشدی .

رفیق بکه دائر :

مکتوبلرك برنجی جلدنده‌کی مقاله‌یی نشر ایتدکدن صوکره رفیق بك مرحومه عائد پك آز معلوماته دسترس اوله‌بیلدك. اسمنك (مصطفی رفیق) اولدیغنی رفقای کرامدن ابن الامین محمود کمال بك افندی سویلدیلر. بوندن بشقه ابو الضیا توفیق بك مرحومك (یکی عثمانلیلر تاریخی) نده رفیق بکه عائد اولان شو سطرلرده بالاخره مصادف نظر اولمشدر :

... عالی پاشانك ایچنده طوغوب بیودیکی محیط ایله عهد شبابنده آلدیغی تربیهٔ علمیه وغربیه یکدیکریله قابل مقایسه دکلدر. چونکه کندیسی سرای همایوندن باغچه قپوسی قپوجیلغنه چراغ اولدقدن صکره مصرچارشوسنده عطارلغه سلوك ایتمش علی آغا اسمنده برینك اوغلی اولدیغندن، مسقط رأسی اولان مرجان محله‌سنده‌کی یعقوب آغا مکتبنده اوزمانك اصولنجه ختم قرآنی متعاقب بایزید جامعنده صرف ونحو عربی تحصیل ایتمش وبو صورتله ذهننده اویانمش اولان هوس معرفت الجاسیله سلطان احمد جامعنده دخی اواخر عمرینه یتشمش اولدیغمز مشهور خواجه مجید افندیدن فارسی دخی تعلم ایلدیکندن ۱۲٤٥ ده اون بش یاشنده ایکن دیوان قلمنه کیره‌بیلمکه اظهار لیاقت ایلمشدر. اوزمانه قدر امین

افندی تسمیه اولنان بوذات، دیوان قلمنك الیوم مراعات ایدیلان مخصوصاتندن اولدیغی اوزره (عالی) مخلصنی آلمشدر . برایکی سنه اوقلمده وآنك مهمه سنده بولندقدن صکره ۱۲۴۸ ایله ٤۹ آره سنده ترجمه اوطه سنه نقل ایتمش واوراده ایکن باب عالی ترجمه قلمی خلفاسی ایچون خارجیه دائره سی کتابخانه سنده فرانسزجه تدریسنه مأمور بولنمش اولان (ژورژ ساردو) دن - که فرانسه اقادهمیسی اعضاسندن وادبای بنامدن متوفی ویقتوریه ن ساردونك پدریدر - برسنه علی التوالی، بروزرش مفرطله، فرانسزجه یی تحصیل ایتدکدن صکره ، ۵۱ده بیوك ایلچیلکله پارس سفارتنه مأمور اولان رشید پاشا مرحوم ، مومی الیه ساردونك دلالتیله عالی افندی یی برلکده پارسه کوتورهرك ، اکمال تحصیل ایچون (لیسه سن بارب) ه قویمشدر . ایشته عالی پاشانك یوم وفاتنه قدر ثابت وصادق قالدیغی مسلك سیاسیسی ، بومکتبده آلدیغی تربیه نتیجه سیدر . چونکه لیسه سن بارب ، پاپاسلر طرفندن کشاد واداره ایدیلان مکتبلردن اولدیغندن، تدریسات وتلقیناتی بالطبع افکار احرارانه یی افنا ایله حب استبدادی القا ایده جك حالاته مصروف بولنمق لازمکلوردی .

احتمالکه فطرةً دخی اویوله میلانی بولنمش اولسونده بو القاآت، اومیل فطری یی ایقاظ وتقویه ایتمش اولسون. هرنه صورتله ایسه ، عالی پاشانك دماغی اوراده زهرلنمش واستعداد ذاتیسنه بوزهرك بیوك برتأثیری اولمشدر .

باخصوص فکر سربستانه یه میلانی ایشیدوب کوردیکی کنجلرك خصم الدی ایدی . مذاهب اوطه سی خلفاسندن رفیق بك - که زمانتك سعدالله بك [*] وکمال بك کبی اذکیاسندن معدود وترجمان

[*] سعدالله پاشا .

احوال غزته‌سنده محرر ایدی ـ منحصراً نشر ایتدیکی (مرآت) نامنده‌کی رساله‌ٔ موقوته حقنده منیف افندینك [*] مجموعهٔ فنونه درج ایلدیکی برفقره‌یه مرآتده ویردیکی جواب ، کندوسنك افکار سربستی اصحابندن بولندیغنه دلالت ایده‌جك مرتبه‌ده احرارانه یازلمش ، یعنی تربیهٔ‌رسمیه عداولنان لسان مسکینانه‌دن عاری بولنمش اولمسی عالی پاشانك جانی صیقدیغندن مجموعهٔ‌فنونه ترضیه ویرمسنی وویرمدیکی‌حالده رساله‌سنی قپامش عد ایتمسنی ، مذاهب مدیری وساطتیله کندوسنه امر ایتمش ایدی. رفیق‌بك ایسه ، مشرب آزادیسنی هیچ برسبب‌وصورتله مسکنت‌آمرانه‌یه تحویل ایده‌میان سرآزادکان فطرتدن‌اولدیغندن یدنجی‌نسخه‌سنده مرآتی کسر وافنایی ذلیلانه ارتکاب ترضیه‌یه ترجیح ایده‌رك حیثیت احرارانه‌سنی اعلا ایتمشیدی .

عالی‌پاشا، هیچ‌سومدیکی وسائط نشریه‌دن برینك بووجهله اورته‌دن قالقمش اولمسنه ممنون اولق لازم کلورکن معیتنده بولنان عادی برقلم‌کاتبنك امرینه امتثال ایتامسندن متحصل‌غضبنی بردرلو ینه‌مامش واوکونلرده مذاهب اوطه‌سنجه محلول اولان برمعاشك کتبه‌یه تقسیمنی ناطق ، اصولاً مدیر طرفندن تنظیم وتقدیم قلنان دفترده رفیق بك مرحومه ضم ایدیلان یتمش بش غروشی قلمیله‌چیزه‌رك حذاسنه سرخله (امکدار اولان اوطه‌جی ابراهیم آغایه‌ویرلمسی موافق‌معدلتدر) عباره‌سنی‌یازمقله ، کویا که غیظنی تسکین ایلمشدر .

---

[*] منیف پاشا .

علی سعاوی یه دائر :

علی سعاوی افندی حقنده بو جلدك ۲٤٥ و ۲٤٦ نجی صحیفه‌لرینه متن و حاشیه اوله‌رق برقاچ سطر درج اولنمشدی. عبدالحق حامد بکك ۱٤ تشرین اول ۱۲۹٤ تاریخلی بر مکتوبنه جواباً نامق کمال بك طرفندن یازیلان تاریخی نامقید بر نامهٔ مفصلك سعاوی یه عائد فقراتی عیناً نقل اولنور :

. . . . . . سعاوی هیچ ده سنك تخمینك کبی آدم دکل ایدی. برچهره نمایشنه آلدانمشسك . هرکیم نه دیرسه دیسون، ایکی سنه ارقداشلق ایتدم. اوآدم اویله « برازغرضکار، برازده مغلوب امل . . . . » دکل ، دنیاده مثلی کورلمدك برشارلاتان ایدی. بن قولایلقله هر شیئه آلدانمم . اویله ایکن بکا کندینی - طوغری عربجه‌دن بشقه برلسانده برصحیفه اوقویه‌مز ایکن - یدی ، سکز لسان بیلور صورتنده کوستردی . اوقدر جاهل ، جهالتیله برابر اوقدرده مغرور ایدی که ترکجه اوچ سطر برشی یازسه مسخرهٔ عالم اولوردی. دها اوروپادن کلمه‌دن اول کندینی دعوت ایتدیرمك ایچون اصول مشورت علیهنه یازدیغی بندلر (وقت) غزته‌سنده قولاقلرینی صاللایوب طوریبور. آمان اللهی سورسه‌ك ، سنك ده ذاتاً حربنی التزام ایتدیکك یوق یا !.. آزقالدی (اذکروا موتاکم بالخیر) امرندن بتون بتون خارجه چیقه‌جقدم ده عقلمه کلنی سویلیه‌جکدم. براقه‌لم، اوقبیلدن اولانلرك قولندن، فعلندن، وضعندن، طورندن، ذکرندن، فکرندن هیچ بروقت ، هیچ بردرلو خیر متصور دکلدر !...

تشکر

کرك نشر اولنان ایکی جلدده مندرج بولنان، کرك بعدما نشر اولنه‌جق جلدلره درج ایدیله‌جك اولان مکتوبلرك مهم برقسمنی استاد اکرمك فرزند معارفمندی رجائی زاده ارجمند بك افندی اعطا ایتدیکی کبی، پدرینك جداً قیمتدار اولان اوراق متروکه‌سندن استفاده ایتمه‌مزه‌ده مساعده ایتمش اولدقلرندن کندیلرینه علناً تشکّر ایتمکی وجائب حقشناسیدن عد ایدرز .

بو جلدده اسملری صراحةً ویا ضمناً مذکور اولانلر:

پ

ت

ث

ج

چ

ح

خ

ز

ژ

س

غ

ف

ق

ك

ل

م

ن

و

هـ

ی

ایکنجی جلدك فهرستی :

صحیفه

آثار مفیده کتبخانه‌سی

آثار مفیده منسوب اولدقلری ملتك سامان عرفاننی احتوا ایدن بر خزینه‌در . بونلرك ضیاعی، حیات امتده تضمینی ناقابل ضررلر ایقاع ایدر . بر طرفدن متوالی ومستولی حریقلر ، دیکر طرفدن قدرشناسان اجانبك بذل ایتدیکی نقود قارشیسنده اراده‌لری صارصلان ومغلوب اولان اصحاب ویاحفّاظ کتبمزك لاقیدیٔ وجدانسوزی یادکار اسلافك بر قسمنی کتبخانهٔ فنایه ، بر قسمنی‌ده اوروپا وآمریقایه طاشیمقده‌در . اویله بر حالده‌که کونك برنده خزائن عرفانمزك بسبتون بوشانمسندن قورقولور!...

کتب غیر مطبوعه‌مزك حال ومقدّراتی بو . مطبوع اولانلرینه کلنجه : بونلر میاننده، مثلا، مطبعهٔ عامره ایله مصر بولاق مطبعه‌سنك وقتیله فوق‌العاده التزام دقت واعتنا ایده‌رك طبع وتمثیل ایتمش اولدیغی کتابلردن بر

خوغنك و اك قیمتلی و دکرلیلرینك نسخ موجوده‌سی آزاله آزاله تدارکی کسب عسرت و، ینه مثلا، برقاچ سنه اول یکرمی، اوتوز غروشله ممکن‌التدارك اولان بر ندیم دیوانی بوکون یوز اللی، ایکی یوز غروش راده‌سنه ترفیع قیئات ایتمشدر.

مطبعهٔ عامره و مصر مطبعه‌سیله مطابع و طبّاع سائره‌نك الی‌الابد حافظه آرای شکران اوله‌جق صورتده خدمت ایتمش اولمقله برابر، انتخاب آثار خصوصنده دائما اصابت ایده‌مامش اولدقلرینی آثار مطبوعه کوستریبور. مثلا شیخ‌الاسلام یحیی افندی کبی لسان وادبیاتمزده اساتیذ معدوده‌دن اولان برذاتك دیوانی اهمال اولنه‌رق، سنبلزاده وهبی و عینی دیوانلری کبی قیمت تالیه‌یی حائز اثرلر باصلمشدر. استانبول لهجهٔ بیانك شعرمزده استاد اولی اولان باقی نك دیوانی بیله بو اهمالدن قورتوله‌مادی. آلتمش، یتمش سنه اول طاش باصمه‌سیله وغایت نامطبوع صورتده طبع وتمثیل اولنان مجموعهٔ اشعاری ـ که بوکون نایاب ویا کمیابدر ـ بیوك مطبعه‌لرمزك تفریق وانتخاب آثارده‌کی لاقیدیسنی کوستررر.

اساسده‌کی بو اطرادسزلق اشکالده‌ده مشهود اولور :
مثلا شاعر اعظم عبدالحق حامد بکك شمدی‌یه قدر انتشار ایتمش اولان یکرمی‌بی متجاوز اثرلری مختلف کاغدلر اوزرینه ، مختلف شکل وقطعه‌ده باصلدیغندن بونلردن اوچ، درت دانه‌سنی بر یرده جمع وتجلید ایتمك قابل دکلدر . اساسندن پریشان قالمغه محکوم اولان آثار مطبوعه‌نك کتبخانه‌لرده نه قدر مدت پایدار اوله‌بیله‌جکی ایسه معلوم !.

معارف ناظری شکری بك افندی آثار قدیمه‌یی ، متوالیاً تهدید ایتمکده اولان آفات ضیاعدن ومؤلفین جدیده‌یی ده طبع آثارده متمادیاً مصادف اولمقده بولندقلری مشکلات و ترددن وقایه وتخلیص مقصدیله (آثار مفیده کتبخانه‌سی) هیئتنی تشکیل وبو هیئتك ریاستنی بالذات درعهده ایده‌رك وسائط موفقیتی احضار صورتیله وظیفه‌سنك امر ایفاسنی تسهیل بیورمشلردر. کرك بو کتاب، کرك بوندن بویله ساحهٔ انتشاره چیقه‌جق آثار ، مساعیٔ واقعه‌نك درجاتنی کوسترر .

هر تشبثك بدایتنده بر چوق نواقص بولنمق غیر منکردر . (آثار مفیده کتبخانه‌سی) هیئتی آرزو اولنان مکملیتی

تماميله تأمين ايده‌مديکنی اعتراف ايدر . حرب عموميدن متولّد مصائب ومشکلاتك حشر ونشر اولديغی بر زمان ومکانده‌دها زياده کمال کوسترمك آسان دکلدی. مع مافيه خطوات مساعيمزك برفراز تکاملده قطع مسافات ايتمسنه مستمرّاً چاليشه‌جغز . اللهدن توفيق ديلرز .

استانبول ، ٥ رمضان ١٣٣٤

سليمان نظيف جناب شهاب الدين اسماعيل حقی
محمود کمال عثمان کمال

(آثار مفیده کتبخانه‌سی) هیئتی واسطه‌سیله
نشر اولنان کتابلر :

عبدالحق حامد بکك کلیات آثارنده :

الهام وطن (سلیمان نظیف بکك مقدمه‌سیله) .

فیتن .

(مکتوبلر)ك برنجی وایکنجی جلدلری (سلیمان نظیف بك طرفندن تحشیه اولنه‌رق)

طارق بن زیاد .

عبدالحق حامد بکك آثارنده برقاچ کونه قدر
انتشار ایده‌جك :

ابن موسی .

طیفلر کچیدی .

آثار اسلافمزده :

دیوان یحیی (ابن الامین محمود کمال بکك مقدمه‌سیله) .

هرسکلی عارف حکمت بك دیوانی (محمود کمال بکك مقدمه‌سیله)

فیئاتی ۱۵ غروشدر

عبدالحق حامد بکك حق طبعی (آثار مفیده کتبخانه‌سی) نه منحصر اولان کلیات آثاری :

۱	الهام وطن	۱۶	جله
۲	ماجرای عشق	۱۷	دیوانه‌لکارم
۳	صبر وثبات	۱۸	سفیله
٤	ایچلی قیز	۱۹	زینب
٥	دختر هندو	۲۰	ساردانا پال
٦	نظیقه	۲۱	فیتن
۷	صحرا	۲۲	ایلخان
۸	نسترن	۲۳	والده‌م
۹	طارق	۲٤	طرخان
۱۰	تزر	۲٥	بالادن برسس
۱۱	اشبر	۲٦	طیفلر کچیدی
۱۲	لیبرته	۲۷	عبدالله الصغیر
۱۳	مقبر	۲۸	ابن الموسا
۱٤	أولو	۲۷	هپ - یاخود هیچ
۱٥	بونلر اودر	۳۰	مکتوبلر